

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

GĂRȚI POPULARE

LITERA

biblioteca școlarului

CĂRȚI POPULARE
ROMÂNEȘTI

INTERNĂȚIONAL
BUCUREȘTI — CHIȘINĂU

CUPRINS

<i>Notă asupra ediției</i>	2
<i>Cuvânt înainte</i>	3
ISTORIA MARELUI ÎMPĂRAT ALEXANDRU MACEDON, ÎN VREMEA CÂND ERA CURSUL LUMII 5250 DE ANI	7
DESPRE NETINAV-ÎMPĂRATUL	8
DESPRE OLIMPIADA	10
NAȘTEREA ȘI COPILĂRIA LUI ALEXANDRU	11
DESPRE DUCIPAL	14
ÎNCEPUTURILE LUI ALEXANDRU	16
ALEXANDRU-CRAI	20
ÎNCEPUTUL CU DARIE-ÎMPĂRAT	21
CUM A CUCERIT ALEXANDRU CETĂȚI ȘI ȚĂRI	23
DESPRE MULTE ȚINUTURI MINUNATE	51
DESPRE RĂZBOIUL CU POR	64
DESPRE ȚARA AMAZOANELOR ȘI ALTE CUPRINSURI ȘI ÎMPĂRAȚII	69
CUM A ÎMPĂRȚIT ALEXANDRU ÎMPĂRĂȚIILE	79
MOARTEA LUI ALEXANDRU	88
ISTORIA SFINȚILOR VARLAAM ȘI IOSAF DE LA INDIA	93
ISTORIA PREAÎNȚELEPTULUI ARCHIR CU NEPOTUL SĂU ANADAM ..	135
ESOPIA sau VIAȚA ȘI PILDELE ÎNȚELEPTULUI ESOP	156
VIATA LUI ESOP	157
PILDELE ȘI ÎNVĂȚĂTURILE LUI ESOP	199
VULTURUL ȘI VULPEA	199
VULTURUL ȘI RĂDAȘCA	199
PRIVIGHETOAREA ȘI ERETELE	200
VULPEA ȘI ȚAPUL	201
VULPEA ȘI LEUL	201
MÂȚA (PISICA) ȘI CUCOȘUL	202
VULPEA	202
VULPEA ȘI RUGUL	203
VULPEA ȘI CROCODILUL	203

CUCOȘII ȘI POTĂRNICHEA	204
VULPEA ȘI FIGURA DE IPSOS	204
CĂRBUNARUL ȘI NĂLBITORUL	204
PESCARI	205
LĂUDĂROSUL	205
CEL CARE FĂGĂDUIEȘTE CE NU POATE DA	205
VICLEANUL	206
PESCARI	206
ÎNȘELĂTORUL	207
BROAȘTELE	207
BĂTRÂNUL ȘI MOARTEA	208
BĂTRÂNA ȘI DOCTORUL	208
PĂSĂRARUL ȘI ȘARPELE	208
VĂNĂTORII ȘI CASTORUL	209
VĂDUVA ȘI GĂINA	209
MĂȚA ȘI ȘOARECII	210
VULPEA ȘI MAIMUȚA	210
DELFINUL ȘI UN ALT PEȘTE MARE	211
BUCĂTARUL ȘI CÂINELE	212
CÂINELE ȘI LUPUL	212
CÂINELE, CUCOȘUL ȘI VULPEA	213
LEUL ȘI BROASCA	213
LEUL, VULPEA ȘI MĂGARUL	214
LEUL ȘI URSUL	214
FURNICA ȘI PORUMBIȚA	215
BOLNAVUL ȘI DOCTORUL	216
GRĂDINARUL ȘI MĂGARUL	216
GOSPODINA, SLUJNICILE ȘI CUCOȘUL	217
MĂȚA ȘI PILA	217
MUȘTELE ȘI MIEREA	218
ȚAPUL ȘI LUPUL	218
RACUL ȘI VULPEA	219
OMUL FĂRĂ CARTE (NEȘTIUTOR)	219
HOȚII ȘI CUCOȘUL	220
CORBUL ȘI ȘARPELE	220
PORUMBII ȘI CIOARA	221
CIOARA	221
DOI ZEI	221
LUPUL ȘI OAIA	222
IEPURII ȘI VULTURII	222
FURNICILE	223
PISICA ȘI LILIACUL	223

PĂȘĂRARUL ȘI O PASERE	224
CĂLĂTORUL	224
COPILUL ȘI MAMĂ-SA	224
CIOBANUL ȘI MAREA	225
RODIILE ȘI MERELE	226
SOBOLUL ȘI MAMĂ-SA	226
DOI MĂGARI	226
MĂGARII	227
CIOBANUL ȘI OILE	227
MĂGARUL ȘI VULPEA	228
MĂGARUL ȘI BROAȘTELE	228
MĂGARUL ȘI CORBUL	229
CĂLĂTORII	229
MĂGARUL ȘI VULPEA	229
GĂINA ȘI RÂNDUNICA	230
CĂMILA	230
ȘARPELE	230
PORUMBELUL	231
PORUMBIȚA ȘI CIOARA	231
FIICA ȘI MAMA	232
PESCARII	232
MĂGARUL ȘI CALUL	233
OMUL ȘI URIAȘUL	233
VULPEA ȘI PĂDURARUL	234
OMUL ȘI IDOLUL	234
DOI CĂINI	235
PESCARUL	235
CORBUL ȘI MAMĂ-SA	236
VĂCARUL	236
FURNICILE ȘI GREIERAȘUL	237
VULTURUL ȘI ARCAȘUL	237
VIERMELE ȘI VULPEA	238
OMUL ȘI GĂINA	238
LEUL ȘI VULPEA	238
GRĂDINARUL ȘI ȘARPELE	239
LUPUL ȘI BABA	239
ȚAPUL ȘI LUPUL	240
MUȘCOIUL	240
TRĂMBIȚAȘUL ȘI OSTAȘII	241
MOȘNEAGUL	241
CERBUL	242

LEUL ȘI GLIGANUL	243
LEUL, ȘOARECELE ȘI VULPEA	243
COPILUL ȘI MAMĂ-SA	243
COPILUL ȘI SCORPIA	244
CORBUL ȘI VULPEA	244
CERBUL ȘI VÂNĂTORII	244
VRĂJITORUL (ASTRONOMUL)	245
CÂINELE	245
CĂMILA	246
GRĂDINARUL ȘI ȘARPELE	246
CUCOȘII	246
BOII	247
MĂGARUL	247
<i>Aprecieri</i>	248

Textele care urmează au fost reproduse din următoarele ediții:

Alexandria. Esopia. București, Editura Minerva, 1960, BPT; *Sfintele amintiri. Sinaxar.* Chișinău, Editura Hyperion, 1992; Anton Pann. *Scriseri literare*, vol. 3. București, Editura pentru literatură, 1963.

Reproducerea păstrează întocmai particularitățile de limbă ale timpului și ale autorilor care au făcut aceste stilizări, adaptări sau repovestiri.

Coperta: *Isai Cârmu*

CUVÂNT ÎNAINTE

Ediția de față încearcă să reunească pentru lectura tânărului cititor câteva dintre cele mai reprezentative cărți populare românești, care au avut o intensă circulație pe pământurile noastre, începând cu secolul al XVII-lea și până în ziua de azi.

Cărțile populare au fost cărțile de lectură dintotdeauna ale celor mai diverse categorii de cititori. Mai mult chiar, pentru cei neștiutori de carte au fost cărți de ascultare, citite fiindu-le de cărturari. B. P. Hașdeu este savantul care a afirmat că „înainte de a desfășura într-o limbă o literatură cultă, *cartea poporană*, în curs de secol, este *unica literatură* a națiunii întregi“ (sublin. red.). Astfel că la început cărțile populare erau răspândite de la o generație la alta prin numeroase copii de manuscrise sau pe cale orală de cele mai multe ori. Pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, dar mai ales în secolul al XIX-lea ele au continuat să fie răspândite și citite în numeroase ediții tipărite, care sunt bine cunoscute și studiate în circuitul științific.

Ediția noastră cuprinde patru dintre cele mai cunoscute cărți populare: *Alexandria*, *Varlaam și Ioasaf*, *Archirie și Anadan* și *Esopia*. În scopul unei mai bune familiarizări a cititorului cu istoricul răspândirii acestor patru creații în spațiul românesc, dăm în cele ce urmează mai întâi o succintă informație despre originea lor și apoi despre împrejurările în care au ajuns să fie tipărite în românește.

Alexandria este un roman popular, care datează din sec. III înaintea erei noastre, și a fost scris de un anonim în limba greacă în Egiptul elenistic. Din Egipt romanul a călătorit apoi în răsărit, în țările care făcuseră odată parte din imperiul lui Alexandru cel

Mare, și s-a răspândit cu deosebire în imperiul bizantin, unde capătă un colorit creștin. Din Bizanț romanul a pătruns în Apus prin traduceri latine.

După un text latin s-a făcut în sec. al XIII-lea o traducere în sârbo-croată, identificată ca izvor al primei transpuneri românești a *Alexandriei*, realizată în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Manuscrisul acesta nu s-a păstrat, au rămas doar mărturii despre el la Neagoe Basarab și mitropolitul Grigore al Sucevei. Cea mai veche copie cunoscută e datorată preotului Ion Românul din satul Sânpetru (Hunedoara), scrisă între 15 iunie 1619 și 15 februarie 1620.

După afirmația lui Antonio Maria Del Chiaro, secretarul lui Constantin Brâncoveanu, în 1713 ar fi ieșit din tipografia lui Antim Ivireanul prima ediție tipărită a cărții, dar nu s-a păstrat nici un exemplar. Ediția apărută la Sibiu în 1794, în tipografia lui Petre Bart, cu cheltuiala lui Simion Pantea din Sălciua de Sus este prima ediție tipărită cunoscută. Doi ani mai târziu, cartea apare la Movilău în tipografia protopopului Mihail Strelbițki. Ediția de la Sibiu a fost stilizată de M. Sadoveanu în 1909 sub titlul *Istoria Marelui Împărat Alexandru Machedon, în vremea când era cursul lumii 5250 de ani*.

Varlaam și Ioasaf este un roman popular de apologie a vieții creștine, cu un profund fond moral, religios, a cărui fabulă se găsește în legenda indică despre Buddha, întemeietorul unei noi religii. În secolele VI-VII înaintea erei noastre legenda indiană a fost prelucrată de un creștin și a trecut din India în Persia. De aici a călătorit mai departe până un călugăr Ioan i-a dat forma grecească, de la care a pătruns în toate literaturile europene: romanice, slavice și germanice. Cel mai vechi manuscris slavonesc al romanului datează din secolul al XIV. Traducerea în românește s-a făcut de pe un manuscris slav în anii 1648-1649 de către Udriște Năsturel, cumnatul lui Matei Basarab. Acest manuscris nu s-a păstrat. Au fost semnalate însă trei copii din a doua jumătate

a secolului al XVII-lea ale grămaticului domnesc Fota, datorită vechimii și apropierii lor de traducerea lui Udriște Năsturel. O copie a acestuia din 1675 este singura versiune a romanului care s-a tipărit la 1904. Se cunosc și două prelucrări ale romanului *Varlaam și Ioasaf*, una dintre ele aparține lui M. Sadoveanu care, în colaborare cu D. D. Pătrășcanu, a adus vechea narațiune cu caracter popular în cadrul literaturii culte sub următorul titlu: *Istoria Sfinților Varlaam și Iosaf de la India*.

Archirie și Anadan este o povestire populară cu finalitate moralizatoare de origine asiro-babiloniană și datează, după cercetările mai noi, din veacul al VI-lea înaintea erei noastre.

Povestirea, una dintre cele mai interesante transmise de vechiul Orient, ajunge în limba română prin filiera slavonă, fiind tradusă spre sfârșitul sec. al XVII-lea, după o redacție sârbo-croată. În următoarele două secole povestirea cunoaște o largă răspândire, păstrându-se în limba română circa 45 de manuscrise, care au circulat în toate provinciile românești, cele mai multe provenind din Moldova, iar cele mai vechi din Transilvania. Anton Pann este scriitorul care a stilizat și a tipărit pentru prima oară povestirea în românește în 1850 cu titlul: *Înțeleptul Archir cu nepotul său Anadam*.

Esopia este o carte populară ce cuprinde viața și fabulele atribuite legendarului Esop. Romanul are la bază un fapt real: existența unui sclav excepțional dotat cu inteligență și talent, frigianul (sau tracul) Esop, contemporan cu Cresus și Solon (secolul al VI-lea înaintea erei noastre). Această existență neobișnuită a fost țesută în legendă. Scrierea este rezultatul unei interferențe spirituale a Orientului asiatic cu Antichitatea elenă. În literatura română *Esopia* pătrunde destul de târziu. Primul manuscris datează din 1703, fiind copiat de Costea dascălul din Șcheii Brașovului. Prima ediție tipărită la noi este cea din 1795 de la Sibiu a tipografului Petru Bart, cel care tipărise cu un an mai devreme *Alexandria*. În 1909 M. Sadoveanu editează la Făl-

ticeni o versiune stilizată a variantei apărute la Sibiu, asigurându-i astfel o largă circulație. Stilizarea poartă următorul titlu: *Eso-pia sau Viața și pildele preaițeleptului Esop*.

În sfârșit, menționăm că pentru ediția noastră, am găsit de cuviință să selectăm textele stilizate, prelucrate de Mihail Sadoveanu (*Alexandria, Varlaam și Ioasaș, Esopia*) și Anton Pann (*Archirie și Anadan*), texte atinse de măiestria de condei a celor doi mari scriitori și devenite mai accesibile cititorului căruia i se adresează. Prin gestul lor nobil acești scriitori au făcut nu numai o operă de culturalizare la timpul când au creat, dar au mai contribuit la perpetuarea unor valori artistice populare de-a lungul timpurilor, să ajungă până la noi și să treacă în eternitate.

ISTORIA MARELUI ÎMPĂRAT
ALEXANDRU MACEDON, ÎN VREMEA CÂND
ERA CURSUL LUMII
5250 DE ANI

DESPRE NETINAV-ÎMPĂRATUL

Împărăția la răsărit în India marele Por-împărat, și la amiazăzi domnea peste Persia marele Darie-împărat, iară Merliche-împărat stăpânea Râmul și tot Apusul cu toți craii; și la Macedonia era Filip-craiu. Iară peste Eghipet împărăția Netinav-împărat, carele era filosof mare, și fermecător și cetitor de stele, și era atât de măiestru cât lua bunătățile și dulceața de la patru țări, adică: grâu, vinul, untul și mierea. Și era țara lui toată sănătoasă și plină de toată dulceața lumii; iar în țările altora era tot foamete și boale grele; cine mergea asupra lui Netinav nu-l putea bate, că făcea farmece, și bătea oștile, de fugeau și se risipeau și nu știau ce să facă; și pe el nimenea nu-l putea birui.

Atunci se adunară acei patru crai la craiu avarilor, la un scaun și se sfătuiră zicând:

— Ce să facem noi cu Netinav, împăratul Eghipetului? Că iată cum ne sărăcește țările și noi nu putem să ne batem cu el, de farmecele lui!

Și așa scriseră ei carte la Darie-împărat peste perși, astfel:

„Scriem noi patru crai: craiu avarilor; craiu arapilor; împăratul cazâlvașilor și craiu etiopilor, la marele împărat Darie al Persiei, ca la un Dumnezeu al Dumnezeilor și împăratul împărățiilor. Aceasta-ți dăm de știre împărăției-tale că este un împărat la Eghipet, anume Netinav, carele atât de fermecător este, încât ne-a luat toate bunătățile noastre; și el la oaste nu mai merge, ci-și mână numai oștile sale, și bat oștile lui pe toate oștile noastre. Te rugăm cu capetele plecate până la pământ să ne dai oastea ta întru putere, ca să-l scoatem din țara Eghipetului și să pui, împărăția-ta, împărat de la tine, că el este sterp și fii nu are, și noi ai tăi să fim.“

Darie-împărat, cetind cartea, se miră de Netinav și, milostivindu-se la cererea împăraților, strânse oaste mare. Și se sculă însuși Darie-împărat cu puterea lui și porni asupra lui Netinav la Eghiptet, trimetând solul său la cei patru crai ca să le spuie că el a plecat asupra lui Netinav. Iar ei, văzând pe sol, s-au închinat la mila lui Darie-împărat. Și mergând asupra lui Netinav cu toții, se apropiară de țara Eghiptetului; și văzură boierii lui Netinav, și alergă un boier anume Verveliș la Netinav și zise:

— O, Netinave-împărate! Să știi că astăzi dai zile multe pentru puține, că astăzi, iată, marele împărat Darie cu toată oastea lui a venit la hotarul țării noastre.

Netinav zise:

— O, dragul meu Verveliș! nu bat oameni mulți războaiele, ci vitejii cei buni; că sunt viteji între viteji, ca și cai între cai; iară tu te-ai speriat, ci nu te teme. Mergi la hotar și ține straja acolo, și la mine trimete glas, că eu voi repezi cărți pe la boieri, să se gătească de oaste și să se strângă la Eghiptet.

Și după aceasta, se duse Verveliș înapoi cu straja, iară Netinav făcu niște vrăjitorii, că topi ceară și o vărsă într-o tipsie de aur, și făcu oști de ceară; și văzu Netinav oastea lui spartă, și văzu pe Dumnezeu Perșilor în Eghiptet. Și zise Netinav:

— O, vai de tine, Eghiptete! În mulți ani te veseliși și bine petrecuși cu împăratul Netinav, ci de astăzi fi-veți robi perșilor lui Darie.

Și plânse Netinav-împărat și scrise cartea;

„*Scriu vouă, egiptenilor, că nu putui răbda să văd amarul vostru. Ci mă dusei de la voi bătrân, și mă voi întoarce tânăr de treizeci de ani și scoatevă-voi din mâna lui Darie-împărat.*“ Și zise:

— Vai de acela care nădăjduiește spre vrăjitori: ca și acela ce se razimă de umbră, și când gândește să se odihnească, cade jos.

Și puse stema în pat și cartea pe masă, și chemă pe bărbierul lui, și-i rase barba, mustățile și capul, și se îmbrăcă în haine proaste

și ieși noaptea din Eghipt; și se duse la Filipus, cetate în Macedonia, și se făcu vrăjitor doftor, și ședea într-un loc dosnic în cetate.

Iar în urmă-i meraseră egiptenii la curțile lui și nu-l găsiră; ci găsiră stema în pat și cartea lui pe masă; și mult plânseră pe Netinav. Și zidiră stâlp¹ și-l vărsară în chipul lui Netinav, și-i puseră stema în cap, și cartea în mână. Iară Darie împărat luă Eghiptul, apoi se întoarse în Persia.

DESPRE OLIMPIADA

Iară Filip, craiul din Macedonia, având a purcede la oaste, chemă pe Olimpiada-împărăteasa și-i zise:

— Eu mă duc la oaste, și tu feciori nu faci; iar acum de nu vei face fecior până mă voi întoarce de la oaste, tu nu vei mai fi cu mine!

Și o sărută dulce și se duse. Olimpiada era frumoasă fără seamăn și era stearpă: fecior nu făcea. Și mult se întristă ea de acel cuvânt și era scârbită. Ci o roabă a împărătesei știa pe Netinav vraciul, adică doftorul, și grăi:

— Doamnă Olimpiadă! Este aicea în cetatea noastră un vraci foarte mare, să-l întrebăm, poate are ierbi de feciori!

Iară împărăteasa mână roaba degrabă la vraciul Netinav și-i zise:

— Vraciule, m-a mânat doamna mea împărăteasă să te întreb, poate ai ierburi de feciori.

Vraciul zise:

— Am ierburi de feciori.

Roaba se întoarse la împărăteasă și spuse că are vraciul ierburi de feciori. Împărăteasa chemă pe Netinav; și el se duse și o văzu frumoasă fără seamă. Și grăi împărăteasa:

(Stâlp — statuie, monument)

— Omule! Putea-vei tu să faci să nasc feciori? Că bună plată îți voi da.

Iară el fu săgetat în inimă de frumuseța ei, și zise:

— Văd că va să fie cu tine Amon Dumnezeu, și vei naște un fiu.

Iară ea zise:

— Cum știi, așa să faci.

Și el vorbi:

— Va veni Amon Dumnezeu, iară tu să fii singură într-o casă; și să-mi arăți ușa; și de cei vei vedea să nu te sperii.

Și-i arătă ea lui Netinav ușa; și se duse sara Netinav la Olimpiada. Și se făcu cu capul de leu, și cu picioarele de vultur, și cu coadă de aspidă, și cu două aripi: una era neagră și alta era de aur. Și așa intră la Olimpiada în casă, și stânse lumânarea și se culcă cu ea. Iară dimineața fu om ca și alții, și-i zise:

— De azi înainte să nu bei vin, nici mied, nici nimic spurcat să nu mănânci, că ai început să faci fiu care va fi împărat a toată lumea, peste toți împărății. Și să-mi faci casă aproape de tine și să mă chemi când va veni vremea să naști!

Și-i făcu chilie aproape de ea, și-l hrănea și-l ținea foarte bine, și se bucura Olimpiada.

NAȘTEREA ȘI COPILĂRIA LUI ALEXANDRU

Ceasul nașterii veni, și împărăteasa chemă pe Netinav și-i zise:

— Ceasul nașterii a sosit.

Și căută Netinav în stele și zise:

— Să ții puțintel, să nu naști, că este ceas rău și planetele nu s-au tocmit pe stare, și crugul stă pe lună și zodiile n-au purces, și stelele stau pe loc, și de vei naște acum, vei naște om prost ca și alți oameni.

Și ținu puțintel până stătură planetele pe tocmeală și născu fiu, și zise:

— Să-i punem numele Alexandru.

Și s-a născut feciorul în luna lui martie a douăsprezecea zi, și-l luă moașa și-l duse la biserica lui Amon și Apolon Dumnezei și-l binecuvântară preoții și-i puseră numele Alexandru. Grecește așa se cheamă, iară românește mare, ales, că era mai ales decât toți.

Iară Filip-craiu venea de la oaste, de la Darie-împărat; și într-o noapte văzu în vis; și ieși din cort, se așeză dinaintea cortului, și chemă pe Aristotel, și-i spuse visul zicând:

— Văzut-am astă-noapte în vis ca mi-a adus Amon Dumnezeu un fecior mic.

Și filosoful i-a răspuns:

— Bucură-te, Filipe, că ai dobândit fiu din Olimpiada!

Și vorbind el astfel, sosi un vultur mare și trecu peste Filip, și-și lăsă oul în poala lui Filip; iară craiu se sperie și sări de pe scaun, și oul îi căzu jos din poală, și crăpă oul și ieși un șarpe mic din el, și înconjură oul, și când vru să intre îndărăt, muri la gura oului. Aristotel zise:

— Craiule Filipe! Să știi că visul tău se va izbândi, că acel ou este pământul, iară șarpele cel mic este fiul tău, și va lua lumea toată și la moșia lui nu va mai merge.

Într-aceea sosiră boierii de la Olimpiada și spuseră lui Filip că a născut împărăteasa fiu; și se veseli Filip-craiu, și purceseră spre Macedonia. Și cum s-a apropiat, ieșiră înainte-i toți boierii cu daruri și cu fiul, și se închinară înaintea lui Filip-craiu; iară lui Filip bine-i păru de fiu, și-l luă în brațe și-l binecuvântă, și zise fiului:

— Bucură-te, al doilea Iosif preafrumoase!

Și au înțeles craii, și Eraclie-împărat. Și-l luă și Aristotel pe Alexandru în brațe, și-l binecuvântă și zise:

— Să fie mâna ta peste toți împărații din lume.

Și merse la Filipus cetate și mult se veseli craiu.

Iară Filip-craiu chemă pe Aristotel, și-i zise:

— Dascăle Aristotel, să-l iei pe Alexandru meu să-l înveți cartea și filosofia ta, și înțelepciunea ta.

Și-l luă Aristotel și-l învăță carte, într-un an *Psaltirea și Psalmii*; și se mirau voinicii de el, cum învăța așa de iute și bine.

Într-o zi se duse Netinav la Olimpiada și zise:

— Împărăteasă Olimpiado! Să spui lui Alexandru să vie la mine, să-l învăț filosofia mea. Să vie sara la mine să-l învăț cursul planetelor, starea crugului, umbletul zodiilor, numerile, temeliile și cetirea stelelor.

Olimpiadei îi plăcu aceasta și chemă pe Alexandru și-i zise:

— Fătul meu Alexandre, iată acest filosof foarte mare, și cetitor de stele, și știutor de planete și de crugul cerului, și mi-ar fi voia să înveți. Și mai zise mumă-sa: Sărută mâna lui Netinav.

Și Netinav încă sărută pe Alexandru. Iară Olimpiada zise:

— Șezi, dascăle, și primește al tău la tine!

Și vorba asta nu o pricepu Alexandru. Netinav zise:

— Să vie Alexandru sara la mine și ziua la Aristotel; la mine noaptea, ca să-l învăț cetitor de stele, și umbletul planetelor și zodiile cerului.

Și așa mergea Alexandru până la amiazi la Aristotel filosoful la învățătură, iar în desară mergea la Netinav-împăratul ; și învăță șapte ani filosofia lui Aristotel și a lui Netinav, mândria Eghiptului.

Într-o zi strânse Aristotel două sute de coconi de vârsta lui Alexandru și puse pe Alexandru peste o sută, și pe Potolomei peste altă sută, să ispitească norocul lui Alexandru ; și făcu și tocmi două oști ; și se lovira cu suliți de trestii, și se tăiară cu săbii de lemn, și bătu Alexandru pe Potolomei, și sparse oastea lui Alexandru pe oastea lui Potolomei. Iară Aristotel privea din foișor, și zise:

— O, dragul meu Alexandre! De vei fi tu împărat, ce bine îmi vei face?

Alexandru zise:

— Nu trebuiește a făgădui darul până ce nu-l va da Dumnezeu, iară vița de la par nu se depărtează.

Iară într-o zi se sui Alexandru cu Netinav într-un foișor înalt, după ce învățase toată filosofia lui pe tablă. Și zise Alexandru:

— Dascăle, toate m-ai învățat și toate le știi bine. Acum să-mi spui de la cine îți va fi moartea. Știi tu cum vei muri?

Netinav zise:

— Știu, de mâna unui fecior al meu voi muri.

Alexandru gândi: „Fecior n-are; vedea-voi eu frica lui“. Și-l împinse din foisor jos. Atunci grăi Netinav:

— Oh! oh! sufletul meu Alexandre! Vezi, spusu-ți-am eu că voi muri de mâna unui fecior al meu ; și tu mie îmi ești fecior și nimeni n-a știut, fără numai Olimpiada. Deci eu mor, și sufletul meu merge la iad, unde au mers toți dumnezeii elinești.

Și Netinav muri: iară Alexandru, auzind aceste cuvinte, se spăimântă și se pogorî din foisor jos, și se duse la mumă-sa, și-i spuse ce făcuse cu Netinav. Mumă-sa, auzind, s-a spăimântat. Alexandru întrebă pe mumă-sa:

— Îmi este mie tată?

Iară mumă-sa răspunse:

— Da, îți este tată.

Și-l îngropară cu cinste; și de aceasta Filip n-a știut. Și astfel se sfârși Netinav al Eghiptului.

DESPRE DUCIPAL

Într-o noapte se înfățișă comisul lui Filip și zise:

— Împărate Filipe, astăzi a fătat o iapă un mânz minunat, este roșu și cu un corn între urechi de un cot de lung.

Filip-craiu, auzind aceasta, se miră de așa cal minunat și frumos, și porunci să facă grajd de fier. Și făcură grajd de fier și băgară iapa cu mânzul în grajd: și mânzul creșcu frumos și se făcu foarte rău. Și pe cine judecau de moarte acolo îl băgau, și calul cu rea moarte îl omora; și nimeni nu cuteza să se apropie de cal, fără numai comisul lui.

Iară într-o zi se apropie Alexandru de grajd și băgă mâna pe fereastră; și calul veni la el și se plecă ca un junc și râncheză încetinel, cu blândeță, ca la domnul său ; și Alexandru apucă pe Ducipal de corn și de ureche, și calul nimic nu-i făcu. Și de multe ori s-a dus apoi la fereastră.

Într-altă zi merse Alexandru și, stricând lacătul de la grajd, puse frâul în capul calului, și așeză șaua, și-l scoase afară. Și, încălecând pe Ducipal neînvățat, ieși afară pe poartă. Filip văzu aceasta din foșor și se spăimântă foarte, văzând cocon mic pe cal rău și neînvățat; și porunci să încalece toți boierii degrabă și să meargă după Alexandru. Și încălecară pe cai buni și ageri, și alergară la poarta cetății, ce se cheamă „cursul cailor“, și se opriră acolo, și Alexandru zise:

— Acum, boieri, să alergăm caii!

Și Alexandru ieși înaintea boierilor și nu-l mai zări nimenea; numai praful se vedea învâluind. Și sosiră la poartă, și era acolo un pârău adânc, de cincisprezece coți de larg; și-l sări Alexandru. Și se sperie Filip și zise:

— Căutați în pârău, că va fi pierit coconul!

Și căutară și nu-l găsiră; ci îl văzură viind din cealaltă parte ca un viteaz; și intră în cetate, și boierii toți descălecară, și se închinară ca unui împărat.

Filip zise:

— Boieri! Cum vi se pare fiul meu șezând pe cal? Samănă cu Eraclie-împăratul, viteaz peste toți vitejii.

Și se mirau cu toții de cocon mic pe cal neînvățat și sperios să șadă!

Zise Filip:

— Să știți, boieri, că va fi vai de acela ce va veni de acum înainte cu sabia spre macedoneni, că de mâna lui Alexandru pieriva și de macedoneni gonit va fi!

Filip-craiu dintr-acea zi strânse o mie de voinici de vârsta lui Alexandru, să fie cu el, să-i învețe a săgeta și să umble cu el la vânat.

ÎNCEPUTURILE LUI ALEXANDRU

Iară într-acea vreme se aflau la ostrovul Dalfionului măiestrii făcute, de lemn, pe o roată; și erau acolo niște viteji ; și cine din lume voia să-și ispitească vitejia și norocul, acolo mergea, și se lovea cu acei viteji; și de-l tăia, tăiat era și-i lua calul, armele și ce era la el tot.

Alexandru auzi de acea roată la ostrovul Dalfionului, și, ducându-se la Filip, zise:

— Filipe, să mă lași să mă duc la ostrovul Dalfionului, să-mi ispitesc striștea¹ și norocul!

Filip zise:

— Dragul meu Alexandre! Nu ți se cade să mergi la ostrovul Dalfionului, că ești încă prea tânăr, numai de cincisprezece ani, și acolo sunt viteji bătrâni!

Alexandru zise:

— Să mă lași, Filipe, să mă duc.

Filip zise:

— Alexandre, să fie voia ta deplin, și te du cu ajutorul lui Amon, și Apolon Dumnezeu să te întărească. Și să iei galbini mulți de toată treaba ta și să iei și o sută de voinici!

Și luă Alexandru cu el pe Potolomei, și pe Filip, și galbeni mulți, și alte de ce le-au trebuit; și încălecă pe Ducipal și plecă la ostrovul Dalfionului. Și dacă ajunsese acolo, învârti de două ori roata într-acel loc și ieșiră doi viteji, pe nume Calistenus și Laomedus. Și se lovi Alexandru cu Calistenus, și tăie Alexandru pe Calistenus; și Potolomei se lovi cu Laomedus și prăvăli pe Laomedus. Alexandru luă calul lui Calistenus și armele, iar din acea cetate ieșiră toți de priveau la așa viteji, și se mirau de coconii tineri că biruise pe viteji bătrâni; și se mirau și de frumusețile lui Alexandru. Iar acolo sta un filosof pe nume Uranie și întrebă el pe Alexandru:

Striște (triște) — soartă, ursită

— De unde ești și al cui fecior ești? Și cum te cheamă?

El răspunse:

— Alexandru mă cheamă, și sunt feciorul lui Filip-craiu!

Filosoful zise cătră cetățeni:

— Am auzit eu de la dascălul meu că va să iasă sabie din Macedonia și împărat de la Filip, și să știți că acesta este, și va lua lumea toată!

Și iar zise, cătră Alexandru:

— De vei fi tu împărat și vei veni la noi, milostiv să fii țării noastre!

Alexandru zise:

— Nu cu voia mea, ci cu voia lui Dumnezeu pot fi împărat!

Și se întoarse în Macedonia. În această vreme, pe Filip îl făcuse niște boieri de își lăsase pe împărăteasa lui, pe Olimpiada, muma lui Alexandru, și luase altă împărăteasă. Alexandru auzi de aceasta pe cale, și se mânie. Iar lui Filip bine îi păru dacă auzi de Alexandru că a venit. Și-l chemă la masă, și-l puse lângă el, și-l întrebă cum a petrecut acolo. Iar unul din boierii ce făcuse pe Filip de-si gonise împărăteasa, grăi:

— Filipe-craiu!e, bucură-te că îți aducem împărăteasă bună și înțeleaptă, că cealaltă era curvă!

Alexandru auzi aceasta și zise:

— Nu poate fi asta, Filipe, până voi fi eu viu!

Și se sculă și începu a răzni ca un leu; și luă un scaun și lovi pe acel boier în cap și-l ucise pe loc; și lovi pe altul, și pe loc muri și acela; iar ceilalți săreau din foșor fără voia lor, și-și frângeau mâinile și picioarele. Iar Filip se spăimântă și trimise să vie Olimpiada, muma lui Alexandru, și trimise îndărăt pe cealaltă crăiasă.

Și mai petrecu doi ani cu Olimpiada și căzu într-o boală grea, și zăcu un an. Iar tatarii auziră că zace Filip, și se sculară cu împăratul lor Altalmiș cincizeci de mii de tatar, pornind spre Macedonia cătră Filip-craiu; și auzi Filip, și se scârbi mult, și chemă pe Alexandru și-i zise:

— Fătul meu Alexandre! Astăzi a venit vremea să mă găsească bolnav; și iată tatarii vin asupra noastră să ne prade țara și să o robească, și eu nu pot merge la război ; dar tu, fătul meu, să te scoli, să iei zece mii de macedoneni aleși, și să mergi înaintea lor, să te bați cu tatarii pentru moșia ta, și pentru țara ta, ca să nu pierzi țara, și moșia, și domnia!

Alexandru strânse treizeci de mii de oameni aleși și ieși înaintea tatarilor. Și se apropie de ei; și merse însuși el iscoadă la tatarii și-i văzu risipiți, și fără străji: și se întoarse la macedoneni și le spuse ce-a văzut. Apoi noaptea făcură focuri multe împrejurul tatarilor; și-i lovire noaptea de trei părți: și deteră în trâmbețe și în tâmpine; iar tatarii nu știau ce să se facă, și văzând focuri multe împrejurul lor, se spăimântară; iar macedonenii intrară în ei cu sabia, și până în ziuă tăiară douăzeci de mii ; și le pieri și împăratul Altalmiș, și prinseră treizeci de mii vii, și-i scoaseră la câmp. Și zise Alexandru:

— Voi, tatarilor! iată că vă pieri împăratul vostru Altalmis și voi ați căzut în mâna mea. De vă veți închina mie, și voi, și țara voastră, și veți primi domn de la mine, eu vă voi lăsa ; iar de nu vă veți închina mie, cu toții veți pieri!

Tatarii grăiră:

— Craiule Alexandre! De vreme ce ne-am pierdut împăratul, și pe noi ne-ai prins, ne închinăm ție, și noi, și țara noastră, și ne pune tu împărat, și noi să-ți dăm haraci.

Alexandru le dete domn pe vărul său Franța, foarte viteaz, și-l trimise cu tatarii în țara lor, iar Alexandru porni spre Macedonia; ci nu sosi.

Iară Anarhos, împăratul Pelagoniei, auzind că merg tatarii spre Filip la Macedonia, scrisese cartea:

„Eu, Anarhos, împărat al Pelagonitului, scriu la fratele meu Filip-craiu sănătate și viață! Am înțeles că vin tatarii asupra ta ; iară să știi domnia-ta că-ți voi veni ajutor cu oaste ; în zece zile voi fi acolo!“ Iară lui Filip foarte bine îi păru. Acest Anarhos-împăratul trecuse oarecând pe la Filip, și se cinstise foarte bine cu Filip, și văzuse

atuncea Anarhos-împăratul pe Olimpiada cea frumoasă, și o îndrăgise; și nimenea nu știa. Se sculă el cu oastea lui și se făcea a merge ajutor lui Filip, iară el mergea să apuce pe Olimpiada. Și merse până în Macedonia, și trimese răspuns să iasă Filip cu împărăteasa, să se întâlnească în tabără. Filip fu bucuros, că nu știa viclenia lui. Alexandru era la oaste ; iar Filip ieși cu Olimpiada în tabără, și Anarhos răpi pe Olimpiada și se întoarse înapoi. Filip avea și el puțină oaste, vru să se bată cu el, dar nu putu, și încă-l răni pe Filip foarte rău; și s-a dus Anarhos cu mama lui Alexandru. Într-această vreme sosi și Alexandru de la războiul tatarilor, și boierii pusură lui Alexandru; și-i ziseră:

— Alexandre! Iată, Anarhos-împăratul venit-a cu oastea lui și bătut-a pe tatăl tău și luat-a pe Olimpiada, muma ta, și a fugit cu ea!

Alexandru dobândise cai buni și arme bune de la tatarii, și se repezi cu zece mii de viteji buni, pe cai odihniți, și luară în goană pe Anarhos-împăratul și-l ajunseră fără veste ; și, lovindu-l, sfărâmă oastea lui și pe el îl prinseră viu și mulți cai buni și arme luară. Și aduseră pe Anarhos la Filip, și zise Alexandru:

— Filipe, iată vrăjmașul tău!

Și se sculă Filip-craiu și junghie acolo pe loc pe Anarhos-împăratul. Și zise Filip:

— Se duce sufletul meu la iad!

Apoi grăi către Alexandru:

— Să fii binecuvântat de Dumnezeu și de mine, și să fie mâna ta peste toți.

Și muri și Filip, și-l îngropară cu mare cinste lângă Netinav-împăratul, tatăl lui Alexandru. Și se săvârși Filip-craiu în luna lui mai în douăsprezece zile.

ALEXANDRU-CRAI

Alexandru se așeză în scaunul tatălui său, în Macedonia, și trimise cărți pe la toate cetățile: la tatarî, la pelagoni, și prin Macedonia, să se strângă toți craii, domnii și boierii lui la Filipus cetate. Și se strânsă toți; veni și Franța, împăratul tatarilor. Alexandru, din scaunul tătâne-său, grăi astfel cătră toți, mari și mici:

— Voi, domnilor, și voi, boierilor, v-am chemat căci voi să cer un sfat ; că iată, fraților, împăratul vostru și tatăl meu, Filip, muri, și eu tânăr rămăsei în scaunul său; cum mă povățuiți voi să domnesc? Că tată-meu a ținut împărăția cum trebuia în zilele lui.

Ei ziseră toți:

— Craiule Alexandre! Tot omul să-și câștige la tinereță ca să aibă la bătrâneță să se odihnească, că sunt cinstite.

Selevcus zise:

— Craiule Alexandre! Împărăția se ține cu oameni, cu sfatul bătrânilor, și cu întrebarea!

Iar Antioh-voievodul zise:

— Craiule Alexandre, războaiele fac pe împărății cei tineri mari, și la bătrâneță nu se bat!

Antigon zise:

— Craiule Alexandre, trebuiește să mergem noi peste alții, să nu vie alții peste noi ; căci cu cât zăbovim noi, alții nu vor zăbovi a veni peste noi; ci mai bine este întâi decât apoi!

Potolomei-voievodul zise:

— Craiule Alexandre! Să facem cercetare și să scrim oștile, și să punem voievozi, căpitani, sutași și vătași, și să facem steaguri și să punem pe steaguri paveze, să se știe la cine slujim.

Lui Alexandru îi plăcură aceste sfaturi toate, și trimise cărți prin toate orașele, să se strângă meșterii toți: faurii, croitorii, pavezarii și sulițarii, să vină la Filipus cetate. Deci se strânsă toți din toate părțile, și porunci Alexandru: să facă faurii coifuri, și săbierii săbii, și pavezarii paveze, și sulițarii sulițe, și croitorii

steaguri, și să puie scrisorile toate pe steaguri și pe paveze semnul lui Alexandru. Aceasta se și făcu.

Apoi ieși poruncă să se gătească tot omul, să-și facă arme bune; și făcură căutare și scriseră oastea și puseră voievozi, căpitani și sutași; și toți meșterii lucrară într-un an ziua și noaptea; și se gătiră de război.

ÎNCEPUTUL CU DARIE-ÎMPĂRAT

Marele Darie-împărat auzi că a murit Filip, craiul Macedoniei, și a rămas cocon tânăr, și trimese sol și carte, pe Candarcus, la boierii lui Filip:

„Eu, Darie, împărat peste toți împărații, și întocmai cu Dumnezeu și luminat tocmai ca soarele, și Dumnezeuul perșilor, împăratul împăraților și al tuturor domnilor domn, scriu vouă, macedonenilor, care sunteți mai-marii boieri ai lui Filip. Să știți că am înțeles că a murit împăratul vostru și a rămas fiul său mic; și mie îmi pare rău de Filip și-mi este milă de fiul său; și așa îmi este voia, să-l trimeteți la împărăția mea să stea până va fi de domnie. După aceea iară îl voi trimete la moșia lui. Iată, vouă v-am trimes să vă fie domn Candarcus și să-mi dați haraci și oaste când va trebui; iară pe feciorul lui Filip să-l trimeteți la mine cu toate steagurile lui, să slujească porții mele; că sunt la mine patruzeci de fii de împărați mai mari decât dânsul. Și altmintrelea să nu faceți“ Candarcus veni în Macedonia și merse la Potolomei-voievodul, iară Potolomei merse cu el la Alexandru. Și auzi Alexandru că vine solul lui Darie-împăratul, să fie el stăpânitor în Macedonia; și se așeză pe scaunul tatălui său, de aur, și-și puse stema în cap; și avea voinici tineri împrejurul jețului: toți cu lanțuri de aur. Deci merse Potolomei cu solul lui Darie la Alexandru, și se închinară lui Alexandru, și-i deteră cartea. Iar logofătul ceti cartea, și Alexandru ascultă și se mânie, și rupse cartea zicând:

— N-ar trebui Darie să grăiască cu picioarele, și la cap să nu cате; nu sunt macedonenii așa cum i se par lui.

Și se duse solul la gazdă. Alexandru scrisese cartea lui Darie:

„Eu, Alexandru, viteazul și împăratul Macedoniei, scriu ție, Darie, sănătate și-ți mulțămesc de cartea care mi-ai trimis! Ce te îngrijești tu de țara mea? Și pe mine mă poștești, tânăr, să slujesc porții tale, și să mă hrănești. Iar dacă mă socotești fiu mic ce sug țâța, lasă-mă până voi înțărca de la țâța maicii mele, apoi voi veni la tine să mă hrănești; iară pe Candarcus să nu-l mai trimeți la Macedonia, că nu-l vei mai vedea, că macedonenii nu sunt așa fără cap, cum îți pare ție.“

Alexandru cinsti și dăruie pe sol, și-i dete cartea să o ducă lui Darie.

Și cetind-o Darie, începu a râde; iară Candarcus zise:

— Împărate! Nu trebuiește să râzi de niște cuvinte ca acestea, căci după cât îl văzui, era cocon tânăr, dară mintea de bătrân i-a fost.

Iară Darie, chemând pe alt boier, pe nume Calidonus, îl mână pe acela la Alexandru; și-i trimese jucării mici de copil, și două rotile să se joace, și două racle, și doi saci de mac, și cartea lui:

„Eu, Darie-împăratul, Dumnezeuul perșilor, scriu ție, fătul meu Alexandre, sănătate! Află că n-am știut că ești atât de înțelept; dar te pricepui la solia dintăi; și să știi că înțelepciunea tinerilor scurtă este. Iată că ți-am trimis două racle deșerte să le umpli cu haraci, și ți-am trimis doi saci de mac să-l numeri, ca să afli numărul oștirii mele. Iară tu curând să-mi trimeți haraci; și de nu vei trimete, vei veni legat la mine.“

Și trimise pe Calidonus sol în Macedonia; și se înfățișă solul la Alexandru, care sta în jețul lui de aur și cu stema în cap. Solul dete cartea și o ceti Alexandru, apoi clătină din cap și zise:

— O, nenorocite Darie! Cu mărirea ta deșartă, tu cu Dumnezeuu te potrivești, iar mie-mi pare că nici unui om de pe pământ nu te vei potrivi.

Și Alexandru începu a mânca macul, și sparse raclele și pe sol îl trimese la gazdă.

Alexandru scrisese apoi carte lui Darie:

„Sănătate! Și să știi că de toată cinstea ai fost, iară acum ai ajuns în mintea copiilor. Cu acestea ce mi-ai trimis tu mie, tu-mi cugeți bine să fiu împărat de lume: că aceste roate sunt pământul, și cum se învârtește pământul și aceste roate, așa te vei învârti tu înaintea mea! Raclele tu mi le-ai trimis plocon, iară macul eu l-am mâncat.

Și eu îți trimet o traistă de piper să-l mănânci tot, să vezi că macedonenii sunt lei, iară perșii sunt oi; și te rog să-ți ții săritul cu perșii tăi.“

Alexandru porunci să se strângă oștile lui pe câmpul Filipusului, și veniră toți boierii și macedonenii și aflară optzeci de mii de oaste și zece mii de macedoneni aleși, și tocmi oștile, și se gătiră de război cu oaste mare.

CUM A CUCERIT ALEXANDRU CETĂȚI ȘI ȚĂRI

Într-acea vreme, îndemnând Dumnezeu pe Alexandru-împărat, purcese întâi cu oștile la Solon cetate. Și rău se spăimântară solonenii de Alexandru, și trimeseră carte:

„Eu, împăratul Archidon, cătră marele Alexandru Macedon. Sănătate și voie bună trimet împărăției măriei-tale! Și dacă auzii de împărăția ta, bine-mi păru că te-a mărit Dumnezeu împărat. Noi cu tine nu ne vom bate, ci ne închinăm măriei-tale, și cinste facevom cât ne va fi puterea; și trimes-am de feciorul meu, pe nume Polica, cu dar de ce se află la noi, și să slujească împărăției tale; iară pe noi să ne lași pe împărăția noastră, și noi să-ți trimetem pe an haraci, adică dare, cât vei pofti, și să te milostivești spre noi, Alexandre, și de-ți va fi voia, vom ieși la închinarea ta.“

Și așa trimese Archidon-împăratul pe feciorul său sol cu plocon și cu carte la Alexandru. Și ceti Alexandru cartea, și primi darul

bucuros, și de feciorul lui Archidon bine-i păru și-l luă la el. Apoi scrise carte:

„Scriu ție, fratele meu Archidon, împăratul Solonului, sănătate! Îmi pare bine de plocon. Cum se zice: capul plecat nu-l poate tăia sabia. Iară feciorul tău de astăzi lângă mine va fi, și tu împărățește în pace și-mi trimete haraci o sută de mii de galbini pe an, și câte zece mii de viteji călărași înfierăți, și fii sănătos cu toți oamenii tăi!“

Alexandru de acoloa merse la Atina, și ajunse sub cetate. Și era Atina cetate mare, și împodobită, și înfrumusețată cu de toate frumusețile lumii: și o judecau doisprezece filosofi, și împărat nu avea, și domnea țările elinești toate. Sosi Alexandru sub cetate, și auziră atinenii, și făcură sfat: închina-se-vor au nu? Și grăi un filosof pe nume Sofonie:

— Bine este nouă să ne închinăm lui Alexandru, că este înțelept și milostiv: el a luat țara tătarască într-o zi, și a ucis pe Criz-împăratul iarăși într-o zi; și s-a dus la Solon, și i se închinară, și nimica nu le făcu, ci-i lăsă pe loc în pace. Și noi de ne vom închina lui, nici în cetate nu va intra, ci va trece la Râm. Iară alt filosof zise:

— De când e Atina cetate, nici un împărat nu a putut-o lua: nici acesta nu o va bate: că oarecând, venit-a Dionisie-împărat cu toată puterea lui, și nu o putu lua, ci s-a întors cu rușine; și venit-a Schidir, împăratul cu perșii, și nu o putu bate și încă l-au gonit cetățenii până ce s-a înecat în mare. Ci nu trebuiește să ne închinăm noi feciorului lui Filip. Tu nu știi ce grăiești, că unde este minte multă, și nebunie este multă.

Și se rușină Sofonie filosoful și peste noapte ieși din cetate și merse la Alexandru, se închină lui, și-i spuse toate de rândul cetății. Alexandru trimese sol în cetate pe un tatar fără carte și tatarul se înfățișă și zise:

— Așa vă zice Alexandru-împăratul, să vă închinați lui, și să-i dați haraci și oaste pe an, iar de nu vă veți închina de voie, vă veți închina de nevoie, după pagubă.

Iar ei nu înțelese limba lui, ci căutară un dragoman și le spuse ce zisese solul; iar cetățenii se mâniară și tăiară capul dragomanului și răspunseră solului:

— Du-te și spune lui Alexandru că nu va fi în Atina împărat feciorul lui Filip. Încă cum a vrut a venit, iar cum va vrea nu se va duce!

Alexandru se mânie și zise să bată cetatea de trei părți. Și bătând în cetate dincotro erau tatarii, mergeau săgețile ca ploaia, și cetățenii nu puteau răbda, ci deschiseră poarta și năvăliră tatarii în cetate; iar cetățenii puseră praf, adică iarbă de pușcă, și-l aprinseră, și pieriră zece mii de tatarii; și de altă parte căzură cinci sute de macedoneni uciși cu mașini de război. Apoi macedonienii puseră strajă, făcură sfat, și zise Diogen filosoful;

— Împărate! Cetatea cu sila nu o vei lua, că sunt două sute de mii de oameni în cetate. Ci să facem meșteșug, să-i scoatem din cetate, că-i vom bate, pentru că nu știu rândul la război.

Alexandru zise:

— Să aducă o mie de boii și zece mii de oi!

Și după ce aduseră, scrisese cartea:

„Eu, Alexandru, scriu vouă atinenilor, să știți că am venit la voi ca să bat cetatea, dar astă-noapte veniră Dumnezeii voștri la mine și mă certară foarte rău pentru voi! Și acum să știți că m-am întors în Macedonia și am lăsat Dumnezeilor voștri o mie de boii și zece mii de oi să le faceți jertfă.“ Și puse cartea într-un lemn înalt, și se întoarse îndărăt zece mile de loc și ascunse oștile într-o pădure, împărțite în trei locuri. Și dimineața cetățenii căutară și nu văzură oastea, ci văzură boii și oile, și cartea sta sus. Atunci ieșiră afară, și ziseră:

— Fugit-a Alexandru de frică!

Și începură a-l goni toți, cu mic cu mare. Iar un călăraș din cetate striga:

— Nu goniți pe Alexandru, că eu am văzut astă-noapte în vis că era sămănat grâu prin cetate și-l secerau macedonienii cel copt

și cel necopt; și umbla Alexandru călare pe un leu în mijlocul cetății.

Dar cetățenii nu-l băgară în samă și goniră pe Alexandru până îl ajunseră. Iar Alexandru ieși din pădure și îi întâmpină; și-i loviră unii din mijloc, alții dinainte; și cetățenii se spăimântară foarte și nu știau ce să facă, ci începură a fugi către cetate; iar macedonenii tăiau într-înșii cum se taie; și se amestecau unii cu alții, și atât se tăiară, că zăceau ca frunza și ca iarba; și călcau cu caii pe pedestrași până la cetate; și aprinseră și cetatea, și arse biserica cea mare, unde erau Dumnezeii lor, și arseră și Dumnezeii; și zise Alexandru:

— De ați fi voi Dumnezei, nu ați arde!

Și ieșiră muierile despletite, și zgâriate pe obraz, și cu fetele, și cu fiii, și strigau:

— Alexandre, milostivește-te de noi, și stânge focul!

Alexandru umbla călare pe Ducipal și nu putea opri pe macedoneni, iar cetățenii strigau:

— Milostivește-te, Alexandre, că ne închinăm ție, noi și cetatea noastră!

Alexandru scoase oștile afară, și le stânse focul. Și atâta moarte s-a făcut, cât n-a mai fost din începutul Atinei. Și se închinară după pagubă, precum zisese Alexandru. Și atuncia grăi Alexandru:

— Vai de cetatea ce o judecă mulți! Și vai de aceia ce nu ascultă de domnul înțelept! Ca și atinenii ce nu ascultară pe Sofonie filosoful, că n-or fi pățit ce pățiră. Pentru aceea a zis prorocul Solomon: „Pe omul înțelept să-l îndrăgești, că mai lesne este ție, și mai bine cu înțeleptul a purta pe umăr o piatră mare, decât cu nebunul a bea vin“.

Atuncia plânseră atinenii cu glas mare; și se auzi peste toată lumea de amarul lor; și toți domnii și craii elinești se spăimântară și merseră la Alexandru cu haraci pe zece ani. Și atunci zise Alexandru:

— Până nu spargi capul, nu curge sânge.

Și șezu acolo zece zile și de acolo plecă la Râm; și-i ieșiră înainte niște crai grecești, craiul de la Trocinia și de la Amorea, și de la Delmana, și de la Trivala, și se închină lui Alexandru toți și aduseră daruri și haraci și se veseliră acolo mult. Și se duseră unii pe la țările lor, alții merșeră cu Alexandru și-i deteră haraciurile și oștile; și se aflară o sută de mii de pedestrași; și porniră la Râm. Râmlenii auziră și se tulburară. Și ei încă aveau doisprezece sfetnici de judecau Râmul; și făcură sfat; închina-se-vor au nu se vor închina lui Alexandru? Și ziseră să se roage Dumnezeilor. Și merșeră la biserică, făcură rugă lui Amon, Dumnezeul lor. Și li se arătă Amon în vis și le zise:

„Voi, râmlenilor, închinați-vă lui și-l lăsați să intre în cetate cu mare cinste, că Alexandru este feciorul meu și este împărat peste toți împărații.“

Și râmlenii cu mare cinste ieșiră întâi cu patru mii de viteji toți împlătoșati, încoifați de luminau ca soarele și ziseră:

— Bine ai venit, Alexandre, a toată lumea împărat!

Și după aceea ieșiră cu două mii de fete împodobite, și toate pe cai albi, cu haine roșii și cu cununi de aur și se închină lui Alexandru, și ziseră:

— Mulți ani să trăiești, împărate Alexandre, a toată lumea!

Alexandru, dacă văzu așa, zise voievozilor și domnilor să-și tocmească oștile și steagurile înaintea lui toți pe rând: și după ei mergea Alexandru călare pe Ducipal, și cu stema pe cap; și deteră în trâmbițe, în surle și în tâmpine; și cum se apropiară de cetate ieșiră patru mii de orășeni, toți cu steaguri de finic în mâini, și se închină lui Alexandru, și ziseră:

— Bine-ai venit, Alexandre, a toată lumea!

Și mai ieșiră două mii de preoți toți cu făclii aprinse în mâini, și cu cădelnițe de aur și-l întâmpinară și ziseră:

— Mulți ani, împărate, să trăiești!

Și intrară în cetate, și merseră la biserica lui Solomon ce o făcuse Savela-împărăteasa, sora lui Solomon, ce se zice Sfânta Sfințelor, și se închinară. Și șezu Alexandru în scaunul Râmului: și începură a scoate daruri: o mie de blide de aur; și scoaseră plașca¹, și emurlucul² lui Solomon, tot cu ochi de șarpe, având într-însul trei pietre cu douăsprezece tocmele³, care toate boalele vindecă; și scoaseră stema împărătesei Savela, cea mai de mult preț, și scoaseră un farij, adică un cal alb cu șaua de diamant și de piele de aspidă, și scoaseră sabia lui Armeleus-crai de la Troada, și scoase sulita lui de os de elefant, tot cu mărgăritare, și scoaseră pavăza lui Patrachie-împăratul învălită cu piele de aspidă. Acesta fu ploconul împărătesc. Și scoaseră cartea lui Daniil prorocul, și cetiră în carte așa:

„Când va fi cursul anilor cincii mii două sute, ieși-va inorogul⁴ și va goni pe toți pardoșii de la apus și va merge la berbecele cel mare ce-i ajung coarnele până la cer; și junghia-va inorogul la inimă, și se vor cutremura toate limbile în lume!“

Alexandru întrebă:

— De cine grăiește aceasta?

Ei ziseră:

— Împărate, așa ne pare nouă, să fii tu acela!

Alexandru zise:

— Nu cu voia mea, ci cu a lui Dumnezeu!

Iară acolo sta un filosof și zise:

— Împărate, așa se spune: pardoșii sunt craii de la apus, iară berbecele este Por-împăratul; și inorogul este împăratul Macedoniei.

Alexandru zise:

— Cum va fi voia lui Dumnezeu, așa să fie. Adevărat spune că puternicii cădea-vor, și neputernicii ridica-se-vor!

¹ Plașcă — mantie

² Emurluc — haina lungă, cu glugă.

³ Tocmele — fețele strălucitoare ale pietrelor scumpe

⁴ Inorog — animal fabulos (având cap de cerb, trup de cal și un corn în față)

Și acolo șezu Alexandru cincisprezece zile, și veniră toți craii și domnii de la apus cu daruri și cu haraci pe zece ani și se închinară. Iar Alexandru se milostivi spre ei și le dete moșiile lor. Și se veseliră acolo macedonenii cu râmlenii ca frații cincisprezece zile. Și se ridică de acolo Alexandru cu oștile spre Țara Leșască și o luă, și cuprinse și alte țări multe, și ajunseră la o pustie. Acolo aflară niște oameni cu obraze ca de om și cu trupurile de șarpe, și se bătură cu Alexandru și pieriră de aceia zece mii. Și de acolo merseră pe lângă mare și ajunseră la un munte de fier, și erau acolo niște paseri cu obraze ca de muiere și cu țâțele și cu păr de muiere, și se lăsau pe oaste și luau omul de pe cal; și fugeau cu el la munte. Altoră le scoteau ochii. Alexandru zise:

— Să-și facă toți snopii de trestie și să-i aprindă cu foc.

Și așa făcură: când vrură să treacă, ei aprinseră snopii, iar paserile se lăsară pe oaste și nu știau ce este focul, și deteră în foc și-și aprinseră, aripile, căzură jos în foc, și le tăiau oștenii, le călcau caii, și pieriră paseri o sută de mii, iară din oastea lui Alexandru zece mii de oameni pieriră.

De acolo se întoarse Alexandru la lume: și ajunse la țara Eghiptului și o bătu, și ajunse la Marea Albă. Și stătu acolo cu oștile și puse meșteri să facă catarge douăsprezece mii, și să intre câte zece mii de oameni într-una. Și se lucrară corăbiile în șase luni. Și puse voievozi pe cinci mii de oameni, și pe Vizantie-voievodul pe opt mii de oameni. Și zise Alexandru:

— Să intrați în catarge și să mergeți pe mare și să bateți cetățile de pe mare, apoi unde veți ieși să faceți cetăți pe numele vostru, ca să ne putem afla în lume.

Iară lui Potolomei și lui Filon le zise:

— Să mergeți pe uscat cu călărași și cu toți craii ce se află în catarge, și să mergeți spre Țara Leșască, și toate cetățile să le bateți, și să luați haraciuri și oști, și să ne adunăm la Eghipt.

Iară Alexandru intră în catargă cu treizeci de mii de oameni; și purceseră toți în toate părțile, și umblară pe apă șase luni; și

ieși împăratul cu oștile lui spre răsărit, și făcu cetate mare și tare și-i puse numele Alexandria. Vizantie ieși la Țarigrad, el făcu cetatea pe numele lui: Vizantie, și Antioh ieși la Antiohia și făcu cetatea pe numele lui: Antiohia. Selevchie ieși la țara arăpească pe Marea Neagră și făcu cetate pe numele lui: Selevchia. Potolomei și Filon merseră pe uscat spre Țara Leșască, și spre Marea Acrâm Tatar, ce se cheamă azi Ardealul, Moldova și Țara Românească, și luară cetăți multe, și prinseră pe crai vii, și-i legară, și-i duseră la Eghipet. Și se adunară la Alexandru, și se veseliră mult, și spuseră câte cetăți au luat și deteră pe acei domni legați, și spuseră lui Alexandru cum n-au vrut să se închine lui. Iară Alexandru se milostivi spre ei, și le luă credința și le dete drumul să se ducă pe la moșiile lor, și să trimeată haraci și oaste pe an câte zece mii de oameni. Iară voievozii nu știau care pe unde au ieșit în lume, până s-au aflat peste un an, și era scârbit Alexandru, pentru că nu știa pe unde au ieșit la lume; și cercetară, prin cetăți și prin neguțători, și se adunară iară peste un an, și se întâlneură toți cu Alexandru; și se veseli foarte Alexandru cu toți voievozii lui, și acolo făcu Alexandru o cetate, și-i puse numele Întâmpinarea, pentru că toți acolo s-au fost adunat. Și șezu acolo șase luni și se gătiră de oaste.

Și purcese Alexandru cu oștile spre țara Asiei și acolo era o cetate mare, anume Troada, ce se cheamă grecește Frigia, și acolo judecau doisprezece filosofi. Iară dacă auziră troadenii, ieșiră înaintea lui Alexandru toți cetățenii și filosofii și se închinară cu plocon lui Alexandru, și-i spuseră de Anțelus-craiu cât a fost de viteaz, și cum au pierit atâția domni mari, cum au pierit pentru o femeie ce o chema Elenușa. Că oarecând pribegise Alexandru Paris de la Troada, și mersese la Menelau craiul, și pre Alexandru Paris îl boieriră; iară Menelau-craiu se duse la oaste departe și lăsă pe Alexandru Paris precum îi grăise, cu Elenușa; iară Elenușa era preafrumoasă, și se îndrăgise cu Alexandru Paris, și luară comoara lui Menelau-craiu și fugiră amândoi la Troada; și dacă veni Menelau sau Melei-craiu, nu-și găsi crăiasa, și se mânie, și ridică

șapte crai elinești cu el și se strânsă oștile, și merseră la Troada, și o bătură doisprezece ani cu mare meșteșug, că mai tare cetate decât Troada nu era pe lume, că era făcută de Nevrod-împăratul. Și acolo pieriră grecii cu Anțelus-craiu, și Alexandru Paris, și păcătoasa Elenușa și mult popor fără număr pieri pentru o muiere. Și aceste toate le povestiră lui Alexandru, și-i deteră plocon sabia lui Anțelus-craiu și scoaseră inelul împărătesei de antrax piatră, și așa era acea piatră, că de se afla omul bolnav și căuta într-însa, se însănătoșea de toate boalele. Și scoaseră zugrăvit pe Anțelus-craiu. Iară Alexandru se milostivi spre ei și-i lăsă cu pace pe moșia lor. Și grecii, cu voia lui Dumnezeu, merseră la Râm, și acolo au întemeiat împărăție mare, și s-a ales un popor numit roman, de la care apoi au purces de au venit românii în Ardeal, în Moldova și în Țara Românească.

Alexandru se întoarse de acolo și porni spre Persia, și ajunse la hotarul lui Darie-împăratul. Iară Darie trimese iscoade la Alexandru. Veniră iscoadele și văzură judecata lui dreaptă, și pe el darnic, milostiv și dulce la cuvânt, și merseră iscoadele la Darie, și spuseră, și se miră Darie și zise:

— Adevărat, acestea sunt semne de domn și de împărat a toată lumea.

Darie apoi nu crezu să fie așa, și trimese cărți pe la toți domnii și craii să se strângă oștile la Stâltrorinia: și trimese la Eghipet și la Ierusalim:

„Scriu vouă, ierusalimnenilor, și vouă, egiptenilor. Așa vă grăiesc, să nu vă închinați aceluia tâlhar, feciorului lui Filip, că voi veni cu sabia și vă voi scoate de la acest tâlhar. Altmintrelea să nu faceți.“

Alexandru merse la Ierusalim, și auziră ierusalimnenii că vine Alexandru spre ei. Și într-acea vreme judeca Ierusalimul Ieremia prorocul, și credea în Savaot Dumnezeu. Și făcură sfat: închina-se-vor lui Alexandru, au nu se vor închina? Alexandru puse tabăra aproape de Ierusalim și trimese carte la ierusalimnenii:

„Eu, Alexandru, împărat peste toți împărații, scriu vouă, ierusalimnenilor; sănătate și viață. Am luat Apusul tot, și am venit la voi, și vă zic să vă închinați mie, și să-mi trimeteți haraci și oaste pe an, și fiți în pace pe moșia voastră.“

Și merse solul la Ierusalim, și cetiră cartea ierusalimnenii și se spăimântară și scriseră carte lui Alexandru:

„Iată noi, soborul Ierusalimului, scris-am la marele împărat Alexandru Macedon, sănătate! Am înțeles ce ne-ai scris, și așa să știi împărăția-ta că noi suntem sub mâna lui Darie și nu cutezăm să ne închinăm ție, că ne-om închina astăzi, iară mâine va veni Darie și cu rea moarte vom muri. Ci te bate întâi cu Darie, și de-l vei bate, noi ai tăi suntem.“

Alexandru ceti cartea ierusalimnenilor și scrise altă carte:

„Eu, Alexandru, împăratul peste toți împărații, scriu vouă, ierusalimnenilor; sănătate. Ce ați scris am înțeles; dar nu se cade vouă să vă închinați lui Darie, că sunteți oamenii lui Dumnezeu Savaot, iară Darie slujește idolilor; iară voi să știți că până nu voi intra în Ierusalim, să mă închin lui Savaot Dumnezeu, până atunci nu mă voi bate cu Darie“

Și trimese sol cu cartea, și purcese cu oștile spre Ierusalim. Ierusalimnenii cetiră cartea, iar Ieremia prorocul zise:

— O, ierusalimnenilor! Eu zic să ne închinăm lui Alexandru și să-l lăsăm să intre în cetate cu cinste, că eu de acesta am prorocit.

Și plăcură cetățenilor aceste cuvinte, tuturor. Iară Alexandru văzu într-acea noapte în vis pe Ieremia prorocul, care-i zicea:

„Pas în Ierusalim și te închină lui Savaot Dumnezeu și mergi spre Darie, că-l vei bate, și vei fi împăratul perșilor și a toată lumea.“

Iară Alexandru spuse dimineața voievozilor visul. Și ieși Ieremia prorocul cu toți ierusalimnenii înaintea lui Alexandru cu mare cinste, și cum văzu Alexandru pe Ieremia prorocul, îl și cunoscă, și zise boierilor:

— Pe acesta l-am văzut astă-noapte în vis!

Și descălecă Alexandru, și sărută sfânta lui Aron, și-l tămâie Ieremia prorocul cu cădelnița de aur, și-l binecuvântară și toți preoții Ierusalimului, și-l luă Ieremia de mână și-l băgă în biserica Sionului. Și se închină Alexandru lui Savaot Dumnezeu și se lepădă de idoli. Și începură a scoate daruri lui Alexandru. Și scoaseră mai întâi galbini mulți. Alexandru zise:

— Darul ce-mi dați mie, eu îl dau lui Savaot Dumnezeu, să-i faceți jertfă, că și eu mă închin lui Savaot și mă rog, și întru el cred, și el să-mi fie ajutor în tot locul și să fie cu mine.

Și dete aurul și argintul lui Ieremia prorocul. Și scoaseră pavăză de iachint piatră, și scoaseră orășenii 30 gălete de migdale, și scoaseră 20 mii de cai hrăniți. Și șezu împăratul acolo șapte zile, și se veseliră macedonenii cu ierusalimnenii, și binecuvântă Ieremia pe Alexandru, și zise:

— Împărate! Toată lumea vei lua, iar moșia ta nu vei mai vedea!

Și se sărutară amândoi, și purcese Alexandru la Eghipet spre cetatea lui Netinav-împăratul.

Egiptenii auziră că vine Alexandru spre Eghipet și se închiseră în cetate. Alexandru se apropie de Eghipet și zise să bată cetatea de patru părți ; și o bătură într-o zi, și nu o putură lua până sara. Și întru acea zi fu căldură mare și merse Alexandru de se scăldă într-o apă rece, și-l prinse răceala apei, și se bolnăvi. Iară egiptenii auziră că este Alexandru bolnav, și trimeseră carte la Filip vraciul:

„*Scriem noi la tine, Filipe vraciule, și-ți dăm în știre dumnitale pentru Alexandru, să-l otrăvești, iară tu să fii împărat Eghipetului!*“ Filip ceti cartea și râse, și scrise altă carte la Eghipet:

„*Scriu vouă, neînțelepților și măgarilor egipteni! Credeți-mă că de-mi va trebui mie domnia voastră, dami-o-va Alexandru; încă și alte împărății mai mari Alexandru îmi va da mie. Vouă vă pare că Alexandru este bolnav, iară el nu este bolnav, ci diminează îl veți vedea călare pe Ducipal umblând prin mijlocul oștilor.*“ Și trimese

cartea la Eghipet; iară egiptenii, dacă auziră așa, se spăimântară și scriseră altă carte lui Alexandru:

„Scris-am noi, egiptenii, la marele împărat Alexandru, precum ca să știe că mâine dimineață Filip vraciul va să te otrăvească cu ierburile lui“. Alexandru ceti cartea și clătină cu capul; și într-aceea sosi și Filip vraciul cu paharul plin de ierbi și-l dete lui Alexandru, și zise:

— Bea, împărate, că te vei însănătoși!

Alexandru luă paharul și zise;

— Oh! Dragul meu Filipe, oare acest pahar de-l voi bea fi-mi-va ceva de folos?

Și pricepu Filip, și luă paharul și-l bău pe jumătate, și zise:

— Alexandre! Nici un vraci nu-și otrăvește pe domnul său.

Iară Alexandru dete cartea egiptenilor, și ceti Filip și plânse, și zise:

— Ah, mare împărate Alexandre! Pe capul tău se razimă toată lumea! Și de așa face așa, la ce împărat așa avea credință? Mai bine să intru în pământ de viu, decât să fac așa. Iară acei măgari egipteni trimes-au și la mine carte, iară eu încă le-am trimes răspuns cum am știut; pentru aceea le-a fost pizmă pe mine, și au trimes carte la tine, împărate. Ci te culcă puțintel, și te vei scula sănătos.

Deci se veseliră oștile și se gătiră de război; și porunci Alexandru să bată cetatea. Și începură a bate cetatea de toate părțile; deteră cu mașinile de război de o parte și cu săgețile de altă parte; și mergeau săgețile ca ploaia în cetate; și nu putură răbda săgețile, ci deschiseră porțile, și strigau toți:

— Milostivește-te spre noi, Alexandre-împărate, că noi închinăm cetatea noastră ție! Ci te milostivește, Alexandre, feciorul lui Netinav-împăratul!

Și se milostivi Alexandru de opri oștile, și șezu în scaunul Eghipetului, și se închinară toți egiptenii lui Alexandru; și zise Alexandru:

— Cum știți că sunt feciorul lui Netinav, împăratul vostru?

Și grăiră egiptenii:

— Împărate! Avut-am noi împărat pe Netinav care a împărățit bine și dulce patruzeci de ani; și l-a scos Darie-împăratul, și s-a

dus de la noi. Și ne-a lăsat carte și stema pe masă; și așa zice cartea: că se va duce de la noi bătrân, și va veni tânăr; și nouă așa ne pare, să fii tu acela! Și l-am vărsat de aur și l-am pus într-un stâlp, și i-am pus stema în cap și cartea în mână.

Alexandru merse să-l vadă; și se apropie de stâlp; iară stema căzu în capul lui Alexandru, și se mirară toți de așa minune.

Alexandru făcu acolo alt stâlp foarte înalt. Și se scrise în stâlp lângă tatăl său, Netinav. Și luă Eghipetul, și se veseliră egiptenii cu macedonenii. Și începură a scoate daruri scumpe, aur și argint mult, și toate comorile crailor și ale împăraților celor bătrâni de la Faraon, și de la Iosif cel preafrumos; și toate le luă Alexandru și le dete oștilor, și le zise să se gătească de război. Și puse împărat pe Filip, și poposi acolo treizeci de zile.

Iară într-o zi veniră vestitorii lui Alexandru și-i spuseră:

— Să știi, împărate, că vine Darie spre tine cu toată sila¹ lui, și este la apa Eufratului!

Alexandru scrise oștile, și aflară șase mii de mii de călăreți, și patru mii de mii de pedestri. Și purcese oștile înaintea lui Darie la Eufrat. Și dacă se apropie de Eufrat, Darie auzi și scrise oștile, și se aflară zece mii de mii de pedestri; și trimese Darie iscoadă la Alexandru. Iară străjile lui Alexandru prinseră iscoadele lui Darie și le aduseră la Alexandru. Și le zise Alexandru:

— De nu veți spune drept, eu vă voi pierde! Și-i întrebă: Spuneți, câte oști are Darie?

Ei spuseră drept, Alexandru porunci oștilor să facă toți focuri sara, și așa făcură, și se suiră iscoadele într-un munte înalt, și văzură focuri multe fără număr; și le dete drumul de se duseră la Darie-împăratul, și așa spuseră lui Darie:

— Să știi, împărate, că atâta oaste are Alexandru, cât nu se știe numărul și sfârșitul!

Iară Darie se mânie pe ei și le tăie limbile că au spus oștilor să se sperie.

¹ Silă — putere, armată

Darie trimese soli și carte la Alexandru:

„Scriu ție eu, Darie, împăratul peste toți împărații, marele și tarele, și întocmai lui Dumnezeu, și luminez întocmai ca soarele pe lume, și Dumnezeul perșilor, scriu ție, feciorul lui Filip. Am auzit că ai luat Apusul, Râmul, Atina, Ierusalimul și Eghipetul, și acuma ai venit și la țara mea cu tâlharii tăi. Să știi, ca să-mi trimeți haraciul acelor țări de la apus, și să-ți cei iertăciune de la mine și-ți voi ierta greșala, și să te duci la Macedonia ta, să-ți ții moșia. Iară de nu vei face așa, voi veni la tine cu toate oștile, și nici un macedonean nu va scăpa în toată lumea. Ci să-ți treacă nebunia, și te du îndărăt.“
Și veni solul la Alexandru; iară Alexandru ceti cartea și o rupse, și porunci să fie spânzurați solii lui Darie. Iară macedonenii ziseră:

— Nu se cade să se spânzure solii.

Alexandru răspunse că nu sunt trimeși la împărat, ci i-au trimes la tâlhar; și tâlharii pierd solii:

— Vina este a lui Darie, domnul vostru.

Iară solii grăiră:

— Împărate, de ne vei pierde pe noi, puțină pagubă vei face lui Darie, și acum tâlhar nu ești, iară de vei rupe legea solilor, însuși tâlhar te vei face!

Alexandru zise:

— Fiți iertați și vă dau zile de la mine, iară de la împăratul vostru morți erați.

Iară solii grăiră:

— Împărate, ști-vom și noi ce vom grăi la împăratul nostru de împărăția ta!

Alexandru cinsti solii și-i dăruî, și scrise carte lui Darie:

„Eu, Alexandru-împăratul, scriu ție, Darie, împăratul perșilor. Să știi că nu-ți mulțămesc la cuvintele ce mi-ai trimes, că au fost cuvinte ca de nebun; și tu te lauzi către mine care am luat Apusul și alte cetăți, zicând că nu voi scăpa în toată lumea dinaintea ta. Dară nu știi că macedonenii sunt pietre de diamant, și sunt iuți ca piperul; și așa să știi că voi stăpâni peste împărăția ta, cu ajutorul lui

Dumnezeu; iară perșii tăi sunt oi, și macedonenii sunt lupi și lei neastâmpărați, și ei își dau viața spre moarte, și nu se tem de moarte.“

Și se duseră solii, și Darie ceti cartea, și-și chemă boierii și-i întrebă de sfat. Și răspunseră:

— Împărate! Nu ți se cade ție să te bați cu Alexandru, că tu ești împărat mare, iară Alexandru este un crai mic; ci mână numai niște boieri, că-l vor bate!

Și aceasta plăcu lui Darie, și trimese pe Mamant-voievodul și-i zise:

— Să mergi să ei oastea mea, două sute de mii de călărași, și două sute de mii de pedestrași și patru mii de etiopi; și să mergi să treci Eufratul și să te bați cu acel tâlhar și să cauți, de va pleca a fugi, să nu-l lași, ci tot să-l gonești până ce-l vei prinde, și să-l aduci viu la mine cu toate ale lui.

Alexandru văzu armia lui Darie, și porunci gătirea oștenilor, și încălecă pe Ducipal, și umbla prin mijlocul oștilor și astfel grăi:

— Fraților și vitejilor! Rugați pe Dumnezeu Savaot și fiți vrednici, că am nădejde de la Dumnezeu că-i vom bate curând și vor fugi îndărăt, că împăratul lor nu este cu dânșii, ci sunt cu niște boieri, iară voi sunteți cu împăratul vostru; și de-i vom bate, să știți că voi fi împărat a toată lumea, iară de ne vor bate pe noi, nu vom scăpa în toată lumea de Darie-împăratul! Ci, fraților, mai bine să pierim cu cinste decât să pierim cu rușine! Să știți voi că perșii sunt oi, macedonenii sunt lupi, și un lup multe oi risipește și le sfărâmă!

Și făcu Alexandru trei oști, și deteră în trâmbețe, și în tâmpine, și în surle de trei părți și se loviră oștile foarte tare, și se tăiară toată ziua; iară perșii începură a da înapoi, și macedonenii a-i goni. Darie se spăimântă și plecă a fugi; iară Alexandru mulți tăie, și mulți prinse vii, și ajunse la hotarul lui Darie; și puse Alexandru tabăra lui acolo și pe cei vii îi iertă, iară pe cei morți îi îngropă; și pieriră de-ai lui Darie o sută de mii.

Iară Darie trimese pe la toate țările cuvânt să se strângă cu oștile la Babilon: și se strânseseră cincizeci de mii, și iară plecară

spre Alexandru cu război. Iara Alexandru se găti de luptă, și încălecă pe Ducipal și umbla prin mijlocul oștilor, și grăia:

— Fraților și vitejilor macedoneni! Rugați pe Dumnezeu Savaot! Că-l vom bate pe Darie cât mai curând, că pe un urs mulți câini îl latră și nici unul nu-l mușcă, și să știți că câți vor fi rămas de la războiul dintăi, nici unul nu va veni într-acel de acum, și de aci înainte vom fi fără de grijă!

Într-acea noapte văzu Alexandru pe Ieremia în vis și-i zicea prorocul:

„Pas, Alexandre, spre Darie, că-l vei birui, și te roagă lui Dumnezeu Savaot.“

Și făcu două oști, și dederă în tâmpine, în trâmbițe și în surle, și se învălură oștile trei zile, și începură perșii a fugi și macedoneni a-i goni, și-i tăiau cum se taie; și acolo pieriră de-ai lui Darie patruzeci de mii, și macedoneni zece mii. Iară Darie fugi până la Persida și acolo plângea. Iară Alexandru prinse mulți vii și dându-le drumul, le zise:

— Mai mult să nu veniți cu Darie la război!

Alexandru purcese apoi spre război la Babilon; iar babiloneni, dacă se apropie el de cetate, nu-l lăsară să se apropie o sută de mile de loc. Iară Alexandru stătu deasupra Eufratului, și așa era Babilonul de întins, cât curgea Eufratul prin mijlocul lui. Și apa aceasta este atât de mare, cât trec pe ea cu luntrile. Și Alexandru porunci să sape și să abată apa, să nu treacă prin cetate.

Și săpară șapte zile și abătură apa la uscat, peste câmp. Iară într-o noapte, pe când cetățenii făceau slujbă Dumnezeilor lor, Alexandru intră pe urma apei pe dedesubtul cetății și într-altă noapte aprinse orașul. Iară cetățenii se spăimântară și deschiseră porțile și năvăliră călăreții înăuntru, și-i tăiară toată noaptea. Iară la ziuă intră și Alexandru în cetate cu oștile, și se închină babiloneni lui Alexandru, strigând:

— Milostivește-te spre noi, Alexandre-împărate, că ne închinăm ție, noi și cetatea noastră!

Atunci stinseră focurile și începură babilonenii a scoate la daruri scumpe lui Alexandru. Și deschiseră vistieria lui Darie-împăratul, și scoaseră două sute de poveri de galbini, și scoaseră o mie de cai povodnici, ai lui Darie, și scoaseră o sută de lei cu zgarde de aur și o mie de pardoși, și o sută de bidivii arăpești, care erau mai frumoși decât toți caii de pe lume, cu procovițe¹ sau țoluri de mătase; și scoaseră o mie de bliduri de aur, și scoaseră două sute de mii de coarne de inorog ferecate cu aur și cu pietre scumpe, și o sută de potire de aur și piatră de diamant, și scoaseră plașca lui Selevchie-împăratul, făcută cu ochi de șarpe, și cu mărgăritar, și cu pietre nestemate; și scoaseră stema lui Sihan-împăratul, scoaseră masa lui Darie de safir piatră și cine ședea la dânsa nu i se mai făcea inima rea. Și acolo șezu Alexandru patruzeci de zile, și se veseliră macedonenii cu babilonenii. Iară Darie auzi că a luat Alexandru Babilonul și se umplu de amar și jale multă, și strigă:

— Oh, amar mie! O, pedepsitul de mine, cum mă potriveam lui Dumnezeu din cer, iară acum nu mă pot potrivi nici unui om, că mai-micii mei sparseră sila mea! Oh, cainicul² de mine, cum mă bucurai în puțină vreme, și mai curând sosi jalea și amarul, cum se zice: „Nu este bucurie să nu se schimbe în jale și cel care va lua de la altul cu bucurie, alții vor lua de la el cu jale!“ Mai bine să mă fi ucis macedonenii decât să fiu împărat cu rușine; că multă vreme luară perșii haraci de la Macedonia, iară astăzi plătesc cu capetele!

Și plângea Darie cu amar. Iară un boier vru să-l mângâie și zise:

— Așa este împărăția, ca și copaciul mare: când cade, mare sunet face; și vântul copaciul mare îl surpă și-l rupe. Și nu te scârbi, împărate, că Alexandru bătutu-ne-a pe noi, dar și noi bate-l-vom pe el, că așa sunt oștile, și mai avem noi viteji buni între perșii noștri.

¹ *Procoviță* — țol gros de învelit, pătură

² *Cainic* — de plâns, vrednic de milă

Și sta acolo și un boier al lui Darie, anume Amvis, care-i zise:

— Împărate, tu m-ai crescut, și mult bine mi-ai făcut, iară astăzi te văzui trist; și așa să știi că voi să merg la Alexandru, și-mi voi da capul pentru tine astăzi!

— O, dragul meu Amvis — zise Darie — de vei face așa; moartea ta va fi mai cinstită decât viața altora, și împărăția perșilor scăpată va fi de tine, și pomeni-se-va numele tău până va fi Persia!

Amvis ceru să i se dea sabia lui Darie, și-și puse semn macedonesc; și se apropie de Alexandru; iară Alexandru era împlătoșat și încoifat și umbra prin mijlocul oștilor. Și Amvis scoase sabia și vru să lovească pe Alexandru peste ochi, și greși de-l lovi peste coif, și-i tăie coiful, și-i rase părul ca cu briciul de pe creștet, și vru să-l lovească și a doua oară, și nu putu, că-l prinseră. Iară Alexandru zise:

— Mă lovi mână macedonească cu sabia persienească, și întrebă: Omule, de unde ești, și al cui ești? Și cum te cheamă?

El răspunse:

— Eu sunt sluga lui Darie-împăratul, care de mic m-a crescut și m-a miluit, și m-a boierit; îl văzui trist și jalnic plângând; și mi se făcu milă de jalea lui; și cutezai să-mi dau zilele pentru el, și am venit să te tai, și să veselesc pe domnul meu cu moartea ta, și cu a mea; și începutul se făcu, iară Dumnezeu nu vru cum vru eu!

Alexandru zise:

— O, fără de minte, Amvise! Cred că astăzi sunt mort pentru mîntea ta și pentru domnul tău ; iară eu îți dau zile de la mine și te iert. Ce făcuși tu n-a făcut nici un om de pe pământ; și tu te du la domnul tău Darie, și să-i spui că pe cine îl păzește, Dumnezeu îl și ferește, și nu-l poate ucide nimenea, și să-i spui să se închine mie și să-mi dea haraci și oaste pe an și să șadă în pace pe moșia lui!

Amvis se duse la Darie și-i spuse toate ce făcuse, și ce a zis Alexandru, și cum îi sunt dăruite zilele de Alexandru; iară Darie plânse mult și zise:

— Cum va fi voia lui Dumnezeu, iară eu n-am ce face!

Amvis grăi:

— Împărate, eu astăzi sunt mort pentru tine, iară de la Alexandru viu sunt, și cât bine mi-ai făcut mie până astăzi îl plătii cu capul, și cât putui eu făcui, iară Dumnezeu nu vru cum am vrut eu, și de astăzi înainte, să mă ierți, împărate, că voi să mă duc la acela ce mi-a dat zilele de la el; și-l voi sluji de astăzi înainte; și mă iartă, împărate!

Darie se umplu de jale și grăi către boierii lui:

— Cui i-a venit oare în aminte că va ieși din Macedonia atâta putere? Și iară grăi: „Cine se suie pogoară-se, și cine se smerește înalță-se!“

Și zise lui Amvis:

— Să spui lui Alexandru: Cât a luat să-i fie de bine și să ne împăcăm, iară eu nu mă voi închina lui, că împărat la împărat nu se închină nici unul, ci unul mort și altul viu împărătește; iară de nu va vrea așa, el să mă aștepte în cincizeci de zile să merg la el cu câți perși mi-au rămas, și voi să aduc și din India oaste, de la Por-împărat, și ori îl voi bate, ori mă va bate el și voi pieri cu cinste pe moșia mea cu toți perșii mei!

Amvis își luă ziua bună de la Darie și se duse la Alexandru, și se închină lui și-i spuse ce grăise Darie. Alexandru primi pe Amvis, și-l crezu și-l amestecă între macedoneni.

Alexandru zise:

— Adevărat că împărat la împărat nu se închină, că împărăția mare lucru este, ca un munte înalt și împodobit frumos, cu de toate florile, și se vede peste toată lumea, și așa îi pare omului că nu se va mai pogori niciodată; iară când va veni vremea, se pogoară fără voie: așa este împărăția acestei lumi deșarte! Apoi iarăși zise: Văzui astă-noapte în vis pe Ieremia prorocul și-mi grăia: „Fătul meu, Alexandre! Să mergi însuși sol la Darie, și te roagă lui Savaot Dumnezeu, că el te va scoate din nevoie.“

Și spunea boierilor visul, lui Potolomei, lui Filon și lui Antioh-voievod, și grăi:

— Să știți că voi să merg sol la Darie!

Ei nu-l lăsară, el zise:

— Merge-voi și ce va da Dumnezeu! Și se găti și zise: Boieri dumnevoastră, de voi pieri eu acolo, voi tocmiți împărăția bine și să nu lăsați pe mama mea Olimpiada!

Iară voievozii plânseră cu jale, și ziseră cu toții:

— Mai bine să ne tai capetele noastre decât să vedem noi aceasta!

Alexandru răspunse:

— De va fi voia lui Dumnezeu, nu mă va ucide toată lumea!

Și se sărută cu voievozii, și se duse Alexandru sol la Darie-împăratul.

Darie auzi că vine sol de la Alexandru și făcu divan mare, și-și tocmi polățile¹ și se arătă luminat solului, și ședea în jeț de aur împodobit cu pietre scumpe, și împrejurul lui stăteau tot voinici tineri cu făclii aprinse, și se aflau împrejurul lui tot îngerii făcuți de aur, și luminau tocmai ca soarele, și ședeau doisprezece hatmani în jețuri de aur, și erau în jur patruzeci de stâlpi de marmură albă ca zăpada. Și intră Alexandru în divan sol, și dete cartea lui Darie, și ceti cartea și așa era scris:

„Eu, Alexandru, împăratul peste toți împărații și împăratul a toată lumea cu vrerea lui Dumnezeu, scriu ție, Darie împărate, sănătate! Și-ți aduc aminte că ai luat haraciul de la talăl meu Filip, și el muri, iară eu rămasei tânăr în scaunul tătăne-meu, și tu ai vrut să mă scoți de la moșia mea; trimeteai alții să fie domni și împărați în Macedonia; iară Dumnezeu nu vru cum ai vrut tu, că Dumnezeu contenește și rabdă; iară tu cum ai contenit, așa și se contenește și ție astăzi, căci Dumnezeu m-a făcut împărat pe moșia mea, și încă peste toată lumea. Tu ai zis că mă vei aduce legat, și tu ai vrut toate ale mele să fie ale tale, așa vor să fie toate ale tale ale mele, și voi fi împărat a toată lumea; și eu nu sunt așa nemilostiv

¹ Polată — palat, clădire

cum îți pare ție, ci-ți pleacă inima, și te închină mie și-mi trimete haraci, și oaste pe an, și tu împărățește în pace și sănătos pe moșia ta; iară de nu vei face așa, tu ești dușman perșilor tăi, și toți veți pieri de sabia macedonenilor, și tu cu rea moarte vei muri; și te gătește de război acum pâna în cincisprezece zile.“

Darie ceti cartea și zise:

— Boieri, cine-și poate închipui că are atâta putere împărăția Macedoniei?

Alexandru zise:

— Că sunt toți ca unul, libovnici și viteji buni, și au toți un cuget și un cuvânt, și nu socotesc moartea lor.

Iară un slujbaș mare zise:

— Cum răspunzi astfel unui împărat așa mare ca acesta?

Alexandru zise:

— Volnic este solul să răspundă împăratului!

Marele Darie zise:

— Cum te cheamă?

El răspunse:

— Filon mă cheamă!

Darie grăi:

— Filoane, să stai aicea până voi scrie cartea către Alexandru!

Și stătu până sara și chemară pe sol la masă și-l așezară la locul solilor, și-i deteră un pahar cu vin să bea. Alexandru bău vinul, și băgă paharul în buzunar; și-i deteră și alt pahar, și-l băgă în sân. Ei spuseră împăratului ce face solul. Împăratul zise:

— Mai dați-i încă unul.

Și-i deteră și al treilea pahar, și-l bău și-l băgă în buzunar. Și zise un boier:

— Cum faci tu asta la masa împărătească, de iei paharele la tine?

Alexandru zise:

— La împăratul nostru așa este legea solului: până la al treilea pahar toate le ia solul!

Darie crezu aceasta. Iară în vremea asta, un boier ce-l chema Candarcus, care mersese în Macedonia să fie domn, sosi la masă și, cum văzu pe Alexandru, îl și cunoscă și se apropie de Darie și-i zise:

— Să știi, împărate, că solul este însuși Alexandru!

Darie nu crezu aceasta și iară merse Candarcus și a doua oară la Darie și zise:

— Împărate, de nu va fi acesta Alexandru, să-mi tai capul.

Darie prinse a privi la sol și-i zise:

— Filoane, asemănă-te oamenii mei a fi tu Alexandru.

Alexandru zise:

— Împărate, adevărat că samăn cu el, pentru aceea mă trimete tot pe mine sol!

Darie îl crezu și se sculară de la masă, și intrară în casă să facă sfat, prinde-l-vor au ba. Iară Alexandru pricepu că l-au cunoscut; și cum ședea în palat singur, își lăasă plașca și-și puse căciula persienească în cap; și plecă la poartă, și zise portarilor:

— Ține-ți pahar împărătesc și deschideți poarta; că m-a trimes împăratul să chem voievozii!

Și-i deschiseră poarta și ieși Alexandru, și merse la altă poartă, și zise:

— Ține-ți pahar împărătesc și deschideți poarta; m-a trimes împăratul să tocmesc străjile!

Și-i deschiseră poarta și ieși Alexandru, și merse la a treia poartă și iară zise ca și întâi, și-i deschiseră poarta, și ieși Alexandru afară, și merse la gazdă și încălecă pe Ducipal, și fugi toată noaptea, și sosi cu zorile la apa Sinarului; și era apa aceea cumplit de mare și venea în toate nopțile cu noroi, și cu pietre, și cu var. Iar Alexandru dete și trecu, și găsi de ceea parte pe Filon și pe Potolomei-voievozi, care așteptau pe Alexandru; și se sărutară cu Alexandru și le povestea el cum a petrecut la Darie.

Iară Darie, ținând sfat, căuta să-l prindă pe Alexandru. Și-l căutară prin toate odăile, și nu-l găsiră, și alergară la poartă, și întrebă; iar portarii ziseră:

— Venit-a un om la noi și ne dete pahar împărătesc, și ne zise: „Țineți pahar împărătesc și-mi deschideți poarta, că mă trimese împăratul să chem voievozii!“ Și l-am lăsat, și s-a dus!

Ei alergară și la a doua poartă și portarii tot așa răspunseră; merseră și la a treia poartă, și primiră același cuvânt; și alergară la gazdă și întrebară; iar gazda zise:

— Venit-a, a încălecat și s-a dus.

Ei se întoarseră la împăratul și-i spuseră cum a scăpat solul, iară Darie se umplu de amar și de jale, și zise lui Candarcus să-l gonească cu o sută de voinici până la apa Sinarului, că nu va putea trece. El se duse și luă o sută de viteji buni cu cai ageri, și-l goniră toată noaptea până la ziuă și sosiră la apa Sinarului, și văzură pe Alexandru de ceea parte cu voievozii lui, iar Alexandru strigă spre ei:

— Ce goniți vântul, că nu-l veți prinde? Și vă duceți la împăratul vostru, și-i spuneți că-i mulțămesc de cinste și să se gătească de război în cincisprezece zile!

Și se duse Alexandru la tabăra lui. Candarcus se întoarse la Darie și spuse toate ce au fost.

Iară Darie plângea cu mare jale și zicea:

— Văzut-ați cum ne înșelă feciorul lui Filip, și scăpă din mâinile noastre? Și iară zise: Oh, necredincioasă lume! Cum te arăți întâi dulce și apoi amară!

Darie scrisese cartea la Por, împăratul din India, căci era mare și mai avea și treizeci și șase de limbi sub biruința lui .

„Iată eu, Darie, cainicul și jalnicul! Amarnicul de mine, Darie-împăratul, scriu la tine, cinstitul și marele Por-împărate, întocmai cu Dumnezeuul perșilor, și soarele Indiei. Trimet împărăției tale sănătate. Credem că-ți va fi venit vestea ce pățim noi de la macedonenii noștri, de la feciorul lui Filip, cum se leapădă de noi, și cum a luat Apusul tot și acum venit-a și la noi, și ne-a bătut de două ori, și sparse oastea mea, și-mi luă Eghiptul, Ierusalimul și Babilonul; și te rog cu capul plecat până la pământ să-mi dai ajutor și oaste din India, că pe indieni nu-i poate bate nimenea, și înaintea lor

nimenea nu poate sta, și mă rog să-mi dai ajutor, să mă bat cu el, ca să-l birui, sau să pierim cu cinste pe moșia noastră, că nu se poate să pat eu rău lângă tine, fiind tu mare și tare, că nu știi cum te va duce Dumnezeu și pe tine într-această lume înșelătoare! Și așa mă rog!“

Por-împăratul ceti cartea, și clătină capul și zise:

— Nu este bucurie pe lume să nu se schimbe în jale; că Darie oarecând se potrivea lui Dumnezeu, iară astăzi nu se poate potrivi unui om de pe pământ, și astăzi este bătut de mai-micii lui, de macedoneni.

Por-împăratul chemă boierii lui și le zise:

— Mergeți de luați oastea mea, patru mii de călăreți!

Și purceseră oștile în ajutorul lui Darie. Por le zise:

— Păziți să-mi prindeți pe feciorul lui Filip, și să păziți, de va fugi, să-l goniți până îl veți prinde și să-l aduceți la mine, că am auzit că este cuminte și înțelept.

Voievozii luară oștile și se duseră la Darie, iară Darie se veseli, și trimese pe la oștile lui să se strângă, și se adunară o mie de mii de oameni și purceseră spre Alexandru.

Indienii trimeseră iscoade la Alexandru; iară străjile macedonene prinseră iscoadele și le duseră la Alexandru. Și porunci împăratul să le ducă pe o măgură înaltă, să vadă oștile lui, și zise oștilor să pornească la război iute și cu grabă; și plecară oștile tare și cu grabă spre Darie, și iscoadele văzură asta; apoi le dete drumul, și se duseră și spuseră indienilor:

— Să știți că Alexandru are oaste foarte tare, și sunt iuți fără samă, și cai tot armăsari ca zmeii, și vin tare spre noi fără frică, și atâta sunt de mulți cât vor fi până la douăzeci de mii de oaste!

Iară indienii dacă auziră aceasta se spăimântară foarte rău și mergeau la război fără voia lor, și cu frică mare.

Iară oștile se loviră foarte tare și iute, cât se făcu praf de nu se cunoșteau unii din alții, și dete Dumnezeu vânt mare de suflă praful după oști, de se văzură, și începură a se tăia cum se taie,

toată ziua ; și începură indienii a fugi și macedonenii a-i tăia. Iară Alexandru mergea într-o căruță de aur și cu doisprezece viteji tăia din căruță cu spada de un stânjén, și-i călca cu caii și zăceau perșii și indienii ca snopii. Iară Darie fugi în Persida.

Alexandru zise lui Filon să gonească pe indieni, și să strige să nu fugă, ci să se închine, și dacă nu se vor închina, să le ia caii și armele și să-i lase să se întoarcă în India. Filon începu a-i goni, și le striga să nu fugă, că vor pieri toți. Și stătură indienii și se închinară lui Filon, și le luă caii și armele și le zise:

— Mergeți la Por-împărat, și să-i spune-ți să nu mai dea ajutor altuia, și să știți că eu sunt împărat în Persia.

Și se duseră ei la Por, și spuseră ce au pățit, tot, și Por se miră mult. Iar Alexandru gonia pe Darie, și Darie fugea plângând și grăind:

— Oh, amar ție, Darie! Cum te slăvea toată lumea, și te potrivea lui Dumnezeu, iar astăzi fugi și de macedonenii tăi!

Și fugea pe câmpii Persiei; și-l ajunseră doi boieri ai lui, pe nume Răzvan și Candarcus, și cum îl ajunseră, așa îl și lovira amândoi cu sulitele, și căzu Darie de pe cal jos, iară ei îl dezbrăcară și luară ce găsira la el, și-l lăsară cu puțin suflet. Și zăcea împăratul perșilor în pulbere, în picioarele cailor. Iară Alexandru ajunse acolo și-l văzu Darie și strigă:

— Oh, Alexandre, Alexandre! Nu trece și lăsa pe Darie în pulbere zăcând.

Alexandru auzi, și alergă grabnic, și-l văzu rănit zăcând și zise:

— Cine ești tu?

El zise:

— Eu sunt Darie-împăratul, acela ce eram mărit de toată lumea, și de toate limbile de oameni! Eu sunt Darie, cea ce se potrivea lui Dumnezeu din cer, iară astăzi zac în pulbere, în picioarele cailor! Eu sunt soarele perșilor, iar astăzi sunt înjunghiat de perșii mei. Eu sunt Darie, împăratul a toată lumea, iară astăzi nu mi-i

îngăduit nici la moșia mea să mor! Ci nu mă lăsa, Alexandre, în pulbere, că nu ești nemilostiv.

Iară Alexandru descălecă și-l puse pe Darie în căruța sa de aur, și-l șterse cu mahrama, adică cu basmaua lui, și zise:

— De nu vei muri, cinste mare vei avea!

Alexandru porunci să-l ducă lin la Persida cetate; și el mergea după oștile lui Darie și le striga să nu fugă, ci să se închine, că Darie e pierit; și se închinară lui Alexandru, și merșeră toți perșii și macedonenii în cetate la Persida și șezu Alexandru în scaunul lui Darie și-și puse stema în cap și luă toiagul de aur al lui Darie, și perșii merșeră toți de se închinară lui Alexandru și-i ziseră:

— Mulți ani, Alexandre, împăratul perșilor și al macedonenilor!

Și fură perșii și macedonenii toți frați. Pe Darie îl duseră cu puțin suflet și, văzând el pe Alexandru în jețul lui, zise:

— Aduceți pe fata mea Ruxandra.

Și merșe Ruxandra la tată-său, și Darie plânse cu jale și zise:

— Oh, drag sufletul meu, inima mea, și lumina ochilor mei, draga mea Ruxandră! Iată că eu îți aduc bărbat din Macedonia, fără veste și fără de nădejde, că eu nu cugetam să-ți fac nunta ta așa degrabă, ci eu cugetam la nunta ta să chem toți craii și domnii. Iară astăzi îți câștigai bărbat, pe cela ce l-a pus Dumnezeu împărat a toată lumea; și la nunta ta mult sânge s-a vărsat, al perșilor și al macedonenilor; și astăzi perșii cu macedonenii se înfrățiră, iară eu îți zic ție, fata mea, de astăzi înainte să cinstești pe domnul tău Alexandru, cum se cade a cinsti pe împăratul tău, și a toată lumea.

Și o luă de mână, o sărută dulce, și o duse la Alexandru, și zise:

— Ține, Alexandre, pe Ruxandra, sufletul meu și inima, ție împărăteasă să-ți fie, că este mult înțeleaptă, frumoasă și milostivă.

Alexandru se sculă din scaun și o luă de mână și o puse lângă el în jeț, și-și luă stema din cap și o puse în capul ei, și luă inelul ei și-l băgă în degetul lui și o sărută dulce, și zise:

— Să știi, Darie împărate, că Ruxandra ta îmi va fi împărăteasă de astăzi înainte, iară împărăteasa ta mie maică-mi va fi în locul Olimpiadei, până la moartea mea.

Darie grăi:

— Fătul meu Alexandre! Să împărățești sănătos și cu Dumnezeu, și cu fiica mea Ruxandra, iară eu merg astăzi la iad, unde merg toți din veac; ci pe Candarcus și pe Răzvan să-i judeci cum se cade, și rămâneți cu Dumnezeu, și împărățiți sănătoși.

Și muri Darie-împărat, și se sfârși. Și a împărățit Darie șaiszeci de ani, și fu ca și când n-ar mai fi fost.

Alexandru petrecu pe Darie până la mormânt cu toți macedonenii și cu toți perșii până îl înmormântară, în luna lui august, în cincisprezece zile. Alexandru stătu împărat perșilor, și chemă pe Candarcus și pe Răzvan, cei ce uciseră pe Darie, și le zise:

— Cum ați ucis pe domnul vostru care v-a făcut vouă mult bine?

Și ei grăiră:

— Moartea împăratului Darie te făcu pe tine împăratul perșilor.

Alexandru zise:

— Dară eu sunt un străin, și nici un bine nu v-am făcut; dar mie cum îmi veți face vreun bine? Și porunci: Spânzurați-i! Alexandru iarăși zise: Blăstămat să fie acela ce va hrăni pe ucigătorul de oameni, pe curva din casă, și pe vânzătorul de cetate!

Alexandru scrisese apoi carte mamei sale Olimpiada, la Macedonia, și către dascălul lui, Aristotel:

„Eu, Alexandru, împăratul peste toți împărății, scriu la muma mea Olimpiada și la dascălul meu Aristotel. Sănătate și viață trimet dumneavoastră. Și acum sunt șapte ani de când n-am trimes noi la voi și voi la noi carte, nici de bine, nici de rău, și de aceasta este a noastră vina; ci să iertați, că până acuma am avut războaie mari, cu toate țările până la Persia lui Darie, și cu el bătutu-ne-am de trei ori și l-am biruit, și i-am luat împărăția, încă și fata lui o luai pentru bunătățile ei și pentru frumuseța ei, mie împărăteasă să-mi fie. Darie însă muri și eu astăzi sunt împăratul perșilor, și să știți că până nu

știam dragostea muierei nu-mi mai aduceam aminte de voi, nici de voi pieri, iară acum voi să știu și de viața voastră, cum locuiți, și cum este Macedonia și cum auziți de noi. Să fiți sănătoși“. După aceea deschiseră vistierile lui Darie și găsiră douăsprezece turnuri pline cu galbini, și douăsprezece case pline de taleri, și douăzeci de case pline cu scule de aur, și cu pietre scumpe și de mărgăritar cel mare, și coarne de inorog ferecate tot cu aur, și o mie de potire de aur, și o mie de cai hrăniți, și o mie de cai povodnici tot cu țoluri de mătăasă, și o mie de lei tot cu zgarde de aur, și zece mii de șoimi, și zece mii de zgriptori, și cincizeci de cămile, și o sută de mii de catâri, și o sută de mii de boi de pluguri, și zece mii de ogari, și trei mii de copoi, și o mie de mii de oi; iară cetatea era tot poleită cu aur, și împodobită cu pietre scumpe, de lumina ca soarele, și alte multe câte nu se știe; nici mintea omului nu poate socoti bogăția lui Darie-împăratul. Alexandru dete aurul și argintul oștilor și voievozilor. Și se veseliră macedonenii cu perșii ca frații.

Într-o zi se sui Alexandru într-un foișor înalt foarte și strigă cu glas mare și zise:

— Să știți, voievozilor, voi macedonenilor și perșilor, și toată lumea, să știți că mă lepăd de Dumnezeii elinești, de Amon și de Apolon, și de Poseidon, și eu blastăm pe acei Dumnezei elinești, și mă închin lui Savaot Dumnezeu și mă închin celui ce a făcut cerul și pământul, pe acela măresc ce odihnește pe heruvimi, și-l măresc serafimii. Și eu pe acela măresc de aici înainte, și voi toți să credeți într-acela. Și sparseră toți Dumnezeii elinești și-i băgară în foc, și le zise:

— De sunteți voi Dumnezei, ieșiți din foc să vă măresc.

Iar nici unul nu putu ieși, ci arseră toți, și se făcură cenușă. Iar zise Alexandru tuturor oștilor:

— Voi toți, voinicilor, hrăniți-vă caii bine de acum într-un an, și să vă dregeți armele, și să beți, și să mâncați și să vă veseliți.

Și șezu acolo un an cu împărăteasa lui Ruxandra și împărățiră bine, dulce și frumos cu toți macedonenii și râmlenii, cu egiptenii

și cu perșii, și fură toți frați în bucurie, și acolo puse împărat perșilor pe Filon în Persida cetate, și strigă apoi gătire de război, și de cale îndelungată, și mână pe la toate țările, să vie toți craii și voievozii cu oștile la Persida cetate, iară Alexandru se găti de război cu toate oștile.

DESPRE MULTE ȚINUTURI MINUNATE

Alexandru se ridică cu oștile lui, și le scrise și află zece mii de mii de călăreți și patru mii de pedestrași. Scrise zece mii de muieri sterpe, și le puse căpitan, și le duse după corturi, și le puse lege: „Cine se va culca cu vreo muiere într-o noapte, să-i dea un galben, și căpitanului un taler, și să fie de spălatul oștilor“. Și încărcară o mie de mii de cămile cu bucate și luară două sute de mii de catâri de toată treaba oștilor, și zece mii de lei, și zece mii de pardoși, și o mie de zăvozi, și o mie de ogari, și o mie de copoi, și zece mii de bivoli, și o sută de mii de boi, și o sută de mii de berbeci, și merșeră spre Cris-împăratul; și nu vru să se închine, și dete Alexandru drumul oștilor, și-l bătură, și sparseră cetatea și pieri și el, și-i prădară țara toată, și atâta aur și argint aflară, cât se săturară toate oștile de avuția lui Cris-împăratul.

De acolo purcese spre răsărit și multe țări bătu și îngenunche mulți domni, și merse înainte până ce ieși din lume și ajunse la pustie, la locul gadinelor¹ sălbatice. Și merse mai înainte până ce ajunseră la o țară, și le ieșiră înainte niște muieri sălbatice, și deteră prin oaste tare cu lemne și cu pietre; și le bătu Alexandru, și pieriră de acelea douăzeci de mii, și erau păroase ca porcii și cu ochii ca stelele.

De acolo merse Alexandru cincizeci de zile, și ajunse la o țară cu nisip. Acolo locuiau furnicile în pământ; și peste noapte ieșeau

¹ Gadină—fiară

din ascunzișuri și luau pe om și-l băgau în găurile lor de-l mâncau. Auzind de asta, Alexandru porunci să secere paie și să le aprindă la găurile lor. Și așa făcură, și pieriră multe, și trecură țara lor în zece zile.

De acolo mai merse Alexandru înainte până ajunse la țara piticilor. Aceștia erau cât cotul de înalți și ieșiră mulți la Alexandru și-i aduseră plocon frumos, finice¹ și miere multă, și ziseră:

— Împărate, noi suntem niște oameni neputincioși și ticăloși, cum ne vezi împărăția-ta, și te milostivește spre noi.

Iară Alexandru:

— Să nu-i bănuiască nimeni.

Ei iară se plânseră și ziseră:

— Împărate, avem supărări de cocori, că vin la noi și ne mănâncă poamele, hrana noastră, și ne batem cu ei; ci uneori ne biruie ei, alteori îi biruim noi.

Iară Alexandru puse tabără acolo, și le făcu cetate tare, și le puse și împărat dintre ei și-l învătă a-i judeca. Și le zise să-și facă arme, arce și săgeți, să se apere de cocori. Și luă de la ei miere multă și finice, cât ajunse oștilor într-un an.

Și mai merse Alexandru înainte, și ajunse la un câmp mare și frumos, cu apele dulci; și erau într-acele câmp oase multe de oameni. Și văzură un stâlp mare de piatră, poleit cu aur, și era Sahnos-împăratul săpat în stâlp, și era scris cu slove elinești; și alergă Alexandru la stâlp și slovele așa ziceau: „*Eu, Sahnos-împăratul fost-am a toată lumea împărat, și vream să merg la rai și până aicea venit-am, și aicea ieșiră oameni sălbatici fără veste și mă uciseră cu totul, și cine va vrea să mergă la rai, până aicea să vie, si de aicea să se întorcă îndărăt, că va pieri*“. Alexandru învăli stâlpul cu plașca, să nu cetească nimenea, să se sperie oastea lui. Macedonenii întrebară ce sunt acele slove. El răspunse:

— Spune că înainte este o țară dulce!

¹ Finice—curmale

Și merseră până la un munte mare și zise Alexandru să puie tabăra acolo să se odihnească oștile. Și făcură palangă de cătră munte. În ziua aceea, zise Alexandru să se gătească oștile de război, iar el cu pâlcul lui se duse la pădure, și văzu un om sălbatic care sta semeț și nu fugea. Alexandru porunci de-l loviră doi călăreți cu sulitele. El începu a zbiera tare, și îndată ieșiră oameni sălbatici ca frunza și ca iarba, toți cu pietre și cu lemne, și deteră prin oaste foarte tare. Alexandru fugi din pădure afară, și ieșiră sălbaticii la câmp, iară Antioh îi luă cu oastea de cătră pădure, iară sălbaticii sfârșiră lemnele și pietrele, și-i tăie oastea cumplit, de zăceau ca snopii. Și aveau nărav că dacă se vedeau crunți,¹ se mâncau unul pe altul. Alexandru îi birui și pieriră din ei o sută de mii, iară de-ai lui Alexandru cincisprezece mii.

Iară a doua zi veniră voievozii la Alexandru, și strigară:

— Împărate, dară nu ne ajunge cât ne-am bătut cu împărății din lume, și am pierit acolo, și am luat împărății destule ca să ne odihnim, iară acum ne aduseși la pustie, să pierim de oameni sălbatici?

Iară Alexandru zise:

— O, dragii mei macedoneni, și voi, fraților, cred, multe războaie am bătut; iar acum puțin să ne ostenim și iară o să ne întoarcem la lume; ci dumneavoastră de m-ați urât, ucideți-mă, de veți putea împărăți fără de mine!

Voievozii ziseră:

— Ce vom face? Fie-ți în voia ta, sau vom pieri cu tine toți sau nu vom pieri.

Și trecură țara sălbaticilor în cincisprezece zile, și ajunseră la o țară bună și frumoasă și văzură doi stâlpi de piatră poleți cu aur și era săpat într-înșii obrazul lui Eraclie-împăratul, și al Semiramidei-împărătesei. Și merse Alexandru la stâlp și văzu slove elinești și spunea acolo pricina lor, cum au ieșit din lume pentru

¹ Crunt—însângerat

fărădelegile oamenilor, și acolo împărățit-au patruzeci de ani, și s-au sfârșit așa. Alexandru plânse și zise:

— O, fericite Eraclie!

Și mai merse înainte, și ajunse la curțile lui Eraclie pustii, și erau împodobite cu pietre scumpe și poleite cu aur, și erau acolo niște pomi frumoși și dulci ca zahărul, și murmura un izvor cu apă rece.

Și de acolo purcese Alexandru înainte șapte zile și ajunse la o apă mare și lată și se vedea de ceea parte țară cu oameni, și puse tabăra acolo și făcură luntre. Alexandru zise să meargă acolo, iară Potolomei răspunse:

— Alexandre, nu vei merge acolo, că nu știi ce ți se va întâmpla, ci voi merge eu mai înainte, și voi vedea, și voi veni de-ți voi spune!

Alexandru zise:

— O, dragul meu Potolomei! Dară de vei pieri acolo, ca tine unde voi găsi?

Potolomei răspunse:

— De voi pieri eu acolo, altul ca mine pune-vei în loc, iară de vei pieri tu, altul ca Alexandru nu vom găsi în toată lumea.

Și intră Potolomei în luntre cu șapte voinici, și se duse la ostrov și găsi oameni goi. Deci se întoarse și spuse lui Alexandru. Iară Alexandru intră în luntre cu toți boierii, și trecură la ostrov, și ieșiră înaintea lui Alexandru oameni mulți despuiți și grăiră:

— Împărate Alexandre! Ce ai venit la noi? Și ce ai lua de la noi, că suntem niște goi și niște săraci, și ne hrănim dintru acești pomi până sunt, alta nu mai avem nimic?!

Alexandru zise:

— N-am venit să iau de la voi nimic, ci numai să văd ce oameni sunteți, și cum trăiți, și de unde ați venit aici, și cum știți numele meu.

Ei grăiră:

— Împărate, noi suntem de la Țara Grecească și am avut împărat elinesc de la Macedonia pe Eraclie-împăratul, și împărăteasă pe Semiramida, și văzând ei acolo atâta strâmbătate și

războaie, și multe bazaconii și sânge vărsat, cugetară să iasă dintr-acea țară și făcură zece mii de corăbii, și au ales tot oameni buni și drepți, și-i băgară în corăbii, și plecară pre mare, și au umblat pre mare un an, și au ieșit unde erau curțile și făcură țară bună și dulce; și au ars corăbiile, și au împărățit patruzeci de ani tot bine și frumos în țară. Și ei muriră, iară noi rămaserăm fără de împărat și puserăm doisprezece filosofi să ne judece; iară noi n-am ascultat, și am luat iară răutățile noastre, și se mânie Dumnezeu pre noi, și trimese oameni sălbatici de ne bătură, și ne uciseră, și ne stricară țara și nu puturăm trăi acolo de ei ca ne mâncau feciorii și pe noi; și câți am rămas am venit aicea într-acest ostrov, ne hrănim cu de aceste poame, și noi nu avem alt ce-ți da nimic, dar îți vom da șapte filosofi de la noi, că îți vor trebui de aici înainte până la Ivant, că ei știu calea până acolo.

Alexandru luă șapte filosofi, și zise:

— Adevărat că mai cinstit lucru nu este în lume, și mai scump și mai curat, decât omul procopsit la învățătură. Și se întoarse la tabără, și zise: Omul cărturar este vistier desăvârșit. De acolo merse cincisprezece zile și ajunse la o țară cu oameni cu șapte picioare și cu șapte mâini, și se izbiră cu putere în oastea lui Alexandru și pieiră din ei mulți, și pe mulți îi prinseră vii; și lui Alexandru îi era voia să-i scoată la lume ca pe o minune, numai că nu știa care era mâncarea și băutura lor, și din această pricină au pierit de foame.

Și trecu țara lor în zece zile, și mai merse și ajunse la o țară cu oameni căpcăuni, dinainte cu obraz de om, grăind omenește, iar îndărăt cap de câine lătrând câinește. Alexandru ucise mulți dintr-înșii, și trecu țara lor în șapte zile.

Și mai merse înainte și ajunse la o apă mare, și puse tabăra acolo; și muri un cal al unui voinic și-l aruncară în apă de-l mâncară racii. Iar peste noapte începură a ieși racii aceștia, și luau omul, îl vârău în apă, și nu putea scăpa de gurile lor. Aflând de

asta, porunci Alexandru să se sape gropi adânci, și să le astupe cu paie; și așa făcură; iară într-o noapte ieșiră raci mulți, și căzură în gropi și nu mai puteau să iasă, iar la ziuă uciseră mulți fără samă și-i mâncară oștile.

De acolo merse mai înainte șapte zile și ajunse la un munte mare și înalt, și văzu un om mare legat de munte cu verigi de fier, și era lung de o mie de coți, și când plângea, glasul lui se auzea cale de trei zile și nu se apropia de el nimenea. Și mai merse înainte cincisprezece zile și ajunse la o apă mare și de ceea parte era țară cu oameni, și ziseră filosofii:

— Acolo este Macaron.

Și făcură luntre, și intră Alexandru în luntre cu zece boieri de-ai lui și luă galbini, și pâine curată și vin roșu, și trecu de ceea parte și văzu pomi înalți și frumoși și poame dulci ca zahărul, și frumoase, și erau fântâni reci sub pomi și apele reci și dulci ca zahărul, și prin pomi erau paseri mândre și cântau niște cântece frumoase, ca niște fete, și erau unele albe, altele roșii, altele negre, altele verzi și mohorâte. Și se întâmpină cu un om gol și zise Alexandru:

— Pace ție, frate.

El răspunse:

— Pentru toate bucuriile.

Și vru Alexandru să mai grăiască cu el, iar el zise:

— Pasă înainte, că vei grăi cu împăratul nostru Ivant și-ți va spune tot ce dorești.

Și merse Alexandru înainte, și găsi pe Ivant șezând în scaun de aur, cu cunună de aur în cap, și gol, subt un pom înalt și cu de toate felurile de poame într-însul, și sub picioarele lui era apă ca aurul, și fierbea în fântână. Iar dacă văzu Ivant pe Alexandru, clătină cu capul și zise:

— O, Alexandre-împărate, din lumea ticăloasă și nevolnică! Toată lumea vei lua, și la moșia ta nu te vei mai întoarce, și te vei sui până la cer, și până la iad te vei coborî.

Alexandru sărută mâna lui Ivant, iară Ivant sărută pe Alexandru pe cap și-l puse în jeț lângă el. Alexandru zise lui Ivant:

— De ce îmi grăiești aceste cuvinte?

El zise:

— Nu trebuiește a poftori¹ omului înțelept cuvinte înțelepte!

Iară Alexandru zise:

— Doresc, de-ți va fi voia, să-ți aduc plocon de ce se găsește la noi!

El zise:

— Aduceți-mi!

Și aduseră o tupsie plină de galbini, și pâine curată, și vin roșu. Ivant zise:

— Nu ne e dat nouă să mâncăm, ci vi-i dat vouă să mâncați; ci deșertați clondirul, și aduceți-l la mine să vă dau eu plocon!

Și luă Ivant clondirul și-l umplu cu apă de sub picioarele lui, și-l dete lui Alexandru, și zise:

— Ține, Alexandre, plocon de la mine.

Alexandru zise:

— De ce treabă este aceasta?

Ivant zise:

— Când îmbătrânește omul, să se scalde cu de această apă și va întineri de va fi ca de treizeci de ani.

Alexandru pecetlui clondirul bine, și-l dete aprodului, și așa cugetă întru sine: „De voi îmbătrâni, mă voi scâlda și voi întineri, și nu voi mai muri!“ Apoi Alexandru zise iar:

— O, fericite Ivantie! Spune-mi dară, voi de unde ați venit într-acest ostrov?

Ivant zise:

— Când a zidit Dumnezeu pe moșul nostru Adam, l-a așezat în rai; și a greșit el lui Dumnezeu și l-a scos din rai; și ieși Adam și cu moașa Eva; și au venit întâi aicea și făcură doi feciori.

¹ A poftori — a repeta.

Adam căuta pururea spre rai și plângea cu jale de lipsirea raiului; iară feciorii lor Cain și Abel se învrăjbiră, și ucise Cain pe Abel, și plângeau Adam și Eva cu mare jale. Și după aceea făcură și un alt fecior, om bun și drept, pe nume Sit; și șezu Adam aici cinci sute de ani, și însură pe Sit, și făcură și feciori, iară apoi trimese Dumnezeu pe înger de-i zise lui Adam să iasă de aici și să meargă la lume, acolo unde locuiți voi. Și ieși Adam și Eva, și cu alți feciori și nepoți ai lui, cincisprezece mii de oameni, iară Sit rămase aici, și noi din Sit ne tragem.

Alexandru zise:

— O, fericite Ivantie! Dară voi în ce Dumnezeu credeți, și cui vă închinați?

Ivant zise:

— Noi credem în Savaot Dumnezeu, și nouă ne este cugetul tot la Dumnezeu, și dacă murim, noi mergem într-alt loc mai bun decât aici!

Alexandru apoi se miră mult de viața lor, și zise:

— O, fericite Ivantie! Toate îmi spuseși și bune, și dulci, încă voi să-mi mai spui cum vă rodiți, că muieri nu văd la voi?

Ivant zise:

— Noi avem muieri, dar nu locuiesc cu noi, ci locuiesc într-alt ostrov, și sunt îngrădite cu zid de aramă: și vin ele la noi într-un an o dată; viețuim atunci cu ele treizeci de zile, atunci ne însurăm feciorii și ne mărităm fetele, și după aceea iară se duc la ostrovul lor; și dacă face femeia cocon, îl țin trei ani și apoi îl aduc la noi, și dacă moare bărbatul, muiera nu se mărită, nici se însoară bărbatul, dacă-i moare femeia.

Alexandru zise:

— O, fericite Ivantie! Spune-mi, de la ostrovul muierilor ce este înainte?

Ivant răspunse:

— Este raiul ocolit cu apă și zidit cu aramă, și acoperit cu foc,

și pe poartă stau heruvimii și serafimii de foc, și strălucesc ziua și noaptea neconținut.

Alexandru zise:

— Dară putea-voi vedea raiul?

Ivant zise:

— Nu poate vedea trupul, ci numai sufletul. Ci vei merge aproape de rai, și-ți vor ieși îngerii înainte și-ți vor spune toate.

Alexandru zise:

— De nu mi-ar fi de macedoneni, eu aș rămânea aici cu voi și aș viețui viața voastră cea îngerească.

Ivant zise:

— Pasă la lume, Alexandre, că te așteaptă împărăția lui Por-împăratul, și tot pământul îl vei lua și în pământ intra-vei!

Și plânse Alexandru, și se sărută cu Ivant-împăratul, și-l sărutară toți negomândrii până ieși din ostrov, și se iertară cu el. Și merse Alexandru la tabără, și spuse tot ce văzuse și ce auzise.

Alexandru purcese apoi cu oștile la ostrovul muierilor și trecură pe lângă cetate, și într-înșă nu căuta, că numai Dumnezeu poate căuta acolo. Și de acolo merse zece zile, și ajunsese la un câmp frumos, plin de mândre flori ce miroseau ca tămâia și ca smirna și ca livantul, și erau unele albe, altele negre, altele roșii, altele verzi, vinete, mohorâte, și galbene ca aurul. Și căută Alexandru spre răsărit, și văzu porțile raiului și spre porți văpaie de foc, și sta raiul sus ca un munte, și se vedeau pomii raiului înalți fără samă. Și mergea Alexandru înainte și căuta spre câmpii raiului de la cincisprezece mile depărtare; și ieșiră înaintea lui doi îngeri și ziseră:

— Alexandre, stai pe loc! Să nu mai mergi înainte, că este loc sfânt, și te vor arde heruvimii și serafimii din rai, ci te întoarce la lume, că o să iei împărăția lui Por-împăratul.

Alexandru zise:

— Doamne, pe unde voi ieși la lume?

Îngerii ziseră:

— Iată că ies patru râuri din rai: unul Tigru, altul Eufrat, altul Filon, altul Geon; și pe Eufrat să mergi, că te va scoate la lume, și vei vedea și alte minuni, iar aci nu zăbovi.

Alexandru stătu cu oștile, și zidiră stâlp de piatră, și-l poleiră cu aur, și scrisse el în stâlp cu slove elinești: „Iată, eu, Alexandru, împăratul a toată lumea, până aci venit-am cu oștile mele, și-mi ieșiră doi îngeri înainte, de mă opriră aici, și mă certară să nu mai merg înainte că voi pieri, deci de aici mă întorsei în lume“.

De aici se întoarse Alexandru către lume și ajunse la un iezer frumos și puse tabăra acolo; și luă un bucătar un pește și-l băgă în iezer să-l spele, iară peștele fugi în apă; și merse socaciul¹ la Alexandru și-i spuse. El zise oștilor:

— Să-și scalde toți caii, ca să fie toți sănătoși și tari.

Și merse înainte numai șapte zile și ajunse la o peșteră mare și întunecată, și puse tabăra acolo, și zise Alexandru:

— Să încalcece toți voinicii pe iepe și să lege mânzii la gura peșterii.

Și așa făcură, și intră Alexandru în peșteră și strigă pristavul în peșteră:

— Tot voinicul să scoată ceva din peșteră: pământ, pietriș, lemne sau ce va găsi, și cine va scoate puțin căi-se-va, și cine va scoate mult, iară căi-se-va.

Și umblară în peșteră o zi și o noapte și scoaseră iepele din peșteră afară la mânzi, și scoaseră aur și argint mult și pietre nestimate, și zise Alexandru:

— Să împărțiți toți frățeste!

Deci cei ce nu scosese nimic căitu-s-au, și cei ce scosese mult încă se căiră, căci împărțiră cu cei ce nu scosese nimic.

De acolo merse cinci zile și ajunse la un iezer cu apă limpede și dulce ca zahărul, și puse tabăra acolo. Alexandru merse la iezer

¹ Socaci—bucătar

să se scalde și intră în iezer, iară un pește mare sări și se repezi la Alexandru să-l mănânce. Alexandru văzu peștele, și fugi iute afară la uscat. Apoi se întoarse la el, cu oșteni, și-l împresură și-l ucise. Și era peștele cu solzi de aur, și-l spintecară, și găsiră în inima lui o piatră nestimată, era mare cât un ou de găscă, și o puseră în suliță și lumina ca soarele prin tabără. Iară peste noapte ieșiră din apă niște fete frumoase cu părul până la pământ, și umblau prin mijlocul oștilor, și plângeau niște plângeri minunate, cu niște glasuri ciudate, și grăiau:

— O, dragul nostru împărat, cum te ucise Alexandru-împăratul!
Și cu mare jale plâneau.

De acolo merse o sută de zile și ajunse la o biserică ce se chema „Hramul soarelui“. Și merse Alexandru la acea biserică, și se închină lui Savaot Dumnezeu, și văzu acolo scripturi, și ceti Alexandru slovele și ziceau așa: „Să știi, Alexandre, că vei lua toată lumea și de moarte nu vei scăpa, că te vor otrăvi cei ce slujesc ție“. Alexandru se clăti foarte și mult plânse și zise:

— O, moarte necredincioasă și lume înșelătoare! Cum mângâi pe oameni și apoi îi bagi curând sub pământ pe toți.

De acolo merse zece zile, și ajunse la o țară cu niște oameni cu un picior și cu o mână, și cu un ochi, și cu coadă de oaie, și prinse Alexandru mulți din ei, și grăiră:

— Împărate Alexandre, milostivește-te spre noi, că suntem niște oameni mișei¹, cum ne vezi împărăția-ta!

Și se milostivi Alexandru, și-i iertă și le dete drumul. Și merse Alexandru pe o vale, și era trist pentru moartea lui. Iară acei oameni se suiră într-un munte înalt, și strigară:

— Împărate! Cum fuseși de înțelept, și noi te înșelarăm.

Iară Alexandru stătu, și erau zece zile de când nu răsese, că era pentru moartea lui scârbit; atunci râse și zise:

— Întrebați cum m-am înșelat?

¹ Mișei—nenorociți.

Și strigară de jos, și răspunseră de sus, grăind:

— Carnea noastră e mai dulce decât toate cărnurile, și pieiele noastre nu le taie sabia, nici trece săgeata printr-însele, și mațele noastre sunt pline de mărgăritare și de pietre scumpe, și în inima noastră este piatră nestimată ca un ou de găscă.

Iară Alexandru zise:

— Adevărat că toată paserea pe limba ei piere!

Și porunci Alexandru: Ocoliți muntele, călăreți, iară pedestrașii să se suie în munte cu ogarii, și cu leii și cu pardoșii!

Și așa făcură. Și prinseră vii o sută de mii de aceia, și zise să-i jupoaie, și-i jupuiră pe toți, și mâncară tatarii carnea.

De aici ajunseră la hotarul lui Por-împăratul; iară Por-împăratul auzi că vine Alexandru spre el, și scrise carte:

„Eu, Por-împăratul a toată lumea, cel ce luminez ca soarele, întocmai cu Dumnezeu, scriu ție, Alexandre. Au te-ai sumețit că ai biruit pe Darie și i-ai luat împărăția? Să știi că cu acea nebunie, și cu sumeția ta pierde-vei capul tău, oștile tale și țara ta! Dară nu socotești tu că dinaintea mea nu vei scăpa nici în Macedonia, nici în toată lumea? Ci-ți socotește nebunia ta, și-ți cere iertăciune de la mine, și-ți voi ierta greșala ta, și te întoarce în Macedonia și-mi trimete haraciurile de la toate țările câte ai luat. Iară de nu vei face așa, nu vei scăpa dinaintea mea nici în Macedonia, nici în toată lumea.“ Alexandru ceti cartea și clăti cu capul, și scrise altă carte lui Por:

„Eu, Alexandru, împăratul peste toți împărății și a toată lumea împărat, nu cu vrerea mea, ci cu voia lui Dumnezeu Savaot, scriu ție, Por-împărate, sănătate! Tu te lauzi mie, și zici că m-am sumețit pentru Darie; iară Darie încă se potrivea lui Dumnezeu, ca și tine, iară Dumnezeii lui nu-l ajutară. Și să știi că am mers până la rai, și acolo am găsit pe Ivant-împăratul, iar el îmi spuse mie că Dumnezeii voștri sunt toți în iad, de se muncesc cu Darie împreună într-un loc. Și cum nu ajutară lui Darie, așa nu-ți vor ajuta nici ție. Și tu te potrivești lui Dumnezeu din cer, iară mai apoi nici unui om nu te

vei potrivi, că eu nu pot fugi de tine, ci eu vin la tine cu toate oștile mele, iară tu să ieși cu toate oștile tale, și cu toată sila ta“ Și trimese cartea lui Por-împăratul; apoi scrise altă carte la mumă-sa Olimpiada și la dascălul său Aristotel:

„Eu, Alexandru, împărat peste toți împărații, scriu la muma mea Olimpiada și la dascălul meu Aristotel. Multă sănătate și viață trimet dumneavoastră; și să mă iertați că în cinci ani carte nu v-am putut trimete, că ne-am depărtat, și am trecut pustii și codri, munți înalți, de ne-am bătut cu oameni sălbatici, și am mers la oameni cât cotul de mari și am ajuns la împărăția lui Eraclie-împăratul, și am mers până la Macaron, la Ivant-împăratul, de am grăit cu el, și mi-a spus că Dumnezeii elinești sunt toți jos în iad de-i muncesc toți dracii; și am mers aproape de rai, și am văzut pe poarta raiului stând heruvimii și serafimii, jos, străjuind raiul; și-mi ieșiră înaintea doi îngeri de mă certară, să nu merg înaintea, și m-am întors de la rai pe apa Eufratului, de am ieșit la lume. Și acum sunt pe hotarul Indiei, și voi să mă bat cu Por-împăratul. Și trimiteți-mi și voi carte.“

Por-împăratul strânse oștile, și sila lui toată, și găsi opt mii de mii de pedestrași și o mie de lei învățați la război. Și auziră macedonenii și perșii de atâta silă a lui Por, și se spăimântară, și se sfătuiră să prindă pe Alexandru, și să-l dea lui Por, iară ei să-și ceară iertăciune de la Por și să se întoarcă în Macedonia, și perșii în Persida. Potolomei auzi aceste toate și merse la Alexandru, și-i spuse, iară Alexandru chemă pe macedoneni, și zise tuturor oștilor:

— Oh, dragii mei viteji de toată lumea! Înțelepți și viteji macedoneni! Socotiți, fraților, cum luarăm toată lumea și sila lui Darie sparserăm, și multe puteri băturăm, iară astăzi voi vă spăimântați de niște nehanici și înfricoșați indieni. Cred că Por nu ne va mânca, cum vă pare vouă; iară dumneavoastră de m-ați urât, ucideți-mă; de vă pare că vă face Por vreun bine, să mă pierdeți pentru binele vostru. Însă mie așa îmi pare, că de veți pierde pe Alexandru, nici voi nu veți mai vedea Macedonia, că vă vor goni toate neamurile și limbile, și toate țările vă vor ucide, și nu

veți rămâne nici unul până la Macedonia. Dară nu socotiți că de vom bate noi pe Por, curând veți vedea Macedonia; și de nu veți merge voi spre Por, eu voi merge singur de mă voi bate cu el, și de-l voi bate eu, voi fi împărat a toată lumea, iară de mă va bate el, toți veți pieri cu urgie.

Iară macedonenii, dacă auziră, ziseră așa:

— Alexandre! Noi toți vom pieri cu tine; ci să știi că nu este vina noastră, ci aceasta o făcură perșii, că sunt vecini cu indienii.

Iară Alexandru se mânie pe perși și le puse învălituri pe cap și le făcu haine muieresti; și până astăzi așa au rămas.

Deci Alexandru porunci scrierea oștilor și află zece mii de mii de călăreți și patru mii de mii de pedestrași; și trimise carte lui Filon la Persida, și la împărăteasa lui Ruxandra:

„Eu, Alexandru-împăratul, scriu la dragul meu prieten Filon și la draga mea împărăteasă Ruxandra sănătate și voie bună! Și în ce ceas veți vedea cartea mea, să purcezi, Filoane, cât mai curând cu oștile tale spre India, că voi să mă bat cu Por-împăratul; și să vii ziua și noaptea și să-mi trimeți carte înainte, să știu pe unde ești și când vei sosi la noi cu oștile!“ Și repezi la Filon olăcari¹ cu cartea.

DESPRE RĂZBOIUL CU POR

Por se sculă cu oștile lui și întâmpină pe Alexandru: și puse Por înainte zece mii de lei, iar Alexandru o mie de bivoli și o mie de tauri; și se loviră leii cu bivoli și se deteră într-o parte, iară oștile se loviră de față. Alexandru lovi oștile lui Por de trei părți, și deteră în tâmpine și în trâmbițe, și se tăiară toată ziua până sara, și se dete Por îndărăt; și pieriră acolo indienii patru mii de mii, și de-ai lui Alexandru zece mii. Iară Por-împăratul dacă văzu căt a fost războiul de crâncen, își chemă boierii lui, și zise:

¹ Olăcar—ștafetă.

— Oh, dragii mei viteji! Acum ce voi face, că iată ne băturăm și cu Alexandru, și nu-l puturăm birui?

Ei ziseră:

— Să aducem elefanți, să facem poduri pe ei și să urcăm pe unul câte douăzeci de arcași și să-i punem înainte.

Deci puseră câte douăzeci de arcași pe o sută de elefanți, și-i așezară înainte, și plecară la război. Alexandru puse înainte o mie de cămile tot cu clopote, și două mii de catări tot cu clopote; iară elefanții se spăimântară de vuiet și săriră înapoi și loveau oastea lui Por, și se rupseră podurile, și omorâră pe toți arcașii. Iară oștile se lovira de față și se tăiară până sara și se dete Por înapoi, și trecu apa Eufratului, și puse tabără acolo și sparseră podurile; și pieriră acolo de-ai lui Por patru mii de mii, și de-ai lui Alexandru zece mii.

Filon sosi cu oastea lui odihnită, o sută de mii, și aduse și o sută de mii de cămile încărcate de bucate, să fie de toată treaba oștilor, și o sută de mii de catări tot cu galbini, și cu taleri, să dea oștilor, și-i aduse stema de aur, de la împărăteasa lui. Alexandru se veseli dimpreună cu toate oștile de sosirea lui Filon, și zise Filon:

— Alexandre-împărate! Nu trebuiește să stai și să aștepti pe Por, că Por cât stă tot gândește și se pregătește, și vin oștile din toate părțile; ci mă lasă pe mine cu oastea mea cea odihnită să-l lovesc cum știu.

Alexandru zise:

— Dară apa Eufratului cum o vei trece?

Filon răspuse:

— Cum vei vedea împărăția-ta!

Alexandru zise:

— Pas cu Dumnezeu!

Și zise Filon:

— Tot călărețul să puie câte un pedestraș călare după el!

Și așa făcură. Și pe când ședea Por la masă să prânzească, Filon dete în Eufrat cu oștile, repede, iară apa ieși toată pe uscat, și cei

dintăi se udară, iară cei dinapoi trecură pe uscat, și loviră pe Por fiind la masă, fără de veste; și începură a se tăia. Iară Alexandru, dacă văzu așa, făcu și el ca și Filon, și trecu apa; și loviră pe Por de trei părți, și se bătură până sară; și începură indienii a se risipi, iară macedonenii a-i goni și a-i tăia cum se taie; iară Por plecă a fugi la India cetate, și plângea cu amar, și grăia:

— O, vai de mine! Nevoiașul de mine! Cum puternicii căzură și neputernicii se ridicară! Cum macedonenii veniră spre Darie, și-l uciseră, și la mine veniră și mi se puseră ca scaiul în cap, și sila mea o sparseră, și nici apa Eufratului nu-i putu opri!

Și se duse Por la cetatea sa, iară Alexandru îi gonia oștile, și mulți pieriră și mulți prinse vii, și pe toți îi iertă.

Alexandru căzu pe hotarul lui Por, și zise:

— Să prade țara lui Por!

Iară Por-împăratul trimise cărți pe la toate limbile păgâne, la douăzeci și patru de limbi, la răsărit:

„Scriu eu, Por-împăratul, la ai mei frați și buni prietini, sănătate! Și să știți că au venit macedonenii și m-am bătut cu ei de trei ori și mă biruiră, și puterea mea sparseră; și vă rog, fraților, să-mi veniți întru ajutor, că de mă vor bate pe mine, nici voi nu veți scăpa dinaintea lor; și să săriți cât mai curând!” Limbile, dacă auziră așa, săriră în ajutor și merseră la Por-împăratul cu patru mii de mii de oameni. Iară Alexandru trimese pe Filon cu carte la Por:

„Scriu eu, Alexandru, împăratul peste toți împărății, ție, Por-împărate sănătate! Și să știi că capul plecat nu-l prinde sabia niciodată. Așa tu, închină-te mie și să fii în pace, și-ți țin împărăția, și-mi trimete haraci și oaste pe an; iar de nu vei face așa, noi să ne batem amândoi, căci ție nu-ți este milă de indieni, iar mie îmi este milă de macedonenii: căci este și păcat să moară toți vitejii pentru noi, ci să ieșim amândoi din tabără singuri, și să stea oștile pe loc, până ne vom bate amândoi, și de mă vei bate, tu vei fi împărat a toată lumea, iară de te voi bate, eu voi fi împărat a toată lumea!”

Filon merse sol la Por, și-i zise Por:

— Tu ești Filon?

El răspunse:

— Eu sunt!

Por zise:

— Filon, închină-te mie, căci de astăzi Alexandru ucis este de mine; iar tu te închină mie, și să-ți dau fata mea, și din împărăția mea jumătate!

Filon zise:

— Nici lumea toată nu mă va despărți de dragostea lui Alexandru!

Por zise:

— Pasă și spune lui Alexandru să iasă să ne lovim amândoi cum a zis el, și să stea oștile pe loc!

Și merse Filon la Alexandru, și spuse că Por este gata să se lovească. Alexandru întrebă:

— Ce viteaz este Por?

Filon zise:

— Are trupul de cinci coți, dar este putred; iar bun viteaz este; ci pasă, Alexandre, că-l vei bate, că norocul tău mare este și Dumnezeu Savaot puternic este!

Alexandru îngenunche și se rugă lui Dumnezeu și zise:

— Dumnezeul tuturor Dumnezeilor, cea ce te măresc heruvimii și serafimii, Savaot Dumnezeu, ajută-mi astăzi împotriva lui Por-împăratul!

Și își luă platoșa și își puse coiful în cap, apucă sulița și încălecă pe Ducipal, și ieși din mijlocul oștilor. Și se întâlni cu Por; și se izbiră cu sulițele, și se frânseră sulițele, și scoaseră buzduganele și se loviră de câte zece ori în cap. Por scoase sabia. Alexandru stătu și grăi:

— Por-împărate! Cred că noi n-am grăit așa.

Por stătu și zise:

— Cum?

Alexandru zise:

— Să stea oștile pe loc, până ne vom bate amândoi.

Por se întoarse înapoi să certe oștile; iar Alexandru strânse pe Ducipal și scoase hangerul și-l lovi subțioară prin încheieturile platoșelor, și-l junghie pe Por, iar Ducipal luă pe calul lui Por cu gura de cerbice și-l răsturnă jos; iar Por căzu de pe cal; și muri acolo Por-împăratul. Iar indienii dacă văzură așa, plecară a fugi, iar Alexandru a-i goni, și-i tăia cum se taie. Și pieriră acolo indieni trei mii de mii, și ceilalți se închinară lui Alexandru; iar limbile cele păgâne fugiră și scăpară prin țările lor.

Pe Por-împăratul îl puse Alexandru în căruța lui cea de aur și-l duse la cetatea lui în India, cu toate oștile. Iar împărăteasa lui Por ieși înainte, cu zece vlădici și cu zece mii de popi, și-și sfâșie împărăteasa lui Por contășul până la pământ, și se despletii, și cu zece mii de fete, tot despletite, plângea cu jale mare. Alexandru porunci de-i puseră lui Por stemă în cap și-l așezară în patul de aur, și-l duseră în cetatea lui, și-l îngropară cu cinste mare, învălit cu caftan de aur; și se săvârși Por în luna lui iunie în douăzeci și șapte de zile, în India, în scaunul lui. Și era cetatea lui Por de patru ori cât bate săgeata, și păreții tot poleiți cu aur, și acope-rământul cu aur și trei sute de stâlpi de marmură tot poleiți, și patru mii de pietre nestimate, de luminau toată noaptea ca soarele, și alte câte n-am putut scrie, nici n-am văzut nicăierea, și nu va fi auzit nimenea, nici cu mintea va fi gândit. Și începură a scoate vistierile lui Por, și scoaseră o sută de mii de cai hrăniți arăpești, o sută de mii de cai indienești tot cu țoluri de matasă, și scoaseră zece mii de lei tot cu zgarde de aur și douăzeci de mii de lei toți învățați, și douăzeci de mii de pardoși, și scoaseră zece mii de săbii ferecate cu aur, și scoaseră o sută de mii de blade de aur, și scoaseră o sută de mii de potire de aur, și scoaseră o sută de mii de elefanți, și două sute de mii de cămile, și două sute de mii de catări, și o sută de mii de boi înjugători, și douăzeci de mii de șoimi și zgriptori, și zece mii de ogari, și cinci mii de case pline

de galbini, și zece mii de case pline de argint. Și șezu Alexandru acolo un an, și se veseliră macedonenii cu indienii ca frații și dete împărăția Indiei lui Antioh-voievodul.

DESPRE ȚARA AMAZOANELOR ȘI ALTE CUPRINSURI ȘI ÎMPĂRĂȚII

Alexandru plecă cu oștile spre țara amazoanelor, și acolo împărătea o muiere peste muieri, iar bărbații erau afară din cetate, și robeau ei muierilor, și le luau dijmă și dări. Și pe împărăteasă o chema Talistrada. Alexandru trimese sol și scrise carte așa:

„Eu, Alexandru, împăratul peste toți împărății, scriu ție, împărăteasă Talistradă, sănătate! Și să știi că am luat împărăția lui Darie și-a lui Por, și până la voi am venit cu puterea mea, să-ți zic ție să te închini mie și să-mi trimești haraci și oaste pe an, și să fii în pace pe moșia ta: iar de nu vei vrea să faci așa, eu voi veni la voi și mult rău vă voi face.“ Talistrada ceti cartea și scrise alta lui Alexandru așa:

„Eu, Talistrada, împărăteasa amazoanelor, scriu la marele împărat Alexandru, sănătate! Și să știi cum ne este viața noastră: noi avem cetatea în ostrov, și noi muierile în ostrov locuim, iar bărbații noștri șed afară și lucrează, și cât agonisesc ei, noi luăm; și vin la noi de șed cu noi treizeci de zile, și atuncea ne mărităm și însurăm, și apoi iar se duc la țară; iar eu am oaste cincizeci de mii de muieri călărețe cu sulite, și douăzeci de mii de pedestrașe cu săgeți, și cine vine la noi, ieșim înaintea lor; și ne batem noi cu vrăjmașii noștri și, dacă-i biruim, noi ne întorcem, iar bărbații noștri ies înaintea noastră și se veselesc. Și acum așa ne pare, să ne batem cu tine și ce va da Dumnezeu; și să ne aștepți la podgorie, că vom ieși la voi cu război!“ Și trimese cartea lui Alexandru.

Alexandru ceti cartea și scrise altă carte Talistradei:

„Eu, Alexandru, împăratul peste toți împărății, scriu ție, Talistrada, sănătate! Și să știi că am luat toată lumea cu război, iar cu voi de nu mă voi bate, rușine îmi va fi; iar de-ți va fi voia să-ți rămâie

ostrovul și cetatea pustii, și voi să pieriți toate, voi ieșiți la podgorie, unde ai zis tu.“

Talistrada ceti cartea și scrise altă carte:

„Marelui împărat Alexandru, sănătate! Îți dau știre că oarecum înțelesei că te vei bate cu mine; iar eu nu cred că vrei să te bați cu muierile, căci de mă vei bate, nici o cinste nu-ți va fi, iar de te voi bate eu pe tine, mai mare rușine nu vei fi petrecut nicăierea; ci eu te rog pe împărăția-ta să te milostivești spre noi și să ne primești darul ce ți-am trimes, și îți voi trimete haraci și oaste pe an.“ Și trimese lui Alexandru plocon o sută de mii de fete frumoase, tot cu haine roșii și cu cununi de aur pe cap, și tot pe cai albi, și merseră cu solul lui Alexandru, și se închinară așa, cât se mirară toți de așa fete frumoase. Și stăteau înaintea lui Alexandru. Iar Potolomei era glumeț și grăi lui Alexandru:

— Împărate! Dacă nu-mi dai altă împărăție, dă-mi aceste fete, să le fiu căpitan, să-mi petrec vremea cu ele.

Alexandru râse și zise:

— O, dragul meu Potolomei, nu te voi pune căpitan peste ele, iar de îți trebuie una din ele, ia-ți, că-ți va ajunge, și-ți va și rămâne, măcar că ești tu voievod!

Deci râseră toți, iar Potolomei grăi:

— Împărate! Mă tem că-ți este mai frică ție decât mie, și mă tem că iar le vei trimete întregi înapoi.

Alexandru zise:

— Nu-mi este frică de ele, iar așa îmi e voia să le trimet îndărăt, că nouă nu ne trebuiesc fete, că multe femei văduvitu-le-am și cui va trebui afla-și-va Jupâneasă și doamnă.

Și de aceasta râseră mult craii și boierii; și trimeseră fetele îndărăt, și dete Alexandru un steag să-l ducă la Talistrada, și cuvânt să-i trimeată haraci și oaste pe an câte zece mii de călărețe.

De acolo merse Alexandru la țara mersilor spre Evimitrie-împăratul. El auzi, și se sculă cu oștile lui spre Alexandru, și cu alte limbi păgâne, și făcu război mare, și bătu Alexandru pe Evimitrie,

și-l tăiară, și-i sparseră cetatea, și-i prădară țara și-i luară mult aur și argint, iar limbile cele păgâne fugiră la munți înalți; iar Alexandru îi goni, iar limbile intrară în munte și fugiră până la o peșteră mare. Și îi goni Alexandru cincisprezece zile peste munți, și se întoarse Alexandru îndărăt și stătu la gura muntelui, și puse tabăra acolo și făcu rugăciune cătră Dumnezeu, și îngenunche Alexandru și zise:

— Domnul Dumnezeilor! Cela ce te odihnești pe heruvimi, și te măresc serafimii, cela ce ai făcut cerul și pământul, toate văzutele și nevăzutele, Savaot Dumnezeu, rogu-te eu, robul tău, ascultă-mă astăzi pe mine păcătosul, căci cu voia ta biruii pe toți împărații și toată lumea și acum poci să zici tu acestor munți să vie unul cătră altul, să închidă aceste limbi păgâne, să nu mai iasă la lume!

Și într-acei ceas (o, preaminate Doamne!) veniră munții unul cătră altul, aproape de doisprezece coți, de nu se împreună. Și văzu Alexandru voia lui Dumnezeu și mulțami lui Dumnezeu și zise ostașilor să zidească din munte și până în munte. Și zidiră cu piatră, și spoiră cu cioaie¹ și cu aramă, și cu amestecături, cât nu putea arde nici focul, și dinăuntru zidiră cale de șaptesprezece zile, din afară așijderea, și puseră un clopot mare în vârful muntelui, cu meșteșug: și când bătea vântul, el se trăgea singur, și cânta foarte tare, și când veneau limbile să iasă la lume, ele auzeau clopotul, și le părea că este Alexandru acolo, și se temeau și fugeau îndărăt la pustie; și se chemau acele limbi: goți, magoți, agar, axos, divis, xotin, xanarte, xasan, climand, taanii, xeanii, martatin, hohanii, agramantii, amflig, psoglov, faracii, iarați, sisochia, nichienii și lescrătini. Și așa se spunea, că vor ieși acele limbi în zilele lui Antihrist și se vor închina lui, și vor fi mâncători de creștini cu ovreii și cu țiganii cei păgâni, și vor mânca copiii oamenilor, și

¹ Cioaie — aliaj de aramă, zinc, plumb și cositor.

parinții se vor uita cu ochii lor cum îi frig și-i mănâncă; așa vor face acele limbi în zilele lui Antihrist, în trei ani.

Alexandru porni cu oștile în țara Mastridului, și într-acea țară era o cetate într-un deal înalt și o ținea o împărăteasă, și avea doi feciori, pe nume Candusal și Dorit, și amândoi erau crai, unul domnea Averidul, altul ținea altă țară și muma lor domnea Amastridul; și acea cetate era minunată, că nu era nici o cetate ca aceea în lume, că era numai din pietre scumpe și nestimate, fără lut și fără var. Și trimise Cleofila un zugrav bun să zugrăvească chipul lui Alexandru, și zugravul aduse împărătesei chipul zugrăvit, și-l ascunse ea într-o cămară mică. Alexandru merse la Mastrid, spre feciorul Cleofilei, la Candusal-craiu. Candusal se spaimântă de Alexandru, și fugi cu totul la muma-sa Cleofila; și-i fu a trece pe la Evagrid, iar Evagrid-împărat auzi că fuge Candusal-craiu și-i ieși înainte cu oaste, și-l bătu și-i luă avuția, muierea și o fată.

Iar Candusal fugea și plângea, și se gândi el să dea prin străjile lui Alexandru, și dete și-l prinseră străjile, și-l duseră la Alexandru; iar Alexandru auzi că aduc pe feciorul Cleofilei, și după ce-l duseră la Alexandru, el chemă pe voievozi și puse pe Antioh în scaunul lui, iar Alexandru sta cu alți voievozi în vorbe; și aduseră pe feciorul Cleofilei, se închină la Antioh. El întrebă:

— Ce om ești, de unde ești și cum te cheamă?

El zise:

— Alexandre-împărate! Eu sunt ca omul acela ce fugea de un leu, și se sui într-un copac ca să scape de moarte, iar când căută pe copaci în sus, deasupra lui văzu un șarpe pogorându-se la el să-l mănânce; și căuta să fugă în jos și sta leul la rădăcina copacului; iar copacul era pe malul unei ape, și vru să saie în apă, și văzu în apă un crocodil căscând gura, ca, cum va sări din copac, să-l înghită: așa mi se întâmplă și mie astăzi. De frica ta fugii, și Evagrid mă lovi, și-mi luă avuția și fata mea, și de el scăpai și prin străjile împărăției-tale dădui, și mă prinseră, și mă aduseră

la împărăția-ta; și sunt feciorul Cleofilei, și mă cheamă Candusal. Alexandru zise:

— De vreme ce ai văzut fața mea nu vei pieri, și-ți voi da pe Antioh-voievodul cu oaste să meargă cu tine la Evagrid-împăratul și-ți vor scoate pe fiii tăi, și muierea, și tot ce-ți va fi luat.

Atuncea Candusal sărută picioarele lui Alexandru și zise:

— O, Alexandre-împărate! Pentru aceea te-a pus Dumnezeu împărat a toată lumea, căci ești milostiv spre greșiții tăi!

Alexandru chemă pe Antioh și-l învăță ca pe o slugă și-i zise:

— Pas, Antiohe, cu acest crai, să iei oaste o sută de mii, să te bați cu Evagrid, și să iei țara și să scoți muierea acestui crai, și ce va fi luat să-i dea, și dacă vei veni, eu te voi mâna cu acest crai sol la mumă-sa.

Și se închină lui Alexandru și-și luă ziua bună, și luă oaste și se duseră la Evagrid-împăratul. Iar Evagrid-împăratul îi ieși înainte cu oaste, și-l lovi foarte tare, și-l bătu Antioh degrab, și-i sparse oastea și-i prădă țara, și scoase muierea lui Candusal și feciorii, și tot ce-i luase Evagrid. Și trimise Candusal muierea la mumă-sa Cleofila și el merse cu Alexandru la tabără, și se închină cu slujbă la Antioh, și zise Antioh:

— Păsați acum amândoi la mumă-ta, Cleofila-împărateasa, și-i spuneți să se închine mie și să-mi trimeată haraci și oaste pe an, și de nu va vrea așa, eu voi veni cu toată sila mea și o voi bate, și-i voi prăda țara, și voi sparge cetatea, și-și va pierde feciorii și scaunul ei!

Și se închină și-și luă ziua bună, și se prinse Antioh frate cu Candusal, și plecă Antioh sol la Cleofila-împărateasa; și merseră trei zile. Și zise Candusal:

— Frate Antioh! Drept acest loc este o peșteră, și zic oamenii că se muncesc în ea Dumnezeii elinești și împărații.

Antioh zise:

— Rogu-te, frate, spune-mi unde-i, să ne abatem să vedem!

Și se abătură și zise Antioh:

— Să știi, frate, că voi să intru în peșteră să văd.

Candusal zise:

— Nu intra, frate, că nu știi ce se va întâmpla, că au intrat și alții și n-au mai ieșit, și care au ieșit încă au ieșit nebuni! Nu intra, frate, rogu-te; că de ți se va întâmpla moartea acolo, eu unde voi scăpa de Alexandru? Va zice că te-am ucis eu.

Antioh răspuse:

— Nu griji tu de asta!

Și intră în peșteră, și merse și dete de o lumină frumoasă, și-l întâmpinară doi draci ducând un strugure pe o prăjină și ziseră:

— Vezi ce se află pe la noi?

Și mai merse înainte și văzu doi draci ducând o găoace de nucă într-o prăjină; și mai merse mai înainte, și-i ieșiră înainte două gadini cu obrazele de lei, și se spăimântă Antioh și se rugă lui Savaot Dumnezeu, și fu fără frică; și merse mai înainte și văzu pe Dumnezeii elinești muncindu-i doi draci, pe Apolon și Amon, și văzu oameni mulți legați, și văzu niște șerpi, și sub șerpi gălceavă multă și urlete mari; și merse mai înainte, și văzu pe Sahnos-împăratul legat, și zise acesta:

— Eu sunt Sahnos-împărat, ce eram împărat a toată lumea, și vrusei ca să merg până la rai și mă uciseră oamenii sălbatici, și vei fi văzut obrazul meu într-un stâlp de piatră!

Alexandru zise:

— Spune-mi, acei oameni legați ce oameni sunt?

El zise:

— Fost-au toți oameni ca și tine și pentru trufia și mărirea lor ei se muncesc aici până la al șaptelea veac, apoi vor merge la tartar în veci netrecuți.

Iar Alexandru zise:

— Dară acele gadini cu obrazele de leu, ce sunt acelea?

El zise:

— Aceia au fost domni și boieri nemilostivi, pentru aceea i-a făcut Dumnezeu cu obrazele de leu, și se vor munci în veci.

Și iar întrebă Alexandru:

— Iar acolo unde erau șerpi mulți, ce este acolo?

Sahnos zise:

— Acolo stau sufletele păcătoșilor, și se muncesc. Ci mergi, Alexandre, înainte că vei vedea și pe socrul tău Darie și pe Por-împăratul!

Și merse Alexandru înainte și văzu pe Darie legat; și când îl văzu Darie, începu a plânge și zise:

— O, Alexandre! Au și tu ai venit aici?

El zise:

— N-am venit să locuiesc cu voi aici, ci să vad, și iar mă voi duce de la voi!

Și zise Darie:

— O, preaînțelepte Alexandre! Cum îți dete Dumnezeu să vezi toate, cele văzute și nevăzute. Și spune-mi, fătul meu, cum locuiești cu fata mea Ruxandra? Și cum petreci cu persienii? Și cum cinstești pe soacra ta?

Alexandru zise:

— Nu te îngriji de vii, ci te îngrijește de morți, iar fata ta este împărăteasă a toată lumea și soacra mea îmi este mamă, iar Persia petrece cu mine ca și cu tine!

Darie zise:

— Mergi, Alexandre, înainte că vei găsi pe Por, legat în verigi de fier.

Și zise Alexandru:

— O, mare Por-împărate, cum te potriveai lui Dumnezeu, iar acum ești legat în iad.

Iar Por zise:

— Așa se vor munci toți împărații și domnii pământului, și tu să te păzești să nu te potrivești lui Dumnezeu, că și tu vei veni aci!

Și de acolo se întoarse și ieși afară, și găsi pe Candusal plângând, și dacă-l văzu îl apucă în brațe și-l sărută dulce, și-i zise:

— O, dragul meu Alexandru! Dar cum de zăboviși atâta, că eu rău mă spăimântai?! Ci mulțămesc lui Dumnezeu că ești sănătos.

Și purceseră, și zise Candusal:

— Spune-mi, ce-ai văzut în peșteră?

Și răspunse Alexandru:

— Văzui doi draci ducând o nucă într-un loc și ziseră acei draci că este munca sufletelor acolo.

Și spuse toate câte văzuse, și merseră și sosiră la Cleofila-împărăteasa. Iar ea auzi că vine sol de la Alexandru cu feciorul ei Candusal și se împodobi și-și puse stema în cap, care era tot cu pietre nestimate, și ieși cu boieri și cu vlădici, și era acea împărăteasă frumoasă: și se întâmpină cu solul și cu fiul său Candusal, și dacă văzu Alexandru-împăratul pe Cleofila, îi păru ca este mumă-sa Olimpiada, și se sărutară amândoi dulce și merse la cetate, și descălecă Alexandru de pe cal, și-l ospată într-acea zi. Iar a doua zi luă împărăteasa pe Alexandru de mână, și-l băgă într-o casă tot cu aur învălită, și cu mărgărintar împodobită, și scaunele tot de aur, și masa de diamant piatră, și pe masă pahare de antrax, și de smarand, și de safir, și de porfiragda, și de hrisodat și de cristal, și într-acea casă curgea o apă mică și dulce ca zahărul, și frumoasă ca aurul, și-l băgă într-altă casă, și era tot cu pietre nestimate, și cu mărgărintar împodobită, și lumina ca soarele. Și de acolo intrară într-altă casă, și era cioplită de lemn ce se cheamă ivansa și alt lemn ce se cheamă maisapi, și acel lemn nici focul nu-l arde; și intrară într-altă casă de lemn de bulica și de ivanit, și de hiparos, și era pusă în măiestrie, pe niște fuse, și începură casele a se învârti și a se sui în sus, și iar a se pogori în jos; și dacă văzu Alexandru așa, mult se miră și zise:

— Oh, împărăteasă, acest lucru ar trebui să fie la Alexandru-împăratul.

Ea zise:

— Bine zici, Alexandre, să fie la tine acest lucru, ci va fi la mine ca și la tine.

Alexandru zise:

— Nu sunt eu Alexandru, ci mă cheamă Antioh.

Împărăteasa zise:

— Ce-ți grăii eu că tu ești Alexandru?

Și-l luă de mână și-l băgă într-o casă mică, și acolo era zugrăvit chipul lui Alexandru și zise ea:

— Caută aci de vezi cine e zugrăvit. Și zise împărăteasa: Alexandre, cum ai vrut intrat-ai! Iar cum vei vrea nu vei ieși.

Iar Alexandru răcni ca un leu și-și schimbă fața și-și apucă hangerul, și o luă de mâna și zise Alexandru:

— Eu voi ieși de aci sau nu voi ieși, iar tu nu vei mai ieși de aci; iar eu voi ieși și pe feciorii tăi junghia-voi și voi pieri cu ei; și oștile mele casele tale vor sparge până în pământ, și țara toată îți vor prăda.

Iar împărăteasa strânse pe Alexandru în brațe și zise:

— Nu te teme, nici te spăimânta, că nu sunt eu așa nebună cum ți se pare ție, că cel ce te va ucide pe tine fi-va dușman a toată lumea, că pentru tine stă toată lumea în pace, și capul tău este peste toate capetele, și un păr din capul tău plătește toată lumea; ci eu voi să te încerc ca și mama ta Olimpiada, să nu te mai faci sol, că vezi că se află oameni de te cunosc; și eu voi să-mi fii fecior de astăzi înainte, și eu feciorilor mei nu te voi spune, ci te voi cinsti ca pe un împărat și eu îți voi da haraci pe zece ani, și să aibi viață bună cu feciorii mei!

Atunci Alexandru sărută pe împărăteasă și zise:

— Mamă să-mi fii de astăzi înainte.

Într-acest ceas sosi și fiul ei Dorit bătut de oștile lui Alexandru; și scăpase singur, și fugise la mumă-sa și auzi că a venit sol de la Alexandru, Antioh-voievodul, și era mânios pe Alexandru și pentru că ucisese pe socru-său Por-împăratul. Cum sosi, începu a-l căuta pe sol să-l taie, și auzi mamă-sa de aceasta, și-l închise pe Alexandru într-o casă, și ea ieși afară de se întâmpină cu fiul ei la ușă, și-l luă în brațe, și-i zise:

— Ei, dragul meu Dorit, nu trebuiește să tai solii lui Alexandru, că el a scos pe muierea frăține-tău și pe coconi din robia lui Evagrid-împăratul și i-a trimes la mine cu cinste, și cu sol prea credincios, cu Antioh-voievodul!

El zise:

— Alexandru ucise o sută de mii de oameni, iar tu nu mă lași să ucid pe un om de-ai lui?

Iar muierea lui Candusal alergă la bărbatul ei și spuse că vrea Dorit să taie pe sol; și alergară în grabă Candusal și găsi pe Dorit cu sabia scoasă, ținându-l mumă-sa în brațe; și-l lovi cu palma peste ochi, și-i luă sabia din mână, și zise: — Nevrednice! Tu vrei să tai pe solul lui Alexandru, iar el de va apuca sabia, o sută ca tine îi va tăia!

Și mult îi sudui; și merse Cleofila și scoase pe Alexandru afară și-i împăcă, și se sărutară, și zise Alexandru:

— De-ar ști Alexandru-împărat că taie Cleofila solii, n-ar fi trimes sol la dânsa; dar de m-ai fi tăiat, tu unde ai fi scăpat de Alexandru? Nici în pânțele maicii tale, nici în toată lumea!

Deci se cinstiră, și dăruî Cleofila lui Alexandru stema ei fără de preț, și-i dete sabie de iachind-fier, și-i dete o sută de care de galbini haraci pe zece ani. El nu vru să ia, iar Cleofila zise:

— Ia-i, că te vor pricepe feciorii mei! Și-l luă de grumazi și-l sărută, și zise: Oh, dragul meu Alexandre! Vre-re-aș să te aibi bine cu feciorii mei!

Și iară-l sărută, și trimese feciorii amândoi cu el, și cu haraci pe zece ani, și-l duseră până în tabără, și-l întâmpină Potolomei și Filon, și Antioh, și se sărutară dulce, și ziseră:

— O, dragul nostru împărat Alexandre! Pentru ce-ți pui capul pentru un păr din cap? Și pentru ce tulburi toată lumea cu capul tău? Căci pieri-vei în țări străine! Să nu mai faci aceasta, să te mai faci sol.

Iar feciorii Cleofilei văzură pe Alexandru șezând în jeț și grăira:

— Dacă tu ești Alexandru, noi suntem morți astăzi!

Alexandru zise:

— Nu veți muri, din pricina mamei voastre Cleofila, și pentru mintea ei, și pentru cinstea ei; ci vă luați haraciul de-l duceți la muma voastră că ea mi-a dat zilele astăzi.

Și îi cinsti și se întoarseră înapoi, și le dete țările lor, și domniile prin țările lor, și ei se întoarseră la mama lor Cleofila. Alexandru făcu acolo ospăț mare, și se veseliră mult și spuse Alexandru ce văzuse la iad și câte petrecuse la Cleofila, și ce văzuse la dânsa.

CUM A ÎMPĂRȚIT ALEXANDRU ÎMPĂRĂȚIILE

Și de acolo intră în Persia la Ruxandra-împărăteasa. Și acolo începu a împărți împărățiile, și domniile și țările pe rând ; adică lui Antioh îi dete India, împărăția lui Por, la răsărit; lui Filon îi dete Persia, a marelui Darie-împărat; lui Antigon îi dete țara Mersidonului, împărățiile lui Evimitrie împăratul; lui Filip îi dete toată Asia, și Marea Chilichiei cu ostroavele; lui Potolomei îi dete Eghipetul, Ierusalimul și Pelagonitul; lui Selevchie îi dete Râmul; lui Leomedus îi dete Inglitera, și Veneția și Țara Leșască, iară lui Finec îi dete Țara Nemțească și Țara Franțuzească de la apus și toate țările pe rând.

Și șezu acolo un an cu Ruxandra-împărăteasa și se veseliră mult; și de acolo se sculă Alexandru cu toate oștile, și merse la marele Vavilon, și șezu în scaun, și într-o noapte văzu în vis venind pe Ieremia prorocul la el, și zicându-i:

„Fătul meu Alexandre! Iată că se umplură patruzeci de ani ai împărăției tale; și se apropiară patru stihii ale trupului tău: hraconit¹, fiere verde, tusă albă și sânge roșu. Junghiul se apropie și spre moarte te va trage! Și să știi, fătul meu Alexandre, că trupul tău din pământ este și iar în pământ va merge, și risipi-se-va, și

¹ Hraconit — flegmă

să știi că toată lumea înjurată-ai, și moartea ta îți va veni din mâna celui ce-ți slujește, de la dânsul, din vasul cel amar o vei bea; și-ți împărțește împărățiile și-ți întocmește oștile, că trupul tău mort va rămânea, iar sufletul tău viu va merge înaintea lui Dumnezeu, și-l va trimete unde va fi voia, și să știi că corpul tău risipi-se-va, și la a doua venire a lui Dumnezeu se va împreuna sufletul cu trupul, și vor învia toți morții, și să mă crezi, Alexandre, că va să intre sufletul în trup la înfricoșată judecată, unde se vor pune scaunele, și va ședea domnul în jeț de aur, și vor sta heruvimii și serafimii împrejurul judecătorului, și vor lua dreptii viața de veci, iar păcătoșii vor intra în munca de veci, care muncă nu are sfârșit niciodată. Iară dreptii fiind sub mila lui Dumnezeu se vor veseli: acolo nu va fi nici însurare, nici măritare, ci vor fi toți deopotrivă, adică ca de treizeci de ani; și de atunci se vor cunoaște toți prietenii, și să știi că mă vei vedea și mă vei cunoaște acolo înviat, ca și aicea!“

Și nu știu ce se făcu Ieremia prorocul. Alexandru se deșteptă din somn, șezu în pat și-și puse stema pe pernă și plângea cu jale și cu amar, și i se făcu inima ca o corabie când o bat vânturile prin mijlocul mării. Iar Potolomei și Filon merseră de dimineață la Alexandru, și-l găsiră plângând cu jale, și se apropiară de el și plânseră și ei, și-l întrebă, și-i ziseră:

— Oh, Alexandre! Pentru ce-ți dai bucuria primejdiei și te întristezi?

Alexandru le spuse ce văzuse în vis și ce-i spuse Ieremia prorocul, și vrură ei să-l mângâie și grăiră:

— Alexandre, nu trebuie să te întristezi pentru visele de noapte, că noi nu credem visele; așa ne pare nouă, că omul visează, căci doarme mult; și nu trebuie omul înțelept să doarmă mult, că se umezesc creierii capului și visează multe; căci trupul omului este mort, iar sufletul viu este, și dacă doarme omul, sufletul cu trupul se împung ca doi junci neînvățați, cu trupul și

sufletul, și cugetul, ca vântul, ca focul și ca marea cu valurile, așa se întărită, și visează omul adormit, și ce vede ziua și cugetă, aceea visează noaptea, că precum Dumnezeu desparte sufletul de trup așa iarăși la acea înfricoșată judecată a dreptului judecător, toți morții din mormânturi ieși-vor și se vor întrupa!

Și grăi Alexandru:

— Dar după moartea mea cine va rămânea să-mi facă pomenire?

Răspunseră ei:

— Rânduiva Dumnezeu!

Și de acolo merse marele împărat pe câmpiile Sinarului, și stătu cu oștile în țara Sidului, unde-și petrecuse Iov viața lui cea bogată, că acolo locuise el. Și într-o zi vrură domnii să veselească pe împărat și ziseră:

— Împărate, să ne suim astăzi într-acest munte înalt, să vânăm!

Și se suiră în munte și cătară în jos și văzură toate oștile pe câmp cât nu aveau număr, și ziseră ei:

— Alexandre-împărate! Caută în jos și vezi peste câți oameni te-a pus Dumnezeu împărat!

Iar Alexandru zise:

— Toți aceia în scurtă vreme vor intra sub pământ.

Și merșeră la tabără, și făcură mult ospăț și se veseliră.

Într-acea vreme veni din Macedonia, de la Olimpiada, Aristotel dascălul, și-i păru bine lui Alexandru:

— Bine-ai venit, dascăle preaînțelepte, că tu ești lumina grecilor și sfeșnicul Macedoniei! Ci mai spune, dascăle, ce face maica mea Olimpiada-împărăteasa? Este sănătoasă? Și cum stă Macedonia, și voi cum auziți de noi? Și oamenii cred că am luat toată lumea? Și să știți dascăle, că am mers la negomândri, la Macaron, și am vorbit cu Ivant-împăratul și mi-a spus că Dumnezeii elinești sunt în iad jos și se muncesc acolo cu voia lui Dumnezeu Savaot!

Iară Aristotel mult se miră și zise:

— Mulțumesc lui Dumnezeu Savaot că văzui luminată fața ta, Alexandre-împărate a toată lumea; și toată lumea cu tine se laudă,

și Macedonia astăzi cu tine se luminează: ca tine nici a fost împărat, nici va fi după tine nimeni pe lume; iar maica ta, împărăteasa Olimpiada, este sănătoasă, și mult te dorește, și prin lume m-a trimes la tine să te întreb: merge-vei tu la Macedonia? Iar de nu vei merge, să vie ea la tine!

Și răspunse Alexandru:

— Ferice de acela ce ascultă pe părintele lui! Mie nu-mi este dat să văd Macedonia, ci voi trimete să vie maică-mea Olimpiada la noi!

Și puseră masa, și șezură la masă și Alexandru așeză pe Aristotel mai sus decât toți craii, și apoi șezu fieștecare la locul său. Iar Aristotel se sculă de scoase daruri, și scoase două steme de aur fără de preț, una lui Alexandru de la Olimpiada, alta împărătesei Ruxandra, și două caftane de aur cu pietre scumpe și cu mărgărintare, și doi bidivii albi cu șele de diamant piatră, și un gugiuman de samur, și cunună de aur poleit, și două inele de antrax piatră și de filiot, și douăsprezece blide de aur cu pietre nestimate și cu mărgărintar de cel mare; și scoase și cartea de la mamă-sa Olimpiada scrisă așa:

„Scris-am eu, Olimpiada, împărăteasa lui Alexandru, dragul meu, sufletul meu, inima mea și lumina ochilor mei! Fătul meu, Alexandre-împărat! Sănătate și voie bună trimet împărăției-tale! Să știi, fiul meu, că de când s-a despărțit maica ta de tine, de atunci s-a învrăjbit sufletul meu cu inima mea, și eu nu-i pot împăca, ci numai cu lacrimile eu, maica ta, mă mângâi; și vărs lacrimi ziua și noaptea și mă gândesc: vedea-te-voi sau nu te voi mai vedea? Ci mă bat cu gândurile ca corabiile cu valurile mării! Și eu n-am pe nimenea în lume, fără numai pe tine; ci mă rog, dragul mamei, și te jur, pentru Dumnezeu și pentru țată pe care ai supt-o de la mine, să-mi trimeți carte; au tu să vii la mine, au să viu eu la tine, că de nu vei face așa, moarte îmi voi face de dorul tău, că nici te-am văzut, nici te-am auzit de sunt douăzeci și cinci de ani: și voi să te văd și să mor! Să fii sănătos întru mulți ani!“

Și ceti cartea, și grăi Alexandru:

— Vai de acela ce nu ascultă pe părintele lui!

Și se veseliră mult întru acea zi. Și zise paharnicul:

— Alexandre-împărate! A furat cineva un pahar împărătesc!

Alexandru zise:

— Unde va fi, tot îi va zice paharul lui Alexandru!

Aristotel zise și întrebă pe Alexandru:

— Împărate! Dar cum luași toată lumea, cum n-a luat-o nimeni pe lume?

Alexandru răspunse:

— Avut-am ajutoari cu mine: unul cuvântul dulce, altul mâna întinsă, altul judecata dreaptă, altul iertarea la greșiți. Cu acestea am luat toată lumea. Așa trebuie să fie tot omul împărat!

Și povesti lui Aristotel câte văzuse pe lume, și câte împărății sfărâmasese. Iar Aristotel zise:

— Dar vistieriile de la împărați unde sunt?

Zise Alexandru:

— La viteji sunt vistieriile mele!

Aristotel vorbi apoi:

— Să ne faci vreun cocon, Alexandre, să rămâie Macedoniei împărat.

Alexandru răspunse:

— Mie nu-mi este dat să fac cocon.

Și acolo grăi vornicul lui Alexandru:

— Împărate! Trebuie să strângem haraciurile de la țări și de la domni!

El zise:

— Cris-împăratul mult aur și argint avut-a, și nimic nu i-a ajutat și noi tot i-am luat, și sparserăm împărăția lui, și o am pustiit cu vitejii mei.

Într-o zi văzu Alexandru pe un persian boier al lui, anume Merchis, care era bătrân și-și cănea barba să fie tânăr, și-i zise Alexandru:

— O, dragul meu Merchis! De ce îți cănești barba? Este de ceva ajutor căneala? Păzește, că te va înșela; că tu barba cănești, iar din picioare slăbești; și tu te ții tânăr, iar zilele vor fi puține, și vei muri, și înșelat te vei ținea!

Și râseră domnii mult de aceasta.

Și era de față și un boier anume Alexandru, care era frumos foarte, dar era și fricos, că tot fugea de la război. Iar împăratul Alexandru îl văzu și-i zise:

— O, dragul meu Alexandru! Rogu-te, sau schimbă-ți numele, sau să faci tu cum fac eu, că-mi faci rușine, că fugi de la război și oamenii zic că fuge Alexandru-împărat și mie îmi este rușine!

Și râseră mult boierii de aceasta, și glumiră craii. Și după aceea aduseră la Alexandru trei mii de tâlhari de păduri și ziseră toți să-i spânzure. Alexandru vorbi:

— De vreme ce văzură fața mea, nu vor muri, că este datoria domnilor să piardă, iar împărații au datorie să ierte și să miluiască. Și le zise împăratul: Să fie vânători împărătești!

Și le dete lefi și plaște împărătești. Mai veni apoi un om și zise:

— Am o fată să o mărit, ci mă rog să mă ajutați cu zestre!

Alexandru zise:

— Dați-i o sută de baniți de galbini.

El zise:

— Mult îmi pare, împărate!

Alexandru răspunse:

— Darul împărătesc mare este!

Și omul luă galbinii și se duse.

Și într-o zi dăruie Alexandru pe Aristotel, dascălul lui, și-i dete o sută de feredele de galbini, și zece găleți de mărgărintar, și-l puse patriarh peste toți patriarhii, și-i dete cârjă de aur și-l trimese la Macedonia să aducă pe Olimpiada, mama lui.

Iar într-o zi ieși un om înaintea lui Alexandru și-i zise:

— Împărate, găsit-am o comoară.

Alexandru zise:

— De ai găsit-o, tu ia-o, că tot aurul în mâna lui Dumnezeu este; de-ar fi vrut Dumnezeu să mi-o dea mie, eu aş fi găsit-o şi nu ai fi găsit-o tu.

Omul zise:

— Împărate, cărat-am trei zile şi trei nopţi, şi-mi ajunge.

Alexandru răspunse:

— Adevărat că au prorocit prorocii că în zilele mele se vor afla comorile lui Iov bogatul. Şi zise Alexandru: Să încalcece toţi oamenii curţii mele!

Şi merse Alexandru cu oamenii săi cu toţi, şi merse şi omul care găsisese comoara de-i duse pe malurile Eufratului, unde au fost casele lui Iov bogatul; şi descoperiră acolo pivniţa lui Iov, şi găsiră într-însa cinci sute de buţi de galbini, şi zise Alexandru:

— Să ia fiecare!

Şi luară toţi, fiecare cât vru, şi rămaseră o sută de care.

Şi iar ieşi un om înaintea lui Alexandru şi-i zise:

— Miluieşte-mă, împărate!

Alexandru îi dete o cetate cu tot ţinutul ei. El zise:

— Împărate! Nu mi se cade mie să am eu o cetate!

Alexandru răspunse:

— Nu socotesc eu cum ți se cade ție, ci socotesc cum mi se cade mie să-ți dau!

După aceea, aduseră un tâlhar la Alexandru şi grăi Alexandru:

— Omule, de ce tâlhăreşti?

Omul răspunse:

— De sărăcie tâlhăresc eu, de ucid câte un om, şi sunt singur, şi oamenii îmi zic tâlhar; dar să mă ierţi, împărate, că tu eşti mai mare tâlhar decât mine, că tu ucizi câte zece mii de oameni şi ție nu-ți zic oamenii tâlhar, pentru că ai oameni mulți, şi îți zic împărat, iar de-aş avea şi eu cum ai tu, aş fi şi eu ca tine!

Alexandru zise:

— Drept grăiești!

Și-l iertă, și-l îmbracă, și-l puse căpitan peste o mie de oameni mai mare.

După aceea sosiră olaci de la Macedonia, vestind că vine Olimpiada. Alexandru zise:

— Domnilor, și crailor și împăraților, să se gătească toți cu steagurile fieștecure și cu șireagurile lor, și cu cai povodnici, și toți să fie cu stemele în capete, și să iasă înaintea Olimpiadei-împărătesei, frumos.

Și ieșiră înainte cu Ruxandra-împărăteasa; și se întâmpinară amândouă împărătesele, și se sărutară și se îmbrățișară; și zise Olimpiada:

— Bine te aflai, sufletul meu, și inima mea, și lumina ochilor mei, fata mea, Ruxandra-împărăteasă!

Și o sărută dulce. Ruxandra zise:

— Bine-ai venit, maica domnului meu, împărăteasă a toată lumea!

Și se suiră în căruța de aur și porniră la Alexandru. Iar Alexandru tocmi toți împărații și craii, și domnii și voievozii, fiecare cu steagul și cu șireagul; și aprozi înainte mergeau; și se întâmpinară cu împărătesele și se închină până sosi cu împărații și Alexandru călare pe Ducipal, cu gugiuman, și cu pene de stratocamil; și dacă se apropiară, ieșiră împărătesele din căruța, și așternură covoare și descălecă Alexandru și se întâmpinară pe covoare și deteră mâna și se sărutară, și zise Olimpiada:

— Bine te aflai, dragul meu Alexandru, împărat a toată lumea!

Și-l sărută, și Alexandru sărută pe mamă-sa dulce; și purceseră la corturi, și deteră în tâmpine, și în surle, în trâmbițe, în nacarade¹ și în organe; și atâtea sunete erau, și urlete și rânchezări de cai, și ropote, cât nu se mai auzea nimic, că lua mințile omului, și auzul urechilor, că așa erau nacaradele, cu trei mii de piscoi,²

¹ *Nacaradă* — instrument muzical oriental cu multe țevi (fluiere).

² *Piscai*—fluiere.

organele cu șapte sute de piscoi, unele groase, altele subțiri, câte nici au mai fost pe lume, nici vor fi!

Și sosiră la corturi, și șezură la masă și puse de o parte pe Olimpiada, și de altă parte pe Ruxandra, și mult se veseliră la acea masă. Și a doua zi puse Alexandru tot voinici tineri și jucară un joc ce se cheamă caruhă, frumos și minunat; a treia zi jucară alte jocuri ciudate, și mult se veseliră într-acea vreme.

Și veni atunci un popă din Ierusalim, și spuse lui Alexandru că a murit Ieremia prorocul, și-i aduse lui Alexandru un cort roșu fără preț. Și se scârbi Alexandru de moartea lui Ieremia prorocul și zise:

— Luați oasele lui Ieremia prorocul și le duceți la Alexandria, și le îngropați în cetate, că se va izbăvi ruga lui, că este mare!

Și așa făcură.

Într-acea vreme veni o muiere la Alexandru și zise:

— Împărate, bărbatul mă bate și mă suduie, și ție, împărate, este dușman.

Alexandru răspunse:

— Nu e datoria muierii să pârască pe bărbat, ci voi să se învețe minte altele ca tine!

Și-i tăie limba muierii, să nu-și mai pârască bărbatul.

Într-acea vreme merse Dardauș-voievodul la Alexandru și zise:

— Împărate, trebuie să ne vedem moșiile, că sunt treizeci de ani de când și-au lăsat oamenii moșiile lor, și nu le-au mai văzut.

Alexandru răspunse:

— Să scoată daruri scumpe!

Și începu a dărui pe toți împărații și pe toți craii cu bidivii arăpești, și săbii ferecate, și cu haine de matasă tot cu fir de aur țesute, și cu mărgărintar și cu pietre scumpe, și zise:

— Să meargă fiecare pe la împărățiile lor!

Alexandru merse apoi cu mama sa și cu împărăteasa lui la Efilat să se plimbe, și noroadele îi întâmpinară ca să-i cinstească.

MOARTEA LUI ALEXANDRU

Iar într-acea vreme trăia o muiere în Macedonia, anume Minerva, și era vicleană și rea muiere, și avea doi feciori la Alexandru, pe unul îl chema Vreonus, pe altul Levcadus, și era Vreonus paharnic, iar Levcadus comis mare. Și era Levcadus foarte trufaș. Iar Minerva trimese carte la feciori și le zise:

„Fiii mei! Ce folos aveți voi în țări străine, de ați fi și împărați? Cinstea omului este să domnească la moșia lui, așa și voi cereți de la Alexandru să va dea Macedonia, să fiți împărații Macedoniei, iar dacă nu vă va da Macedonia, voi veniți la mine, că de nu veți veni, eu mă voi omorî; iar de nu vă îndurați voi de Alexandru, să-i dați din această iarbă ce vă trimet, că vă va da ce veți vrea voi, iar voi să nu beți din această iarbă.“ Și cetiră cartea frații și zise Vreonus:

— Frate Levcadus! Leapădă această iarbă, că nu este bună!

Iar Levcadus nu vru să o lepede, ci merse la Alexandru, și vorbi:

— Împărate Alexandre! Să-mi dai Macedonia!

Alexandru răspunse:

— O, dragul meu Levcadus! Macedonia nu o voi da până la moartea mea, că voi să mă numesc Alexandru Macedon, ci-ți voi da Asia, Chilichia și Rusia! .

Iar el nu vru să fie împărat acolo, și chiar atunci vru să-l otrăvească pe împărat, de mânie, și nu-l lăsă frate-său, ci mult îl certă, și zise:

— Ferește-te de acest împărat minunat, că toata lumea vei tulbura și noi păți-vom mai rău decât toți, și apoi nici pe mama noastră nu o vom mai vedea! Ferește-te și leapădă iarba!

Dar Levcadus nu ascultă și așa cugetă: de va otrăvi pe Alexandru, el va lua pe Ruxandra și va fi el împărat ; atât era de trufaș!

Și iar merse la Alexandru, și zise:

— Împărate, dă-mi Macedonia!

Alexandru răspunse:

— O, dragul meu Levcadus! Nu-ți voi da Macedonia, ci cere altă împărăție să-ți dau.

Iar el nu vru, și îndată băgă otravă în pahar; și bău Alexandru, și grai cătră Filip:

— O, dragul meu Filipe vraciule! Eu băui vin dulce cu mult amar!

Filip sări și prinse a topi ierbele cu tiriac, și dete lui Alexandru de bău, iar Vreonus auzi și se spăimântă și, junghiindu-se, muri.

Alexandru zise:

— O, dragul meu Filipe! Poți a-mi da zile de la tine?

Filip răspunse:

— Oh, împărate Alexandre! Dumnezeu poate da zile, iar eu nu pot să-ți dau zile. Trei zile pot să-ți dau, până îți vei tocni împărățiile.

Alexandru clătină din cap și zise:

— O, mincinoasă și deșartă lume, și mărire putredă, cum te arăți frumoasă în puțină vreme, și curând îi pierzi pe toți, cum se zice: „Nu este bucurie pe pământ să nu se schimbe cu jale, și nu este pe pământ mărire, ca să nu se sfarme și să nu cadă.“ Și iar zise: O, lume și soare, și toate făpturile pământului, plângeți astăzi pe Alexandru, că puțină vreme a trăit pe pământ! Și iar zise: O, maica noastră, pământule, cât crești oamenii de frumoși în lume și apoi curând îi tragi la tine, și-i înghiți pe toți! Și iar grăi: O, dragii mei viteji macedoneni, puteți voi oare să mă scoateți de la moarte, ca să mai fiu cu voi?

Aceasta auzind macedoneni, plângeau toți cu amar mare și grăiau:

— O, mare împărat Alexandre! De am putea, noi toți am da zilele noastre pentru tine! Ci nu putem; iar împărăția-ta bine ai petrecut pe această lume, cu cinste, și cu mai mare cinste te vom petrece; ci mergi, Alexandre, la locul tău, unde ți-i gătit de la Dumnezeu! Aicea bine ai petrecut și acolo bine vei petrece; și mergi cu Dumnezeu, Alexandre.

Iar Filip vraciu spintecă un cal, și băgă pe Alexandru înlăuntru și zise Filip:

— Tocmește-ți împărățiile, Alexandre, și-ți împarte lumea, împărățiile și domniile.

Și chemă Alexandru pe mamă-sa Olimpiada, și pe Ruxandra-împărăteasa și le sărută dulce și zise lui Potolomei, și lui Filon, și lui Antioh:

— Iată, fraților, pe maica mea, și împărăteasa mea, le dau în mâinile voastre, să le cinstiți și să le socotiți pe frăția noastră și nu le uitați; și Macedonia bine să o socotiți; și trupul meu să-l duceți la Alexandria, și acolo să-l îngropați; și să știți, fraților, că ne vom aduna iarăși la judecată, toți viii și morții, și vom fi goli, stând înaintea dreptului judecător. Și să știți că în veacul de apoi turcii vor lua Macedonia, și voi veți fi robi lor cum ne sunt ei nouă astăzi.

Și iar chemă pe Ruxandra, și o ținea de mână, și grăia: .

— Oh, fată a lui Darie, dragul meu suflet, inima mea și lumina ochilor mei! Vezi că veni curând necredincioasa moarte, și pe noi ne despărți de viață în lume! Și credința noastră nimeni n-a avut-o, iar acum ne despărțim! Și vei ști că acum mă duc în lumea cea veșnică, și de acolo nu mă voi mai întoarce; ci tu rămâi cu Dumnezeu!

Apoi o sărută dulce, și chemă pe toți boierii pe rând și se iertă cu toți împărații, cu toți craii și cu toți domnii, și zise:

— O, dragii mei macedoneni! Să știți că altul ca Alexandru-împăratul nu veți mai avea! Și zise: Aduceți-mi și pe dragul meu Ducipal.

Și scoaseră din grajd pe Ducipal și-l duseră la Alexandru; și văzând calul pe Alexandru murind, râncheză tare fără de samă și bătu cu picioarele în pământ și se apropie de Alexandru, și-și plecă capul la domnul său, și curgeau lacrimi din ochii lui izvor. Și-l luă Alexandru de coamă, și-l sărută pe cap, și zise:

— O, dragul meu Ducipal! Altul ca Alexandru nu te va mai încăleca!

Iar Ducipal își ridică capul și privi spre domni și văzu pe Levcadus, cela ce otrăvise pe Alexandru; și se repezi la el, și-l lovi cu cornul la inimă, și-l puse sub picioarele lui și-l călcă până îl zdrobi. Apoi Ducipal a pornit în lume și de atunci nu se știe ce s-a făcut.

Iar Alexandru zise:

— Bea și tu, frate, din paharul pe care mi l-ai dat mie!

Și Potolomei îl dete câinilor; iar Alexandru vorbi:

— Blăstămat să fie cela ce va hrăni pe ucigătorul de domni, pe curva din casă și pe vânzătorul de cetate!

Și iar zise Alexandru:

— O, dragii mei viteji și împărați! Cum luarăm noi toată lumea, și până la rai merșerăm și toate le văzurăm, și le băturăm, și eu acum nu putui scăpa de moartea năprasnică, și voi vă uitați la mine și nu-mi puteți folosi nimica! Ci eu voi merge unde au mers toți din veac, iar voi rămâneți cu Dumnezeu, dragii mei boieri! Și să știți că ne vom vedea iară la judecata cea înfricoșată!

Aceasta grăi marele împărat Alexandru și muri frumos în țara Ierusalimului, aproape de Eghipet, unde a zidit Iosif cel preafrumos cele șapte jitițe ale lui Faraon-împăratul; și muri în luna lui august 15 zile; și atâta plângere se făcu, cum n-a mai fost în lume nicăirea, nici nu va fi cât va sta lumea. Iar mamă-sa Olimpiada și împărăteasa Ruxandra îl plângeau cu multă jale și lacrimi. Ruxandra plângea și se jelea:

— O, vai de mine, Alexandre, împăratul meu și domnul meu, dar eu ce-ți fusei vinovată de mă scoaseși în țări străine; și acuma mă lași jalnică și amară! Pentru aceasta plângeți toți împărații, craii și domnii, tinerii și bătrânii, munții și codrii, și toate râurile și izvoarele întristați-vă! Și iar zise: O, dragul meu Alexandre, astăzi apuse soarele meu și al macedonenilor! O, amar mie, Alexandre, astăzi se întunecă lumea toată! Să plângă soarele și luna, și stelele, câmpii și codrii de amarul meu! O, dragul meu Alexandre, dulce împărat peste toți împărații, lumea și soarele meu, sufletul meu, inima mea și dragostea mea, Alexandre, de

acum înainte altul nu va încăleca șaua ta; nici eu de tine nu mă voi despărți!

Și-l sărută dulce de trei ori; apoi luă hangerul lui Alexandru și se înjunghie acolo, și muri pe brațele lui, și astfel a făcut ce nu a mai făcut nici o muiere în lume, nicăirea. Și-i băgară pe amândoi într-un sicriu de aur, și-i duseră la Alexandria cetate, și făcură în mijlocul cetății un turn înalt, și-i suiră sus, și-i puseră și-i zidiră acolo, și acolo stau până astăzi.

Și astfel se săvârși marele împărat Alexandru la Alexandria cetate; și rămase împărat acolo Potolomei și fu împărat înțelept pe lume, și Olimpiada se săvârși la împăratul cu cinste. Iar Antioh împărătea în India lui Por. Și Filon împărătea în Persia cu cinste. Iar Antigone împărătea Râmul și tot Apusul. Și fură patru împărați mari peste toată lumea, în zilele lor binecuvântați de Dumnezeu.

ISTORIA SFINȚILOR VARLAAM ȘI IOSAF DE LA INDIA

La răsărit departe, dincolo de hotarele Persiei, se întinde între mări țara Indiei, cea cu largi hotare, cu mari mulțimi de oameni și bogății neistovite. Până acolo drumurile sunt prea depărtate și primejdioase și multă vreme noroadele acelor cuprinsuri au trăit fără să fie bine cunoscute de oamenii din ținuturile noastre. Ci târziu s-au deschis într-acolo căile apelor și ale uscaturilor; și caravanele au prins a aduce fildeș și aur, diamante și mărgăritare, fructe rare și alte bogății ale aceluia pământ. Căci acolo soarele e totdeauna în putere și iarnă nu-i niciodată; iar vânturile și ploile sunt astfel rânduite, încât bogăția holdelor, a pădurilor și a livezilor nicăieri în altă parte de pământ nu-i mai îmbelșugat. Și sunt și animale și fiare de tot felul și mulți șerpi veninoși. Iar oamenii se arată frumoși la chip și voinici, însă mai smoliți decât pe la noi. Și n-au cunoscut pe adevăratul Dumnezeu până ce-a pătruns între ei Toma apostolul, împrăștiind acolo sămânța învățăturilor celor bune. Dintr-unțiu sămănătura lui a dat bună roadă și bogată; dar apoi spinii și buruienile cele rele sporind, credința s-a împutinat și ucenicii lui Hristos, câți mai rămăseseră, au prins a suferi amar.

Într-acel timp, pe când era în țara Indiei mai mult popor necredincios decât credincios, s-a ridicat un împărat slăvit, cu numele Avenir. Foarte mare era puterea lui și avea bogății fără număr, însă era sărac cu sufletul. Căci fiind păgân, slujea idolilor și se închina pietrelor, iar pe cei ce credeau în Hristos îi prigonea crâncen. Și mai vârtos alunga pe preoți și pe călugări. Iar unii din boierii lui, cunoscând deșertăciunea lumii și fiind drept-

credincioși, au fost lăsat toate, călugărindu-se și intrând în pustie. Pentru această pricină mai ales s-a aprins de mare mânie acel împărat. Și trimetând oșteni a prins pe mulți din acei călugări și i-a zdrobit în chinuri. Apoi a trimes crainici și scrisori în toate laturile de sub stăpânirea lui, poruncind ca orice om să jertfească idolilor, iar cei ce se vor împotrivi, să cadă sub sabie.

Drept aceea unii dintre credincioși s-au clătinat cu gândurile și, înfricoșându-se de munci, au părăsit învățătura lui Hristos. Alții se jertfeau singuri pătimind pentru Domnul. Iar cei mai mulți, tăinuindu-și credința lor cea scumpă ca pe-un olmaz de preț, slujeau lui Isus într-ascuns, păzind poruncile lui cele sfinte. Și-au fost o samă care au fugit în pustii, mai ales călugării, viețuind prin munți și singurătăți, așa că până la ei nu puteau ajunge răutatea lumii și groaza împăratului.

* * *

S-a întâmplat că în palatele lui Avenir una din neveste i-a născut un prunc de o frumuseță nespusă, căruia i s-a dat numele Iosaf. Și foarte bucurându-se împăratul, a poruncit să se adune la leagănul de aur al pruncului mulți vrăjitori și cetitori în stele. Și după ce s-au adunat, împăratul s-a așezat în scaun și i-a întrebat:

„Spuneți-mi voi mie, o, vraci și cetitori în stele, ce va fi pruncul acesta când va ajunge în vârsta bărbăției?”

Iar învățații împărăției și-au întors unul către altul bărbile și s-au sfătuit și n-au putut spune decât vorbe obișnuite care să placă urechilor împăratului. Numai unul dintre zodieri, prin voința lui Dumnezeu, venind către scaunul împăratului, s-a închinat și a vorbit astfel:

„Preaslăvite stăpâne, când am auzit vestea că ți-a trimes Dumnezeu cocon, eu am așteptat ceasul potrivit, noaptea, și am cetit stelele. Și-am cunoscut din însemnarea lor, iar mai ales din voința lui Dumnezeu cel mare, că pruncul ce ți s-a născut nu va

trăi în împărăția ta, ci într-alta mai bună și fără hotare, căci va primi credința creștinească pe care tu o prigonești. Și proorocirea mea să știi că nu se va dezminți.“

La aceste vorbe, Avenir-împăratul a stat cugetând cu uimire și întristare. Privind în juru-i, a văzut pe slujitori așteptând în tăcere; iar proorocul cel bătrân plecase cu vracii și cu ceilalți învățați.

„Luați copilul, a zis împăratul, și-l duceți mamei lui. Iar voi, sfetnicilor credincioși, veniți împrejurul meu să ne sfătuim ce este de făcut ca să apărăm copilul de o primejdie ca aceasta.“

S-au așezat în scaun dregătorii cei mai de credință ai împăratului și-au stat multă vreme sfătuind până ce împăratul a hotărât astfel:

„Să se adune robi, a zis el, și-n ostrovul Lebedelor, între ape line, să se clădească palat pentru fiul meu. Să se strângă meșterii cei mai iscusiți și să se aducă marmură în toate fețele, și aur, și pietre nestemate, și purpură, și lemn scump. Și zi și noapte să lucreze robii sub biciu, până vor înălța un palat cum n-a mai fost altul. Să-l zugrăvească zugravi, să-l împodobască țesători și să fie luminat de licurici în globuri de cristal. Și să răsădească grădinarii portocali și chitri, curmali și banani, și alți pomi aduși de peste mări. Și să semene flori pe răzoare. Să țâșnească în văzduh fântâni cu murmur lin și sălbătăciuni îmblânzite să umble prin grădini: păuni și papagali, califari și pasărea raiului, și momiți de multe feluri, ca să se veselească ochii și să se bucure inima. Iar când va fi coconul către vârsta înțelegerii, să se trezească acolo, departe de lume, și să fie fericit. Să aibă slujitori și învățători tineri, să nu cunoască ticăloșiile vieții, nici credința lui Hristos. Să fie precum spun eu și să nu-mi pierd copilul.“

Astfel a grăit Avenir. Și sfetnicii s-au închinat adânc și au ieșit ca să împlinească chiar din acel ceas porunca marelui împărat.

* * *

Când Iosaf a început a crește și a veni într-o înțelegere, s-a trezit în acel palat pe care împăratul îl socotea al fericirii, în ostrovul Lebedelor. În jurul lui umblau robi și slujitori tineri și frumoși la chip. Avea și învățători iscusți care l-au deprins scrierea și legea. Zilele și le petrecea la jocuri și vânători. Dădea cu arcul, zvârlea sulița, alerga în carăle ușoare cu două roți, la care erau înhămați harmăsari focoși. Intra la vânătoare în pădurile dese ori în poienile singurătății și urmărea tigri și pardofi, săgeta antilope și oi sălbatice. Pe sub cedri și banani câinii urmăreau cerbii. Iar de pe lacuri line, dintre flori de lotus și nelumbo se înălțau stoluri de găște felurite și de rațe zburând pe deasupra dumbrăvilor. Fazani străluciți și porumbei veniți, ghionoi și colibri, și toate păsările acelor țărături calde îi încântau ochii. Iar în grădini vedea păuni și cocori domesticiți, sgripsori și păsări a raiului și asculta murmurul apei căzând în havuzuri albe de marmură. Și-n nopți luminoase, sub cununile de trandafiri care împodobeau foișoarele, îi venea pe adierea vântului mugetul inorogului, din pustie. Atât auzea, căci alte zgomote din lumea oamenilor nu răzbăteau până la el. Știa că este ceva ce nu cunoaște, dincolo de zidurile înalte ale palatului și dincolo de apele care împresurau ostrovul. De cele ce nu știa el însă nimeni nu-i spunea nimic. De-acolo veneau arareori tatăl său ori maică-sa. Și-i vorbeau zâmbind fericiți. Vestea despre o altă lume însă nu afla, căci de câte ori întreba, gura lor rămânea mută.

Se petreceau în jurul lui, în acel palat, și alte lucruri ciudate. Din când în când dintre slugi și tovarășii săi pierdea câte unul, fără urmă, fără știre. Când întreba el ce s-a făcut, nimenea nu-i putea da nici un răspuns.

Și astfel de la o vreme zilele singurătății lui începură să fie triste, căci cugetul îi stătea treaz întrebând taina într-o care se afla.

Iar între slujitorii săi se găsea unul care-i era mai aproape și pentru care Iosaf simțea multă prietenie. Numele lui era Iamun și era un tânăr frumos, cu ochii blânzi.

Dragostea pentru feciorul împăratului era nesfârșită și nici o clipă nu se despărțea de el.

Într-o zi, văzând pe stăpânul său cufundat în gânduri de mâhnire, Iamun veni lângă el și îngenunchind îi vorbi astfel:

„O, stăpâne, când am venit eu în acest ostrov fericit, sufletul tău era vesel și zburdalnic, ca un fluture. Cu vremea ochii tăi s-au umbrit. Acuma văd că te-a cuprins întristarea. Și nu înțeleg ce durere te roade. Îndrăznesc să te rog a mi te destăinui mie.“

— Prietene Iamun, a răspuns tânărul Iosaf, altădată eram vesel și zburdalnic, căci nu știam nimic, ca și fluturile. Acum însă mintea mea începe să-și puie întrebări la care nimenea nu răspunde. Iar sufletul meu dorește ceea ce mintea bănuiește și nu cunoaște.

— O, stăpâne, a vorbit iar slujitorul, măritul împărat te-a pus aici ca să fii fericit și văd că mâhnirea nu cunoaște ziduri și depărtare.

— Nu înțeleg vorbele tale, Iamun, a zis prințul. Însă dacă este ceva ce știi și nu-mi faci cunoscut, atunci nu-mi ești prieten cu adevărat. Iar dacă este ceva și nu voi afla, zilele mele vor fi mai negre decât întunericul.

Iamun și-a plecat fruntea și a lăcrimat. Apoi, suspinând, s-a îndreptat către feciorul împăratului și i-a sărutat mâna.

„O, stăpâne, a vorbit el, poruncile ce mi s-au dat sunt cumplite; dragostea mea însă nu poate să sufere mâhnire în ochii tăi. Trebuie să-ți spun deci că Măria-sa împăratul te-a adus aici, ca să stai departe de lume. Căci dincolo de ziduri și de ape, trăiesc oameni în cetăți și sate și peste ei domnește tatăl tău.“

Iosaf a tresărit și l-a întrebat despre lume și despre oameni, și despre pricinile pentru care a fost închis în ostrov. Despre lume și oameni Iamun i-a vorbit puțin, iar adevărul asupra nașterii lui i l-a povestit în amănunt.

„Părintele meu deci se teme să nu mă fac creștin? a întrebat cu mirare Iosaf. Cine sunt creștinii?“

— Nu-i cunosc, stăpâne, a răspuns slujitorul; trebuie să fie oameni răi, de vreme ce împăratul îi prigonește. Chiar acum de

curând, aflând că-n pământul lui se mai află rămași unii din călugări, s-a umplut de mânie și a trimis degrabă în toate laturile propovăduitori și oșteni, ca să-i depărteze ori să-i taie.

— Aceștia într-adevăr trebuie să fie făcători de rele, a încuviințat Iosaf, și proorocirea, de care-mi vorbești n-o înțeleg. Iar dorința de lume și de ceea ce nu știi a crescut în sufletul meu.

Mulțămind lui Iamun și dăruindu-l pentru destăinuirile lui, Iosaf l-a încredințat că despre vorba lor împăratul nu va ști nimica. Și-ntr-adevăr, toate cele aflate, tânărul le-a ținut închise în inima lui, ca-ntr-o raclă.

Au trecut astfel mai multe zile, și împăratul a venit în ostrov, în luntrea lui cu cort de atlas roș, ca să vadă pe fiul său. L-a găsit mai mâhnit decât alte dăți și s-a tulburat, căci avea nespusă dragoste cătră Iosaf. Îmbrățișându-l, i-a pus întrebare:

„Spune-mi, fiule mult iubite, ce mâhnire te cuprinde și degrabă mă voi sărgui să-ți aduc bucurie.“

— Părinte, i-a răspuns tânărul, de multe ori am vrut să cunosc și altceva decât ce mă înconjoară și de la nimeni n-am putut afla nimic. De ce n-ai vrut, tată, niciodată să-mi spui pentru ce m-ai închis în acest ostrov?

I-a răspuns împăratul cu tulburare:

„N-am voit, copile, să vezi nimica din cele ce pot să-ți întristeze inima și să-ți răpească veselia.“

Iosaf a zis:

„Vezi însă, părintele meu, că această închisoare nu-mi aduce ce-ai dorit tu. Sufletu-mi râvnește să cunoască toate cele ce sunt în afară de porți. Deci, dacă nu vrei să pier de mâhnire, dă-mi drumul să ies oriunde voi și să mă îndulcesc de vederea lucrurilor pe care încă nu le cunosc.“

La aceste vorbe împăratul Avenir s-a întristat foarte. Apoi a cumpănit în mintea sa, că nu poate să-și oprească feciorul de-a ieși în lume; căci dacă-l oprește, primejdia-i mai mare. Ridicându-se și îmbrățișându-l, i-a spus:

„Să fie, copile, după dorința ta.“

Chemând apoi la dânsul, fără știrea lui Iosaf, pe slujitorii din ostrov și pe dregători le-a făcut cunoscută hotărârea lui și le-a poruncit ca astfel să fie alcătuite plimbările fiului său încât nimic să nu vadă supărător ochilor, și urechea lui să nu audă nimica neplăcut. Ca toată lumea să fie vestită a arăta fețe vesele. Durerea și boala să fie înlăturate din calea sa și pretutindeni să sune cântece și să se facă danțuri, ca tot ce nu cunoaște Iosaf să-i pară fericire și desfătare.

* * *

Cu asemenea rânduială și petrecere a ieșit într-un rând feciorul împăratului. Toată lumea din calea lui, de mai-nainte vestită, îi ieșea înainte cu flori și zâmbete. Sunau țâmbale și gonguri, dobe și surle, și dănțuiau fecioare. Pe la răspântii cară cu roți de piatră, cu boi albi încununăți cu flori treceau încărcate de roduri și de oameni fericiți, în straie de sărbătoare. Pretutindeni stropeau ape amestecate cu arome și nicăirea Iosaf nu vedea decât râsul acestei vieți. Deodată, la o cotitură, fără ca nimeni să înțeleagă cum și de unde, doi oameni în zdrențe năvăliră în mijlocul drumului. Unul era orb, celălalt, purtând clopoțel la gât, era lepros, și carnea-i bolnavă arăta prin straie răni și puroiu, iar fața-i grozavă, ca o floare putredă a morții, se îndrepta spre Iosaf scheunând, cerând milă și îndurare. Leprosul trăgea după el pe cel orb, care se poticnea la fiecare pas cu ochii încremenți, ca albușurile coapte de ou, în dosul cărora era noapte fără sfârșit.

După o clipă de uimire, slujitorii s-au repezit asupra lor ca să-i înlătore. Dar feciorul împăratului a făcut un semn și a zis: „Lăsați-i“. Și privind la suferința dinaintea sa, s-a cutremurat. S-a întors spre Iamun și l-a întrebat:

„Ce este? Ce fel de ființe sunt acestea?“

Iar Iamun, nemaiputând tăinui, a răspuns: „Stăpâne, aceștia sunt oameni, dar boalele și slăbiciunile trupului i-au făcut astfel.“

— Sunt oameni? a întrebat cu uimire tânărul. Și li se mai întâmplă asemenea lucru și altora?

— Da, stăpâne, însă nu tuturor, ci numai celor cărora li se vatămă sănătatea.

Iosaf a stat puțin cugetând:

„Și cei care cad în boală și suferință, a urmat el a întreba, știu oare asta de mai-nainte?“

— Nu, stăpâne, căci nimeni dintre oameni nu poate să știe cele ce au să vie.

A tăcut fiul împăratului și-a încetat de-a mai întreba. Slujitorii înlăturaseră pe lepros și pe orb, iar muzicile și danțurile porniseră iar. Dar toate sunau zadarnic și Iosaf nu mai vedea florile și zâmbetele din juru-i, căci se coborâse în sine, în fundul întristării și al cugetului, cel ce roade ca un vierme neadormit.

Nu mult după aceea, la altă plimbare, ca și cum ar fi fost o hotărâre mai presus de oameni, s-a arătat ochilor lui Iosaf un om foarte bătrân, care venea împotriva sa, șovăind cu picioarele slăbănoage, gârbov și clătinând din cap, cu fața zbârcită și dinții căzuți. Ridicând cârja în care se sprijinea, a înălțat câteva cuvinte spre fiul împăratului, dar glasul îi era încurcat și găngav. Și toată înfățișarea lui a înfricoșat pe Iosaf.

„Lăsați-l să vie aproape de mine“, a poruncit el cu tulburare slujitorilor.

Când i l-au adus, tânărul l-a privit de-aproape, i-a ascultat glasul slăbit, apoi s-a uitat cum se depărta, ca o umbră a morții.

— Și-acesta este om? a întrebat el pe Iamun.

— Da, stăpâne. Însă trăind ani mulți, virtutea i-a scăzut puțin și slăbindu-i mădularile, a ajuns precum îl vezi. Aceasta este bătrânețea.

— Și de-acum înainte ce va mai face, Iamun?

— Nimic, stăpâne. În curând va trebui să moară. Adică îi va înceta viața și nu va mai fi. Va arde pe rug ori va putrezi în pământ.

— Aceasta este moartea și asta i se va întâmpla? a murmurat pe gânduri Iosaf. Spune-mi, Iamun, dacă bătrânețea și moartea ajung și pe alți oameni?

— Bătrânețea și moartea sunt ale tuturor, stăpâne.

— Și nu este nici un meșteșug prin care să scape omul de moarte? Nu pot scăpa nici cei tari, nici cei mari, nici cei bogați?

— Nu, stăpâne, toți oamenii mor.

Și Iosaf a înțeles că va muri și el.

Întorcându-se în singurătatea lui din ostrovul Lebedelor, a stat mult cugetând asupra soartei omului pe pământ și asupra zădărniciii acestei vieți. Și înțelegând că omul poate muri și înainte de bătrânețe și împlinirea anilor, era și mai întristat. Dacă toți oamenii mor dintru început și vor muri neconținut, până la istovirea veacurilor, dacă mor și buni și răi, și fericiți și nefericiți, atuncea de ce va fi venit omul în lume și pe pământ? Au nu este după viața aceasta și după moarte o altă lume și-o altă viață?

Și era tulburat de multe și amare gânduri.

Și vorbi lui Iamun:

„Nu este oare nimeni ca să-mi dezlege întrebările ce s-au născut în mine?“

— Stăpâne, i-a răspuns Iamun, în lumea și în împărăția noastră oamenii nu cugetă la asemenea lucruri. Și nici Măria-Sa împăratul n-ar putea să ți le lămurească. Au fost în țară, precum ți-am spus, unii pusnici înțelepți care se îndeletniceau cu asemenea cugete adânci despre viață și despre moarte, însă împăratul i-a izgonit, i-a omorât și i-a alungat; și acuma nu știu să mai fi rămas vreunul în hotarele acestea.

Iar Iosaf s-a întristat mai mult după aceste cuvinte și, disprețuind tot ce vedea în juru-i, i se părea că viețuiește într-un întuneric din care nu va mai putea ieși.

* * *

Într-una din zile, pe când Iosaf sta cugetând în odaia sa cu frumoase podoabe de aur, fildeș și onix, a intrat la el Iamun și s-a oprit ca și cum voia să-i spuie o veste.

— Ce este, Iamun? a întreat tânărul.

— Slăvite stăpâne, i-a răspuns slujitorul, sunt prea uimit de o întâmplare pe care-am avut-o astăzi. Pe când mă întorceam din cetate și voiam să intru în luntre, ca să trec aici în ostrov, iată m-a întâmpinat un bătrân, cu înfățișare cinstită, în straie de neguțator, și mi-a zis: „Vreu să știi, prietene, că eu vin dintr-o țară depărtată și port cu mine o piatră scumpă căreia alta asemenea n-a fost și nu este pe lume. Și aici, până acuma, nimănui n-am arătat-o. Îți vorbesc însă ție despre ea, căci te știu bărbat înțelept, care trăiești lângă fiul împăratului. Vestea despre viața și curăția acestui fecior de împărat a ajuns până în depărtate ținuturi. Și cătră el m-am îndreptat și vin, ca să-i aduc această piatră rară al cărei preț nimeni nu-l poate socoti. Acest odor covârșește toate lucrurile frumoase, căci orbilor le dă vedere, surzilor auz, mușilor grai. Pe demoni îi izgonește din oameni, celor neputincioși dă sănătate, pe cei fără minte îi înțelepțește. Și toate cele bune și dorite le aduce celui ce-o are.“ M-am uitat la el și nu mi s-a părut nici nebun, nici înșelător. „Te văd om bătrân, i-am răspuns, cu toate acestea vorbele tale arată o laudă fără măsura; căci eu multe pietre scumpe și mărgăritare de mare preț am văzut, dar de asemenea piatră, cum spui tu n-am auzit pomenindu-se. Arată-mi-o și, dacă va fi precum zici, degrabă te voi duce la fiul împăratului și te vei învrednici de la dânsul de cinste luând și bună plată.“—Atunci neguțatorul mi-a răspuns: „Te cred, n-ai văzut nici n-ai auzit de o piatră ca asta. Să știi însă că nici nu mă laud, nici nu mint la bătrânețele mele, ci adevărul grăiesc și acea piatră o am. Trebuie să-ți mai spun încă o taină a ei. Nu poate s-o vadă decât om cu ochii sănătoși și cu trupul cu totul curat. Căci dacă altul ar privi-o, și-ar pierde și ochii

și mintea. Uitându-mă la tine și înțelegând că ochii tăi nu sunt sănătoși, mă tem să-ți arăt odorul pe care-l port. Ci despre Iosaf, fiul împăratului, am auzit ca are ochi buni și luminați, și lui pot să-i înfățișez piatra scumpă; iar tu să nu-l lipsești pe domnul tău de-o asemenea comoară.“ Aceasta mi s-a întâmplat astăzi, stăpâne, și m-am grăbit să vin la tine să-ți spun totul și să primesc poruncile tale.“

Iosaf a ascultat pe slujitorul său cu mare luare-aminte și a simțit în suflet fără să înțeleagă de ce o bucurie ascunsă. A poruncit îndată lui Iamun să-i aducă pe neguțătorul străin.

Când l-a văzut înaintând spre el și închinându-i-se adânc și smerit, inima a început să-i bată. Neguțătorul i-a spus câteva cuvinte de laudă și firitisire cu un glas prea blând și apoi a tăcut smerit și cu fruntea plecată.

— Lasă-ne, Iamun, a zis Iosaf. Și, după ce-au rămas singuri, s-a îndreptat înspre bătrân, întrebându-l: „Preacinstite bătrânule, spune-mi de unde ești și care-i numele tău?“

Bătrânul a răspuns:

„Măria-Ta, numele meu este Varlaam și vin dintr-un loc prea depărtat pe care nu-l cunoști și care se cheamă pustia Sinaridului.

— Ai într-adevăr la tine o piatră așa de rară și de scumpă, după cum mi-a vorbit slujitorul meu?

— Da, Măria-Ta, am o piatră rară și foarte scumpă.

— Și cu ea se pot îndeplini minunile despre care ai pomenit?

— Fără îndoială, mărite fecior de împărat.

— Atunci, arată-mi-o!

— Da, Măria-Ta. Însă înainte de a ți-o arăta, trebuie să mă pătrund bine de gândul tău, după cuvintele stăpânului pe care-l am și care a zis: „Iată, a ieșit sămănătorul să-și samene sămânța. Și când semăna, unele semințe au căzut lângă cale și păsările cerului le-au mâncat; iar altele au căzut pe piatră și răsărind s-au uscat, pentru că n-au avut umezeală; altele au căzut în spini ș-au fost înădușite, iar altele au căzut pe pământ bun și au rodit însutit.“

— De voi afla deci, stăpâne, în inima ta pământul bun și roditor, nu mă voi lenevi a semăna în ea dumnezeiască sămânță și a-ți arăta taina cea mare. Iar de va fi în tine pământ pietros și plin de spini, sau pământ de lângă drum, călcat de trecători, atunci mai bine este a nu sămăna. Și piatra prețioasă să rămâie la mine și necunoscută. Ci nădăjduiesc, prea înălțate, că voi afla într-o tine pământ roditor, încât și sămânța cuvântului bun vei primi și piatra cea prețioasă vei vedea. Căci pentru tine mult m-am ostenit și lungă cale am străbătut, după porunca Domnului meu.

— Cinstite bătrâne, a răspuns Iosaf, sufletul meu demult e cuprins de negrăită dorință pentru cuvinte nouă și bune, iar în inima mea arde focul năzuinței de-a cunoaște. Până acum n-am aflat om care să răspundă întrebărilor ce mă tulbură. De l-aș afla să-mi dea răspunsuri și să mă povățuiască, apoi cuvintele auzite de la dânsul nu le-aș da păsărilor, nici dobitoacelor, nici n-aș fi pietros și plin de spini, ci le-aș primi în inima mea ca-ntr-un pământ bun. Dacă știi ceea ce sufletul meu cere, atunci vorbește. Eu te voi asculta și te voi înțelege. Glasul tău îmi sună plăcut la auz, ochii tăi îmi simțesc în mine cu bunătate și, de vreme ce-ai venit de pe depărtate țărâmurii ca să mă găsești, înțeleg că rânduirea aceasta este a unei puteri mai mari decât a oamenilor.“

Atunci Varlaam, deschizând gura plină de darul sfântului duh, a început a-i spune despre unul Dumnezeu și despre toate câte le-a săvârșit dintru începutul lumii. Despre păcatul lui Adam, despre strămoși și despre prooroci. Apoi despre întruparea fiului lui Dumnezeu din Preacurata Fecioară, despre patimile lui cele de bună voie și înviere, despre toate tainele credinței și sfintele învățături. Căci Varlaam pusnicul era preaînțelept și iscusit în sfânta Scriptură. Și ce spunea, întărea cu pilde și asemănări frumoase. Și dulce sfătuindu-l, i-a muiat ca ceara inima lui Iosaf.

Iar după ce i-a vorbit de bunătate și de milă, de sărăcia acestei vieți și de lumina vieții viitoare în veacuri nesfârșite, fiul împăratului s-a sculat din scaunul său, s-a apropiat și l-a îmbrățișat cu bucurie.

„O, prea cinstite între oameni, i-a zis, după cât văd aceasta este piatra cea fără de preț pe care nu vrei s-o arăți decât celor vrednici. Iată, cum au intrat în mine cuvintele tale, inima mi s-a luminat și negura întru care zăceam s-a risipit. Mai învață-mă, căci știu că încă n-ai isprăvit.“

— Mărite stăpâne, i-a răspuns pusnicul, îți voi mai vorbi, căci sunt fericit că inima nu m-a înșelat și Dumnezeu mi-a binecuvântat fapta. Ți-am spus despre viața îmbunătățită, despre moartea cea bună și cea rea, despre învierea cea de obște în veșnicie, despre răsplata dreptilor și muncile păcătoșilor. Aș vrea să-ți mai adaug, stăpâne, despre deșertăciunea și nestatornicia lumii aceștia. Zis-am râsului: ești nebun, și bucuriei: ce folosești? Căci toate sunt deșertăciune și vânare de vânt câte sunt sub soare. Și ce folos are omul din toată truda sa pe pământ? Ce duce omul vieții celei veșnice, dacă s-a îmbuibat de cele trupești, și cele ale sufletului le-a lăsat uitate? Și să știi, o mărite, că suntem unii oameni care primind cu aprindere și înfrângere învățătura Mântuitorului, am hotărât a lepăda de la noi cele ale lumii și ale trupului, spre a ne putea ridica cu sufletul către cel care a răscumpărat, jertfindu-se, păcatul lumii. Trăgându-ne din cetăți și dintre oameni, trăim întru lepădare de sine și curăție, pregătindu-ne pentru viața cea din veacurile fără de sfârșit. Dintru asemenea pusnici și disprețuitori ale celor lumești am venit eu către tine.

Și așa fel a urmat a vorbi înțeleptul Varlaam, iar Iosaf se lega de el cu o prietenie tot mai mare și cuvintele cele bune le primea ca pe niște mărgăritare în vistieria inimii sale. Așa iubire a crescut în el pentru învățător, încât dorea să nu se mai despartă de dânsul. Și întreba despre viața pusnicească, de hrană și îmbrăcăminte: „Ce fel este hrana ta și a celor ca tine, învățătorule? De unde aveți haine și cum vă îmbrăcați?“

Iar Varlaam a răspuns:

„Hrana o găsim în rodurile copacilor și în verdețurile ce cresc în pustie. Dacă cineva dintre credincioși ne aduce puțină pâine,

noi o primim ca pe un dar al lui Dumnezeu. Iar hainele noastre sunt sărace, din piei și păr de oaie și capră, și vara și iarna tot de un fel. Acum am pe mine un strai de împrumut, ca să pot pătrunde aici; dar haina singurătății mele n-am lepădat-o, căci n-o părăsesc niciodată.“

Și Iosaf, mirându-se, a rugat pe Varlaam să-i arate veșmintele de schivnici. Atunci Varlaam, dezbrăcând haina împrumutată, a arătat tânărului trupu-i uscat și înnegrit de arșița soarelui, numai piele și oase, și îmbrăcămintea aspră de păr.

La o asemenea vedere Iosaf s-a înspăimântat și-a început a plânge. Și înțelegând că înfrângerea cărnii duce înspre o cale înflorită, suspina și ruga pe bătrân să-l ia și pe el împreună cu sine la viața aceea pusnicească.

„O, fiule, i-a răspuns Varlaam, nu pofti aceasta acum, ca să nu vie asupra fraților noștri răutăți și asupriri din partea tatălui tău; ci primește botezul și rămâi aici; iar eu mă voi duce singur. Și, când va voi Domnul, vei veni tu la mine ca să viețuim împreună și-l veacul acesta și-n acel ce va să vie.“

— Dacă astfel este voia Domnului Dumnezeu, așa să fie, a răspuns Iosaf lăcrămând. Să-mi dai sfântul botez și să primești de la mine mult aur să duci fraților tăi ce sunt în pustie ca să le fie de hrană și îmbrăcăminte.

— Nu, fiule, cei săraci nu pot da nimica celor bogați. Tu fiind deci sărac, n-ai ce ne da nouă; pentru că cel mai sărac dintre noi este cu mult mai bogat decât tine și decât toți împărații. Iar când peste puțină vreme vei fi și tu bogat ca noi, vei fi scump și nedarnic. Iar aurul tău este ca un șarpe al păcatului pe care noi l-am călcat în picioare.

Astfel a fost învățătura acelei zile. Și de a doua zi Varlaam a început să pregătească pe fiul împăratului pentru sfântul botez.

Luând rând cu rând toate scripturile și rânduielile sfinte și dreptei biserici a lui Hristos, l-a învățat cu de-amănuntul despre Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, despre Sfânta Fecioară, despre petrecerea Domnului Iisus pe acest pământ, despre jertfa lui pentru

neamul omenesc, despre judecata cea din veacurile viitoare și despre toate. Și după ce l-a întărit deplin întru adevăr, l-a curățit botezându-l într-un havuz de apă limpede, dintr-un loc tainic al grădinii, unde pluteau lebede albe sub cununi de trandafiri acățători. Întorcându-se în cămarile lui Iosaf, bătrânul a săvârșit dumnezeiasca leturghie și l-a împărțășit cu prea curatele și de viață făcătoarele taine; și s-au bucurat cu duhul amândoi, dând Domnului slavă.

Deci pusnicul învățându-l pe Iosaf cum se cuvine a vieții după botez, s-a dus cătră gazda sa. Atunci, mai marele peste păzitorii ostrovului, Zardan, a îndrăznit a cere intrare la fiul împărătesc, și îngenunchind, a așteptat învoire să vorbească. L-a întrebat cu blândeță Iosaf:

„Spune-mi, Zardane, ce dorință ai?”

— Prealuminate stăpâne, a răspuns căpetenia slujitorilor, îndură-te a-mi îngădui să-ți spun că de la o vreme mă simt cuprins de mare neliniște și frică, căci și eu, și oamenii de subț mână mea am băgat de samă că intră prea des în ostrov un bătrân neguțător din care nu-l cunosc.

— Să știi, Zardane, a răspuns tânărul, că acel neguțător intră din porunca celui cu care vorbești.

— Da, Preaslăvite, însă fără știrea mea și călcându-se poruncile marelui împărat. Întâmplându-se aceasta, mă simt în mare neliniște, căci sabia primejdiei stă deasupra grumazului meu.

— Să nu te înfricoșezi, Zardane, a zis prințul, căci ești lângă mine.

— O, slăvite stăpâne, știu că bunătatea ta este nemărginită; mânia împăratului însă este ca trăsnetul.

Iosaf a privit la el zâmbind, apoi cugetând puțin, i-a poruncit astfel:

— Măine, când va veni acel neguțător bătrân, tu să stai în dosul perdelei de colo și să-l asculți ce vorbește. Și vei fi încredințat că n-ai a te teme de nimic.

A doua zi, Zardan s-a așezat în dosul perdelei, după cum i se poruncise, și-avea în el nădejdea că grija care-l chinase era fără

temeiu. Ascultând însă cuvintele lui Varlaam, s-a înfricoșat iarăși de moarte și după ce-a plecat pusnicul, ieșind din ascunzătoare și îngenunchind, se tânguia cu lacrimi.

„Ai auzit, Zardane, l-a întrebat Iosaf, cuvintele și învățăturile mincinoase pe care le rostea înaintea mea acel neguțator bătrân?”

— Vai, milostive stăpâne, a strigat slujitorul, nu mă ispitii, căci am înțeles că trebuie să mă pregătesc de moarte. Văd că bătrânul acela este creștin și învățăturile lui au câștigat inima ta. Văd că prigoana pe care a rădicat-o împăratul împotriva credinței aceștia n-a folosit nimica, de vreme ce unul din slujitorii ei a izbutit a pătrunde taina acestui ostrov. Eu mă plec și mă închin unei voințe mai presus de noi, dar neputând căuta spre viața aspră și ostentitoare de care vorbea bătrânul acela, îmi simt inima tremurând de mânia împărătească ce m-așteaptă. Ce voi răspunde eu stăpânului că am lăsat pe bătrânul acela să intre la tine?

I-a răspuns tânărul:

„Eu, pentru dragostea ta cea mare ce ai pentru mine și pentru credința slujbei tale, am vrut să te răsplătesc, făcându-te s-ascuți învățăturile bătrânului aceluia. Am socotit că vei cunoaște astfel pe Dumnezeu cel adevărat și vei urma alătura de mine învățătura cea buna. Dar văd că sufletul tău e piatră și te întorci de către adevăr. Te las în întunericul tău, însă te rog să nu spui nimica tatălui meu până ce va veni vremea, căci nu vei face altceva decât să-i aduci cumplită supărare.”

Chiar a doua zi, Varlaam pusnicul, venind în ostrov, a vorbit lui Iosaf despre plecarea sa. Iar fiul împăratului s-a întristat și ochii i s-au umplut de lacrimi.

— Învățătorule, ce mă voi face fără tine? a suspinat el.

Iar pusnicul, luându-i o mână între palmele sale aspre, l-a mângâiat întărindu-l în credință și proorocindu-i astfel:

„Nu trebuia să plângi, ci s-aștepți rânduiala lui Dumnezeu. Să știi că nu după multă vreme ne vom întâlni iarăși și ne vom uni pentru totdeauna.”

Iar Iosaf cugetând și temându-se ca Zardan să nu descopere ceva împăratului, s-a înduplecat oftând.

„Părintele meu, a zis el, de vreme ce hotărăști ca eu să rămân întru această deșertăciune, iar tu să te duci la locul odihnei tale duhovnicești, nu îndrăznesc a te mai opri. Mergi sub paza lui Dumnezeu și nu mă uita în rugăciunile tale, ca să putem a ajunge ceasul când vom fi totdeauna împreună. Iar spre aducere aminte de învățăturile cele bune și de viața ta spre care râvnesc, te rog, ai dragoste de-mi lasă mantia ta cea rupta și aspră“.

Îndeplinindu-i rugămintea, Varlaam a lăsat lui Iosaf rasa pe care o purta pe dedesubt. Îngenunchind și rugându-se, l-a încredințat apoi lui Dumnezeu. S-a ridicat, l-a sărutat și i-a zis:

„Fiule al părintelui ceresc, pace ție și mântuire veșnică“.

Și după asta a ieșit din palat și s-a dus drum lung spre depărtata pustie.

* * *

În urma, lui fericitul Iosaf a început a se sârgui spre rugăciune și viață aspră. Lucru pe care îl priveau cu mare uimire slujitorii. Ci numai Iamun și Zardan cunoșteau taina. Și acesta din urma, înfricoșându-se și neștiind ce hotărâre să ia, s-a prefăcut dintr-o dată bolnav în locuința sa. Primind împăratul veste despre boala slujitorului său, a trimes la dânsul pe doftorul cel mai iscusit ca să-l tămăduiască. Iar doftorul luând sama bine asupra suferinței, s-a întors la împărat, zicând:

„Mărite stăpâne, eu n-am putut afla la omul acela nici o boală, decât numai o supărare cu care rănindu-și sufletul acuma boalește.“

— Ce poate să fie? s-a mirat Avenir. Nu cumva fiul meu s-a mâniat asupra lui Zardan? Asta trebuie să fie, căci spui că dintr-o mare mâhnire i se trage suferința.

— Se poate, Măria-Ta, a răspuns doftorul.

— Atunci cată să mă duc eu însumi să-l vad, căci puține slugi cu credință ca acesta am.

Slujitorii din preajma împăratului au auzit aceste cuvinte și îndată ele au ajuns și la urechile lui Zardan. Deci pe loc s-a sculat din pat și s-a grăbit a veni el singur la împăratul. Și intrând la stăpânul său, a căzut în genunchi bătând adâncă metanie și gemând:

„Slăvite stăpâne, am venit să-mi primesc pedeapsa, căci nu mai sunt vrednic de mila ta.“

— Ce este, Zardane? a întrebat împăratul. Ce am a-ți ierta, căci te știu cu credință.

— Vai mie, slăvite stăpâne, nu-i vinovată inima mea, ci vinovați sunt ochii aceștia care n-au văzut destul de bine și urechile care n-au auzit strecurându-se ca șarpele. Căci iată, cu toată paza noastră de zi și de noapte, un străin înșelător a intrat în ostrov și a vorbit măritului tău fiu despre credința creștinească!

Împăratul a rămas așa de uimit la aceste vorbe, încât a stat fără glas și fără mișcare. Iar Zardan i-a povestit în grabă tot ce știa despre Varlaam, apoi s-a plecat zdrobit la picioarele împăratului.

Răcnetul de mânie a lui Avenir a fost ca al pardosului. Palatul întreg s-a cutremurat și Zardan și-a socotit viața sfârșită. Dar apoi de la mânia cea cumplită împăratul a trecut la mare mâhnire, s-a lăsat în scaunul lui și a poruncit slujitorilor care-l încunjurau să-i aducă numaidecât pe Arahie, cel mai mare și mai de credință dintre boierii lui.

„Duceți-vă și mă lăsați“, a zis el, și a rămas singur întru întristarea sa.

Iar Arahie, pătrunzând la dânsul și aflând toate cele întâmplare, a cugetat o vreme, apoi a început a mângâia pe bătrânul stăpânitor.

„Fii fără supărare, o, împărate, i-a zis el, căci nu mi se pare greu a întoarce pe fiul tău de la credința creștinilor.

Trebuie numai să prindem pe Varlaam. Iar de nu-l vom afla, apoi știu eu pe un alt bătrân, de credința noastră, cu numele

Nahor, carele viețuiește în pustie și se îndeletnicește cu cetirea în stele. Îl cunosc prea bine, căci întru această știință a fost învățătorul meu. Și lucru de mirare este că samănă prea bine cu acel Varlaam, pe care de asemenea-l cunosc, căci l-am văzut odinioară. M-am gândit, stăpâne, să chem pe Nahor din pustie. Îi vom porunci să se prefacă că este Varlaam și ne vom întreba cu dânsul din credință, față fiind și fiul tău. Iar el va arăta învățătura creștinească mincinoasă lăsându-se a fi biruit,— așa că copilul tău împărătesc se va întoarce iarăși la dumnezeii noștri“.

Împăratului părându-i-se bun sfatul lui Arahie, i s-a domolit supărarea.

„Sfatul tău, o, credinciosule sfetnic, spuse Avenir, îl găsec prea bun. Deci ia sub mâna ta ostași cât de mulți și, răscolind împărăția, caută întâiu pe Varlaam“.

Făcând întocmai după această poruncă, Arahie a luat oșteni mulți, a încălecat și a pornit cu ei întru căutarea pusnicului. Fără zăbavă și fără trudă au cutreierat multe părți ale împărăției străbătând toate căile, până ce au ajuns la pustia Sinaridului. Acolo au pătruns în locuri fără drumuri, în munți și prăpăstii, pe unde se rătăceau numai pașii fiarelor sălbatice. Pe urma fiarelor, răzbătuseră în singurătăți și oameni ai lui Dumnezeu, câțiva pusnici care locuiau acolo sub un munte, la marginea pădurilor.

Arahie a ajuns până la ei și i-a prins. Poruncind oștenilor să-i aducă pe toți înaintea sa, a văzut între acei singuratici pe unul care părea între ei mai mare și care ducea un sac de păr plin de oasele sfinților părinți adormiți. Purta această sarcină în toate ceasurile zilelor lui, pentru ca totdeauna să-și aducă aminte de moarte. L-a întrebat Arahie:

„Unde este înșelătorul, carele a amăgit pe fiul împăratului?“

Iar cel ce purta sacul de păr a răspuns: „Nu-i la noi, căci puterea lui Hristos îl alungă dintre credincioșii cei drepți; ci între voi își are petrecerea sa.“

— Îl știi? a întreat Arahie. Spune-mi cine este?

— Îl știu, a răspuns pusnicul, și-ți voi spune. Înșelătorul acela este diavolul; locuiește între voi, iară voi faceți cele plăcute lui.

Arahie s-a stăpânit la aceste vorbe și a cercetat și mai departe cu întrebările:

„Eu, bătrânule, vreau să aflu de Varlaam și despre el întreb.“

— Dacă vrei să știi de Varlaam, a grăit pusnicul, atunci trebuia să întrebi de cel care a întors de la înșelăciune pe fiul împăratului. Acela într-adevăr este fratele nostru și împreună părtaș al vieții noastre monahicești. Acuma însă de multe zile nu mai este cu noi și nu l-am văzut.

— Arătați-mi atunci locuința lui, a cerut Arahie.

Pusnicul a răspuns:

„Cunoaștem chilia sa aici în pustie, însă nu-ți vom spune unde-i și nu ți-o vom arăta“.

Umplându-se de mânie, sfetnicul împăratului a strigat oștenilor să tragă săbiile; și întorcându-se spre pusnici, i-a îngrozit cu moartea.

Auzind ei de moarte, li s-au luminat fețele și s-au bucurat. Iar Arahie cu cruntă mânie a poruncit bătăi și pedepse cumplite, cerând cu glas mare să-i fie arătat Varlaam.

Pusnicii au îndurat loviturile și muncile în tăcere. Ostenind brațele oștenilor, sfetnicul împărătesc și-a văzut mânia neputincioasă și a hotărât să ducă la scaunul împărătesc pe cei prinși. I-a dus pe jos, prin arșiță și pulbere, cu multă suferință pentru ei; și starețul mergea înaintea tovarășilor săi ducând în spate povara de oase. Erau la număr șaptesprezece bătrâni și pe toți i-a înfățișat Arahie împăratului. Și la picioarele mării lui i-a înșirat; și li s-au pus aceleași întrebări și li s-au făcut aceleași amenințări. Ci ei au stătut tari, lăudând pe Hristos Dumnezeu.

„O nefericiților, le-a zis la urmă Avenir încruntându-se, dacă vroiți să vă păstrați viețile, arătați unde este tovarășul vostru, lepădați credința cea mincinoasă și veniți între noi.“

— Nimic din acestea nu vom face, a cuvântat păstrătorul de moaște. Rămânem cu Hristos. Tu fii cu ticăloșia și minciuna ta.

Drept aceea împăratul a dat porunci și gelații au ieșit cu săbiile. Le-au tăiat mâinile și picioarele. Apoi le-au smuls limbile și le-au scos ochii. Și astfel s-au sfârșit toți șaptesprezece, fără murmur.

* * *

În urma acestei jertfiri, Arahie a primit poruncă de la împărat să caute în graba cea mai mare pe Nahor vrăjitorul. Deci sfetnicul, pornind în taină calare, la vreme de noapte, a intrat în pustie și-a ajuns într-o mare singurătate la adăpostul știut de el. A găsit pe cetitorul de stele și i-a împărtășit rugămintea sa și porunca marelui împărat, povestindu-i în amănunt tot ce trebuia. Și având cuvântul și supunerea lui Nahor, s-a întors până la ziuă în cetate și a trâmbițat iar veste că merge să caute pe Varlaam înșelătorul, chemând ostașii de care avea nevoie.

A pornit cu mare zvoană și petrecere de lume, și au umblat pe drumuri încâlcite, prin locuri ferite de oameni. Și iată că într-o singurătate, dintr-o margine de dumbravă, lângă un pârau, s-a arătat un bătrân cuvios, cu înfățișarea de sihastru.

Când a văzut în depărtare oștenii, s-a tras îndărăt de lângă apă, prefăcându-se că se ascunde în pădure; dar oamenii zărindu-l, au înălțat mari strigăte și au pornit în goană caii împotriva lui. Au încunjurat dumbrava, au bătut desișurile și l-au prins. L-au adus și l-au înfățișat lui Arahie.

— Cine ești tu? a întrebat sfetnicul împărătesc.

— Numele meu este Varlaam, a răspuns cel prins, și locuiesc de câțeva vreme cu pace lângă acea pădurice.

Când au auzit aceste cuvinte, toți oștenii s-au bucurat foarte. Și mai mult decât ei părea vesel Arahie. Deci trimețând un sol înainte, cu veste, l-au pornit pe cel prins către scaunul împărăției.

Când au ajuns la cetate, îl aștepta popor mult, care se îmbulzea să vadă pe cel ce abătuse la creștinătate pe feciorul împăratului.

Și prin larmă și strigăte felurite, prin îmbulzeală de mult norod, au străbătut Arahie și oștenii ducând pe acel Varlaam în fața împăratului. Vestea, ca și cum ar fi fost dusă de vânt, repede a ajuns și-n ostrovul Lebedelor, la palatul lui Iosaf. Iamun o primi și-o duse stăpânului său. În cel dintăiu ceas o mare întristare a cuprins sufletul tânărului. Dar apoi, căzând în lungă rugăciune în chilia lui, și venind de la Dumnezeu pace sufletului său, s-a arătat celor din juru-i cu obraz liniștit și senin.

În aceeași zi, a trecut către el, în ostrov, tatăl sau, venind să-l vadă ce face și să afle cum a primit vestea prinderii lui Varlaam.

S-a mirat nevăzându-l tulburat, după cum s-aștepta.

„Fiul meu prea iubit, a grăit el, iată dumnezeii noștri au binevoit să deie în puterea mea pe acel înșelător care a tulburat liniștea zilelor tale și a pus atâta întristare în sufletul meu. Ai aflat ca Varlaam a fost prins.“

— Da, părintele meu, am aflat.

— Știu, copile, că asta nu te bucură. Zadarnice mi-au fost amenințările, după ce-ai căzut în rătăcire, zadarnice au fost suspinele și rugămințile mele. Ai pus împotriva părinților tăi o asprime pe care numai dragostea ce-o avem pentru tine o putea răbda. Mi se pare că astăzi mi-a venit gândul cel bun de la Dumnezeu căroră s-au închinat strămoșii. Să vedem dacă rătăcirea ta va mai stărui. Căci trebuie să pun pe acest Varlaam față în față cu înțelepții noștri într-o adunare mare, în care vor veni lângă dânsul și alți creștini, ca să se facă judecată de obște. Să vorbească Varlaam și creștinii lui, să vorbească și înțelepții noștri; și făcându-se întrebări pentru credință și răspunsuri, se va vedea de partea cui este adevărul.

Iosaf a tăcut o vreme, cugetând.

— Tată, zise el după aceea înălțând fruntea, de asta ai pus să caute pe Varlaam, învățătorul meu?

— Da, fiule, n-am putut avea odihnă până nu l-au prins ostașii mei.

— Cu toate acestea, mai înainte l-au căutat multă vreme fără să-l găsească. Iar acum cum se face că l-au găsit așa de curând?

— Așa a fost voința dumnezeilor noștri, a răspuns cu oarecare tulburare împăratul. Iar tu să știi că nu va pătimi nimica. Și fără nici o stricare vor putea veni la sobor și toți ceilalți creștini care vor auzi glasul vestitorilor mei. Dacă va birui învățătura lui Varlaam, atunci va fi după dorința ta și-a lui. Iar dacă Varlaam va fi biruit, apoi datori veți fi a vă supune cu toții, desăvârșit poruncii mele.

Iar fericitul Iosaf a răspuns:

„Fie voia Domnului; să se facă, părintele meu, precum ai poruncit. Dumnezeu cel adevărat ne va scoate pe drum drept la un liman bun“.

Rămânând astfel înțelegerea, a ieșit de la împărăție poruncă tuturor slujitorilor idolești și creștinilor, prin care, propovăduitori și soli în toate cetățile și satele să se adune la un loc cei ce sunt de credință creștinească. Netemându-se de nici o asuprire, să vie cu toții în sobor la scaunul împărătesc pentru cercetarea credinței celei adevărate; și stând lângă învățătorul lor Varlaam, să se întrebe cu popii și cu vrăjitorii. De asemenea a chemat și pe înțelepții popi persienești, haldei și indieni, care se aflau în toată stăpânirea sa, cum și pe fermecători și pe vrăjitori, ca să biruiască numaidecât pe creștini.

Deci s-a strâns în cetatea împăratului mulțime mare dintre cei cu necurate credințe, înțelepți în răutate și iscusii întru nedreptate,— care se păreau a fi cumiști, însă erau nebuni. Iar dintre creștinii cei prigoniți și risipiți prin munți și pustietăți s-au adunat foarte puțini: și între dânsii unul singur părea mai ager în dumnezeiasca scriptură, iar numele lui era Varahie. Numai acesta a venit întru sprijinul mincinosului Varlaam. Și Varahie nu știa că va sta lângă Nahor vrăjitorul.

În ziua hotărâtă, împăratul s-a arătat în sobor întru toată strălucirea, șezând pe scaun înalt. Și a poruncit și fiului său să steie alături de dânsul. Iar fiul cinstind pe părintele său, n-a vrut să șadă sus, ci s-a așezat jos, la picioarele împăratului.

Înainte tronului stăteau toți meșterii cei păgânești, adus fiind și acela pe care îl numeau Varlaam. Și ridicându-se împăratul, a zis ca s-audă toată mulțimea ce era adunată acolo:

„O voi, dascăli și învățători ai credințelor vechi, iată vă stă înainte mare nevoie. Din două una vi se pregătește: ori biruiți pe Varlaam și pe creștinii lui și vă învredniciți de cinste de la noi, ori veți fi biruiți și veți primi rușine și cumplită pedeapsă. Să știți că de va fi el biruitor, pe toți vă voi pierde și trupurile voastre le voi da spre mâncare hiarelor și păsărilor, iar copiii voștri în veșnică robie vor cădea. Asta va fi, de nu veți birui pe creștini“.

Împăratul Avenir s-a așezat în tronul său; și s-a ridicat fiul său Iosaf, grăind astfel:

„Judecata Măriei-Tale nu poate fi decât dreaptă, o, împărate! Ai vorbit învățătorilor tăi; se cuvine să vorbesc și eu dascălului meu“.

Și întorcându-se către Nahor, a zis:

„O Varlaame, știi prea bine în ce fel de slavă și mulțămire m-ai aflat. Și învățăturile tale m-au înduplecat să mă depărtez de dumnezeii părințești și de lege, spre a sluji unui Dumnezeu necunoscut, întărâtând pe părintele și stăpânul meu. Deci iată, înaintea ta ai cumpănă mare. Căci din două una: ori birui războiul ce-ți stă înainte și vei arăta adevărul învățăturii tale, preamărindu-te ca un propovăduitor al luminii,— și atunci eu voi rămâne al tău slujind lui Hristos până la răsufierea cea de pe urmă; ori vei fi biruit și te vei face mijlocitor al rușinii mele, și-atunci izbândind eu însumi defăimarea întru care mă cufunzi voi sta cu picioarele mele pe pieptul tău și cu mâinile îți voi rupe limba și inima, zvârlindu-le câinilor, împreună cu ce va mai rămânea din trupul tău, pentru ca prin tine să se învețe toți a nu mai înșela pe fii împăraților“.

Auzind Nahor cuvintele acestea, cumplit s-a spăimântat, văzându-se căzut în groapa pe care singur și-o săpase. De va întărâta pe fiul împăratului, moartea îl așteaptă la sfârșitul zilei și nimic nu-l poate scăpa. Vedea aceasta în sunetul glasului și-n privirea

lui Iosaf; și s-a cutremurat ca și cum l-ar fi lovit voința lui Dumnezeu. Deci se hotărî într-aceeași clipă să apere credința creștinească. Apoi începându-se între popi și-ntre creștini să se puie cuvinte de întrebare, Nahor și-a deschis gura și a început a vorbi cu neașteptată putere. Precum de demult proorocul chemat de craiul Valac să blesteme pe israiliteni, el în loc să-i blesteme i-a binecuvântat, tot așa și Nahor, grăind ca de la duhul sfânt, a ținut cuvânt de dimineață până-n sară pentru credința adevărată. Căci darul lui Dumnezeu știe a lucra câteodată și-ntru vasele cele necurate, pentru mărirea sa cea sfântă. Deci cu atâta înțelepciune muștra Nahor deșertăciunea și minciuna păgânească, încât nimenea nu i se putea împotrivi. Cu mult mai pe larg și prea frumos scrie despre această vorbire a lui Nahor cu popii idolilor sfântul Damaschin în istoria sa despre fericții Varlaam și Iosaf. Așa încât toți meșterii, filozofii, popii și vrăjitorii erau rușinați și mâhniți și gurile lor stăteau mute; ci fiul împăratului zâmbea bucurându-se cu duhul și slăvind pe Dumnezeu că-l făcuse pe Nahor din prigonitor învâțător și propovăduitor al adevărului.

Iar împăratul se sfătuia supărat cu sfetnicul său Arahie, minunându-se amândoi de neașteptata schimbare a vrăjitorului; și iuțindu-se cu mare mânie, Avenir strigă:

„Ne-a făcut nevrednicul acesta atâta rușine, încât ar trebui zdrobit împreună cu toți creștinii ce se află cu el.“

— S-ar putea, o, împărate, să faci una ca asta? a întâmpinat Arahie.

— Ai dreptate; nu se poate să-mi calc cuvântul împărătesc. Căci am poruncit tuturor să vie fără temere la adunare, și deci pentru apărarea credinței lor pe nici unul nu-l pot asupri.

Sfătuindu-se astfel cu Arahie, împăratul a hotărât să se risipească soborul și să se adune a doua zi din nou la întrebare. Iar Iosaf, apropiindu-se de tatăl său, i-a vorbit întru acest chip:

„Precum la început ai rânduit, o, împărate, să se facă judecată dreptă, așa și la sfârșit pune înaintea dreptatea. Din două fă una:

ori învoiește pe dascălul meu să petreacă în această noapte împreună cu mine, spre a ne pregăti pentru întrebarea de mâine, luând și Măria-Ta pe filozofi la tine; ori lasă-mi mie pe tovarășii tăi și ia la tine pe învățătorul meu. Căci dacă vor rămânea în puterea ta amândouă părțile, apoi învățătorul meu va petrece în supărare și frică, iar ai tăi într-o odihnă și liniște. Și mâine lupta nu va fi dreaptă, ceea ce mi se pare a fi călcare de făgăduință“.

Împăratul cugetă în sine că fiul său are dreptate, și primind la el pe jertfitorii săi, l-a lăsat pe Nahor, nădăjduind încă într-ascuns, că în cursul nopții vrăjitorul își va împlini totuși legământul și făgăduința.

Deci fericitul Iosaf luând pe Nahor, l-a dus la ostrovul sau împreună cu Varahie și cu alți creștini. Și dădea laudă lui Dumnezeu, mântuitorul.

Intrând în cămarile sale din palat, fiul împăratului s-a întors către Nahor și i-a vorbit zâmbind:

„Socotești tu oare că nu știu cine ești? Dumnezeu a binevoit să-mi descopere că nu ești Varlaam și tot el ți-a arătat calea cea bună spre adevărata credință. Bine-ai făcut muștrând înșelăciunea idolească. Crede deci în Dumnezeul cel drept al cărui nume l-ai binevestit“.

La aceste cuvinte, Nahor a căzut în genunchi, umilindu-se. Pocăindu-se de toate răutățile sale dinainte, dorea în adevăr să se apropie de Domnul Dumnezeu.

„O preaslăvite, a strigat el, în mine s-a făcut lumină deplină. Deschide-mi calea mântuirii și dă-mi drumul să mă duc spre pustiul ascunși în pustie, ca să primesc de la ei sfântul botez“.

Urmând a-l învăța cu bune cuvinte, Iosaf i-a dat drumul și i-a hotărât însoțitorilor pe Varahie puvnicul; și chiar în aceeași noapte Nahor a intrat în singurătate, căutându-și mântuirea în sfântul botez și petrecându-și în pocăință zilele.

A doua zi, aflând Avenir-împăratul că Nahor nu mai este și că s-a dus spre creștini, a prăpădit și nădejdea cea din urmă. Și

socotindu-și biruiți pe înțelepți și popii săi, s-a întors cu mare mânie asupra lor și i-a necinstit cu dosădiri cumplite. Pe unii i-a pus la chinuri și bătaii, altora le-a înnegrit fețele cu funigine, izgonindu-i de la scaunul său; și din acel ceas nu mai cinstea pe popi nici nu mai aducea jertfă idolilor. Fiind în mare nedumerire și clătindu-se cu gândul pentru adevărul credinței vechi, stătea în cumpănă ca-ntr-o două nopți.

Popii idolilor, văzându-se astfel batjocoriți și cu puterea pierdută și temându-se de înălțarea creștinilor prin Iosaf, au făcut sfat mare și-au adus între ei pe un vrăjitor vestit, cu numele Teuda, ce petrecea în pustie. I-au spus aceluia toate întâmplările și toate năcazurile lor și cu lacrimi l-au rugat să le ajute ca să se ridice din umilință, ei și idolii lor.

Deci Teuda ascultându-le păsul, s-a sculat dintre ei și a mers cu îndrăzneală la palatul împărătesc. Auzind de numele lui, Avenir l-a primit pe dată, căci îl cunoștea și-l iubea pentru învățătura sa. Cu mare ușurință, vorbindu-i frumos și măiestrit, vrăjitorul l-a întors pe împărat înspre credința cea veche, scoțându-l din îndoială și veselindu-i inima. Chiar în aceeași zi Avenir a poruncit să se facă praznic mare dumnezeilor păgânești, jertfind alături de Teuda. Și întorcându-se spre palat, i-a vorbit vrăjitorului astfel:

„O, învățatule și iubite Teuda, venirea ta la mine a fost cu bucurie; ci totuși o mâhnire mare mă roade necontenit, căci fiul meu s-a înstrăinat de credința veche și s-a făcut creștin, precum s-a proorocit la nașterea sa și nu știu ce să fac ca să-l întorc de la acea credință care-l învață să urască toate cele plăcute și bune ale lumii. În loc să se pregătească pentru slava împărătească, el cugetă să se coboare pe sine la sărăcia și umilința blestemăților de pusnici. Ci n-ai putea tu, iubite Teuda, să mă sfătuiești ce-ar trebui să fac ca să-l întorc la adevărul vieții?“

— Mărite stăpâne, a răspuns vrăjitorul, află că și eu cuget la durerea asta a ta. Și cred că este un mijloc bun pe care îl putem încerca cu folos. Socot stăpâne, că ar trebui să scoatem din slujba

fiului tău pe toți slujitorii, și-n locul lor să rânduim femei și fecioare tinere și frumoase. Atunci odată cu ele va veni asupra lui și duhul vieții. Și dacă va fi biruit de simțirea-i omenească, toate vor fi după voia ta și-ți vei câștiga îndărăt copilul.

Pe loc împăratul primind sfatul cu bucurie, a dat poruncă să se facă schimbarea aceasta; și ieșind slujitorii bărbați din ostrov, au intrat în locul lor femei și fecioare, scump împodobite cu mătăsurii și juvaieruri, și mai ales cu frumusețe fără samăn. Iar între ele se afla o fecioară cu numele Mogra, care în limba indienească se cheamă Iasomie. Acea fecioară era fata unui împărat, robită și scoasă din țara sa și apoi dată lui Avenir ca un dar de mare preț. Sfătuită de Teuda și de tatăl lui Iosaf, copila aceasta a intrat în cămărilor tânărului cu gânduri viclene, având în ea pe diavolul.

A apărut lui Iosaf așa de frumoasă și atât de plină de înțelepciune, încât n-o putea privi și asculta fără tulburare. Ceasurile de sară mai ales, când începeau a juca în întunecime licuricii zburători și cântau dulce fântânilor, i se părură deodată pline de un farmec pe care nu-l cunoștea. Fecioare mlădioase veneau în foisorul unde sta și începeau danțuri așa de line și ușoare încât parcă erau purtate de valurile lor în aburirile vântului. Alte slujitoare duceau în preajma lui arome cu prea plăcut miros și, îngenunchind, îi înfățișau tablale cu băuturi răcoritoare. Iar Mogra îi vorbea despre vremea copilăriei ei petrecută într-o împărăție depărtată.

Ascultând-o, Iosaf o vedea tânără și frumoasă și-i era jale pentru dânsa, că, fiind fată de împărat, era robită și lipsită de patria sa. Apoi cugeta cum ar putea-o întoarce de la închinarea idolească, făcând-o creștină.

Astfel gândea feciorul împăratului, iar simțirile îi păreau netulburate.

„Cunoaște, o, fecioară, pe Dumnezeu care petrece în veci, i-a zis el într-un rând după alte vorbe; cunoaște-l, ca să nu pieri în

înșelăciune. Numai înțelegându-l, vei fi fericită, făcându-te mireasa mirelui celui fără de moarte“.

Mogra îl asculta simțind în ea iubire pentru Iosaf.

„Sunt prea bucuroasă, stăpâne, a răspuns ea, că te îngrijești de mântuirea sufletului meu. Cred că idolii sunt înșelători, pentru că tot ce-mi spui tu îmi place și mi-i drag să te ascult.“

— Atunci învață legea cea nouă și adevărată, i-a zis Iosaf, și fă-te creștină.

— Mă lepăd de idoli și fac tot ce voiești, a zis fecioara, dar mai înainte îndeplinește-mi și tu o dorință a mea.

— Care este aceea?

— O, stăpâne, șopti Mogra, dorința mea citește-o în ochii mei, ascult-o în șoapta izvoarelor și-a sării, simțește-o în mireasma florilor. Tineretele noastre sunt făcute să se-nțeleagă și ceea ce doresc eu nu poate să nu fie plăcut lui Dumnezeu.

Iosaf a privit cu mirare la Mogra și deodată a simțit în el demonul desfrânării. Ci stăpânindu-se, cu durere i-a răspuns fetei liniștit:

„Cum ai îndrăznit tu, Mogra, să-mi faci mie o mărturisire ca asta? Tu știi că eu mi-am închinat viața lui Dumnezeu cel drept, jertfindu-i tinerețea mea. Vreau să trăiesc în lume curat.“

— Stăpâne, a răspuns fecioara, tu care ești așa de plin de înțelepciune nu se poate să nu știi că dragostea omenească și însoțirea nu sunt oprite în cărțile creștinești. Căci și eu am cetit multe cărți și de multe ori am vorbit cu creștinii. Și oare nu este scris în acele cărți că cinstită este nunta între toate? Și n-au cunoscut nunta patriarhii cei de demult și proorocii și dreptii, precum învață scripturile voastre? Au doară Petru n-a avut femeie, cum arată cărțile? Și n-a fost acest Petru verhovnic al apostolilor? Cine te-a învățat, stăpâne, a numi nunta necurată? Cuvintele tale rănesc adânc dragostea mea.

Fericitul Iosaf a răspuns cu tulburare:

„Așa sunt toate în sfânta scriptură, precum spui. Slobod este fiecare să se căsătorească dacă voiește, afară însă de cei care au

făgăduit să-și păzească fecoria pentru Hristos. Iar eu, de când am primit sfântul botez, m-am jurat să mă duc fără prihană înaintea lui. Deci cum aş putea îndrăzni să calc jurământul pe care l-am făcut lui Dumnezeu?“

Mogra s-a plecat la picioarele sale, suspinând și mărturisindu-și dragostea:

„Au cum poți tu, stăpâne, să disprețuiești tinerețele noastre și frumusețea acestei vieți? Eu, pentru iubirea mea, sunt gata să-ți jertfesc totul. Însă fii al meu o clipă ca să putem răscumpăra o veșnicie de așteptări și înfrânări. Ci Dumnezeu nu poate să nu ierte, căci bunătatea lui este nesfârșită. Și scrie în cărțile tale că se face mare bucurie în cer pentru un păcătos care se pocăiește. Așa încât în clipa aceasta de fericire Dumnezeu cel bun ne va ierta și pocăința noastră îi va fi cu atât mai plăcută. Cu chipu-acesta vei putea să mă mântui și să mă faci creștină“.

Acestea zicându-le ea, sufletul fericitului a început a se clătina cu felurite feluri de gânduri, și-i slăbeau voia și înțelegerea. Iar demonul se bucura în preajma lor, în umbră. Și-n dumbrăvile ostrovului cântau cu glasuri tinere celelalte fecioare. Iar Mogra era atât de frumoasă și de supusă și se ruga cu atâta dragoste, încât fiul împăratului simțindu-se cuprins ca de-o flacăra, se socotea pierdut. Lovindu-se în piept și oftând din adâncul inimii către Dumnezeu, degrabă s-a retras în chilioara lui și acolo, în rugăciune, vărsând izvor de lacrimi, striga spre cel care singur îl putea mântui de ivor:

„Spre tine, Doamne, nădăjduiesc, ca să nu rătăcesc de mine vrăjmașul cel negru“.

Rugându-se astfel și făcând multe plecări de genunchi, a stat până la târzie vreme sub ocrotirea lui Dumnezeu. Apoi adormind puțin, deodată s-a văzut răpit de câțiva bărbați străini, care, trecându-l prin niște locuri minunate, l-au dus la o câmpie întinsă, înfrumusețată cu flori roșii și cu bună mireasmă. Privind în juru-i, a văzut livezi frumoase cu roade străine; iar frunzele pomilor

fremătau vesel la un vânt subțire și lin. Sub arcurile livezii erau scaune de aur curat, înfrumusețate cu pietre scumpe și mărgăritare de mult preț, și raze mari ieșeau dintr-însele. Se vedeau și paturi de aur așternute cu covoare în felurite culori. Iar prin preajmă curgea o apă limpede, veselind vederea și dulce murmurând. Deci prin acel loc minunat purtându-l bărbatii înfricoșați, l-au dus până-ntr-o cetate ce strălucea cu lumină negrăită, având zidurile de aur și din pietre de preț pe care nu le-a văzut nimeni nici odinioară; iar stâlpii și porțile erau din câte-un singur rubin. Din înălțime strălucea o lumină mare cu raze umplând ulițele cetății; și ostași înaripați cu chipuri tinere se plimbau glăsuind cântări prea dulci pe care niciodată nu le-a auzit urechea omenească. Părea a zice un glas:

„Iată odihna dreptilor, iată veselia celor ce-au plăcut Domnului în viața lor“.

Iar bărbatii înfricoșați scoțându-l din cetatea aceea și vrând să-l ducă înapoi, el s-a rugat cu durere:

„Nu mă lipsiți, vă rog, de această negrăită bucurie, ci îngăduiți-mă să petrec într-un colț al acestei cetăți“.

Iar ei au zis: „Nu se poate acuma; vei intra însă aici mai târziu prin multe osteneli și sudori; pentru că cei ce sufăr moștenesc împărăția cerului“.

Acestea zicând, l-au trecut prin câmpia cu livezile și l-au dus pe-un tărâm întunecat, în negură și într-o jalnică larmă de tânguiri. Acolo, sub un munte, ardea un cuptor, și duhurile răzbunării stăteau împrejurul flăcărilor. Iar dincolo de foc se vedeau felurite jivine necurate, șerpi și viermi fâșâind și acoperind trupuri putrede. Și în flăcări izbucneau din când în când țipete de chin și se zbuciumau umbre. I s-a părut că-i sună un glas în ureche:

„Iată locul păcătoșilor și munca celor care s-au întinat cu faptele rușinii“.

Bărbatii înfricoșați l-au scos și de-acolo și deodată Iosaf s-a trezit singur pe lespede goală. Era înspăimântat de moarte și

lacrimile din ochi îi curgeau pârău. Și toată frumusețea Mogrei, ca și a celorlalte femei și fecioare, i s-a părut mai înjosită decât tina și gunoiul și deșertăciune într-ale lumii deșertăciuni. Sta zdrobit în locul său, și sufletul îi era cu totul cuprins de minunata și slăvita vedenie a visului și adânc tulburat de negura și spaima de pe tărâmul chinurilor.

Cum a răsărit soarele, a ajuns la Avenir-împăratul veste cum că fiul său prea iubit e bolnav. Și împăratul grăbind, chiar atunci a venit la ostrov și a intrat în chilia lui Iosaf având ochii în lacrimi. L-a găsit trudit și alb la chip în așternutul său. Și așezându-se la căpătăiul lui și luându-i cu blândeță mâna dreaptă întru ale sale, a întrebat: „Ce s-a întâmplat, fiul meu preaiubit?“ Iar tânărul întorcând spre părintele său ochii, plini încă de vedenia nopții, i-a spus toate. Și a adăugit:

„O, bunul meu părinte, pentru ce ai gătit curse picioarelor mele, vrând să-mi vânez sufletul și să-l arunc pierzaniei? Căci de n-ar fi vegheat asupra-mi Dumnezeu al îndurării, aș fi căzut în prăpastia cea veșnică. Am adormit tulburat și ochii mei au văzut minune. Iar acuma, tată, de vreme ce ți-ai astupat urechile pentru toate cele bune pe care eu le-am auzit și le-am primit, de vreme ce nu vrei a cunoaște adevărul, lasă-mă măcar pe mine să umblu pe calea cea dreaptă...”

Împăratul asculta pe fiul său cu mare întristare.

„Calea aceasta o iubesc, a vorbit iar Iosaf. Părăsind aici totul, doresc să ajung în locul unde petrece Varlaam, împreună cu dânsul să-mi săvârșesc cealaltă parte a vieții mele. Ci, dacă porunca ta mă va opri aici cu sila, atunci mult nu va trece și-mi vei privi trupul mort, căci sufletu-mi va grăbi să plece unde doresc“.

Avenir a stat o vreme pe gânduri, împovărat de mâhnire. Apoi a zis:

„Lasă-mă, fiul meu, să mai cuget și fii liniștit așteptând hotărârea mea“.

Sărutându-l, a ieșit și s-a dus în cetate. Și chemând la palat pe Teuda, l-a muștrat amar pentru toată zădărnicia sfaturilor lui. Și se mira împăratul zicând:

„Oare atât de neputincioși sunteți voi, ticăloșilor, încât nici pe un tânăr ca acesta nu-l puteți birui?“

Teuda și cu soții săi, popii, au plecat capetele, neîndrăznind dintru-ntăiu a mărturisi că nimica nu poate birui puterea învățaturii lui Hristos. Iar împăratul luându-l pe filosof cu el, l-a dus în ostrovul Lebedelor, în chilia fiului său, și a stat față ascultând vorbele și sfaturile pe care el le socotea înțelepte; însă toate cele ce spunea Teuda lui Iosaf erau asemenea vântului ce bate în piatră.

Și dintr-o data ridicându-se din patul său, tânărul a început a vorbi despre credință și despre Hristos. Și așa a vorbit el pentru curăția sufletului și pentru lepădarea de sine, pentru ticăloșia oamenilor și izbăvirea în singurătate, încât glasul lui Teuda a rămas mut și sufletul său a fost pătruns de mare cutremur.

„O, împărate, a strigat el abia venindu-și în simțire, cu adevărat Duhul Sfânt viețuiește în fiul tău și eu mă simt biruit de credința lui! Spune-mi tu, cel ce ești sfințit cu trupul și cu sufletul — a urmat el întorcându-se spre tânăr — spune-mi dacă mă pot învrednici și eu a păși în umbra lui Hristos, lepădându-mă de toate răutățile?“

Iar Iosaf, ridicându-se din patul său, a întins spre el brațele vorbindu-i cu bunătate despre căința păcătoșilor și mila cea nemărginită a lui Dumnezeu.

Și împăratul a văzut cu uimire pe Teuda îngenunchind, pocăindu-se fierbinte și plângând sub îmbrățișarea lui Iosaf. Apoi, chiar în acel ceas, învățatul împărătesc ieșind, a alergat la peștera sa arzându-și toate cărțile sale vrăjitorești, s-a dus pe urmele lui Nahor, învrednicindu-se de sfântul botez și începând o viață curată, de lumină și adevăr.

* * *

Ci împăratul Avenir stătea încă în mare cumpănă și încerca fel și chip să întârzie hotărârile lui Dumnezeu. L-a sfătuit Arahie să împartă împărăția în două și să deie o parte fiului său. „Căci, zice el, dacă-l vei supune pe fiul tău chinurilor, apoi nu vei fi decât vrăjmaș firii. Pe fiul tău nu-l poți jertfi, fiindcă vei rămâne singur cu întristarea cea de moarte. Dar socot să împarți cu dânsul împărăția poruncindu-i să stăpânească partea cea dată lui. Și dacă va fi cuprins de grijile stăpânirii, apoi puțin câte puțin va începe a se obișnui cu lumea aceasta întru care viețuim și-și va uita visurile nebune. Și lăsându-l să rămâie în credința sa, vei avea cel puțin fiu lângă tine“.

Iar împăratul, primind sfatul lui Arahie, și-a împărțit în două împărăția și a făcut pe Iosaf împărat peste o parte.

Dar tânărul nu cugeta la stăpânire împărătească și la măriri ale lumii; ci dorul îl mâna spre pustie și singurătate. Totuși văzând că împotrivirea părintească se înduplecă încet-încet, a hotărât să aștepte până la împlinirea biruinții desăvârșite. Și a primit a fi împărat, sârguindu-se să împrăștie între supușii săi, pe lângă bunătate și milă, mai ales lumina credinței celei adevărate. Așa, în timpul cât a stăpânit el, în ținutul său s-au risipit capiștile idolilor și-n locul lor s-au înălțat biserici ale lui Hristos și auzind aceasta, episcopii, preoții și călugării care se ascundeau, au ieșit de prin munți și de prin pustietăți, alergând cătră sfântul împărat Iosaf. Iar el îi primea pe toți cu bucurie și împreună cu dânșii cugeta la mântuirea sufletelor omenești. Deci în vreme puțină, toată stăpânirea sa a luminat-o cu lumina credinței. Iar pentru întoarcerea tatălui său, neîncetat se ruga cu lacrimi, Iosaf. Și de multe ori se ducea la el și-i vorbea cu dragoste fiiască, pătrunzând cu încetul în negura din sufletul împăratului. Și așa a vrut Dumnezeu ca și Avenir să se întoarcă de la deșertăciunea idolilor, înspre soarele adevărului.

Hotărându-se în cele din urmă, marele împărat a adunat pe toți sftnicii și le-a descoperit gândul că voiește să primească credința fiului său; și toți i-au lăudat hotărârea, căci pe toți îi cercetase răsăritul cel de sus, prin Iosaf. Și sculându-se împăratul, a scris epistolie către fiul său chemându-l să vie, ca să învețe pe cei ce vor să iasă din întuneric. Și plecând olăcarii la scaunul lui Iosaf, i-au dus în grabă vestea cea buna, bucurându-i nespus inima.

Deci a venit Iosaf la tatăl său și s-au îmbrățișat și au plâns pentru hotărârea împăratului. Și fiul a stat multe zile cu tatăl său învățându-l așa cum odinioară îl învățase și pe el cuviosul Varlaam. Arătându-i toate tainele adevăratei credințe, l-a adus la sfântul botez, fiindu-i el singur naș. Lucru cu adevărat nou și minunat, căci astfel a fost tată sufletesc al tatălui său trupesc. Și nu numai împăratul Avenir, ci toata curtea lui, și toți dregătorii și ostașii și robii au primit botezul și în scurtă vreme s-a luminat toată împărăția.

S-a făcut atunci mare bucurie pe pământ și în cer, ca într-o primăvară a sufletelor. Iar Avenir-împăratul, după botez, a lăsat fiului toată stăpânirea împărăției, și el trăia la o parte în tăcere, presărându-și capul totdeauna cu pulbere și tânguindu-se pentru păcatele trecute. Și a petrecut astfel într-o smerenie și pocăință patru ani, apoi nădăjduind de la Dumnezeu iertare, s-a mutat cu pace din această lume.

Ci după moartea tatălui său, Iosaf-împăratul a stat în scaun până ce s-au făcut pomenirile de patruzeci de zile. Apoi chemând în jurul său toți boierii și sftnicii, căpiteniile de oști și de cetăți, le-a descoperit taina inimii sale, cum că voiește să lese împărăția aceasta pământească împreună cu cele lumești, și să meargă în pustie. Atunci ei s-au umplut de jale și nu era între dânșii nici unul fără de lacrimi, ci toți se tânguiau cu amar, fiindcă toți îl iubeau foarte pentru blândețea lui cea sfântă.

„Nu vă întristați, o prieteni, le-a zis el atunci privind-i blând, căci aceasta este hotărârea lui Dumnezeu pe care am avut-o asupra

mea încă din întâia clipă, când am venit în această lume deșartă și degrabă trecătoare. Ci eu voi pleca, și voi cu nimic nu mă puteți opri; iar împărat în locul meu vă las pe Varahie, credinciosul nostru cel de demult, care-a luptat alături de mine pentru credință“.

Iar Varahie, ieșind dintre sfetnici, a căzut în genunchi și se lepăda de cinstea împărăției, zicând:

„Iubește, o, împărate, pe aproapele tău ca pe tine însuși. Dacă este bine a împărăți, apoi împărățește singur, căci ești cel mai bun; iar dacă este rău, de ce pui asupra mea o greutate, de care singur fugi? Ci eu cunosc și iubesc viața de pustie, întru care din nou m-aș întoarce. Pentru ce te duci tu, o, împărate, și pe mine mă lași?“

Și-atât se rugau toți de pretutindenii, îngenunchind și plângând, încât Iosaf a tăcut, s-a tras în camera sa și a stat singur, cugetând. Iar când a venit noaptea, a scris scrisoare cătră tot norodul și toți stăpânitorii, încredințându-i pe toți lui Dumnezeu și poruncindu-le supușilor săi să nu-și aleagă alt împărat decât numai pe Varahie. Apoi lăsând acea scrisoare pe masă, a ieșit într-ascuns din palat și din cetate.

Cu inima plină de bucurie a privit cerul nemărginit, plin de stele, apoi s-a îndreptat spre pustia cea liberă. Și i se părea că abia acuma începe a trăi, neîncătușat de nimic, singur numai cu sufletul său, cu Dumnezeu și cu singurățiile.

A doua zi s-a aflat îndată scrisoarea și s-a stârnit mare tulburare și plângere în norod, pornind toți cu mare grăbire întru căutarea stăpânului lor. O samă dintre cei ce-l urmăreau i-au găsit urmele și l-au aflat lângă rovina unui pârâu uscat, cu mâinile ridicate spre cer făcând rugăciune. Încunjurându-l cu grabă, au căzut toți înaintea lui cu plângeri și cu suspinuri.

„Nu ne lăsa, o, împărate, căci fără tine lumea ni se pare mai strămtă și viața mai puțin bună; vină iar între noi ca să fim fericiți împreună“.

Și ducându-l înapoi spre scaunul împărăției, s-au adunat și celelalte noroade care-l căutau. Și se veseleau toți văzându-l.

Iar el privea mulțimea aceasta cu mâhnire. Și-a zis:

„În deșert vă împotriviți hotărârii lui Dumnezeu. Nici voi, nici eu nu putem face altfel. Iată cuvântul meu cu jurământ, că nici o zi nu voi mai petrece cu voi și nici o noapte nu voi mai dormi în palatul împărațesc. Cu mâna mea voi pune lui Varahie, pe cap, cununa stăpânirii și vă va fi împărat bun și drept. Iar voi rămâneți cu pace și lăsați-mă să mă duc pe căile mele“.

Atunci a stătut înfricoșat norodul și n-a mai cutezat nimeni să înalțe cuvânt. Și fericitul Iosaf, făcând precum spusese, a pus pe fruntea lui Varahie cununa împărăției. Și întorcându-se iarăși spre pustie, a pornit pe jos prin pulberea drumului, având haină săracă și toiag alb de lemn. Și nu s-a mai uitat îndărăt. Iar norodul a mers îndelungă vreme în urma lui, ca valurile, suspinând și plângând. Și astfel l-au petrecut departe, până s-a plecat ziua și noaptea și a ascuns de ochii lor pe iubitul lor stăpânitor. Și-au rămas sub mâna lui Varahie, iar Iosaf s-a dus singur înainte.

În noaptea aceea dintăi, Iosaf a intrat în casa unui om sărman și i-a dat hainele lui ce le purta pe deasupra. Și rămânând în rasa cea ruptă de păr pe care i-o dăduse Varlaam odinioară, a ieșit și s-a dus mai departe, neavând cu sine nici pâine, nici apă.

Mergând multă vreme și intrând în singurătăți și în adâncul pustiei, s-a bucurat cu duhul, și îngenunchind și-a înălțat privirea spre Hristos, zicând:

„Să nu mai vadă de-acuma ochii mei bunătățile lumii aceștia și să nu se mai îndulcească inima mea cu nimic alta decât cu nădejdea care mă poartă. Îndreaptă, Doamne, pașii mei spre plăcutul tău Varlaam, ca să-mi fie iarăși învățător în viața cea nouă“.

Și așa fericitul Iosaf a umblat singur prin pustie doi ani căutându-l pe Varlaam. Hrana lui erau verdețurile și rădăcinile acelor locuri. Și uneori răbda îndelung de foame, când trecea prin ținuturi de piatră și uscăciune. Iar pe lângă foame și sete, a suferit în singurătate și din pricina demonului lumii, care aducea în el

plăcute amintiri ale trecutului și-ale altei vieți. Ci Iosaf toate le-a biruit, trăgându-se și rămânând tot mai adânc în schivnicie.

Trecând al doilea an, a aflat o peșteră în pustiul Sinaridului, unde viețuia un călugăr în liniște. Acela ieșindu-i întru întâmpinare, i-a spus cuvântul cel mântuitor, înștiințându-l unde petrece Varlaam. Și fără a mai face popas, chiar în clipa aceea, Iosaf a pornit cu grăbire pe cărarea arătată până ce-a ajuns la peștera lui Varlaam. Și acolo, sub munte și sub pomi, oprindu-se și stând înaintea ușii, a bătut cu toiagul, zicând cu tulburare:

„Binecuvântează, părinte, binecuvântează!“

Iar Varlaam auzind glasul, a tresărit înlăuntru și ieșind din chilia de piatră a stat înaintea ușii, cercetând pe străin. După chip nu-l mai putea cunoaște, pentru că arșița soarelui îl înnegrise, părul îi crescuse, era slab și ochii se cufundară adânc. Însă l-a cunoscut cu duhul; și întorcându-se cu fața cătră răsărit, a mulțămît lui Dumnezeu pentru bucuria ce-i venea. Și amândoi au stat rugându-se, neclintiți. Iar apoi, după rugăciune, s-au îmbrățișat unul cu altul cu dragoste, s-au sărutat cu sărutare sfântă și de bucurie au plâns.

Intrând ei în chilie, Varlaam a zis:

„Bine-ai venit, fiule al lui Dumnezeu și moștenitor al împărăției cerului. Domnul va binevoi să-ți deie cele veșnice în locul celor vremelnice. Te rog, o, preaiubite fiu, spune-mi cum ai ajuns aici? Și ce ți s-a întâmplat după plecarea mea? Oare tatăl tău, împăratul, a cunoscut pe Dumnezeu, sau petrece încă sărac și nefericit?“

Iar dulcele Iosaf i-a spus toate pe rând câte i s-au întâmplat după plecarea învățătorului său, și câte a făcut Domnul ajutându-l întru împlinirea voinței lui. Bătrânul asculta cu bucurie acele minuni și mulțamea lui Dumnezeu.

„Slavă ție, Hristoase, care ai binevoit ca sămânța cuvântului tău, cea sămănată de mine, să cadă în pământ bun și să rodească însutit“.

Cum vorbeau ei astfel cu blândețe s-apropia sara. Și săvârșind rugăciunea, bătrânul și-a adus aminte de hrană, și a poftit la masa

lui pe Iosaf. Ci hrană trupească avea puțină; și a dat oaspetelui numai verdețuri crude și câteva smochine. Iar apă au ieșit amândoi de-au băut din izvorul cel limpede care curgea din munte, sub pomi, în preajma peșterii sfințite.

Întărindu-și astfel trupul, au mulțămît lui Dumnezeu care deschide mâna sa și satură toată ființa. Apoi săvârșind rugăciunea nopții, iar au început a vorbi despre cele sufletești, priveghind până la vremea cântării de dimineață.

* * *

Din acea noapte, Iosaf a petrecut cu învățătorul său mulți ani având minunată viață, aproape de Dumnezeu. Apoi Varlaam apropiindu-se de cuviosul său sfârșit, a chemat pe Iosaf, fiul său întru suflet, și i-a vorbit astfel cuprinzându-i mâinile:

„Eu, fiule, de mult doream să te vad înainte de sfârșitul meu. Și când mă rugam pentru tine, Domnul nostru Iisus mi s-a arătat, făgăduindu-mi că te va aduce la mine. Și iată, Dumnezeu mi-a împlinit dorința: ai venit și te văd lepădat de lume și unit cu Hristos. Iar acuma, sosind vremea plecării mele, tu, fiule, acopere trupul meu cu pământ și dă țărâniei ce este al țărâniei. Și tu rămâi în acest loc, petrecând viață curată și aducându-ți aminte de mine.

Și Iosaf, auzind aceste cuvinte, plângea pentru despărțirea lor și abia putea să-l mângâie bătrânul. Apoi i-a trimes la alți frați care viețuiau în acea pustie, ca s-aducă cele de trebuință pentru săvârșirea sfintei leturghii. Alergând Iosaf, a împlinit porunca cu sârguință și s-a întors în grabă, temându-se să nu se sfârșească în lipsa-i părintele său și să rămâie fără binecuvântarea cea mai de pe urmă. Deci aducând ei cele de trebuință pentru sfânta jertfă, Varlaam a săvârșit slujba dumnezeiască și s-au împărțășit amândoi cu sfintele taine. După aceea bătrânul a stat o vreme la sfat cu ucenicul său vorbind despre suflet. Apoi s-a rugat iar cu umilință. Și după rugăciune, îmbrățișând pe Iosaf, i-a dat sărutarea și

binecuvântarea cea mai de pe urmă. Culcându-se cu semnul sfintei cruci, s-a luminat la față, având mare bucurie, ca și cum i-ar fi sosit prieteni. Astfel s-a dus Varlaam către Domnul!, viețuind în pustie șaptezeci de ani, iar toți anii de la nașterea lui fiind aproape o sută.

Iosaf udând cu lacrimi trupul bătrânului, toată ziua și toată noaptea a cântat psalmi lângă el. Iar a doua zi, săpând groapa subț smochini, aproape de peșteră, a îngropat cinstitul trup al învățătorului său. Șezând apoi lângă mormânt, plângea mereu până ce i-au slăbit puterile; și lipindu-și trupul de pământ a adormit. Atunci a văzut în somn pe acei bărbați înfricoșați, care i se arătaseră odinioară când era închis în palat cu fecioarele, și vorbise cu Mogra, și-l ispiteau demonii. Venind ei către dânsul, l-au luat și l-au dus pe câmpia cea întinsă și-n cetatea strălucită în care mai fusese. Intrând pe poarta cu stâlpi de rubin, l-au întâmpinat îngerii lui Dumnezeu, ducând două cununi strălucite. Și i-a întreat Iosaf:

„Ale cui sunt aceste cununi nespuse de frumoase?”

Iar îngerii i-au răspuns zicând:

„Amândouă sunt ale tale, Iosaf, pentru că multe suflete ai mântuit, și pentru că lăsând împărăția pământească ai venit la Dumnezeu ca schivnic. Ci una dintre aceste cununi se cuvine să o dai tatălui tău care a cunoscut pe Dumnezeu, prin tine.”

Iar Iosaf a zis:

„Cum este cu puțință ca numai pentru puțină pocăință să dobândească tatăl meu răsplătire deopotrivă cu mine, care-am avut atâtea osteneți?”

Pe când i se părea că spune acestea, i s-a arătat Varlaam în lumina, grăindu-i:

„Au nu ți-am spus eu odinioară, Iosaf, că, după ce te vei îmbogăți, vei fi scump și nedarnic? De ce oare nu voiești acum ca să fie cinstea tatălui deopotrivă cu a ta? Se cade totuși să te veselești că rugăciunea ta s-a auzit pentru dânsul”.

Iosaf având cătră bătrân obiceiul ascultării, a plecat fruntea și a zis:

„Iartă-mă, părinte“.

Varlaam a zâmbit.

„Spune-mi, părinte, unde locuiești?“ a întebat Iosaf.

— Într-această cetate frumoasă, a răspuns bătrânul, am dobândit locuință prea luminată.

— O, bunule părinte, se ruga Iosaf, ia-mă și pe mine la tine, ca să mă bucur iarăși.

— N-a venit încă vremea, i-a șoptit învățătorul; ci trebuie să mai rămâi unde ești, purtând sarcina trupului. Iar apoi, după, ce vei răbda la sfârșit, după cum ți-am poruncit, vei veni și tu aici și vom fi împreună în veci.

Aceste le-a văzut fericitul Iosaf în vis. Și deșteptându-se din somn, avea sufletul plin de lumină și de mângâiere.

Și a început a petrece singur în pustie, în peștera de subt munte, aproape de izvor și de mormântul de subt smochini.

Împărăția cea pământescă o lăsase în al douăzeci și cincilea an de la nașterea sa; apoi în pustie a mai petrecut treizeci și cinci de ani. Și i-a venit și lui vremea să lese valea aceasta a mâhnirii și să se mute în altă viață. Iar poporul împărăției sale de odinioară, aflând despre săvârșirea lui, și-a adus aminte de toate cele trecute și de minunatul împărat de altă dată. Și a venit mulțime mare în pustie, ca să se închine la mormântul unde odihneau alături Varlaam bătrânul și ucenicul său.

ISTORIA PREAÎNȚELEPTULUI ARCHIR
CU NEPOTUL SĂU ANADAM

În zilele lui Sinagrip, împărat din părțile Răsăritului, era un boier anume Archir, carele deși nu era urmat la învățătură și științi înalte, dar pentru talentele cu care îl înzestraseră natura și pentru iscusita sa înțelepciune era foarte iubit de împăratul și înălțat la rangul cel mai întâi între miniștrii împărăției sale.

Acest Archir, în cei mai de pe urmă ani ai vârstei sale, pierzându-și soția și fiii și nerămâindu-i nici un moștenitor, luă pe nepotul său Anadam sub îngrijirile sale, carele rămăsese orfan de părinți, mic din fașe, și numindu-l fiu de suflet, a-nceput cu atâta dragoste să-l crească, încât singur în brațele sale luându-l, îl hrănea cu papă și cu pâine muiată în vin, întocmai ca o mumă căruia i se usucă pieptul și izvorul laptelui; cu atâta îngrijire priveghea asupra-i ziua și noaptea, încât era precum zice proverbul: „de soare nevăzut și de vânt nebătut.“

După ce în astfel l-a crescut, până a venit în stare ca să se poată hrăni singur cu dinții săi, și după ce se făcu-n vârstă de opt ani și putea să urmeze la școală, n-a vrut Archir să-l dea să învețe la științi deosebite, care nu le cunoștea el, ci l-a dat pe seama unui dascăl bătrân, carele avea foarte cuvioase purtări și era evlavios în cele dumnezeiești, poruncindu-i ca să-l învețe toate cărțile bisericesti (precum se învâța cu câțiva ani înainte și pe la noi și prin alte părți), cum: Bucoavna¹, Ceaslovul², Psaltirea³.

¹ Abecedar.

² Carte de rugăciuni care servea odinioară drept abecedar și carte de citire.

³ Cartea Psalmilor, parte a Vechiului Testament.

După ce a urmat Anadam și a învățat toate câte îi orânduise, îl luă Archir de la dascăl și s-a pus și el singur ca să-i predea câteva lecții care le avea în memoria sa de la părinți și de la moștrămoși; chemându-l în toate diminețile și puindu-l lângă sine să șadă, îi da câte o lecție în fiecare zi, culeasă numai din proverbi, începând într-acest chip: „Fătul meu Anadame! Acum tu, deși ai învățat cărțile cele bisericești și te-ai desăvârșit într-însele, încât poți să te faci și popă, dar însă nu-ți sunt destule numai acestea, ci îți mai trebuiește să înveți și de la mine câteva lecții ca să știi și cum să trăiești în societate cu toți oamenii; adică, cum să cinstești pe cei mari, cum să te porți cu cei mici, cum să-ți fii însuși ție de folos și cum să poți folosi și pe alții; despre care sunt atâtea lecții câte sunt și împrejurări. De aceea ascultă cele ce te sfătuiesc, ia-le în cap, întărește-le în memoria ta și le întipărește pe lepezile inimii tale, că îți vor fi spre folos în viața ta, atât sufletește, cât și trupește; și ascultă:

Fătul meu!

1. Teme-te de Dumnezeu și urmează poruncile lui. Supune-te împăratului și legilor lui.¹ Ascultă pe mai-marii tăi și te pleacă lor; și atunci nu vei avea de altul a te teme, fără numai de Dumnezeu; căci „capul plecat la toate sabia să-l taie nu poate.“

2. Temeiul înțelepciunii este frica lui Dumnezeu; de aceea întâi teme-te de Dumnezeu, și al doilea de cel ce nu se teme de Dumnezeu. Căci „pre Dumnezeu cel ce-njură nici de tine nu sândură“; dar însă „necredinciosul își găsește asupra pe nelegiuitul“. Că „toată hiara își are și lupul ei“.

3. În ziua duminicii și în celelalte sărbători mari du-te la biserică și te îmbisericește, ca să se apropie îngerul de tine și dracul să se depărteze.

¹ O parte din preceptele de mai jos provin din cartea populară pe care a prelucrat-o Pann, altele sunt adăugate de el însuși (mai ales proverbele versificate).

4. Cinstește toate legile, dar te închină numai la a ta; căci „cel ce se închină la două credințe, acela nici o lege n-are și la toți e-n ură mare“.

5. Cinstește pe părinții tăi și pe cei bătrâni, căci și tu poți fi bătrân; și ceea ce nu-ți place să-ți faci alții ție nu face nici tu altora. Că „toată fapta își are răsplata“; către acestea fii recunoscător făcătorilor tăi de bine în timpul când ai avut trebuință de dânșii, și nu-i uita în timpul fericirii tale; că „nu știi cum se întoarce soarta care umblă ca o roată, ea astăzi te înalță ca în dulap și mâine te dă peste cap“.

6. Pe omul înțelept și scăpătat sau sărac ajută-l mai cu simțiciune, măcar de orice lege ar fi; că a face bine nu este niciodată rău; precum zice proverbul: „tu binele din mâini îl scapă și lasă să cază măcar și în apă“; că „binele nu s-afundă, ci stă pe deasupra-n undă“. Și mai vârtos „pe altul cine ajută pe Dumnezeu împrumută“; și „unde dă cineva unul, Dumnezeu îi întoarce cu pumnul“.

7. Să-ți fie milă și de vite, nu le pedepsi neomenește; după proverbul ce zice: „omul trebuie să aibă milă și de un câine, cu cât mai vârtos cu care câștigă el pâine!“ Dar însă, „acela care n-are milă de dobitoc, și de om asemenea n-are milă de loc“.

8. Pe mai-marele tău și pe care îl vei sluji nu-l defăima către alții, măcar de ți s-ar părea cât de aspru sau rău; după proverbul ce zice: „nu-ți sumuța câinele cui ai mâncat pâinile“, aducându-ți aminte de proverbul ce zice: „în câtă vreme vei fi ciocan, lovește, și câtă vreme vei fi nacovală, suferă“, iar în contră de vei urma, greșești.

9. Cu mai-marii tăi daraveră să n-aibi; nici să cumperi de la cineva vreun lucru fără tocmeală, ca când vei sta să plătești să n-aibi ameteală; și să nu pierzi și ale tale pentru ale sale; asemenea, nu lua nici în dator, căci „cine ia în dator de multe ori să întâmplă a plăti de două ori“.

10. La stăpân nu te băga fără tocmeală, căci „cine să bagă fără tocmeală iese fără nici o socoteală”; și iarăși: la orice învoire sau tocmeală, „cine are la mână carte are și de dreptul său parte”, după proverbul care zice: „ce e în mână nu e minciună”.

11. Celui ce îți va vorbi ție cu asprime tu răspunde-i cu blândețe: căci „omul nechibzuit astăzi îți vorbește nebunește și mâine îi pare rău și să căiește”; dar însă în deșert, căci după proverbul ce zice: „căința cea din urmă e totdeauna cu pagubă”.

12. Înaintea celor mari nu fii îndrăzneț la vorbă și grabnic la răspuns; ci „te înfățișază cu sfială și răspunde cu socoteală”; că „toată graba strică treaba”, iar „vorba dulce mult aduce”.

13. Când vezi pe om la întristare, nu-i mai da și tu supărare, adică: nu „turna spirt peste foc, ci mângâie-l de ai vreun mijloc”; iar de nu, lasă-l mai bine, ca să nu-și descarce mânia pe tine.

14. Mânia ta iarăși nu grăbi să o verși asupra cuiva, ca să nu te căiești; că, după cum am mai zis, „căința cea din urmă cu paguba ta să curmă”. Și mai ales: „bătaia și ocară dată nu se întoarce niciodată”.

15. Când vei vrea să vorbești cu cineva, să-ți scoți cuvântul prin trei lacăte, adică: unul să-l aibi la inimă, al doilea la gât și al treilea la buze; că „dacă iese din gură cuvântul, se duce iute ca vântul; și nu-l poți ajunge nici cu armăsarul, nici cu ogarul”.

16. Păzește-te de vorbe fanfaroane sau flecare, nici întrebuița minciuni; pentru că „minciuna întâi cade și ca plumbul în apă se afundă, iar în urmă iese ca frunza pe undă”. Și apoi, „cui i să descopere minciuna o dată, acela nu să mai credă altă dată”, chiar de ar vorbi și adevărul.

17. Apără-ți ochii de invidieri sau zavistii, mâinile de răpiri și furțișaguri, gura de pâri și clevetiri și picioarele de către pasuri rele; că „cine are ochi pizmaș lui și singur e vrăjmaș”, „cine are mână lungă pierde și ce are-n pungă” și „cine sare garduri multe îi dă câte un par în c...”.

18. Ferește-te de desfrânări, nu te fermeca de frumusețile muierilor, și mai ales de cele cu bărbat; că „vinul bun și muieria frumoasă sunt două otrăvi dulci la om“; și „cine umblă pe drum cu gândul acasă își pierde căciula în târg“, iar „cine umblă după cea cu bărbat, dracul își sparge opincile și îl dă curând în cap“; că „tigva nu merge de multe ori la apă, ori se rup baierile și scapă, ori se lovește de ceva și crapă.“

19. De vei avea vecin rău sau vreun asupritor, nu purta în contra-i ură, să te asemeni lui; ci de este altul în contra-ți rău, tu fii bun; că „cu oțet și cu fiere nu se face agurida miere“; ci „de te latră vru-n câine, astupă-i gura cu pâine; n-aronca în el cu piatră, că atunci mai rău te latră“.

20. De îți va cugeta cineva rău și te va blestema, tu vorbește-l de bine și nu-l defăima; căci „cui îi iese din gură blestemul, îi cade în sân ca ghemul“; și „cine altui groapă va săpa, întâi el într-însa se va îngropa“.

21. Nu te aduna, nici te întovărăși cu oameni proști și nerozi, ca să nu-ți zică cineva: „s-a strâns rânced lângă muced“; după proverbul ce zice: „spune-mi cu cin' te-nsotești, ca să-ți arăt cine ești“; și „în tărățe cine să amestecă încă (zice) porcii îl mănâncă“. De aceea, „mai bine cu un înțelept să cari pietre la o casă decât cu un nerod și nebun să șezi la masă“; și iar „mai bine cu un vrednic la pagubă decât cu un nevoiaș la câștig“.

22. Ferește-te de certe și judecăți; că totdeauna „e mai bună o învoială strâmbă decât o judecată dreaptă“; nici te amesteca în cearta altora; căci mulți sunt carii caută gâlceava cu lumânarea; și „te pomenești că-ți umple ceafa de pumni și spatele de ciomege“; și „până la împăratul, suferi încăieratul“.

23. Fugi de lingușitori și de carii te laudă în față și „îți vorbesc tot pe plac, puindu-ți la greșeli capac“, ci „pe omul cel înțelept lipește-l cât poți de piept“; și îi ascultă învățăturile, priimindu-le cu sete, ca când ai bea apă dintr-o fântână rece; că „mai bine e să te bată un înțelept decât să te laude un nerod“.

24. Nu fii mândru și nebăgător în seamă; ci cercetează-ți vecinii și amicii sau prietenii; dar însă du-te mai rar și șezi puțin; nu fii ca anghira sau racul corabiei, care ușor se aruncă în apă și cu anevoie se ardică; că e mai bine să pleci și să nu le pară bine decât să șezi până să li să urască de tine.

25. Când vei fi poftit la vreo adunare pompoasă, îmbracă-te în haină frumoasă, ca să nu-ți vie cu rușine când vei șede lângă cei îmbrăcați bine; să nu fii „brânză bună în burdud de câine“, că e un proverb: „ori te poartă cum Ț-e vorba, ori vorbește cum Ț-e portul“.

26. Când vei fi chemat la masa altuia, nu grăbi să șezi la locul cel dintâi; ci totdeauna să-ți alegi scaunul cel mai de jos; că de vei fi tu mai cu vrednicie decât ceilalți, îți va fi cu cinste când te vor pofti mai sus. Iar de vor veni alții mai de cinste decât tine, îți va veni cu rușine când te vor pofti mai jos; dar însă de voiești să trăiești mai bine, „totdeauna la cap de țară să-ți faci casă și să-ți alegi loc la mijloc la masă“.

27. Nu fii lacom, căci lăcomia strică omenia; ci „la mâncare să aibi cumpătare și la băutură să aibi măsură“; nu încărca cât nu poți duce; nici pe alții nu îmbia cât nu le cere inima să bea. Și mai vârtos la masa altuia nu porunci nimic sau să te apuci cumva să ceri să-ți aducă ceva; căci „oaspele nu mănâncă ce gândește, ci mănâncă ce găsește“.

28. Nu fii avar sau zgârcit; căci scumpul nu e stăpân pe banii săi, ci banii îl stăpânesc pe el; și „cine strânge încă niciodată nu mănâncă“; că „banii strângătorului rămân în mâna cheltuitorului“. Ci fii milostiv, și din mâna ta întinde și săracului o bucată de pâine; când îți cere, nu-l urî, nici la el te posomorî; ci încai „c-o vorbă bună te-ndură dacă punga Ț-e zgârcită și n-are gură“.

29. Pe călătorul strein ce năzuiește la casa ta nu-l goni și depărta; ci îl primește și îl cinstește, înlesnindu-i cele trebuincioase ca unui om drumaș, călător; că „munte cu munte nu se întâlnește, dar om cu om când nici nu gândește“.

30. Când ai să călătorești undeva, totdeauna pleacă de dimineată și găzduiește devreme; că seara aștepti întunericul nopții, iar dimineata lumina zilei; nu te lua după cele ce vezi la alții, ci lasă să se ia alții după știința ta; că „cine să ia după muscă ajunge la bălegar“.

31. În călătorie, fără tovarăș să nu mergi, nici la vânat cu pușca goală să pleci; că o armă goală sperie pe doi inși, adică: și pe stăpânul ei, și pe vrăjmașul său; însă la vreme de nevoie, un ciomag mai lesne ia foc decât o armă plină.

32. La drum înaintea tovarășilor tăi să nu pleci niciodată, ci așteaptă-i să mergi împreună; pe lângă aceasta, păzește pe drum părăsit să nu apuci, vama împărătească să nu o ocolești și la cârciumă unde vei vedea nevasta tânără și bărbatul bătrân să nu dormi, că la asemenea loc să adună oameni de toată mâna.

33. Când ai să mergi în cale depărtată, totdeauna să-ți iei merinde de drum; și când ești cu tovarăș, nu grăbi să-ți isprăvești merindele tale întâi; căci când nu-ți va mai rămânea, o să fii silit să rabzi și să aștepti până când le va veni lor poftă să mănânce; că „e rău când n-ai al tău și aștepti de la mâna altuia“; și „cine își ține pâinea în sânul altuia de multe ori flămând rămâne“.

34. La neguțătorie tovarăș nu-ți trebuie; că „doi cârmaci îneacă corabia“; și „unde sunt moașe multe rămâne copilul cu buricul netăiat; ci „să te întinzi pe cât poți să cuprinzi“; că „cine umblă să cuprindă multe puține adună“. Și „cine își lasă negoțul în nădejdea altuia este ca cel ce se lasă cu funia altuia în puț“ (căria nu-i cunoaște tăria).

35. În sfârșit, tot omul e dator în lume să urmeze la una din aceste trei, adică: sau fă-te ostaș, sau fă-te călugăr, sau te însoară, dar însă ostaș să te faci mai tânăr, călugăr mai bătrân, și să te însori când ajungi în minte coaptă, când poți, adică, să câștigi banii, iar nu când știi numai să-i cheltuiești; că „nevasta nouă guri are, nu e precum ți se pare“; că „e mult mai bine să zici numai: vai de mine! decât să stați amândoi să strigați: o, vai de noi!“

36. Când vei vrea să te însori deschide ochii patru ca „să nu aduci pe dracul cu lăutari în casă“. Ci te păzește să nu iei fată frumoasă de neam prost, nevastă lăsată de bărbat și văduvă care își plânge pe bărbatul cel mort; nici lua de neam mai mare decât tine, ca să nu-ți zică: scol tu, să șed eu; nici mai bogată, ca să nu-ți zică: taci tu, să vorbesc eu; ci ia mai săracă, ca să-ți zică: fă ce știi tu; că „nevasta nu e cârpă, dacă nu-ți place, să o descoși și să o lepezi“.

37. Să nu fii temător; că „bărbatul temător își învață nevasta curvă, și stăpânul scump, sluga hoață“. Că dacă este ea neam rău, „mai bine să păzești crângul cu iepurii decât pe dânsa“. Toate merg după neam: „uită-te la muma sa și cunoaște pe fie-sa“. Că „unde a sărit capra o să sară și iada“. Și „dacă este fierul rău, pe cât îl bați, e degeaba, nu faci din el nici o treabă“.

Cu aceste și cu alte asemenea după ce învață Archir pe nepotul său Anadam, și după ce de mai multe ori i le repetă, într-o zi îi zise: „Fătul meu! eu, ca unul ce am îngrijit de a ta creștere, după părerea mea socotită îndestul de bună, și ai ajuns într-o vârstă cât să poți cunoaște și deosebi albul din negru, dulcele din amar și bunul din rău, am nădejde că-mi vei bucura rămășița zilelor mele și îmi vei odihni bătrânețele prin urmări înțelepte, în toate pasurile tale după sfătuirile ce ți-am dat, ca să te poți face vrednic a câștiga dragostea tuturor oamenilor și cinstea împăratului, căreia am avut-o eu, și după moartea mea să-mi moștenești atât starea, cât și locul meu.“

După toate acestea, dorind înțeleptul Archir ca să vadă cu ochii săi pe nepotul său Anadam înaintat și ridicat la o treaptă mai fericită, mergând și înfățișându-se înaintea împăratului, a zis: „Slăvite împărate! Te rog să am trecere pentru slujbele mele cele de mulți ani și să primești pe nepotul meu Anadam să slujească împărăției-tale în locul meu; că eu am slăbit de bătrânețe și nu te poci sluji ca pân-acum, ci nepotul meu e tânăr și vrednic să-ți

îndeplinească toate slujbele, după știința și învățătura care i-am dat-o eu, și mie să-mi dai voie ca să mă duc să mă odihnesc de aici înainte la casele mele“. Împăratul îi primi cererea și îi zise: „Să fii iertat, Archire, du-te și te odihnește; însă când vei fi trebuincios și te voi chema, să fii gata la poruncile mele; iar Anadam va rămânea în locul tău secretar și va avea cinste de la mine pentru slujbele tale cele credincioase care mi le-ai săvârșit.“

Deci făcându-i închinăciune Archir și mulțămindu-i, se duse să se odihnească la moșia sa; iar nepotul său rămânând în locul lui, după puțin timp începu să cugete rău împotriva unchiului său și căuta mijloace ca să-l răpuie; și așa îi trimise într-o zi o scrisoare mincinoasă, ca din partea împăratului, în care zicea aceste: „Archire! în minutul care vei vedea scrisoarea aceasta, să te scoli și cât mai în grab să strângi toată oastea ta și împreună să vii la mine.“

Această scrisoare cum o primi Archir și o citi, fără zăbavă își strânse toată oastea care fusese sub comanda lui și plecă la împăratul; iar nepotul său, văzându-l, alergă și spuse împăratului, zicând: „Slăvite împărate! Unchiul meu Archir s-a sculat cu mulțime de oaste și vine asupra împărăției tale, și, ca să te încrezi mai bine, vino de vezi cu ochii; carele nu vine pentru alt decât să-ți ia împărăția.“ „Iar împăratul Sinagrip, văzând atâta oaste și pe Archir în fruntea ei, s-a spăimântat cu totul, crezând că negreșit Archir vine cu cuget rău asupra-i, și întrebă pe Anadam, zicând: „Anadame! învață-mă ce trebuie să fac la o așa împotrivă sculare fără de veste“. Iar Anadam, văzând pe împăratul cuprins de grozavă spaimă, începu a-l încuraja, zicând: „Nu te teme, slăvite împărate! Ci lasă să mă duc eu singur la dânsul și cu cuvinte bune îl voi mângâia și îl voi îndupleca să-l aduc numai pe el singur la împărăția-ta.“

Auzind împăratul aceste zise: „Anadame! De vei putea să-l îndupleci, după cum zici, și să-l aduci numai pe el singur, te voi face mai mare peste toți boierii împărăției mele și cu mari daruri

te voi dăru-i.“ Anadam auzind aceasta, merse îndată la unchiul său și cu închinăciune sărutându-i mâna îi zise: „Bine ai venit sănătos, părintele meu; sunt trimis de împăratul ca să te întâmpin și să te primesc cu cinste, pentru că prea mult îi pare bine de supunerea care ai arătat și ai venit fără zăbavă: și mi-a zis că oastea să rămâie aici și numai singur împreună cu mine să te înfățișezi la măria-sa.“

Archir, neștiindu-se vinovat cu nimic, crezu cuvintele nepotului său, ca și până acum, și ducându-se la împăratul îi făcu cuviincioasă închinăciune și începu să-l întrebe despre ale sănătății. Iar împăratul, privind cu ură asupra-i, îl întreabă cu mânie, zicând: „Tu, carele ai fost cel mai credincios al acestei împărății și ai avut mai mare cinste decât toți boierii, atât la tatăl meu, cât și la mine, și acum vii cu oaste asupra mea ca să mă pierzi și să-mi iei împărăția?“ Archir, ca unul ce nu știa nimic despre cele ce îi zicea, rămase în loc uimit și nu știa ce să răspundă. Împăratul însă, în iuțea mâinii,¹ nedându-i vreme să se dezmeticească, nici așteptându-l să-i răspundă, îl osândi la închisoare, până a-i hotărî pedeapsă mai mare. Iar Anadam fiind față începu să mustre pe unchiul său, zicând: „Ce taci? Au doară ți-ai pierdut mintea la bătrânețe și nu poți răspunde împăratului nimic? În adevăr, bine a zis cine a zis că pomul dacă îmbătrânește, pune paie și-l pârlește!“

Deci după ce duseră pe Archir la închisoare, împăratul fără zăbavă strânse pe toți miniștrii împărăției sale, împreună cu Anadam, și îi întreabă ce trebuie să facă lui Archir? Iar Anadam răspunse că să i se taie capul și să i se depărteze de trup trei sute de coți. Împăratul, auzind aceasta, îndată chemă pe armașul și îi porunci ca să ia pe Archir să-l ducă să-i taie capul. Armașul mergând după porunca împăratului ca să-l ia să-l piarză, Archir i se rugă, zicându-i: „Prietine, te rog du-te la împăratul și îi cere ca să mă duci să-mi tai capul acasă la mine; răsplătește-mi cu atât încai binele care ți l-am făcut și eu odinioară.

¹ Mâniei (citit *mâni*).

Armașul, vrând să împlinească cererea prietenului său, se duse la împăratul, după cum l-a învățat Archir, și îi zise: „Slăvite împărate! Archir se roagă împărăției-tale ca să binevoiești a-i orându-i pierderea la moșia lui, unde să i se îngroape și trupul, ca să-l plângă robii și roabele sale“. Împăratul îi primi rugăciunea și îi dete voie armașului, zicând: „Fie după voia lui; ia-l dar și ducându-l numaidecât să-i tai capul și puindu-l într-o tupsie să-l aduci la mine să-l văz“.

Așa luându-l armașul și ducându-l, Archir i se rugă iarăși, zicând: „Prietene, nu grăbi să împlinești porunca împăratului cu pierderea mea, că poate va avea vreodată trebuință de mine și îi va părea rău; ci bagă-mă într-o groapă ascunsă ce o am la casele mele și în locul meu taie capul unui vinovat de moarte, pe care îl am închis și care prea mult seamănă cu mine“. La aceste cuvinte înduplecându-se armașul și făcând după cererea lui Archir, îl băgă în groapa care i-a zis și tăind capul vinovatului îl duse la împăratul; care văzându-l împăratul și Anadam crezură că este al lui Archir.

Deci ceru voie Anadam de la împăratul ca să meargă la casele unchiului său să puie toate averile rămase la orânduială și să poruncească slugilor ca să îngrijească de dânsese după cuviință. Împăratul îi plini cererea și îi zise: „Du-te, isprăvește-ți treburile mai curând și te întoarce fără zăbavă să-ți îngrijești de slujba la care te-am orânduit.“

Anadam, mergând la casele unchiului său și văzându-se stăpân peste atâta avere și bogăție, de multă bucurie se apucă să facă veselii cu mâncări, cu băuturi și să petreacă cu lăutari și cu jocuri, pedepsind și bătând robii și roabele unchiului său, care toate aceste le auzea Archir din groapă; și după ce făcu multe nebunii și barbarii se întoarce la postul său.

Nu mult după aceasta, auzind împăratul Faraon că Sinagrip a răpus pe Archir, carele pentru înțelepciunea lui era cunoscut și iubit de dânsul, foarte rău i-a părut și cu mânie scrise lui Sinagrip, zicând: „În ceas ce vei vedea scrisoarea mea îndată să-mi trimiți

meșteri ca să-mi zidească o cetate în aer, care să fie în slavă atârnată fără să se atingă de pământ, și să-mi trimiți și tributul (haraciul). Iar de vei arăta vreo împotrăvire și nesupunere, te voi scoate din țara ta cu necinste.“

Ducându-se solii cu scrisoarea, și Sinagrip citindu-o, se spăimântă și să îngrijii foarte, neștiind ce să facă; pentru care strânse pe toți miniștrii săi, le arătă cererea împăratului Faraon și îi întrebă ca să-și dea părerea și să chibzuiască ce trebuie să facă. Iar ei, nepricepându-se nici unul, îi răspunseră, zicând: „Acest lucru, măria-ta, putea să-l facă numai Archir, pe care l-ai tăiat și l-ai răpus; ci întrebă pe nepotul său Anadam, că el trebuie să știe ceva din ale unchiului său.“ Anadam fiind față răspunse la cuvântul acesta că aici el nu se pricepe nimic. Atunci împăratul Sinagrip zise către Anadam: „O, Anadame! Anadame! Te ascultai și răpusei pe unchiul tău, carele cu înțelepciunea lui putea acum să-mi fie razim și să-mi sprijinească împărăția.“

Armașul, auzind despre toate acestea, se înfățișă la împăratul și îi zise: „Slăvite împărate! Dacă Archir acum ar fi viu, ți-ar părea bine de dânsul și l-ai ierta dacă ți s-ar înfățișa înaintea?“ Iar împăratul îi zise: „Dacă ar fi prin putință ca să învieze Archir acum, nu numai că l-aș ierta, ci cu toată dragostea l-aș îmbrățișa; și cel ce mi l-ar aduce de mari daruri și cinste s-ar învrednici.“ Auzind cuvintele acestea, armașul alergă numaidecât, scoase pe Archir din groapă și-l înfățișă împăratului, asemenea unui om sălbatec cu părul capului crescut până între spete, cu barba mare, de care abia i să vedea fața, și unghiile degetelor lungi ca de vultur. Sinagrip, văzându-l în felul acesta, îl întrebă cu mahnire: „Tu ești, bătrânule Archire?“ Iar Archir îi răspunse: „Eu sunt, slăvite împărate.“ Atunci împăratul porunci ca să-l ducă numaidecât la baie să-l spele, să-l curățească și, îmbrăcându-l în alte haine, să-l aducă la dânsul.

După ce s-au făcut aceste toate dupre porunca împăratului și-l înfățișară, Archir i se rugă, zicând: „Mă rog împărăției-tale să

binevoiești a mă lăsa vreo două săptămâni, ca să mă mai dezmețesc și să-mi adun toate simțirile la loc, și atunci socotesc că voi putea sluji la trebuințele și pasul măriei-tale. Această cerere a sa fiind priimită împăratului și slobozindu-l, după vreo cincisprezece zile îl aduse iarăși și puindu-l să șadă lângă dânsul, începu să-și spuie tot pasul care îl avea; la care Archir zise: „Fii odihnit, împărate, și să n-aibi nici o grijă, că aceste în curândă vreme ți le voi săvârși eu; decât poruncește să-mi aducă doi vulturi și doi șoimi de ai împărăției-tale, ca să-i învăț la meșteșugul arhitecturii.“ Aceste aducându-i-se îndată, îi luă Archir și în curândă vreme îi învăță ceea ce trebuia să facă cu dâșii, și luând voie, se duse la împăratul Faraon.

Iar împăratul Faraon dacă îl văzu îi zise: „Dar pe un găngav ca tine mi-a trimis să-mi isprăvească treaba?“ Archir îi răspunse: „Împărate! cei ce se trimit ca să săvârșască lucruri împărătești nu se numesc găngavi, ci oameni mari“. Atunci împăratul Faraon începu să-i poruncească ca să-i facă oarecare lucruri ce i se părea peste putință, și îi zise: „De vreme ce ești un trimis vrednic ca să-mi isprăvești treburi, îți poruncesc dar ca să-mi faci o funie de nisip, cu care să-mi leg mânjii“. Archir răspunzând zise: „Prea bine“; și cerându-i un sfredel, luă și găuri peretele casei în dreptul soarelui, de unde îndată răzbind razele înăuntru, începu a se roti nisipul ca o funie; și zise Archir: „Iată-ți funia, împărate, vino de o strânge și îți leagă mânjii; și poruncește și alte lucruri să-ți fac.“ Împăratul zise iarăși: „Dar ai putea să aduci apă cu ciurul, să-i adăpi?“ Archir răspunse: „Dacă am fi în părțile miezului-noptii și dacă ar ninge zăpadă ș-aici ca acolo, nu numai cu ciurul, ci ți-aș putea aduce și cu carul.“ Atunci Faraon zise: „Îți poruncesc să-mi faci o cetate în aer care să stea atârnată fără să se atingă de pământ.“

Archir atunci aduse îndată și înhămă doi vulturi, atârână două sfori lungi ca niște hături, legă cu meșteșug între dâșii o ladă ușoară, băgă un copil mic într-însa cu doi șoimi, pe carele îl învățase ce să facă când va ajunge sus în aer, dând copilului într-o

mână mistrie și într-alta frigare cu carne, ca să o ție ridicată în sus în vederea vulturilor; și Archir țiind de hățuri și slobozind vulturii, îndată se ridicară după frigarea cu carne; iar copilul începu să strige: „Dați-ne cărămidă, dați-ne var, că șed meșterii fără lucru.“ Archir asemenea zicea către împăratul, carele sta de față cu toți boierii: „Iată-ți meșterii, împărate, trimite-le cărămidă și var ca să nu stea din lucru.“ Atunci împăratul îl întrebă: „Cum te cheamă“? El răspuse: „Abanan îmi este numele“ (aceasta o zise el nevrând să-l cunoască, fiindcă să dusesse veste că pe Archir l-a tăiat). Împăratul îi zise: „Să fii iertat, Abanane“, și porunci ca să se dea meșterii jos. Copilul atunci începu să plece frigarea în jos până s-a lăsat vulturii la pământ și ieșind din ladă se duse la Archir.

După aceasta împăratul Faraon începu să întrebe pe Archir, zicând: „Cu cine mă potrivesc eu întru slava împărăției mele?“ Archir răspuse: „Cu soarele“. Îl întrebă iarăși: „Dar pe boierii mei“? Răspuse el: „Cu razele soarelui“. „Bine, îi zise împăratul, dar ce copac este acela care are douăsprezece ramuri, fiecare ramură având câte patru cuiburi și în cuiburi câte șapte ouă, pe o parte albe și pe o parte negre?“ Archir răspuse: „Copacul este anul, cele douăsprezece ramuri sunt lunile lui, cuiburile sunt cele patru săptămâni în lună, iar ouăle pe o parte albe sunt zilele săptămânii, și pe o parte negre sunt noapțile.“ Împăratul îl întrebă iarăși: „În care lună omul mănâncă și bea mai puțin?“ Archir răspuse: „În luna lui februarie, că este mai mică decât toate“. Împăratul zise: „Să te mai întreb una. Ce este aceea, dintr-un însuflețit iese un neînsuflețit și dintr-un neînsuflețit iese un însuflețit?“ Archir răspuse: „Este oul, că când îl ouă găina este neînsuflețit și când îl clocește iese un însuflețit“.

Faraon, văzând că îi dezleagă toate întrebările bine, zise: „Să fii binecuvântat, Archire, că n-ai fost perit“. Și după ce îl întrebă și alte multe, și el răspuse asemenea, îl trimise la domnul său cu cinste și cu daruri umplându-l.

Archir, ajungând la Sinagrip-împărat și înfățișându-se, zise: „Aduc închinăciune împăratului meu cu slujba săvârșită de la Faraon împărat“. Lui Sinagrip părându-i mult bine, îi dete și el deosebite daruri. Archir însă toate darurile câte le câștigase le-a dat armașului celui mare, ce i-a păstrat viața, și ceru împăratului voie ca să se ducă iarăși la moșia sa, zicând: „Împărate, acum mă rog iarăși ca să mă lași să mă odihnesc la casa mea, dar însă să-mi dai și pe nepotul meu Anadam, ca să-l mai învăț minte, că după cele ce îl văz, îi lipsesc încă multe ca să știe să trăiască în lume și să slujască pe un împărat, carele are trebuință de oameni învățați și înțelepți“. Împăratul îi zise: „Ia-l și fă ce vei vrea cu dânsul“.

Deci ducându-se Archir la casa sa, puse pe nepotul său la pedeapsă, și de câte ori îl scotea să-l judece îl bătea cu nuiele pârлите; iar nepotul său se ruga și îi zicea: „Nu mă mai bate, părintele meu, că îți voi fi comis la cai“. Archir îi răspundea: „Ba, fătul meu, că învățăturile care ți le-am dat eu n-au fost pentru comis de cai, ci pentru ca să fii om bun, cu purtări înțelepte și să slujești la domni cu dreptate; iar tu ai făcut cu mine ca oarecând un măgar ce îl legase stăpânul său cu o funie slabă și el rupându-o plecase pe drum în voia lui până când l-a întâlnit un lup și i-a zis: „Cale bună, jupânule măgar“! Iar el i-a răspuns: „Așa cale bună să o aibă stăpânul meu, că nu m-a legat bine să șed în grajd ca să nu mă întâlnesc cu tine, să mă hiritisești; pentru că știa că o să facă praznic din carnea lui, precum îl și mână îndată“.

Aceasta zicând Archir, iar îl puse la bătaie. Anadam iarăși se ruga, zicând: „Iartă-mă, părintele meu, și nu mă mai bate, ci pune-mă să-ți fiu cioban la oi.“ „Ba, fătul meu, îi zicea Archir, că lupul părul își leapădă, dar năravul nu și-l lasă, și tu asemenea ai făcut cu mine: că pe lupul când l-a dat să învețe carte, dascălul îi zicea: A,B,V,G,¹ iar el zicea: oaie, miel, capră, ied. Nu așa, lupule, îi zicea

¹ Primele patru litere ale alfabetului chirilic.

dascălul, ci zi bine cum zic eu. Iar lupul îi zise: „Ci ai de mă învață mai curând și isprăvește, că uite se apropie oile de crâng.“ Și iar începu Archir să-l pedepsească cu toiege, iar nepotul său plângea și se ruga, zicând: „Nu mă mai bate, părintele meu, lasă-mă încai să-ți fiu porcar la porci“. Archir îi zise iar: „Nu, fătul meu, că nu te-am crescut ca să te văz porcar; ci m-am pedepsit cu tine ca să am cinste după urma-ți, iar tu ai făcut cu mine ca unul ce sădise un pom pe marginea unei gârle, căruia când începură să i se coacă poamele, toate cădeau în gârlă și să duceau pe apă, iar omul nu găsea să mănânce nimic. Și iarăși pornea să-l bată, și Anadam nu înceta a se ruga, zicând: „Iartă-mă, părintele meu, că-mi este destul atât, mă voi înțelepți de aici înainte, că patimile sânt învățături la om“. „Nu crez, fătul meu, zicea Archir, că „ziua bună de dimineață se cunoaște“ și „puica după creastă se vede ce găină o să iasă“; tu ca să te faci mai bun de aici înainte e peste puțină, și s-a văzut arama. Eu sunt acela: „crește puiul de șarpe, ca să te muște“. Eu am umblat după tine cu mila și tu după mine cu pila. Precum și acum știu bine că unele îmi vorbești din gură și altele ai în cuget, ca și un lup odinioară carele se luase după oi, și ciobanul îl întreba: Ce vrei, lupule? Iar el răspunse, zicând: Nimic, decât mă dor ochii și viu în urma turmei tale, că parcă îmi vine mai bine și mă lecuiesc din praful care se ridică de picioarele oilor; iar el nu venea decât să răpească vreun miel. Așa și tu Ț-ai mâncat credința de acum înainte, că dacă, când te-am mângâiat, răul mi-ai cugetat, acum, când te pedepsesc, binele o să-mi gândești? Mi-am văzut eu visul cu ochii, că eu te-am crescut și Ț-am dat viață și tu ai umblat să-mi tai viața.“

Aceste zicând, iar îl puse la pedeapsă și îl bătu până muri și-l aruncă la câini să-l mănânce. Și așa se sfârși învățătura lui Archir și zilele lui Anadam; carele când îl văzu mort zise: „Au nu-ți ziceam eu, fătul meu, „cine sapă groapa altuia, el intră întâi într-însa?“

CUVINTELE UNUI TÂNĂR
ÎN CEASUL, CEL DUPĂ URMĂ AL VIETII SALE

Ah, frații mei prea iubiți,
Plângeți toți și mă căiți!
Cu durere suspinați,
Ca d-un frate lăcrămați!
Că fără vreme mă duc
De la voi ca un năluc;
Nu la vrun osebit loc
De unde să mă întorc,
Ci merg p-un drum neștiut
Și la loc necunoscut,
Nu știu la bun sau urât,
La dulce sau amarât;
Căci nu e să-l aleg eu,
Să fie pe placul meu;
Decât știu că-ntr-acest ceas
Plec, mă duc, de tot vă las;
Și merg cu adevărat
Într-un loc prea depărtat,
De unde nu mai gândesc
Nici nu mai nădăjduiesc
A mai veni înapoi,
Să mai fiu iarăși cu voi.

Ah, ce proaste năluciri
Și slabe adăpostiri!
Mă rezimam cu păreri
L-ai tinereții puteri,
Și la moarte nu gândeam,
Ci o să trăiesc credeam;
Dar acum văz că am fost

Fără de minte și prost:
C-astă boală ce-o trag eu
Nu-mi e de la Dumnezeu,
Ci singur o căutai
Ș-alergai d-o căpătai;
Nici altui vină nu bag,
Că pe dreptate o trag,
Ș-îmi pierz viața singur eu
Cu acest prost cap al meu.
Ah, doriții mei părinți!
Unde sunteți? Nu veniți
Să vedeți cum am ajuns
De arma morții pătruns?
Și cum cu moartea mă lupt
L-al peirii mele punct!
Mă lupt cu dânsa cumplit,
Dar văz că m-a biruit,
Ș-în grab dup-acest pământ
Va să m-arunce-n mormânt;
Ci voi, prietini și frați,
Vă rog toți să mă iertați,
Că merg tânăr de la voi
La locul cel de apoi,
Și iar ne vom întâlni
Acolo când veți veni.

NESTATORNICIA LUMII

Ah, lume! tirană lume!
Nu te numesc cu alt nume,
Decât roată-ți zic că ești;
Căci câți lăcuiesc în tine

Și de dobândesc vrun bine
Tu pe loc îi învârtești.

Și d-unde stau la-nălțime
Se văd la o adâncime
Foarte groaznecă, încât
Pururea a lor viață
S-o petrec ca într-o ceață
Prea cumplit și amarât.

Ci, de-i scoți la arătare,
Ține-i tot în acea stare
În care se nasc de mici;
Că-ncai se deprind cu viață
Bună, rea, până să-nvață,
Și rămân toți mulțamiți.

Nu-i tot premeni schimbându-i,
Din stări în stări înălțându-i,
Ș-învârtindu-i ca-n dulap;
Căci până să se deprinză,
Binele să-l mai coprinză
Tu-i dai iarăși peste cap.

ALTUL

Ah, lume, lume tirană!
Mă mir cui poți tu să placi!
Că toți gust din a ta rană,¹
Pe nimenea tu nu-mpaci.

¹ Poate că hrană?

Plângând se nasc toți în tine,
Plângând creșterea-și apuc,
Plângând gust din al tău bine,
Plângând din tine să duc!

Că ce bine? ce dulceață
Ne dai în lumina ta?
Pe cine tu în viață
Ne poți vesel arăta?

La cine tu părintește
Duoase buze-nzâmbești?
Ce om ție-ți mulțamește
Că-l mângâi și îl iubești?

Căci, cum naști pe muritorul,
Fără să-l dorești defel,
Îl îmbrâncești cu piciorul,
Răstit zicând către el:

„Ai, du-te, umblă, te poartă
Orcum va fi mai urât,
Învârtit, rotit de soartă,
Necăjit și amărât.“

De aceea cu drept zice
Tot cel în patimi crescut
Ca numai d-acel fericite,
De cel ce nu s-a născut.

ESOPIA
sau
VIAȚA ȘI PILDELE
ÎNȚELEPTULUI ESOP

VIATA LUI ESOP

Mulți au cercetat firea lucrurilor omenești, și au învățat pe urmași; iar Esop, ca și cum de la Dumnezeu ar fi fost insuflat, mai pe toți foarte mult i-a întrecut. Căci nici tâlcuirea, nici cuvântarea, nici din istoria cea mai dinainte de el învățând, ci cu fabule, adică cu pilde și povățuiri vânează mințile care-l ascultă, așa că oamenii se rușinează de a face sau de a gândi aceea ce nici paserile, nici animalele nu fac; și iarăși de a nu se deprinde întru cele ce se zice, căci dobitoacele, în vreme, cu înțelepciune s-au deprins, unele din mari primejdii scăpând, iar altele foarte mare folos dobândind. Drept aceea, acesta care și-a pus viața ca o icoană politicii filosofice, și mai mulți cu faptele decât cu cuvintele învățând, de neam se trage din orașul Amorion al Frigiei, care se cheamă mare. Însă din întâmplarea norocului era rob, pentru care lucru foarte frumoasă și adevărată mi se pare zisa lui Platon, cum că: „Mai totdeauna, firea și legea se împotrivesc una alteia“. Căci mintea lui Esop, firea a făcut-o slobodă; iar legea oamenilor i-a dat trupul robiei. Dar nici așa n-a putut să-i strice slobozenia minții și, deși la multe lucruri și în osebite locuri îi purta trupul, din scaunul minții sale tot nu l-a putut mișca. Și n-a fost numai rob, ci și foarte urât, mai urât chiar decât toți oamenii; avea capul ascuțit, nasul turtit, buzele negre (de unde-și căpătase și numele, căci Esop și etiop, adică negru, totuna e), burduhos, adică cu pântecul prea mare, cu spata strâmbată în afară și gârbov. Dar ce e și mai rău, era gângav, așa de gângav că foarte cu greu i se înțelegea cuvântul. Toate acestea se vede a fi adus lui Esop robia; căci fiind cu trupul așa, ar fi fost o minune de-ar fi scăpat de robie.

Ci cu trupul așa a fost Esop, însă cu mintea foarte înțelept era, și spre toată tâlcuirea și gândirea sprinten.

Deci stăpânul său, ca și cum la nici un lucru de casă nu l-ar fi socotit vrednic, îl trimetea la câmp ca să sape; iar el, ducându-se, foarte cu strădanie săpa pământul. Iară odată ducându-se stăpânul său la câmp ca să vadă lucrătorii, un om culese niște smochine frumoase cu care îl cinsti și, părându-i bine de frumusețea smochinelor, porunci slugii sale Agatopod ca să le păstreze și să i le dea după ce va veni de la baie. Deci făcându-se așa și Esop intrând să caute ceva în casă, Agatopod a luat aici prilej și a zis cătră altă slugă:

— Ascultă-mă, haide să mâncăm amândoi smochinele acestea, și când va întreba stăpânul de ele, vom mărturisi amândoi împotriva lui Esop, cum că el a intrat în casă și pe ascuns le-a mâncat; și această minciună va fi crezută de stăpânul nostru, fiindcă cu adevărat Esop a intrat în casă, și apoi unul singur nimic nu va putea împotriva a doi, mai ales că nici martori nu are, și nu va putea crâni.

Și așa înțelegându-se aceste slugi au și săvârșit isprava lor, iar pe când mâncau cu poftă mare, după fiecare smochină ziceau rânjind:

— Vai ție, ticăloase Esoape!

Iar după ce s-a întors stăpânul de la baie, a cerut smochinele; și auzind că Esop le-a mâncat, mânios a poruncit să-l cheme îndată. Și a zis:

— Spune-mi, o, blăstămatele, cum ai îndrăznit de ai intrat în casă și ai mâncat smochinele cele mie pregătite?

Iar el, cazând la picioarele stăpânului, se ruga să-l îngăduiască puțintel. Apoi alergând, a luat apă caldă și a băut-o și, vărându-și degetele în gură, a varsat numai apa fiindcă nimic nu mâncase încă, și acum se ruga ca și cei ce l-au pârat să facă asemenea, ca să se arate cine a mâncat smochinele. Iar stăpânul mirându-se de mintea lui, a poruncit ca și ceilalți să facă așa. Însă ei au fost socotit ca să bea apă, iar degetele să nu le vâre în gât, ci să le întindă

numai pe lângă măsele crezând că așa n-are să li se întâmple nimic. Dar de-abia au isprăvit de băut apa, și, caldă fiind, li s-a făcut greață și de îndată, fără nici o altă silă, au lepădat smochinele. Atunci stăpânul, văzând cu ochii săi viclenia și răutatea slugilor, a poruncit de i-a bătut goi cu nuiele, și așa au cunoscut și ei zicătoarea: „Cel ce sapă groapa altuia cade singur într-însa“.

Iar a doua zi, întorcându-se stăpânul la oraș și Esop săpând ogorul după cum avea porunca, niște oameni care rătăciseră calea au dat de dânsul și l-au rugat, pentru numele lui Dumnezeu, să le arate drumul către oraș: iar el i-a dus mai întâi sub umbra unui copac, i-a ospătat cu cele ce avea și el de mâncare, și apoi le-a arătat drumul ce căutau. Deci ei, pentru ospățare și pentru povățuire, foarte mare dragoste au arătat către dânsul, și au ridicat mâinile către cer și au rugat pe Dumnezeu pentru făcătorul lor de bine.

Iar Esop, întorcându-se și fiind ostenit de lucru și de zăduf, s-a culcat și a visat că vede norocul stând lângă sine și dându-i dezlegarea limbii și cursul graiului, și învățătura fabulelor. Deci în curând deșteptându-se, a zis:

— Oh, cât de dulce dormii și ce frumos vis văzui! Și iată că bine și fără de zăbavă vorbesc: bou — măgar — greblă! Pre legea mea, știu de unde-mi vine acest bine; pentru că am fost milostiv către călători, s-a milostivit spre mine Dumnezeu; drept aceea, a face bine este a avea bună nădejde.

Și așa bucurându-se Esop iarăși a început a săpa.

Ci iată că Zino, mai-marele țarinii, ducându-se la muncitori, a început a bate pe unul pentru o greșală mică. Esop îndată a strigat:

— Omule, pentru ce bați așa de cumplit pe cel ce nici un rău nu ți-a făcut, după cum pe toți fără de nici o socoteală și în toate zilele îi bați? Cu adevărat că voi spune aceasta stăpânului!

Și Zino, auzind aceste de la Esop, foarte mult s-a spăimântat, și a zis întru sine: „De vreme ce Esop a început a vorbi, nici un folos nu voi avea; pentru aceea mă voi duce și-l voi pârî înaintea stăpânului, mai înainte de a face el aceasta și de a fi izgonit eu

din slujbă“. Acestea zicând, a și plecat la oraș și, intrând tulburat în casa stăpânului, a zis:

— Să fii sănătos, stăpâne!

Iar stăpânul a întrebat:

— Pentru ce ești tulburat?

Iar Zino răspunse:

— Ciudat lucru s-a întâmplat în țarină, stăpâne!

— Ce? Au doară vreun pom mai înainte de vreme a rodit? Sau poate vreun animal peste fire și-a dat prășila?

— Nu e nici una din acestea, ci Esop, care până acum era ca și mut, a început acuma a grăi!

La acestea stăpânul a zis:

— Și tu socotești aceasta drept minune, și că spre nici un bine nu-ți va fi?

— Adevărat că ocările ce le-a grăit împotriva mea le tac, stăpâne, dar el și pe tine, și chiar pe Dumnezeu foarte urât hulește.

Acestea auzind, stăpânul, s-a mâniat și a zis lui Zino:

— Iată, îți dau ție pe Esop; vinde-l, dăruiește-l, fă ce vrei cu el!

Iar Zino luând sub puterea sa pe Esop și spuind acestuia că de acum el îi este stăpân, Esop a zis:

— Ce-ți va plăcea ție fă cu mine!

Însă s-a întâmplat atunci că un oarecare neguțător, vrând să cumpere dobitoace, trecea prin țarina aceea și a întrebat pe Zino de are niscareva dobitoace de vânzare. Iar Zino i-a răspuns:

— Dobitoc de vânzare nu am, ci am un fecior rob, pe care, de vrei să-l cumperi, ți-l voi arăta.

Deci neguțătorul ceru să-i arate robul și Zino a chemat pe Esop. Văzând pe Esop, neguțătorul a râs și a zis cătră Zino:

— De unde ai căpătat această oală? Oare butuc de copac, sau om este? Că de n-ar avea glas omenesc, ai gândi că-i un foi umflat; de ce m-ai împiedicat din cale pentru această slutenie?

Și zicând acestea, plecă de acolo. Dar Esop, mergând după el, a zis:

— Rămâi!

Neguțătorul i-a răspuns, întorcându-se:

— Du-te de la mine, câine urât!

Iar Esop:

— Spune-mi, pentru ce ai venit aici?

Neguțătorul răspunse:

— Sluțenie! Ca să cumpăr ceva bun; de tine, fiindcă nu ești de nici o treabă și putred, n-am nevoie.

Iar Esop a zis:

— Cumpără-mă și crede că mult îți voi putea ajuta.

Neguțătorul îl întrebă:

— În ce lucru ai putea să mă ajuți, de vreme ce în totul ești urâciune?

Iar Esop îi răspunse:

— Au nu ai acasă copii răi și plângători? Pune-mă să-i priveghez, și le voi fi lor în loc de burduhoarie, de se vor speria.

Iar neguțătorul râzând de aceasta a zis lui Zino:

— Cu cât vinzi acest vas rău?

Iar el a răspuns:

— Cu trei bani!

Și neguțătorul plătindu-i îndată a zis:

— Nimic am dat, nimic am luat.

Și călătorind și viind neguțătorul acasă, doi copii care erau încă în brațele mamei lor, văzând pe Esop, s-au speriat și-au început să țipe; iar Esop zise îndată către neguțător:

— Iată că s-a împlinit ce ți-am făgăduit!

Iar el, râzând, a intrat în casă zicând bună ziua celorlalte slugi. Și intrând și Esop le-a dat bună ziua; iar ei văzându-l ziceau:

— Ce rău s-a întâmplat stăpânului nostru că a cumpărat slugă așa urâtă? Cum se vede, pentru ocara casei l-a cumpărat!

Și nu după multă vreme, neguțătorul a poruncit slugilor să pregătească cele trebuincioase la drum, că a doua zi aveau să plece în Asia. Iar ei îndată și-au împărțit sarcinile; dar Esop se ruga de ei ca să-i dea lui o povară mai ușoară, ca unui rob ce e de curând

cumpărat și care nu-i încă deprins cu acest fel de slujbe. Iar ei au zis că-l iartă, măcar de n-ar vrea nimic să ia; iar Esop le-a zis că nu se cade să fie fără lucru când toți lucrează. Și l-au lăsat să ia ce va vroi. Deci el, uitându-se înapoi și înapoi, a luat un sac plin de pâini, pe care doi trebuiau să-l ridice și i-a rugat să-i ajute ca să-l pună pe umăr. Iar ei râdeau și ziceau că nimeni nu-i mai nebun ca acest prost blestemat, pentru că mai înainte cerea povară mai ușoară să o ducă, și acuma el singur și-a ales pe cea mai grea din toate; însă se cade a-i împlini pofta; și ridicând sacul, l-au pus în spatele lui Esop. Iar îngreindu-i-se umerii, Esop se clătina în toate părțile. Și văzându-l stăpânul s-a mirat de el foarte și a zis:

— Fiindcă Esop e strădalnic la lucru, și-a plinit prețul său, căci povară cât un dobitoc a luat.

Iar când a sosit vremea prânzului, i-a poruncit lui Esop să împărtească pâine, și mulți mângâtori fiind, sacul pe jumătate s-a golit; de aceea după prânz mai ușurându-se, Esop mai tare mergea. Iar seara și cealaltă pâine mâncând-o, a doua zi sacul gol l-a luat, și înaintea tuturor mergea, încât celelalte slugi, văzându-l că-i întrece pe toți, se îndoiau dacă acela este Esop sau vreun altul și, cunoscându-l că el este, s-a mirat, căci această secătură de om, decât toți mai înțelepțește a făcut, alegând pâinile care se mănâncă și se sfârșesc, iar ei au luat alte sarcini care tot întregi rămân.

Iar sosind neguțătorul la Efes, pe ceilalți robi cu dobândă i-a vândut, și i-a mai rămas grămăticul, cântărețul și Esop. Și i-a zis oarecine ca de aici să treacă în ostrovul Samos, căci acolo cu mari prețuri își va vinde robii: și sosind neguțătorul în Samos, pe grămătic și pe cântăreț i-a îmbrăcat în haine noi și i-a scos pe amândoi la târg; iar pe Esop, fiindcă nicidecum nu-l putea împodobi, îmbrăcându-l cu o haină de sac, l-a pus în mijlocul celor doi, ca să se mire de el cei ce-l vor vedea, zicând:

— De unde este această urâciune care și pe ceilalți îi face urâți?

Iar Esop, măcar că mulți îl batjocureau, sta cu îndrăzneală, uitându-se la ei.

Atunci locuia în Samos un oarecare filosof cu numele Xantos. Și ducându-se el în târg și văzând pe cei doi robi împodobiiți, iar în mijlocul lor pe Esop, s-a mirat de înțelepciunea neguțătorului, că de aceea a pus pe cel urât în mijloc, pentru ca ceilalți să arate mai frumoși decât sunt. Deci viind mai aproape, a întrebat pe cântăreț de unde este. El a răspuns:

— Din Capadochia.

Xantos iarăși l-a întrebat:

— Dară ce știi?

El răspunse:

— Toate.

La acest răspuns, Esop a râs. Iar ucenicii lui Xantos, văzând pe Esop râzând și arătându-și dinții, îndată au gândit că văd o dihanie; și unul zicea că este hernie, dar care are și dinți, iar altul a zis că n-a râs, ci a rânjit. Deci voind toți să știe pentru ce a râs, unul dintr-înșii l-a întrebat ca să le spună; iar Esop i-a răspuns:

— Du-te, oaie de mare.

Atunci acela s-a rușinat de cuvintele acestea și îndată s-a dus. După aceea Xantos a zis cătră neguțător:

— Cât preț are cântărețul?

El i-a răspuns:

— O mie de bani.

Xantos, auzind așa mare preț, s-a dus la celălalt rob și, întrebându-l pe acela de unde este, i-a răspuns că-i din Lidia. Și iarăși a întrebat:

— Ce știi?

Și el a răspuns:

— Toate.

Esop, auzind acest răspuns, iarăși a râs, și iarăși unul dintre ucenicii lui Xantos se miră pentru ce râde el la toți; iar un altul dintre dânșii i-a zis acestui ce se mira:

— De vrei să te cheme și pe tine țap de mare, întrebă-l!

Iar Xantos a întrebat iarăși pe neguțător:

— Ce preț are grămăticul?

El i-a răspuns:

— Trei mii de bani.

Xantos, auzind așa mare preț, s-a mâniat și s-a întors să plece. Deci întrebându-l ucenicii: au nu i-au plăcut robii aceia? Xantos a răspuns:

— Ba mi-au plăcut, dar am socotit să nu cumpăr rob scump.

Iar unul dintre ucenici a zis:

— Dacă-i așa lucrul, nimic nu te oprește să cumperi pe cel urât, căci și acesta tot îți va sluji, și noi prețul lui îl vom plăti.

La aceasta Xantos a răspuns:

— Rușine mi-ar fi, voi să-i plătiți prețul, și eu să-l cumpăr; dar nici muierea mea, fiindcă-i femeie curățică, n-ar suferi să-i slujească o slugă așa de urâtă.

Iar ucenicii iarăși au grăit:

— Nu trebuie să ascuți de muiere.

Atunci Xantos a zis:

— Să-l întrebăm mai întâi pe dânsul de știe ceva, ca să nu plătim în zadar pentru el.

Deci întorcându-se ei la Esop, Xantos i-a zis:

— Bucură-te!

Iar el a răspuns:

— Au doară mă întristam?

Xantos zise:

— Mă închin ție!

Iar Esop a răspuns:

— Și eu ție!

Xantos, împreună cu ceilalți, mirându-se de aceste răspunsuri, l-au întrebat:

— Cine ești?

Esop a răspuns:

— Negru.

Iar Xantos zise:

— Nu de asta te întreb, ci de unde ești născut?

Și Esop răspunse:

— Din pânțelele maicii mele.

Iar Xantos vorbi iar:

— Nici aceasta nu întreb, ci în ce loc te-ai născut?

Iar Esop:

— Nu mi-a spus maică-mea dacă m-a născut sus ori jos.

Și Xantos iar l-a întrebat:

— Dar ce știi să faci?

Esop a răspuns:

— Nimic.

Iar Xantos:

— Cum așa?

Răspunse Esop:

— Așa, bine; căci aceștia au zis că le știu toate, și mie nimic nu mi-au lăsat.

De aceasta ucenicii s-au mirat foarte, și au zis:

— Într-adevăr, foarte bine a răspuns, căci nici un om nu este care să știe toate, și pentru aceea a râs el.

Xantos iarăși l-a întrebat:

— Vrei să te cumpăr?

Și Esop i-a răspuns:

— Pe mine trebuie să mă întrebi de aceasta? Cum ți se pare ție mai bine, așa fă, ori mă cumperi, ori nu; căci nimeni nimic nu face cu sila; aceasta e în voia ta, și de vrei să mă cumperi, deschide punga și numără banii, iar de nu vrei, nu umbla pierzând vremea în zadar.

Ucenicii iarăși au zis între dâșii:

— Pe Dumnezeu, că robul acesta a întrecut pe învățător.

Xantos iarăși a zis către Esop:

— De te voi cumpăra, tu vei vrea să fugi.

Esop, râzând, a răspuns:

— Aceasta de voi vrea să o fac, nu te voi întreba pe tine, ca și tu mai înainte pe mine.

Xantos zise:

— Bine zici, dar ești urât.

Iar Esop răspunse:

— La minte se cade să te uiți, o, filosoafe, nu la față!

Atunci Xantos mergând la neguțător l-a întrebat:

— Cu cât vinzi pe acesta?

Neguțătorul i-a răspuns:

— Ca să-mi batjocorești negoțul meu ai venit, de vreme ce lași pe robii cei vrednici și alegi pe acest urât; cumpără pe unul dintre cei doi și pe acesta ți-l voi da adaos.

Xantos zise:

— Ba pe altul nu voi cumpăra, ci numai pe acesta.

Iar neguțătorul a zis:

— Dă șasezeci de bani și ia-l.

Atunci ucenicii îndată au dat banii, iar Xantos l-a luat în stăpânire. Și vameșii, aflând că s-a făcut ceva vânzare, au venit de au întrebat:

— Cine a vândut, și cine a cumpărat?

Și fiindu-le la amândoi rușine să spuie, din pricină că prețul era mic, Esop, cum sta în mijlocul lor, a strigat:

— Cel vândut eu sunt; cel ce a cumpărat, acesta este ; cel ce a vândut, acesta este; iar de vor tăcea ei, eu sunt om slobod.

Dar vameșii râzând au iertat vama lui Xantos și s-au dus.

Iar dacă au ajuns acasă, Xantos a poruncit lui Esop să rămâie afară dinaintea ușii, căci își știa muierea gingașă și se temea să-i arate de îndată acea urâciune, mai înainte de a o fi înștiințat printr-o vorbă frumoasă și glumeață. Și intrând Xantos în casă a zis:

— Doamnă, de aci încolo să nu te mai plângi de slujba care ți-o fac slujnicile, căci ți-am cumpărat un fecior în care vei vedea frumusețea ce niciodată n-ai mai văzut-o, și care acum stă dina-
intea ușii.

Zicând el acestea, slujnicile socoteau că adevărul grăiește, și tare se sfădeau între ele, căreia dintre dânsle să-i fie bărbat sau

mire. Iar muierea lui Xantos a poruncit să cheme înăuntru pe sluga cea nouă, și o slujnică, mai grabnică decât celelalte, socotind porunca drept logodnă, a ieșit, strigând pe robul cel nou. Esop a răspuns:

— Iată-mă-s, aici sunt.

Iar slujnica, spăimântându-se la vederea lui, i-a zis:

— Să nu cumva să intri înăuntru, că toți vor fugi.

Viind apoi alta, care dacă l-a văzut de asemenea s-a cutremurat de spaimă, i-a zis:

— Intră aici, dar să nu te apropii de mine.

Deci intrând Esop în casă, s-a oprit înaintea doamnei, care, văzându-l, și-a întors ochii de la dânsul și a zis cătră bărbatul său:

— De unde mi-ai adus această sluțenie? Alungă-l din fața mea.

Iar Xantos i-a zis:

— Ajungă-ți, doamnă, nu batjocori această slugă nouă.

Iar doamna a răspuns:

— Bag de samă, Xante, că m-ai urât pe mine și vrei să-ți aduci alta, și fiindcă ți-e rușine a-mi zice mie ca să mă duc din casa ta, de aceea mi-ai adus această slugă cu cap de câine, ca neputând suferi eu slujba lui, să fug. Drept aceea dă-mi zestrea mea, că mă duc.

Iar Xantos înfruntând atunci pe Esop pentru că pe cale îi făcuse ciudate întrebări și multe vorbise, iar acum nimic nu răspunde muierei, Esop i-a zis:

— Aruncă-o în prăpastie.

Xantos a strigat:

— Taci, fiară, nu știi că pe aceasta o iubesc ca pe mine însumi?

Iar Esop răspunzând: „Iubești pe muiereșă?“ Xantos s-a înfuriat mai mult pentru acest răspuns. Atunci Esop, bătând cu piciorul în pământ, a strigat tare:

— Xantos filosoful e stăpânit de muiere! Și întorcându-se cătră doamna sa, a zis: O, doamnă, tu ai vrut să-ți cumpere filosoful rob tânăr și voinic, care să se uite la tine când te scalzi goală, și să se joace cu tine spre ocară filosofului. O, Euripides, gura ta de

aur a fost când ai zis: „Multe-s năvălirile valurilor mării, multe-s suflările cele calde ale apelor și ale focului, greu lucru-i sărăcia, grele-s și alte nenumărate rele, dar nimic nu-i așa de greu ca muierea cea rea!“ Iar tu, o, stăpână, dacă ești muiere de filosof, nu vroi să-ți slujească feciori tineri și frumoși, ca nu cumva să-ți faci de ocară bărbatul.

Ea auzind aceste cuvinte, nimic n-a avut ce să răspundă, ci a zis numai cătră bărbat:

— De unde ai vânat această frumuseță? Căci vorbitor și glumeț se vede putregaiul acesta, și mai bine m-oi împăca cu dânsul.

Atunci Xantos zise cătră Esop:

— S-a împăcat cu tine stăpâna ta.

Iar Esop zâmbind răspunse:

— Mare lucru este a împlânzi muierea!

Iar Xantos zise:

— De-acuma taci, că te-am cumpărat să-mi slujești, nu să-mi răspunzi împotriva!

A doua zi Xantos a poruncit lui Esop să vie după dânsul; și s-au dus amândoi la o grădină să cumpere legume, și culegând grădinarul o legătură de legume a luat-o Esop, iar Xantos vrând să plătească prețul legumelor, grădinarul a zis:

— Lasă, doamne, numai o întrebare să-mi dezlegi. Xantos zise:

— Ce întrebare e aceea?

Atunci grădinarul răspunse:

— Pentru ce legumele pe care eu le sădesc, măcar că adeseori le sap și le ud, tot mai târziu cresc decât acelea care răsar de sinele din pământ, și care mai curând fac sămânță, măcar că pentru acestea nimeni nici o grijă n-are?

Iar Xantos, cu toate că întrebarea era filosoficească, neștiind alt ce să zică, a răspuns că, precum altele, așa și acestea se ocârmuiesc de la purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Iar Esop fiind de față a râs; cătră care filosoful zise:

— Râzi, ori mă râzi?

Iar Esop a răspuns:

— Ba te rîd, dar nu pe tine, ci pe cel ce te-a învățat, căci cele ce se fac din purtarea de grijă a lui Dumnezeu, oamenii cei înțelepți le dezleagă. Drept aceea, pune-mă pe mine, și eu voi dezlega întrebarea.

Deci Xantos, întorcându-se, zise cătră grădinar:

— Nu se cuvine, prietine, ca eu cel ce într-atâtea școli m-am desputat, acum în grădină să dezleg la întrebări. Întreabă dar pe această sluga a mea și-ți va da deslușiri...

Iar grădinarul zise:

— Dar acest urât știe carte? O, ce nenorocire! Ci spune de știi, o, preabune, dezlegarea lucrului ce-l cerc!

Iar Esop zise:

— Muieră dacă se mărită a doua oară, pruncilor care i-a căpătat de la bărbatul ei cel dintâi le este mamă adevărată, iar celor aduși de bărbat de la nevasta sa cea dintâi le este maștîhă, și pentru aceea multă deosebire este între acești copii; căci pe acei pe care i-a născut ea, cu dragoste și cu bună grijă îi hrănește, iar pe cei născuți de la alta îi urăște, și din pizmă împruținează bucatele lor, și dă la fiii săi, căci pe aceștia firea ca pe ai săi îi iubește, iar pe ai bărbatului ca pe niște străini îi urăște. Într-acest chip și pămîntul, acelora pe care le-a născut el de la sine le este mamă adevărată, iar acelora ce sădești tu le este maștîhă; de aceea pe cele născute de la sine, ca pe niște legiuite, mai bine le hrănește și le încălzește, iar celor sădite de tine, ca unor străine, nu le dă atîta hrană.

Iar grădinarul mulțămindu-i zise:

— Crede-mă că din mare grijă și îndoială m-ai mîntuit; du-te dar, du legumele în cînte, și de cîte ori vei avea nevoie ca la grădina ta vino și-ți ia.

Iar după cîteva zile Xantos s-a dus la scîldătoare și, găsind acolo niște prietini, a zis cătră Esop să alerge acasă și să bage linte în oală, să fiarbă; iar Xantos împreună cu prietinii scîldându-se, i-a chemat la mîncare, dar le-a spus că subțire cină vor avea, adică linte, și că prietinii nu din mulțimea bucatelor se cade a-l judeca,

ci din voia cea bună a-i adevări. Deci mergând ei și intrând în casă, Xantos zise:

— După scaldătoare, dă-ne să bem, Esoape.

Iar Esop luând apă de care curgea din scaldătoare, le-a și dat. Xantos, bând, s-a umplut de putoare, și a zis:

— Ce-i aceasta, Esoape?

Iar el răspunse:

— După scaldătoare, cum ai poruncit.

Xantos și-a oprit mânia înaintea prietinelor, și-a poruncit să-i aducă ligheanul de spălat picioarele, pe care aducându-i-l, Esop aștepta; deci zise Xantos:

— Nu speli?

Iar Esop răspunse:

— Mi-ai poruncit să fac numai ceea ce am făcut; nu mi-ai zis: toarnă apă în vas, și-mi spală picioarele, și pune-mi papucii, și celelalte.

La acestea Xantos zise cătră prietinii săi:

— Oare slugă am cumpărat eu? Ba nu, ci învățător.

Deci șezând ei, Xantos a întrebat pe Esop:

— Fiartă e linte?

Iar el, luând cu lingura grăunțul de linte din oală, i l-a dat. Xantos luându-l și gândind că i-l dă ca să-l cerce de e destul de fiert, sfărmă linte în degete și zise:

— E bine fiartă, adu-o.

Iar Esop numai apă goală în blid a adus și a pus-o dinaintea lui.

Xantos zise:

— Unde-i linte?

— Ai luat-o, răspunse Esop.

Iar Xantos:

— Cum! Numai un grăunte ai fiert?

Și răspunse Esop:

— Vezi bine; căci linte ai zis, cum se zice despre una, nu linți, cum se zice despre mai multe.

Iar Xantos, neștiind ce să mai facă, zise:

— O, tovarăși, omul acesta mă va face să nebunesc. Apoi, întorcându-se spre Esop, a zis: Ca să nu mă arăt prietinelor mele ca și cum i-aș batjocori, du-te, slugă rea, de cumpăra patru picioare de porc și le fierbe curând, și le adu la masă.

Grăbindu-se el a face aceasta, și pe când fierbeau picioarele de porc, Xantos — vrând pe departe să bată pe Esop, fiind Esop cu alt lucru cuprins — fură un picior din oală și-l ascunse. După puțin veni și Esop, și căutând în oală a văzut numai trei picioare; atunci a cunoscut că cineva a umblat în oală ca să-i facă nevoie, și alergând la coteț a tăiat un picior de la porcul cel gras, pe care curățindu-l de peri, l-a aruncat în oală și l-a fiert cu celelalte. Iar Xantos temându-se ca nu cumva Esop, negăsind piciorul cel furat, să fugă, s-a dus și l-a aruncat iarăși în oală: iar când Esop a răsturnat picioarele în blid și s-au aflat cinci, Xantos a întrebat:

— Ce-i aceasta, Esoape? Cum de sunt cinci picioare?

Iar el a întrebat:

— Doi porci câte picioare au?

Xantos răspunse:

— Opt.

Zise atunci Esop:

— Aici sunt cinci, și porcul cel gras din coteț are trei, face tocmai opt picioare.

Și Xantos foarte supărându-se, zise către prieteniile săi:

— Bine am zis eu mai înainte, cum că acesta curând mă va face să nebunesc.

Iar Esop zise:

— Stăpâne, nu știi că a scădea și a adăoga la același capital suma cuviincioasă nu este sminteală.

Deci Xantos, neaflând nici o pricină binecuvântată ca să bată pe Esop, s-a liniștit.

A doua zi, unul dintre ucenici a gătit cină scumpă, și între alții a poftit la masă și pe Xantos. Și cinând ei împreună, Xantos alese cele mai bune bucate din cele de pe masă și, dându-le lui Esop care sta la spatele sale, i-a zis:

— Du-te și dă acestea voitoarei mele de bine.

Iar el ducându-se gândea întru sine: „Acum am prilej să-mi răzbun pe stăpână-mea, pentru că dintăi când am venit și eram încă nou, m-a batjocorit; voi vedea acum: bine vrea ea stăpânului meu?“

Deci ducându-se acasă, șezând în tindă, și chemând pe stăpână-sa, bucatele le-a pus dinaintea ei și a zis:

— Stăpână, acestea toate le-a trimes stăpânul, dar nu ție, ci voitoarei lui de bine.

Și chemând cățeaua a zis:

— Vino, Lichena, mănâncă, căci ție a poruncit stăpânul să-ți dau acestea. Și pe rând toate le-a aruncat cățelei. Și după acestea s-a întors la stăpânul său, care întrebându-l: datu-le-a toate voitoarei sale de bine?

— Toate le-am dat — a răspuns Esop — și înaintea mea le-a mâncat!

Iar Xantos mai întrebându-l:

— Și ce zicea când mânca?

Esop a răspuns:

— Mie nu mi-a zis nimica, dar în sine îți mulțamea ție.

Iar muierea lui Xantos, ocară socotind sieși acel lucru, învino-vățea pe bărbat; cum că mai mult iubește pe cățea decât pe dânsa, și învinuindu-l de rea-voință a zis:

— E adevărat că de aici înainte mai mult n-oi șede cu el.

Și intrând în casă plângea.

Iar ei bând, își puneau unul altuia întrebări, și unul dintr-înșii zise:

— Oare când va fi mare tulburare între oameni?

Esop aproape stând răspunse:

— Când se vor scula morții cerându-și fiecare averea sa.

Și ucenicii râzând au zis:

— Ascuțit la minte mai este acest om nou.

Iar altul a pus iarăși o întrebare:

— Pentru ce oaia când o duc la înjunghiere nu zbiară, pe când porcul foarte tare guiță?

Esop iarăși răspunse:

— Fiindcă oaia e deprinsă la mulș și la tuns, și când o prinzi de picior și vede fierul ea nu se teme, căci socotește că pentru aceea o prinde, ca s-o mulgă sau s-o tundă, și tace; dar porcul nu-i nici mulș, nici tuns, și când îl prind, el știe că la nimic din acestea nu-l duc, ci numai pentru ca să-i ia carnea, și de aceea guiță.

Auzind aceste răspunsuri, ucenicii iarăși l-au lăudat, râzând foarte.

Iar după ce s-a sfârșit ospățul, Xantos s-a întors acasă și a început, ca de obicei, a vorbi cu muierea sa: însă ea, întorcându-se cătră dânsul a zis:

— Nu te apropia de mine. Dă-mi zestrea mea și mă voi duce, căci după cele făptuite n-oi mai ședea cu tine; și tu du-te de te joacă cu cățeaua căreia i-ai trimes bucatele!

Iar Xantos mirându-se zise:

— Nu se poate să nu-mi fi făcut iarăși vreun rău Esop. Și zise cătră muiere: Ce e aceasta, doamnă, eu am băut și tu te-ai îmbătat? Cui am trimes bucatele? Au nu ție?

— Pe Dumnezeu, mie nimic nu mi-ai trimes, ci cățelei.

Iar Xantos chemând pe Esop i-a zis:

— Cui ai dat bucatele?

Răspuns-a Esop:

— Voitoarei tale de bine.

Atunci Xantos zise cătră muiere:

— De ce zici că nimic n-ai luat?

Ea răspunse:

— Cu adevărat nimic.

Iar Esop zise:

— Cui ai poruncit, stăpâne, să dau bucatele?

Răspunse Xantos:

— Voitoarei mele de bine.

Și Esop chemând cățeaua zise:

— Aceasta îți voiește binele; căci muierea, măcar că se zice că-ți voiește binele, îndată însă ce nu-i vei face pe voie, se mânie, ocărăște și se duce; iar pe câine de-l bați, de-l alungi, el tot nu se duce, ci de toate uitându-și, îndată vine și se îmblânzește, plecându-se stăpânului; drept aceea se cădea, stăpâne, să zici: du aceste bucate muierei mele, iar nu binevoitoarei mele.

Atunci Xantos zise:

— Vezi, doamnă, că nu sunt de vină eu, ci cel ce a adus bucatele; pentru aceea rabdă, căci mi se va ivi prilej și-l voi bate. Iar ea neascultând, pe furiș, a fugit la părinții săi.

Atunci Esop zise:

— Vezi, stăpâne, că bine am zis: căteaua mai mult bine îți voiește decât stăpâna mea.

Și trecând câteva zile și muierea rămâind neîmpăcată, Xantos a trimis la dânsa pe niște cumnați ca s-o înduplece să se întoarcă acasă, dar ea n-a vrut să asculte, și atunci Xantos s-a supărat. Iar Esop mergând la dânsul a zis:

— Nu te întrista, stăpâne, căci eu voi face-o ca mâine de bunăvoie și foarte degrabă să vie la tine. Și luând el bani, s-a dus în târg, și cumpărând găște, găini și altele, pentru ospăț, umbla pe la case; și trecând pe lângă casa părinților stăpânei sale, ca din întâmplare, făcându-se că nu știe că-i casa lor și că acolo este și stăpână-sa, s-a întâlnit cu unul dintr-aceia și l-a întrebat dacă n-au ceva bun de vânzare pentru nuntă. Iar acela întrebă:

— Cui trebuiesc acestea?

La care Esop răspunse:

— Lui Xantos, filosoful, căci mâine va să se însoare.

Iar acela spuind muierei lui Xantos precum a auzit, ea îndată s-a dus la Xantos strigând și zicând între altele și acestea:

— Până voi fi eu vie, o, Xante, nu vei putea lua altă muiere!

Și așa a rămas acasă din pricina lui Esop, precum se și dusesse tot dintr-a lui.

Iar după vreo câteva zile, Xantos, chemând prietiniii săi la prânz, zise lui Esop:

— Du-te și cumpără ce e mai bun și mai frumos.

Iar el mergând zicea întru sine: „Voi învăța eu pe stăpân să nu poruncească nebunește“. Și a cumpărat numai limbi de porc, și le-a gătit; și șezând ei la masă, le-a adus la toți limbă friptă cu sare. Oaspeții laudară pe Esop că a pus întâi bucate filosofești, pentru că limba este unealta vorbei. După aceea, Esop iarăși a pus la masă limbi fierte; și mai cerând ei alte și alte bucate, el nimic alta nu le mai aducea, fără numai limbi. Iară mesenii mâniindu-se, că tot aceleași bucate le dă, ziseră:

— Până când tot limbi? Că noi astăzi tot limbi mâncând, ne dor ale noastre limbi.

Iar Xantos zise supărat:

— Nu mai ai altceva, Esoape?

— Zău nu! răspuse.

Atunci Xantos, aprinzându-se de mânie, zise:

— Au nu ți-am poruncit, nemernicule, să cumperi ce e mai bun și mai frumos de mâncat?

Și răspuse Esop:

— Îți mulțămesc, stăpâne, că mă dojenești înaintea atâtor oameni învățați, și pe care îi rog să-mi spuie, ce este mai bun și mai frumos în viață? Nu este oare limba, căci toată învățătura și filosofia prin ea se arată și se învață? Dărilor și luările, neguțătoria, închinăciunile, laudele și chiar muzica — prin ea se fac. Prin ea se fac nunțile, se zidesc cetățile, se mântuiesc oamenii, și pe scurt: toată viața noastră prin ea stă. Așadar, nimic nu este mai bun decât limba.

Pentru toate acestea ucenicii ziceau că Esop bine grăiește, dar că a greșit dascălul, și fieștecare s-a dus acasă.

A doua zi iarăși împutând ei lui Xantos, el le-a răspuns că nu din voia sa s-a întâmplat aceea, ci din răutatea slugii sale:

— Iară astăzi, se va schimba cina, și chiar înaintea voastră voi vorbi cu el.

Deci chemând el pe Esop, de față cu ucenicii, i-a poruncit să ia ce e mai prost și mai rău să gătească de mâncare, fiindcă ucenicii săi vor mânca iarăși la dânsul. Iar Esop nimic schimbând, a cumpărat iarăși limbi și gătindu-le le-a pus pe masă. Iar oaspeții murmurau și cârteau între sine zicând:

— Iarăși limbi de porc.

Și după aceea iarăși le-a pus limbi și iarăși, și iarăși, adică toată cina a fost din limbi. Iar Xantos, mâniindu-se, a zis:

— Și ce e aceasta, Esoape? Au doară ți-am poruncit să gătești iarăși de mâncare ce e mai bun și mai frumos? Au nu ți-am zis să cumperi ce-i mai prost și mai rău?

Esop răspunse:

— Și ce e vreodată mai rău decât limba, o, stăpâne? Au nu prin ea se strică cetățile? Au nu prin ea se omoară oamenii? Au nu toate minciunile, blestemele și jurămintele strâmbe se fac într-însa? Au nu căsătoriile, domniile și împărățiile se strică din ea? Pe scurt: toată viața noastră prin ea se umple de nenumărate răutăți! Acestea zicând Esop, unul din cei ce ședeau împreună a zis lui Xantos: :

— De nu-ți vei lua foarte bine sama, acesta te va face să nebunești, căci cum îi e forma așa-i e și sufletul.

Iar Esop zise cătră acela:

— Omule, mi se pare că tu ești rău și ciudat, căci întărâți pe stăpân asupra slugii.

Iar Xantos, vrând cu aceasta să poată bate pe Esop, a zis:

— Nemernicule, fiindcă ai zis prietinelui meu că este ciudat, adu-mi sau arată-mi om fără ciudățenie.

Deci, a doua zi, ieșind Esop în uliță și uitându-se la cei ce veneau și treceau, vede șezând mult într-un loc pe unul pe care îl judeca a fi un om fără lucru și prost, și ducându-se la el i-a zis:

— Te cheamă stăpânul meu să prânzești cu el.

Iar prostul neîntrebându-l nimica, nici cine este, nici cine îl cheamă, a intrat în casă cu încălțămintele sale proaste, cum erau, și a șezut. Iar Xantos a întreat pe Esop cine este acela. Esop i-a spus:

— Om fără ciudățenie.

Atunci Xantos zise la ureche muierei să se supuie și să facă tot ce-i va porunci el, ca cu chipul acesta să poată bate pe Esop. După aceea zise înaintea tuturor:

— Doamnă, pune apă în vas și spală picioarele oaspetelui (cugetând întru sine că oaspele nu va vrea să lase a-i spăla doamna picioarele și, astfel arătându-se curios, să poată bate pe Esop).

Iar ea puind apă în vas, s-a apropiat de picioarele necunoscutului vrând să i le spele; și el cunoscând că aceasta e stăpâna casei, gândea întru sine: „Vrea să mă cinstească, și de aceea cu înseși mâinile sale vrea să spele picioarele mele, deși ar fi putut porunci aceasta slujnicilor“, și, întinzând picioarele, zise:

— Spală-le, stăpână!

Și cum a zis aceasta, a șezut. Iar Xantos porunci se dea oaspetelui întâi să bea; el iarăși cugeta întru sine cum că se cădea ca ei să bea mai întâi, însă pentru că lor le place așa, nu se cade să întrebe pentru ce fac aceasta, și luând a băut. Apoi prânzind ei, și punând dinaintea oaspetelui o bucată din care cu mare plăcere mânca el, Xantos a început a ocări pe bucătar că rău a gătit acea bucată, și gol îl bătea; iar prostul gândea întru sine: „Bucata foarte bine este gătită, și nimic nu-i lipsește ca să fie bine făcută; dar dacă stăpânul casei fără de vină vrea să-și bată sluga, ce-mi pasă mie?“ Iar Xantos se mânia, și mai trist se arăta, fiindcă oaspetele nimic curios nu cerca. Mai pe urmă porunci să-i aducă plăcinte, iar oaspetele, ca și cum niciodată n-ar fi mai gustat plăcinte, le învălătuca și, luându-le, ca pâinea le mânca. Iar Xantos, judecând pe cel ce le-a făcut, zise:

— Pentru ce, o, blăstămate, fără miere și fără piper ai făcut plăcintele?

Și bucătarul răspunse:

— De nu sunt coapte plăcintele, pe mine mă bate, stăpâne, iar de nu sunt gătite cumsecade, nu pe mine, ci pe stăpână o dojenește.

Iar Xantos zise:

— De-a făcut muierea mea aceasta, de vie acum o voi arde!

Și iarăși a făcut semn muierii să se supuie, că doar va răpune pe Esop.

Deci poruncind să aducă lemne, a aprins focul, și apucând muierea a pus-o lângă foc, așteptând ca și cum ar vrea s-o arunce în flăcări, însă tot întârziind oare cum a face aceasta și uitându-se împrejur să vadă, doar l-ar opri prostul, să nu îndrăznească de a face una ca aceasta. Dar prostul iarăși întru sine socotea: „Nefiind nici o pricină binecuvântată, pentru ce omul acesta se mânia astfel?“ După aceea zise:

— O, stăpâne! Dacă judeci că se cade să faci aceasta, așteaptă-mă puținel să mă duc s-aduc și pe muierea mea de la câmp, ca pe amândouă odată să le arzi.

Acestea auzind Xantos de la omul acela, și mirându-se de sinceritatea și generozitatea lui, zise lui Esop:

— Iaca om cu adevărat necurios; ne-ai biruit, o, Esoape, ajungă-ți acuma. Iar după aceasta îți vei căpăta slobozenie.

A doua zi Xantos a poruncit lui Esop să se ducă la scaldătoare, ca să vadă dacă sunt mulți oameni acolo, căci vrea să se scalde. Deci mergând el, a întâlnit în cale-i pe polițai, care, cunoscându-l că este al lui Xantos, l-a întrebat unde se duce. Iar el a spus:

— Nu știu!

Polițaiul, crezându-l că-i nesocotește întrebarea, pornește să-l ducă la închisoare. Iar când îl ducea, Esop îi striga:

— Vezi, domnule, că aveam dreptate să-ți spun că nu știam unde merg? Căci ceea ce n-am așteptat, aceea mi s-a întâmplat, adică m-am întâlnit cu tine și m-ai trimes la închisoare.

Atunci polițaiul, mirându-se cât de curând și de bine i-a răspuns, l-a lăsat să se ducă. Iar Esop, ducându-se la scaldătoare și văzând acolo o mulțime de lume, a văzut și o piatră în ușa de care toți cei ce intrau și ieșeau se loveau. Însă unul dintre cei ce intrară mai pe urmă o ridică și o puse la o parte. Și întorcându-se Esop la stăpânul său, îi zise:

— De vrei, stăpâne, să te scalzi, poți merge, căci numai un om am văzut la scaldătoare.

Apoi mergând Xantos și văzând mulțimea ce se scâldea, a zis:

— Dar ce-i aceasta, Esoape, au n-ai zis că numai un om ai văzut la scaldătoare?

— Cu adevărat, stăpâne, că numai un om am văzut — răspunse Esop — căci piatra aceasta (și o arătă cu mâna) în ușa am găsit-o și toți cei ce intrau și ieșeau se loveau de dânsa, iar mai la urmă a intrat unul care, înainte de a se fi lovit de ea, a ridicat-o și a dat-o la o parte. Drept aceea numai pe acela unul am zis că l-am văzut, om socotindu-l pe el mai mult decât pe toți ceilalți. Atunci Xantos a zis:

— Nimica nu e greu lui Esop spre a le îndrepta.

Iară într-o altă zi, făcându-se un ospăț și fiind și Xantos împreună cu ceilalți filosofi, crescând băutura, multe întrebări erau între dâșii; iar Xantos începând a se tulbura, Esop, care sta lângă dânsul, i-a zis:

— Stăpâne, Bachus sau vinul trei temperamente are: cel dintâi al veseliei, cel al doilea al beției și cel de al treilea al sfâzii. Drept aceea și voi, fiindcă acum sunteți beți și voioși, cele ce mai sunt le lăsați.

Atunci Xantos, beat fiind, a zis:

— Taci! Pe cei din iad du-te de-i învață!

Iar Esop a zis:

— Și tu în iad te vei târî.

Atunci unul dintre ucenici văzând pe Xantos cam beat, ba să zic adevărul, beat de tot, zise:

— O, dascăle, oare poate vreun om să bea marea?

Iar Xantos răspunse:

— Vezi bine că poate, căci eu însumi o pot bea.

Și ucenicul adăose:

— Dar de nu vei putea, ce dai?

Xantos răspunse:

— Casa mea o dau toată.

Într-aceea scoțând inelele au făcut legătură și s-au dus. A doua zi, spălându-se pe față și nevăzând inelul când se spăla, a întreat pe Esop despre inel și Esop îi spuse:

— Nu știi ce s-a făcut inelul, dar numai una știu, anume că ți-ai pierdut casa.

Xantos întrebă mirat:

— Pentru ce?

Esop răspunse:

— Pentru că ieri, beat fiind, te-ai legat că vei bea marea și spre încredințare ai pus inelul.

Și Xantos zise:

— Cum voi putea face eu un lucru ce e peste putință? Te rog, acum, de ai vreo cunoștință, vreo înțelepciune, vreo știință, ajută-mi să biruiesc și să stric legătura.

Esop îi răspunse:

— Să biruiești, nu poți, dar ca să strici legătura, aceasta voi face-o. Când vă veți aduna astăzi la un loc, să nu te arăți de fel ca și cum te-ai teme de cele ce te-ai legat la beție, ci tot acelea și treaz să le zici. Apoi să poruncești să se așeze masa la marginea mării, și să vie acolo slugile pregătite cu pahare, ca să-ți deie ție să bei apă din mare; și când vei vedea că toți oamenii s-au strâns acolo ca să privească, tu să te așezi la masă și să primești să-ți umple paharul din mare, și luându-l în văzul și auzul tuturor celor de față să zici celui ce e mai mare peste legătură, așa: „Ce legătură am făcut eu înaintea dumitale?“ Și el îți va răspunde că te-ai legat să bei marea. Atunci te vei întoarce spre toți cei de față și le vei spune așa: „Bărbați samieni, știți și voi foarte bine cât de multe râuri se varsă în mare, iar eu m-am legat ca numai marea să o

beau, dar nu și apele care se varsă într-însa. Drept aceea, prietinel acestuia mai întâi să meargă să oprească toate acele ape, apoi eu îndată voi bea marea singură.“

Xantos, cunoscând că cu chipul acesta legătura va fi stricată, foarte tare s-a bucurat.

Deci s-a adunat poporul pe țărmul mării ca să privească la cele ce erau să se facă și Xantos a zis și a făcut întocmai după cum era învățat de Esop. Samienii, auzind aceasta, au strigat lăudând pe Xantos și mirându-se de el ; iar ucenicul, căzând la picioarele lui Xantos, se mărturisii biruit de acesta și se rugă să se strice legătura, ceea ce Xantos a și făcut-o, rugat fiind și de popor. Apoi întorcându-se ei acasă, Esop s-a dus la Xantos și i-a zis:

— Stăpâne! Eu cel ce ți-am dăruit viața nu sunt vrednic să-mi dai libertatea?

Iar Xantos, înfruntându-l, l-a suduit, zicându-i:

— Au nu vreau eu să fac aceasta? Dar ieși dinaintea ușii afară și te uită, și de-i vedea doua ciori, spune-mi că-i bun semn, iar de-i vedea una, e rău.

Deci ieșind Esop afară s-a întâmplat de-a văzut într-un copac stând două ciori, și întorcându-se înlăuntru a spus lui Xantos, iar până ce să iasă acesta afară ca să vadă, una din cele două ciori a zburat, și Xantos, văzând numai una singură, zise:

— Blăstămatele, nu mi-ai spus mie că ai văzut două?

— Da — zise Esop — însă una a zburat.

Atunci Xantos zise supărat:

— Nu încetezi, ticălosule, de a mă batjocori?

Apoi porunci să-l dezbrace și să-l bată. Iar pe când îl băteau pe Esop, venind oarecine, a chemat pe Xantos la cină, și Esop în bătaie a strigat:

— Vai de mine, mișelul! Eu cel ce am văzut doua ciori mă bat, iară tu care ai văzut numai una te duci la ospăț; deșert a fost așadar semnul pentru amândoi.

Xantos, auzind pe Esop cum se văita și mirându-se de înțelepciunea lui, a poruncit să nu-l mai bată.

Și nu după multă vreme, Xantos a chemat la dânsul pe filosofi și pe retori, ca să prânzească împreună și a poruncit lui Esop să stea la ușă, și pe nici un neînvățat să nu lase să intre, ci numai pe cei învățați. Deci venind ceasul prânzului și Esop, închizând ușa, sta înlăuntru, și viind unul din cei chemați, a bătut la ușă; iar Esop dinlăuntru îl întrebă:

— Ce mișcă câinele?

Iar acela, socotind că pe dânsul îl numește câine, s-a întors de la ușă și s-a dus mânios. Și așa fieștecare viind, iarăși se ducea mânios, gândind că-i batjocorește, căci dinlăuntru Esop pe fieștecare tot așa îl întreba. Mai pe urmă bătând unul la ușă și auzind întrebarea: Ce mișcă câinele? răspunse:

— Coadă și urechile.

Esop, judecând că bine a răspuns, îi deschise ușa și, mergând la stăpânul său, i-a spus:

— Nici un filosof n-a venit la ospățul tău, o, stăpâne, fără numai acesta.

Iar Xantos foarte s-a supărat, socotind că l-au amăgit cei chemați.

A doua zi, adunându-se ei la școală, toți învinovăteau pe Xantos zicându-i:

— Cum se poate, învățătorule? Dacă ai vrut să glumești cu noi, trebuia oare să pui pe stricatul acela de Esop ca să ne batjocorească și să ne numească câini?

Iar Xantos le răspunse:

— Visați, ori adevărul grăiți?

Și ei răspunseră:

— Nu dormim, ci adevărul îți spunem.

Și îndată chemând Xantos pe Esop, l-a întrebat mânios:

— Pentru ce ai înapoiat cu rușine pe prietinii mei, ieri?

Esop răspunse:

— Au nu tu, stăpâne, mi-ai poruncit să nu las pe nici un om prost sau neînvățat să vie la ospățul tău, ci numai pe cei învățați?

Xantos zise:

— Și ce sunt aceștia, au nu sunt învățați?

Esop răspunse:

— Nu, nicidecum, căci bătând ei la ușă și eu întrebându-i dinăuntru: Ce mișcă câinele? nici unul dintr-înșii n-a înțeles întrebarea; de aceea eu, văzându-i pe toți neînvățați, n-am lăsat pe nici unul înăuntru, afară numai de acesta, care, singur înțelegând întrebarea și răspunzând la ea cum se cuvine, l-am lăsat să intre.

Atunci toți au zis că Esop are dreptate.

După vreo câteva zile, Xantos luând după sine pe Esop, s-au dus la mormânturi și cetea scrisorile cele de pe copârșai, iar Esop văzând pe o piatră literele acestea: A, B, Δ, O, E, Θ, X¹, le arătă lui Xantos, întrebându-l de poate dezlega ce însemnează ele; și cercetându-le, Xantos n-a putut desluși înțelesul lor, și și-a mărturisit astfel neștiința. Atunci Esop îi zise:

— Stăpâne! Dacă prin aceste litere ți-oi arăta comoara, cu ce mă vei dărui?

Xantos îi zise:

— Crede-mă, îți voi da slobozenia și aurul pe jumătate.

Esop se depărta atunci patru pași mai înapoi de la acea scriptură, și săpând acolo a găsit comoara, pe care a dat-o stăpânului său, zicându-i:

— Dă-mi ceea ce mi-ai făgăduit, căci iată comoara!

Iar Xantos, îi zise:

— Nu-ți dau, până ce nu-mi vei spune mai întâi și înțelesul literelor prin care s-a putut dovedi comoara, că a ști aceasta mai de mare preț este mie decât comoara.

Și Esop zise:

— Cel ce a îngropat această comoară aici, ca un om învățat, a săpat și aceste litere care spun: „α, ὀπὸβας”² — adică mergi înapoi;

¹ Slove grecești: A,B,D,O,E,T,H.

² *Apobas*.

β, βήματα¹ — pași; δ, τέσσαρα² — patru ; ὄ, ὀρύξας³ — săpând; ε, εὐρήσεις⁴ — vei găsi; Θ, Θησαυρὸν⁵ — comoară ; χ, χρυσίον⁶ — de aur⁴

Xantos îi zise:

— Fiindcă ești așa de dibaci și deștept, nu vei căpăta slobozenia.

Iar Esop zise:

— Voi da de știre, stăpâne, împăratului vizantinilor, căci pentru el a fost pusă această comoară.

— Și de unde știi aceasta? zise Xantos.

— Din litere — răspunse Esop — fiindcă acestea așa spun: „α, ἀπόδος⁷ — dă înapoi ; β, βασιλεῖ⁸ — împăratului; δ, Διονυσίω⁹ — Dionisie; ο, ὄν¹⁰ — care; ε, εὔρες¹¹ — ai găsit ; θ, θησαυρον¹² — comoara ; χ, χρυρίου¹³ — de aur.“

Iar Xantos auzind că aurul este al împăratului, zise cătră Esop:

— Ia jumătate din el, și taci.

Dar Esop zise:

— Nu-mi dai tu mie acum aceasta, ci cel ce a pus aurul aici ; și iată cum, căci literele acestea așa spun: „α, ἀνελομενοι¹⁴ — luându-l ; β, βαδισχντες¹⁵ — ducându-vă; δ, διελέστε¹⁶ — împărțiți-l; ο, ὄν¹⁷ — care; ε, εὔρτε¹⁸ — ați găsit; θ, θησαυρὸν¹⁹ — comoara ; χ, χρυσιου²⁰ — de aur.“

Atunci Xantos zise:

— Vino acasă, ca și comoara să o împărțim, și tu slobozenie să capeti.

Deci, ducându-se ei acasă, și Xantos temându-se de gura lui Esop, a poruncit de l-au băgat în temniță; iar Esop, pe când îl duceau, zicea:

¹ Bemata. ² Tessara. ³ Orixas. ⁴ Eureseis. ⁵ Tesauron. ⁶ Hrision. ⁷ Apodos. ⁸ Basilei. ⁹ Dionisio. ¹⁰ On. ¹¹ Eures. ¹² Tesauron. ¹³ Hrisiu. ¹⁴ Anelomenoi. ¹⁵ Badisantes. ¹⁶ Dieieste. ¹⁷ On. ¹⁸ Eurete. ¹⁹ Tesauron. ²⁰ Hrisiu.

Toate acestea sunt vorbe grecești și sunt scrise cu slove grecești.

— Așa sunt făgăduințele filosofilor! Căci nu numai că nu-mi dă slobozenia, dar încă și în temniță poruncește să mă arunce. Xantos, auzindu-i căinarea, a poruncit să-l dezlege, și-i zise:

— La toate bine zici; dar dacă vei căpăta slobozenie, mai mult mă vei pârî.

Atunci Esop i-a zis:

— Orice rău poți să-mi faci, fă-mi-l, căci și fără de voie mă vei slobozi.

Pe vremea aceea, ceva nemaipomenit s-a întâmplat în Samos, și anume; într-o sărbătoare mare, zburând cu repeziciune un vultur și luând inelul cel de obște, l-a slobozit în sânul unei slugi. De acest semn samienii spăimântându-se și în mare întristare căzând, s-au adunat laolaltă și au început a ruga pe Xantos, căci el era cel mai dintâi cetățean și filosof, ca să le dezlege acest semn nemaipomenit. Iar el îndoindu-se, a cerut timp; și ducându-se acasă, mult era trist și băgat în grijă, ca unul ce nimic nu putea judeca despre fapta aceea. Iar Esop, cunoscând supărarea lui Xantos, merse la el și-i zise:

— Pentru ce ești trist? Spune-mi mie și leapădă-ți întristarea.

Xantos îi spuse mahnirea sa, și Esop îi zise:

— Măine, ducându-te în târg, zi samienilor: „Eu nici am învățat a dezlega semnele cele minunate, nici a găci, dar am un rob care multe lucruri știe; el vă va spune vouă ce cercați. Și de voi dezlega eu, stăpâne, tu vei avea cinste că ai o asemenea slugă; iar de nu voi putea dezlega, numai mie îmi va fi rușine.

Deci, încrezându-se Xantos și a doua zi ducându-se în adunare și stând în mijlocul celor ce se adunase, le-a spus cele ce-l învățase Esop. Iar ei îndată l-au rugat să cheme pe Esop, carele venind, a stat în mijlocul lor. Sămienii, văzând fața lui, au strigat râzând:

— Această față va dezlega semnul? De la urâtul acesta ce bine vom putea să auzim?

Și iarăși au început a râde. Iar Esop, tinzându-și mâna, a cerut să tacă toți și a zis:

— Bărbați samieni, ce râdeți de fața mea? Căci, nu la față, ci la minte se cade a căuta, căci de multe ori în chip urât bună minte a pus firea. Au voi vasul pe dinafară îl prețuiți și nu vinul ce este într-însul?

Acestea auzind ei de la Esop, toți au zis:

— Esoape, tot ceea ce poți să știi, spune cetății.

Atunci Esop cu îndrăzneală zise:

— Bărbați samieni, fiindcă norocul, care pururea se nevoiește, a deschis luptă între domn și rob pentru slavă, de se va părea robul mai prejos decât domnul, bătut se va duce ; iar de se va părea mai presus, tot bătut va fi. Dacă dar voi veți face să capăt eu slobozenia mea, vă voi spune lucrul ce-l cercați.

Atunci poporul într-un glas a strigat către Xantos zicând:

— Dă slobozenia lui Esop; ascultă pe samieni, dăruiește slobozenia lui pentru noi!

Iar Xantos nu vroia. Atunci pretorul i-a zis:

— Xante, de nu-ți place ție a asculta de popor, eu, într-această oră, voi da slobozenia lui Esop, și atunci va fi deopotrivă cu tine!

Atunci Xantos, vrând-nevrând, a trebuit să dea slobozenia lui Esop. Și îndată precul¹ a strigat:

— Xantos, filosoful, dă slobod pe Esop samienilor.

Și așa s-a împlinit cuvântul lui Esop, care spusese lui Xantos că și fără de voie îi va da slobozenia. Drept aceea Esop, căpătând slobozenia și stând în mijlocul lor, a zis:

— Bărbați samieni, vulturul, precum știți, este împăratul paserilor; iar fiindcă a luat inelul cel împărătesc și l-a slobozit în sânul unei slugi, aceasta însemnează că un împărat din cei ce sunt acum vrea ca slobozenia voastră să o supuie robiei și legăturile voastre să le strice.

Aceasta auzind samienii s-au umplut de întristare.

Și nu după multă vreme le-au venit lor scrisori de la Cresus, împăratul lidienilor, poruncindu-le ca din acel timp să-i deie tribut;

¹ Prec — crainic

iar de nu vor asculta, să se gătească de război. Deci, sfătuindu-se ei cu toții, hotărâră a se supune și a da tribut lui Cresus; mai înainte însă de a da urmare acestei hotărâri, ziseră că ar fi bine să întrebe și pe Esop, și întreat fiind acesta, a zis:

— Fiindcă domnii voștri au hotărât să dați tribut și să ascultați de împărat, acum sfat nu voi mai da, ci voi spune numai o vorbă, și veți ști ce va fi de folos. Norocul două căi a arătat în viață: una a slobozeniei, al căreia început e cu anevoie, dar sfârșitul ușor; alta a robiei, al cărei început e lesne, iar sfârșitul cu osteneală.

Acestea auzindu-le samienii au strigat:

— Noi fiind slobozi, de bunăvoie nu vrem să ne facem robi!

Și pe sol fără de izbândă l-au trimes îndărăt. Acestea aflând Cresus, a vrut ca să se bată cu samienii, dar solul i-a zis:

— Nu vei putea birui pe samieni, câtă vreme Esop va fi între dânșii și le va da sfat; dar mai bine poți, o, împărate, să trimieți soli și să ceri de la ei pe Esop, făgăduindu-le că le vei fi recunoscător și că nici tribut nu vei lua de la ei ; și așa doară îi vei putea învinge.

Și Cresus s-a înduplecat la aceasta și a trimes sol de a cerut să-i dea pe Esop. Iar samienii au făcut sfat ca să-l deie. Esop, înțelegând acestea și, stând în mijlocul lor, a zis:

— Bărbați samieni, mie îmi va fi mare cinste de a mă duce la picioarele împăratului, dar mai înainte vreau să vă spun o fabulă; deci ascultați: Odinioară, pe când animalele vorbeau între ele, lupii au făcut război împotriva oilor, iar oile împreună cu câinii se băteau împotriva lupilor, și-i alungau. Lupii însă, trimiețând sol, au zis oilor: de le este voia să trăiască în pace și nici un război să nu aibă, să le deie lor pe câini. Și oile proaste au crezut, și dând pe câini lupilor, aceștia și pe câini i-au rupt, și pe oi foarte lesne le-au ucis.

Atunci samienii, cunoscând înțelesul fabulei, au hotărât să ție la dânșii pe Esop, dar acesta n-a vrut, ci împreună cu solul s-a dus la Cresus. Iar dacă a ajuns în Lidia, împăratul, văzând pe Esop stând înaintea sa, s-a mâniat zicând:

— Vezi ce pocitură de om mi-a fost mie împiedicare să nu pot supune acea insulă!

Atunci Esop zise:

— Preamărite împărate, nu de silă sau de nevoie am venit la tine, ci de bunăvoie ; îngăduie dar puțin a mă asculta: Un om prinzând lăcuste și ucigându-le, a prins și un greieruș, și vrând să-l ucidă, greierușul îi zise: „O, omule, nu mă ucide în zadar, căci eu nici spicele le stric, nici altă pagubă nu-ți fac, ci numai cu dulce cântare desfățez pe călători, și mai mult decât glasul nu vei găsi alt nimic în mine“. Și auzind acestea omul, l-a lăsat de s-a dus. Drept aceea și eu, o, împărate, cad la picioarele tale, ca să nu mă omori fără de pricină. Căci nimănui nici un rău nu pot face, ci aflându-mă într-un trup prost, vorbesc însă cuvinte bune.

Iar împăratul, mirându-se de cumițenia vorbelor lui și fiindu-i milă de dânsul, îi zise:

— Esoape, nu eu îți dăruiesc ție viața, ci soarta ta. Drept aceea cere de la mine orice vrei, și ți se va da.

Iar Esop zise:

— Rogu-te, împărate, împacă-te cu samienii.

Și împăratul răspunse:

— M-am împăcat!

Iar Esop, căzând la pământ, i-a mulțămît, și după aceea a scris fabulele sale care și până astăzi sunt, și le-a lăsat la împăratul.

Și luând carte de la împăratul cătră samieni, cum că pentru Esop s-a împăcat cu dânșii, cu multe daruri s-a întors la Samos; iar samienii, văzându-l, i-au pus cununi și joc au făcut pentru dânsul. Iar el cetindu-le cartea împăratului le-a arătat prin aceasta că libertatea care a dobândit-o el de la popor, el a răscumpărat-o dându-le lor libertate.

Apoi a plecat din insulă prin țări străine, și pretutindeni întrebându-se cu filosofii, s-a dus și în Babilonia unde, arătându-și știința sa, a ajuns mare la împăratul Lichir. Căci pe timpurile acelea împărații, având pace între dânșii, pentru desfățarea lor cu întrebări sofistice se îndeletniceau, trimețând unul altuia, prin cel

ce le dezlega, darea cu care se legau a lua de la cel ce trimetea asemenea întrebări. Iar acela ce nu le putea dezlega, asemenea dare da. Întrebările ce se trimeteau lui Lichir, Esop, înțelegându-le, le dezlega, și mărit făcea pe împăratul ; iar el în numele lui Lichir alte întrebări trimetea împăraților, care rămânând nedezlegate, împăratul foarte multe tributuri lua.

Iar Esop neavând fii, a luat de suflet pe fiul unui boier anume Enn, pe care, aducându-l la împăratul, l-a arătat ca pe un legiuit fiu al său. Iar nu după mult timp Enn foarte obraznic s-a purtat cu cel ce l-a luat de fiu, și aflând despre aceasta Esop hotărî să scoată pe Enn din casă; iar acesta mâniindu-se a scris carte falsă, adică cu numele lui Esop, către cei ce puneau întrebări lui Lichir, cum că mai bucuos și gata ar fi a se duce la ei, decât a mai rămâne la Lichir, și a dat-o împăratului acestuia pecetluită cu inelul lui Esop. Împăratul, văzând pecetea, a crezut. Și foarte aprinzându-se de mânie a poruncit îndată lui Ermip ca fără nici o cercetare să omoare pe Esop, ca pe un trădător al împărăției. Dar Ermip, fiind prietin lui Esop, s-a arătat și atunci prietin și, ascunzându-l într-un loc unde nimeni nu-l știa, îi dădea acolo hrană într-ascuns. Iar Enn, din porunca împăratului, toată averea lui Esop a luat-o.

După câțeva vreme Netinav, împăratul egiptenilor, auzind că au omorât pe Esop, a trimis de îndată carte lui Lichir, prin care îi porunca să-i trimeată meșteri arhitecți ca să zidească un turn care nici cerul, nici pământul să nu-l atingă, și totodată să-i răspundă cineva la toate ce-l va întreba; și de va face acestea, să ia daruri, iar de nu, să plătească însuși. Acestea cetindu-le Lichir, s-a întristat foarte, pentru că nimeni din prietini săi nu putea înțelege arătarea despre zidirea turnului; și împăratul se tânguia amar că a murit Esop, stâlpul împărăției sale. Iar Ermip, cunoscând durerea împăratului pentru Esop, s-a dus la împăratul și i-a spus că trăiește, spunându-i că pentru dânsul n-a omorât pe Esop, căci a știut că oarecândva îi va părea rău împăratului pentru moartea lui. Iar împăratul, bucurându-se, a poruncit să i-l aducă. Și scoțând Ermip pe Esop din ascunzătoare l-a dus înaintea împăratului așa

cum era, împutit și întinat; și cum l-a văzut împăratul a lăcrămat și i-a poruncit să se spele și să se schimbe. După aceasta Esop a arătat mincinoasele pricini pentru care a fost pârât; și împăratul vrând să omoare pe ticălosul și nevrednicul Enn, Esop i-a cerut iertare. Apoi împăratul dete lui Esop cartea egipteanului ca să o cetească, și el îndată cunoscând dezlegarea întrebării, a răs; iar Lichir a poruncit să scrie lui Netinav că, dacă va trece iarna, va trimete și pe cei ce trebuie să zidească turnul și pe cel ce va răspunde la întrebările ce i se vor face. Și așa împăratul pe solii de la Eghipet i-a trimes îndărăt, iar lui Esop i-a dat toată averea ce-a avut-o, dându-i și pe Enn; iar Esop luând pe Enn, întru nimica nu l-a dojenit, ci ca pe un fiu iarăși luându-l, cu alte și cu aceste cuvinte l-a învățat:

„Fiule! Mai înainte de toate slujește lui Dumnezeu, pe împăratul cinstește, vrăjmașilor tăi groaznic te arată, ca să nu te nesocotească, cu prietini fii blând și voios, ca să-ți fie mai mult voitori de bine, vrăjmașilor să dorești răutate și sărăcie, ca să nu te împiedice pe tine. Și prietinelor bine le voiește din toată inima, ca întru toate să le fie bine. Pururea cu muiera te poartă bine și înțelepțește, ca să nu-i dai prilej a dori buna purtare a altui bărbat; căci ușor este neamul muieresc, și lingușindu-se, lesne se apleacă spre rău. Puține să vorbești, și cu măsură, și multe să ascuți, și înțelepțește să urmezi. Pe cei ce fac binele, nu-i pizmui, ci să-ți pară bine de ei, căci de-i vei pizmui, mai mult pe tine însuți te vei vătăma. De casnicii tăi poartă grijă ca să nu se teamă de tine numai ca de stăpân, ci și ca pe un făcător de bine să te cinstească. Nu-ți fie rușine a învăța să faci totdeauna ce e mai bine. Muierii niciodată nu-i încredința secretele tale, căci totdeauna se va înarma cu dânselle ca să te supuie voinței ei. În toată ziua economisește ceva pentru ziua de mâine, căci mai bine este, când vei muri, să lași la vrăjmași decât când vei trăi să aibi lipsă. Închină-te lesne celor ce te întâmpină, știind că și câinelui coada îi capătă pâine. Nu-ți pară rău că ești bun. Pe omul flecar gonește-l din casa ta, căci cele ce

zici și faci tu, altora le va spune. Fă aceea ce nu te va întrista. De cele ce se întâmplă nu te supăra. De la cei răi nu cere sfat niciodată, nici urma obiceiurilor lor.“

Astfel învățând Esop pe Enn, și muștrându-l pe acesta cugetul de zilele lui Esop, i se pătrunse sufletul ca de o săgeată și după puține zile a murit.

După acestea chemând Esop pe toți păsărarii, le-a poruncit să prindă patru pui de vultur, și după ce i-au prins, i-a hrănit, crescându-i și îmblânzindu-i, astfel încât i-a învățat a lua în cioc o coșniță mare, în care punea câte doi copii, pe care, purtându-i în văzduh, oriunde vrea ei zbură, ori în sus, ori la pământ în jos.

Iar după ce trecu iarna și începu primăvara, Esop, gătind toate pentru călătorie, a luat cu sine copiii și vulturii și s-a dus în Eghiptet; iar norodul se mira foarte mult, neștiind ce o să facă cu dânșii.

Netinav auzind că a venit Esop, zise cătră prietinii săi:

— M-am înșelat, căci înțelesesem că Esop ar fi murit.

A doua zi a poruncit împăratul ca toți boierii să se îmbrace în haine albe, iar el s-a îmbrăcat în Erea și și-a pus cunună și diademă împodobită cu pietre scumpe; și șezând în jilț înalt, a poruncit să aducă pe Esop; și intrând Esop, împăratul i-a zis:

— Cui mă asemeni, Esoape, pe mine și pe cei ce sunt cu mine?

Esop răspunse:

— Pe tine, soarelui de primăvară, iar pe cei ce stau împrejurul tău, spicelor celor coapte.

Și împăratul mirându-se de el, l-a dăruit cu multe daruri.

În ziua următoare împăratul s-a îmbrăcat în veștminte foarte albe, iar prietinelor a poruncit să se îmbrace în veștminte de porfiră roșie și intrând Esop, iarăși l-a întrebat împăratul; și Esop zise:

— Pe tine te voi asemăna soarelui, iar pe cei ce stau împrejurul tău, razelor soarelui.

Atunci Netinav zise:

— Socotesc că nimic nu este Lichir pe lângă împărăția mea.

Iar Esop, zâmbind a râde, zise:

— Nu vorbi așa ușure de el, o, împărate, căci numai neamului vostru se aseamănă împărăția voastră, că strălucește ca soarele; iar de se va asemana lui Lichir, strălucirea aceasta întuneric se va părea.

Netinav, mirându-se de acest răspuns, a zis:

— Adusu-ne-ai pe cel ce va să zidească turnul în văzduh?

Esop răspunse:

— Sunt gata, numai arată locul unde să se înalțe zidirea.

După aceea împăratul, ieșind afară din cetate, a mers într-un șes și i-a arătat locul. Acolo Esop aducând la patru unghiuri ale locului pe cei patru vulturi purtând copiii în coșnițe, în mâinile cărora dedese unelte de-ale zidarilor, le-au poruncit să zboare; iar ei înălțându-se în sus, copiii strigau:

— Dați-ne cărămidă, var, lemne și altele ce trebuiesc pentru zidirea turnului!

Netinav, văzând pe copiii ridicați sus de vulturi, zise:

— De unde oameni zburători?

Iar Esop răspunse:

— Iată că Lichir are, iar tu, fiind om, vrei să te asemeni cu împăratul Dumnezeilor.

Și Netinav zise:

— La aceasta sunt învins, Esoape; însă eu te voi mai întreba ceva și tu îmi vei răspunde. Și zise: Eu am niște iepe care, auzind caii din Babilonia nechezând, îndată rămân bortoase; de știi cum se întâmplă aceasta, răspunde-mi.

Și Esop zise:

— Îți voi răspunde mâine, împărate.

Și, mergând la gazdă, a poruncit slugilor să-i prindă o mătă, și dacă au prins-o, o purta bătând-o, de vedeau toți. Iar egiptenii, cinstind acest dobitoc, văzând că-l bate tare, alergară de scoaseră mătă din mâinile celor ce o băteau, și îndată au dat de știre împăratului care, chemând pe Esop, i-a zis:

—Nu știi, Esoape, că noi cinstim mâța ca pe Dumnezeu? Pentru ce dar ai făcut aceasta?

Esop răspunse:

— O, împărate, astă-noapte mâța aceea a făcut o mare pagubă împăratului Lichir, căci i-a ucis cucoșul cel mai războinic și viteaz, care îi spunea și ceasurile noaptea.

Iar Netinav zise:

— Nu ți-e rușine a minți, Esoape? Căci cum se poate ca într-o noapte mâța din Eghipet să se ducă în Babilonia să ucidă cucoșul și să se întoarcă înapoi?

Atunci Esop, râzând, răspunse:

— Și cum, o, împărate, în Babilonia nechezând caii, aici ielele rămân îngreunate?

Împăratul Netinav auzind acestea a zis:

— Mare e înțelepciunea lui Esop!

După acestea fiind chemați din Iliopol bărbați știuți de întrebări sofismaticești, și vorbind cu ei despre Esop, i-a chemat într-una din zile la ospăț, împreună și cu Esop. Deci șezând ei, unul de la Iliopol zise lui Esop:

— M-a trimes Dumnezeuul meu să-ți pun o întrebare și să mi-o dezlegi.

Iar Esop zise:

— Minți, căci Dumnezeu n-are trebuință să învețe de la oameni nimica; iar tu nu numai pe tine, dar și pe Dumnezeuul tău asuprești.

Acela iarăși zise către Esop:

— Este o biserică foarte mare și într-însa un stâlp care ține douăsprezece orașe și fieștecare de câte treizeci de grinzi se proptește, pe lângă care aleargă împrejur două muieri.

Și Esop îi zise:

— Această întrebare ar dezlega-o la noi și copiii ; căci biserica despre care vorbești este lumea, stâlpul e anul, orașele sunt lunile, grinzile sunt zilele lunilor, iar cele două muieri sunt ziua și noaptea care urmează una după alta.

A doua zi Netinav, chemând pe toți prietenii săi, le zise:

— Din pricina lui Esop acestuia, va trebui să dăm tribut împăratului Lichir.

Dar unul dintre dâșșii a zis:

— Îi vom porunci să ne puie întrebări ce nici n-am văzut, nici n-am auzit.

Și Esop zise:

— Măine voi răspunde la acestea.

Deci ducându-se ei, au făcut scrisoare, în care zicea: „*Netinav mărturisește că e dator lui Lichir o mie de talanți*“. Dimineața, întorcându-se, au dat scrisoarea împăratului ; iar prietenii acestuia, mai înainte de a se deschide scrisoarea, toți au zis:

— Am văzut aceasta și am auzit.

Atunci Esop zise:

— Vă mulțămesc pentru dovadă.

Iar Netinav, cetind mărturisirea datoriei, zise:

— Eu nimica nu sunt dator lui Lichir și voi toți sunteți mărturii?

Iar ei tăgăduind au zis:

— Nici am văzut, nici am auzit.

Și Esop zise:

— Dacă este așa, întrebarea dumneavoastră este dezlegată.

Iar Netinav la acestea zise:

— Fericit este Lichir având o astfel de înțelepciune în împărăția sa.

Și așa, legătura cu care s-a legat a dat-o lui Esop, și în pace l-a trimes. Și Esop, întorcându-se în Babilonia, a spus lui Lichir toate cum a petrecut în Eghiptet, dându-i și tributul adus de la Netinav. Iar Lichir a înălțat lui Esop o statuie de aur.

Apoi nu după multă vreme Esop hotărî să meargă în Grecia, si fiindcă împăratul Lichir nu vroia să-l lase, a trebuit mai întâi să-i făgăduiască prin jurământ cum că se va întoarce iarăși în Babilonia, unde să-și petreacă rămășița vieții sale; și cu această făgăduială i s-a dat voie de a plecat. Deci ducându-se și umblând prin orașele Greciei, pe unde-și arăta învățătura sa, a ajuns la Delfi.

Însă delfii bucueroși îl auzeau vorbind, dar nu l-au cinstit ; iar el căutând spre ei a zis:

— Bărbați delfi, îmi vine să vă aseamăn lemnului ce se poartă pe mare, căci pe acela de departe văzându-l învăluindu-se de valuri, de mare preț îl socotim: iar după ce se apropie, se vede foarte prost. Așa și eu, când eram departe de orașul vostru, ca pe niște oameni vrednici de cinste vă socoteam, iar acum venind la voi, decât pe toți, ca să zic așa, v-am aflat mai nevrednici.

Acestea auzind delfii și temându-se ca nu cumva mergând Esop în alte orașe să vorbească rău de dânșii, s-au sfătuit să-l omoare. Deci luând ei fiala¹ de aur din biserica lui Apolon, într-ascuns au pus-o în hainele lui Esop; iar Esop, neștiind cele făptuite de ei cu înșelăciune, ieșind din oraș, se ducea în Fochida. Atunci delfii luându-se după el l-au prins, învinovățindu-l ca pe un fur de cele sfinte; iar Esop tăgăduind că nimic din acestea n-a făcut, ei cu de-a sila desfăcându-i hainele au găsit fiala cea de aur, pe care luând-o o arătau tuturor orașenilor cu mare zgomot. Esop, cunoscând atunci vicleșugul lor, îi ruga să-l dezlege, însă ei nu numai că nu l-au dezlegat, încă ca pe un fur de cele sfinte în temniță l-au băgat, osândindu-l la moarte. Esop însă, cu nici o isteție nepuțându-se mântui de această năpastă, se tânguia pe sine șezând în temniță. Iar un prietin al său, anume Damos, intrând la dânșul și văzându-l astfel plângând, l-a întrebat de ce plânge. Esop zise:

— Oarecând, o muiere care de curând își îngropase bărbatul se ducea în toată ziua la mormântul lui și plângea; iar un plugar, arând nu departe de acolo, s-a îndrăgostit de acea muiere și, legându-și boii, s-a dus și el la mormântul acela și începu a plânge împreună cu dânsa. Atunci muierea l-a întrebat că de ce plânge și el; iar el răspunzându-i că de asemenea își îngropase pe muierea sa și că plângând își mai ușurează întristarea daose: „Dacă amândoi am căzut în aceeași nenorocire și durere, ce ne oprește

¹ Fială —cupă

să ne unim împreună? Căci eu te voi iubi pe tine ca și pe ea și tu pe mine iarăși ca pe bărbatul tău.“ Acestea zicând el muierii, s-au împreunat. Între acestea, furul mergând și dezlegând boii plugarului i-a luat și s-a dus cu ei: iar el, întorcându-se și neaflând boii, a început a plânge tare și a se tângui cu amar. Și venind și muierea și găsindu-l plângând și văitându-se, zise: „Iarăși plângi?“ El răspunse: „Acum cu adevărat plâng“. Așa și eu — sfârși Esop — de multe primejdii scăpând, acum într-adevăr plâng, negăsind nici un fel de scăpare.

Îndată după aceasta au venit și delfii și, scoțând pe Esop din temniță, îl trăgeau ca să-l arunce în prăpastie; iar el zicea către dânșii:

— Oarecând, dobitoacele vorbeau între ele; atunci șoarecul s-a împrietinit cu broasca pe care a chemat-o la cină și, ducând-o în camera unui bogat unde erau multe feluri de bucate, i-a zis: „Poftim, prietină broască, mănâncă“. După ce s-au ospătat amândoi, a chemat și broasca la ospățul său pe șoarec, căruia-i zise: „Fiindcă tu nu știi să înoți, voi lega piciorul tău de al meu c-o ață subțire“. Și așa făcând au sărit amândoi în apă, iar broasca, dându-se la fund, șoarecul se îneacă; dar pe când el se zbătea cu moartea, zicea către broască: „Eu din pricina ta mor, însă cel mai mare decât noi mă va răzbuna“. Deci murind șoarecul, plutea mort pe deasupra apei, iar vulturul, zărindu-l, s-a repezit din zbor și l-a apucat, dar împreună cu dânșul a târât și pe broască, și așa pe amândoi i-a mâncat. Așa și eu, fără dreptate mă văd omorât de voi, dar Babilonia mă va răzbuna, și toată Grecia vă va cere socoteală de moartea mea.

Delfii însă nici așa neslobozindu-l, Esop a alergat în biserică lui Apolon; dar ei furioși l-au scos afară și de acolo și iarăși l-au dus să-l arunce în prăpastie. Pe când ei îl duceau, Esop zicea:

— Ascultați, delfilor: odinioară, un vultur alerga după un iepure, care fugind în cuibul unei rădaște o ruga ca să-l scape de fiorosul lui vrăjmaș. Rădașca, neputând face altceva, rugă și ea

pe vultur în numele marelui Jupiter să nu ucidă pe bietul iepure, care nici un rău nu i-a făcut, și să nu-i nesocotească rugăciunea, deși ea-i o nimica pe lângă dânsul. Vulturul însă, mai tare mâniindu-se, făcu vânt rădaștei cu aripa și, înșfăcând pe iepure, l-a mâncat. Atunci rădașca a zburat după vultur ca să-i afle cuibul și mergând acolo, pe când el umbla după vânat, i-a prăvălit ouăle din cuib și le-a spart. Vulturul, mirându-se cine să fi îndrăznit a-i face acest neajuns, și-a mutat cuibul într-un loc și mai înalt: dar rădașca și acolo a zburat și i-a făcut ca și mai înainte. Acum vulturul, neștiind ce să mai facă, s-a suit tocmai la Jupiter (cărui se zice că-i e închinat) și, puindu-și ouăle între genunchii zeului, l-a rugat ca să i le păzească: dar rădașca, făcând gogoloși, din gunoi, se suia și se lăsa în sânul lui Jupiter, care, sculându-se ca să scuture gunoiul din sân, uită de ouăle vulturului, ce lunecară de pe genunchi și se sparseră toate. Înțelegând însă Jupiter cum că rădașca făcuse isprava aceasta ca să-și răzbune pe vultur, căci acesta nu numai pe dânsa o supăraseră, ci și chiar pe el îl nesocotise, a spus vulturului că rădașca este aceea care i-a făcut tot năcazul, însă că are dreptate că se poartă astfel cu dânsul. Totuși Jupiter, nevrând să piară neamul vulturilor, a zis rădaștei să se împace cu vulturul, dar ea neascultând, Jupiter a mutat în alt timp al anului scoaterea puilor de vulturi, atunci când rădaștele nu se arată. Drept aceea și voi, o, delfilor, nu uitați pe acest zeu la care am alergat, căci deși are mică biserică, el nu va lăsa nepedepsiți pe cei necredincioși.

Dar delfii neluând în seamă spusele lui Esop, drept la moarte îl duceau. Și văzând Esop că tot nu i-a putut îndupleca, iarăși le-a zis:

— Oameni cumpliți și ucigași, ascultați: un plugar a îmbătrânit pe câmp și, fiindcă el niciodată nu intrase în oras, rugă pe ai săi să-l ia să vadă orașul; iar ei, prinzând asinii și înhămându-i la căruță, l-au pus și pe bătrân în căruță și l-au lăsat să mâne singur asinii. Pe drum s-a stârnit o vijelie și furtuna tulburând cerul și

făcându-se întuneric, asinii au rătăcit calea și într-o prăpastie au răsturnat pe bătrân, care se văita strigând: „O, Jupiter! Ce rău ți-am făcut, de pier așa fără dreptate? Și nici măcar din pricina unor cai vrednici, sau unor catâri buni, ci din pricina acestor ticăloși de asini mă prăpădesc!“ Așa și eu, în același chip mă întristez acum, căci nu oameni cinstiți și măriți mă răpun, ci niște răi și netrebnici mă omoară!... Drept aceea, blăstămată să fie țara voastră și răzbunarea zeilor o chem asupra capetelor voastre!

La toate cuvintele lui Esop, delfii împietriți au rămas. Și ducându-l pe o stâncă înaltă, l-au aruncat în fundul unei prăpastii și acolo a murit. Dar nu după multă vreme pedeapsa cerească i-a ajuns, cuprinzându-le tot orașul de boala ciumei, întru răzbunarea morții lui Esop. Iar ei, cunoscând că această pedeapsă le-a venit din pricina nedreptății ce făcuse lui Esop, i-au ridicat o statuie.

Vestindu-se apoi nedreapta moarte a lui Esop la mai-marii Greciei și la toți învățații, au pornit război împotriva delfilor, făcându-se și ei răzbuătorii morții lui Esop.

PILDELE ȘI ÎNVĂȚĂTURILE LUI ESOP

VULTURUL ȘI VULPEA

Vulturul și vulpea, împrietinindu-se, au rânduit ca să șadă în apropiere, întărind prieteșugul cu obiceiul. Drept aceea vulturul într-un arbore înalt și-a făcut cuibul, iar vulpea într-un tufiș din apropiere și-a scos puii. Odată vulpea plecând după vânat, iar vulturul lipsindu-i bucatele, zbură în tufiș și, răpind puii vulpii, i-a mâncat, făcând parte din ei și puilor săi din cuib. Întorcându-se vulpea și cunoscând fapta vulturului, nu atât s-a întristat pentru omorârea puilor săi, cât mai ales pentru că nu-și putea răzbuna pe vultur, căci ea fiind fiară alergătoare pe pământ, nu se putea alunga după paseri. Deci departe stând, cum fac toți cei ce nu pot altfel, blăstăma pe vrăjmașul ei. Iar nu după multă vreme, oarecine prinzând în câmp o capră și junghiind-o, o puse să se frigă. Din întâmplare zburând pe acolo și vulturul prietinul vulpii, a înșfăcat o bucată de carne ce avea lipiți pe dânsa cărbuni aprinși și a dus-o în cuib, și suflând atunci tare vântul, s-a aprins cuibul ; iar puii vulturului neputând încă să zboare, pârlitiți, au căzut pe pământ. Atunci vulpea alergă la ei și înaintea vulturului i-a mâncat pe toți.

Învățătură: Cei ce cu viclenia strică prieteșugul, măcar că cel căruia i s-a făcut strâmbătate nu poate să-si răzbune, însă de pedeapsa lui Dumnezeu nu vor scăpa.

VULTURUL ȘI RĂDAȘCA

Odinioară un vultur alerga după un iepure, care fugind în cuibul unei rădaște o rugă ca să-l scape de fiorosul lui vrăjmaș. Rădasca, neputând face altceva, rugă și ea pe vultur în numele

marelui Jupiter să nuucidă pe bietul iepure, care nici un rău nu i-a făcut, și să nu-i nesocotească rugăciunea, deși ea-i o nimica pe lângă dânsul. Vulturul însă, mai tare mâniindu-se, făcu vânt rădaștei cu aripa și înșfăcând pe iepure l-a mâncat. Atunci rădașca a zburat după vultur ca să-i afle cuibul și mergând acolo pe când el umbla după vânat, i-a prăvălit ouăle din cuib și le-a spart. Vulturul, mirându-se cine să fi îndrăznit a-i face acest neajuns, și-a mutat cuibul într-un loc și mai înalt; dar rădașca și acolo a zburat și i-a făcut ca și mai înainte. Acum vulturul, neștiind ce să mai facă, s-a suit tocmai la Jupiter (cărui se zice că-i e închinat), și puindu-și ouăle între genunchii zeului l-a rugat ca să i le păzească; dar rădașca făcând gogoloși din gunoi se suia și le lăsa în sânul lui Jupiter, care, sculându-se ca să scuture gunoiul din sân, uită de ouăle vulturului, ce lunecară de pe genunchi și se sparseră toate. Înțelegând însă Jupiter cum că rădașca făcuse isprava aceasta ca să-și răzbune pe vultur, căci acesta nu numai pe dânsa o supăraseră, ci și chiar pe el îl nesocotiseră, a spus vulturului că rădașca este aceea care i-a făcut tot năcazul, însă că are dreptate că se poartă astfel față de dânsul. Totuși Jupiter, nevrând să piară neamul vulturilor, a zis rădaștei să se împace cu vulturul, dar ea neascultând, Jupiter a mutat în alt timp al anului scoaterea puilor de vulturi, atunci când rădaștele nu se arată.

Învățătură: Pe nimeni nu se cuvine să-l nesocotești ca și cum nimic n-ar însemna, și de a cărui răzbunare nimic nu ți-ar păsa.

PRIVIGHETOAREA ȘI ERETELE

Privighetoarea stând într-un arbore, după obicei, cânta. Un erete văzând-o, și fiindu-i foame, se repezi după dânsa și o prinse; și pe când se gătea s-o omoare, privighetoarea ruga pe erete să n-o mănânce, căci nu se va sătura cu dânsa, ci dacă-i trebuie mâncare să caute alte paseri mai mari. Dar eretele mâncând-o zise:

— Nebun aş fi de-aş lăsa bucata pe care o am în mână şi aş umbla după alta care nu se vede.

Învăţătură: Foarte mulţi oameni aşă fără socoteală sunt că, în nădejdea altor lucruri mai mari şi pe care nu ştiu dacă le pot căpăta, pierd şi pe acelea ce au în mâini.

VULPEA ŞI ȚAPUL

Vulpea şi țăpul, însetați fiind, s-au coborât amândoi într-o fântână: iar după ce şi-au potolit setea, țăpul căutând să iasă afară, vulpea-i zise:

— Curaj! căci am aflat un mijloc prin care amândoi să ne putem mântui. Deci stai drept şi picioarele de dinainte propteşte-le țăpăn de perete, iar coarnele pleacă-le ceva mai jos, şi eu mă voi sui pe umerii tăi şi pe coarne şi voi sări afară, apoi te voi scoate şi pe tine din fântână.

Țapul toate acestea îndată le-a îndeplinit, iar vulpea, văzându-se afară, juca de bucurie împrejurul fântânii, pe când țăpul dinlăuntru o înfrunta că nu se ține de făgăduială.

— Apoi — îi răspunse vulpea — de-ai avea tu atâta minte în cap, câți peri în barbă, nu te-ai fi coborât în fântână mai înainte de a te fi gândit cum vei ieși dintr-însa.

Învăţătură: Omul înțelept se cuvine ca mai întâi să se gândească la sfârșitul lucrurilor şi apoi să se apuce să le facă.

VULPEA ŞI LEUL

Vulpea nu văzuse încă niciodată pe leu şi, întâmplându-se odată să-l întâlnească, s-a înspăimântat aşă de tare, încât era aproape să moara de frică. După aceea văzându-l a doua oară, s-a temut într-adevăr, dar nu aşă ca întâia dată ; iar când l-a văzut a

treia oară, așa a îndrăznit asupra lui, încât s-a apropiat de el și au început a vorbi amândoi.

Învățătură: Aceasta ne arată că și de cele mai groaznice lucruri, prin petrecere împreună, lesne ne putem apropia.

MÂȚA (PISICA) ȘI CUCOȘUL

Mâța, prinzând un cucuș și vrând să-l mănânce cu pricină binecuvântată, îl învinovăța zicând că-i de prisos oamenilor, căci strigă noaptea și nu-i lasă să se odihnească; iar el răspunzând că pentru folosul lor face aceasta, ca să-i deștepte la lucrările ce au de sfârșit, mâța iarăși îl învinuia, că-i fără de rușine și împotriva firii, fiindcă calcă pe mama și pe surorile sale: iar cucușul îi răspunse că și aceasta tot spre folosul stăpânilor săi o face, ca să capete ouă multe. Atunci mâța îi zise:

— Cu toate că tu ești bun pentru multe lucruri și ai adevărate răspunsuri, dar eu n-oi rămânea flămândă.

Și așa tot l-a mâncat.

Învățătură: Firea cea rea de bunăvoie păcătuiește, și de cumva sub chip bun și adevărat nu poate face asta, tot gândește să facă răul — și-l face oricum poate.

VULPEA

Vulpea, prinzându-se în căpcană, nu putu scăpa decât tăindu-și coada, și de rușine socotea mai bine să nu mai trăiască. Dar se gândi la ceva, anume ca să sfătuiască și pe celelalte vulpi pentru tăierea cozilor, ca astfel cu răul de obște să-și acopere rușinea sa. Deci, adunându-le laolaltă, începu a le sfătui, zicându-le că nu numai nu au nevoie de acest mădular, dar încă că e și o sarcină în zadar acățată de trupul lor. Însă una dintre vulpi, luând cuvântul, îi zise:

— Ian ascultă, de nu ți-ar folosi ție aceasta, nu ne-ai sfătui să facem și noi ca tine.

Învățătură: Oamenii cei răi, nu pentru că vor binele dau sfat aproapelui lor, ci tot numai pentru folosul lor.

VULPEA ȘI RUGUL

Vulpea, suindu-se pe un gard și căzând, s-a prins să se ție de un rug. Deci, vătămându-și picioarele în spinii aceluia rug și simțind usturime, zicea către rug:

— Vai mie, căci am fugit la tine ca la un ajutor și tu mai rău mi-ai făcut!

Iar rugul îi zise:

— Tu, vulpe, ai greșit, că ai vrut să te prinzi de mine, cum îi prinzi pe toți.

Învățătură: Acei oameni sunt nebuni, care aleargă la ajutorul aceluia ce din firea lor sunt porniți a face rău.

VULPEA ȘI CROCODILUL

Vulpea și crocodilul se certau: care din ei este mai de bun neam? Și crocodilul, spuind multe vorbe trufașe despre cinstea moșilor săi, zise cum că ei au fost mai mari peste cei nobili; iar vulpea auzind acestea zise:

— O, bunul meu prietin, chiar de n-ai spune tu nimic, se vede după pielea ta că în vremile cele de demult ai fost nobil.

Învățătură: Pe oamenii cei mincinoși adevărul lucrurilor îi dovedește.

CUCOȘII ȘI POTÂRNICHEA

Oarecine, având cucoși acasă, a cumpărat și o potârniche și a lăsat-o să ciugulească printre cucoși: aceștia, însă, bătând-o și alungând-o, stăpânul foarte s-a întristat, socotind că cucoșii fac aceasta, fiindcă potârnicheea e de alt neam; dar după puțin, văzând el că cucoșii și între dâșii se bat, zise:

— Cum văd, degeaba m-aș mai întrista, căci ei și între dâșii se bat.

Învățătură: Cei înțelepți lesne rabdă strâmbătățile ce le fac străinii, văzând că și la ai lor asemenea fac.

VULPEA ȘI FIGURA DE IPSOS

O vulpe intrând odată în casa unui lucrător în ipsos dete acolo peste o mulțime de figuri cu iscusință lucrute și luând una în labe zise:

— O, ce cap frumos! Păcat numai că n-are creieri.

Învățătură: Aceasta ne arată pe oamenii frumoși la trup, dar fără duh.

CĂRBUNARUL ȘI NĂLBITORUL

Cărbunarul locuia singur într-o casă și se ruga de nălbitor să vie ca să locuiască cu el; dar nălbitorul îi răspunse:

— Nu pot face aceasta, căci mă tem căci cele ce eu voi nălbi, tu le vei umplea de funingine.

Învățătură: Aceasta însemnează că tot ce nu-i asemănător nu se poate întovărăși.

PESCARI

Pescarii, trăgând mrejea din apă și simțind că era grea, se bucurau crezând că mulți pești vor scoate; iar dacă au tras-o la mal găsiră într-însa o piatră mare, și atunci au început a se întrista, nu atât pentru că au fost pești puțini, cât mai cu samă pentru că tocmai împotriva credinței lor s-a întâmplat. Atunci unul mai bătrân dintre dânșii zise:

— Să nu ne întristăm atâta, o, tovarăși, căci bucuria, pe cât se vede, e soră cu întristarea, și fiindcă mai înainte ne-am bucurat, se cuvine să ne și întristăm întrucâtva.

Învățătură: Aceasta însemnează că cineva nu trebuie nici a se bucura, nici a se întrista, văzând că i s-antâmplat ceva altfel de cum a nădăjduit.

LĂUDĂROSUL

Un om care umblase în străinime și se întorsese în patria sa se lăuda cum că multe lucruri voinicești făcuse în multe locuri și că între altele, în Rod, a făcut o săritură pe care nimeni din cei de o vârstă cu dânsul n-a putut-o face și mai zicea că are și martori pe cei ce au fost atunci acolo; iar unul din cei de față zise:

— Ian ascultă, de-i adevărat cele ce spui, nu ai trebuință de martori: iaca Rodul, sari să te vedem.

Învățătură: De nu va da cineva dovezi îndată despre cele ce zice, tot cuvântul lui este în deșert și de nimica.

CEL CARE FĂGĂDUIEȘTE CE NU POATE DA

Un om sărac fiind bolnav și neputincios, deznădăjduind de el și doctorii, se ruga zeilor, făgăduindu-le că de-i vor da sănătate, o

sută de boi le va junghia spre jertfă. Dar muierea lui întrebându-l că de unde va lua această jertfă când se va însănătoși, el zise:

— Gândești că dacă m-oi mai scula de aici, zeii au să mai ceară de la mine această jertfă?

Învățătură: Mulți făgăduiesc lesne când n-au nădejde că vor ține făgăduiala.

VICLEANUL

Un om viclean s-a dus la Apolon, idolul din Delfi, ca să-l ispitească; și luând o vrabie în mână, o ținea acoperită sub haină, și a întrebat pe zeu, zicând:

— O, Apoloane, ceea ce am eu în mână viu e, sau mort?

Căci de ar fi zis că e moartă, era să arate pasărea vie, iar de ar fi zis că e vie, îndată era s-o zugrume și s-o arate moartă. Iar zeul, cunoscând viclenia lui, zise:

— Cum vrei tu să faci, fă; căci în puterea ta stă să faci aceasta, ca cel ce poți sau viu sau mort să arăți.

Învățătură: Pe Dumnezeu nimeni nu-l poate înșela, nici ascunde ceva dinaintea lui.

PESCARI

Pescarii ieșind la pescuit, și multă vreme ostenindu-se, n-au prins nimic, deci întristați se găteau să plece, când iată un tin (un fel de pește), fiind alungat de alți pești mai mari, a sărit în luntrea pescarilor, care, prinzându-l, s-au dus voioși.

Învățătură: De multe ori norocul aduce ceea ce meșteșugul nu poate da.

ÎNȘELĂTORUL

Un om sărac și neputincios se ruga zeilor că de-l vor face sănătos, o sută de boi le va jertfi; iar zeii, vrând să-l cerce, l-au mântuit de neputință. Deci sculându-se el, fiindcă nu avea boi, a făcut din seu o sută de boi și i-a adus la altar de i-a jertfit. Dar zeii, vrând să-l pedepsească, i s-au arătat în vis zicându-i:

— Du-te pe țărmul mării, în cutare loc, că acolo vei găsi o mie de drahme antice.

Iar el, deșteptându-se, vesel a mers în grabă la locul arătat să caute aurul, dar în loc de a găsi aur, el fu prins de tâlhari, și vrând să-i înșele și pe aceștia cu minciuni, făgăduindu-le că le va da o mie de talanți de aur dacă-l vor slobozi, tâlharii nu l-au crezut, ci l-au dus de l-au vândut cu o mie de drahme.

Învățătură: Oamenilor celor înșelători, Dumnezeu le este împotriva.

BROAȘTELE

Două broaște pășteau pe marginea unui lac care vara seca, iar broaștele părăsindu-l căutau alt lac.

Și iată din întâmplare găsiră o fântână adâncă și una dintre dânsese zise către cealaltă:

— Hai să ne coborâm aici.

Dar aceasta răspuse:

— De va seca și fântâna aceasta, cum vom ieși oare?

Învățătură: Nimeni să nu se apuce de a face ceva, mai înainte de a gândi unde va ieși.

BĂTRÂNUL ȘI MOARTEA

Un bătrân oarecând tăind lemne în pădure și puindu-și pe umeri o sarcină bună, merse astfel împovărat o cale lungă, până ce s-a ostenit și, nemaiputându-le duce, le lăsă jos chemând moartea, care, venind numaidecât, îl întrebă de ce a chemat-o. Bătrânul, spăimântat, zise:

— Ca să-mi ajuți a ridica această sarcină de lemne să o pun pe umeri.

Învățătură: Deși de multe ori omul petrece în cele mai mari nevoi și năcazuri, însă tot îi place mai bine a trăi decât a muri.

BĂTRÂNA ȘI DOCTORUL

O bătrână care suferea de ochi tocmi un doctor cu bună învoială că de o va vindeca îi va da toată plata cu care s-a legat, iar de nu, nimic nu-i va da. Deci s-a apucat doctorul să o vindece, și în toate zilele, ducându-se la bătrână, îi ungea ochii. Dar pe când ea se afla asupra acestei lucrări, nevăzând, doctorul lua câte un vas din casa bătrânei și pleca. Bătrâna simțea că pe toată ziua i se împruținează din lucruri, așa că după ce s-a vindecat nimic nu i-a mai rămas. Iar doctorul, cerând de la ea plata cu care se legase, căci acuma vedea curat, și aducând și martori, bătrâna zise:

— Într-adevăr acum mai vârtos nimic nu mai văd, căci pe când mă dureau ochii, multe lucruri de ale mele erau în casă, iar acuma, când tu zici că văd, nimic dintr-însele nu mai văd.

Învățătură: Oamenii cei răi multe fac, care apoi sunt împotriva lor.

PĂSĂRARUL ȘI ȘARPELE

Un vânător de paseri se duse în pădure ca să prindă ceva paseri și, luându-și lațurile și alte măiestrii, mergând în pădure, văzu într-un copac o pasere și îndată se duse sub acel copac spre a-și

întinde mreaja, când, din întâmplare, călcă pe un șarpe care se întoarse și-l mușcă. Atunci păsărarul începu a se văita zicând:

— Vai de mine cu vânatul meu, că eu am umblat să vânez pe alții, și alții mai curând m-au vânat pe mine și acuma sunt aproape să mor.

Învățătură: Așa sunt și oamenii care vor să facă rău altora, căci se întâmplă de mai multe ori de se întoarce răul mai curând asupra capului lor decât asupra aceluia căruia vor să-i facă rău, trimețându-le Dumnezeu o poticneală la care nici cu gândul nu gândesc.

VÂNĂTORII ȘI CASTORUL

Castorul este un animal cu patru picioare și locuiește în apă. Doctorii spun cum că boașele castorului sunt de multe leacuri bune, și de aceea vânătorii îi gonesc mai mult pentru boașele lor; deci castorii, cunoscând lucrul acesta, își apucă singuri cu dinții boașele și le leapădă ca să le găsească vânătorii și să le ia, lăsându-i pe ei cu viață.

Învățătură: Așa fac oamenii cei înțelepți pentru mântuirea sufletelor lor și pentru viața lor. Ca să scape de primejdia de moarte, nu le este jale, nici le pare rău de toată avuția lor, numai ca să scape din mâinile tâlharilor și ale vrăjmașilor și să-și mântuiască sufletele de la moarte.

VĂDUVA ȘI GĂINA

O văduvă avea o găină care în toată ziua îi oua câte un ou. Socotind ea că de-i va da mai multă mâncare îi va face câte două ouă, se ducea în toate zilele unde era găina închisă și-i dădea de mâncare peste măsură; iar găina, dacă se îngrășă, părăsi ouatul.

Învățătură: Așa sunt și unii oameni ce au câte ceva dobândă și umblă s-o înmulțească fără voia lui Dumnezeu; pierd și câtă li se pare că au în mâinile lor.

MÂȚA ȘI ȘOARECII

Într-o casă în care erau mulți șoareci și șobolani se înădădise o mâță care mergea acolo în toate zilele și-i vâna întruna. De la o vreme, văzând șoarecii că numărul lor se tot împuținează, ziseră între dâșii:

— Fraților, nu trebuie să mai ieșim de prin găurile noastre, că de vom mai ieși, toți vom pieri, iar de nu, vom avea liniște și vom scăpa.

Atunci pisica, nemaivăzând nici un șoarece ieșind din găuri, se gândi că ce-ar face ca să-i poată scoate, și socoti că era bine să se prefacă că cade de la un loc înalt și să se lungească pe pământ ca și cum ar fi moartă. Și chiar așa făcând, un șoarece se uita la dânsa dintr-o gaură, și văzând-o astfel lungită, îi zise:

— O, jupâneasă mâță! De ți-aș vedea pânțele umflat ca o tobă, tot nu mă voi apropia de tine.

Învățătură: Așa fac oamenii cei înțelepți, când știu că cineva i-a amăgit o dată în vreun chip oarecare, altă dată nu-i mai poate înșela, măcar de-ar întrebuița mii de meșteșuguri, căci ei atunci mai tare se păzesc și se feresc.

VULPEA ȘI MAIMUȚA

Odinioară se adunaseră laolaltă toate fiarele și dobitoacele câmpului, iar maimuța dinaintea tuturor făcu un joc minunat și atâta de iscusit, încât se mirau toate de dânsa, și așa de plăcută le fu lor maimuța, încât vrură să o ridice să le fie chiar împărat.

Dar vulpea nu o voia, ci o defăima zicând că-i așa și pe dincolo; apoi o chemă deoparte și-i arată o bucatăică de carne într-o căpcană și-i zise:

— Iată, eu am aflat astă mâncare și n-am cutezat să o mănânc până nu-ți voi arăta-o ție ca unui împărat; deci, dacă-ți trebuie, iați-o.

Și maimuța sări ca o broască s-o apuce și se prinse în căpcană. Atunci vulpea râzând zise:

— Oh, jupâneasă maimuță! Atâta nebunie ai fost având și încă te umflă beznicia să împărățești peste toate hiarele și dobitoacele câmpiilor!

Învățătură; Așa pătimesc cei ce nu socotesc mai întâi lucrul ce vor să-l facă ori cuvântul ce vor să-l grăiască, cum va ieși mai pe urmă, ci se apucă de niște lucruri mari și mai pe urmă cad în nevoie și în necazuri.

DELFINUL ȘI UN ALT PEȘTE MARE

Un delfin din mare, după obiceiul lui, se alunga după un alt pește mare și astfel fugind amândoi grăbiți, unul să scape, iar altul să ajungă, nu mai băgau de samă despre ceea ce era înaintea lor, când deodată deteră într-un ostrov mălos și foarte nisipos unde se înnămoliră amândoi, de nu se mai puteau întoarce nici unul, nici altul. Iar peștele ce fusese fugărit de delfin, văzându-l pe acesta zbatându-se și neavând nici un chip de scăpare, zise:

— Nu-s mahnit deloc că mor, de vreme ce văd că și acela ce-i pricina morții mele moare împreună cu mine.

Învățătură: Cu adevărat este că cel asuprit se bucură, măcar și la vremea morții când vede pe cel ce l-a asuprit că pierе împreună cu dânsul.

BUCĂTARUL ȘI CÂINELE

Într-o bucătărie, bucătarul își rânduise toate felurile de bucate pe ziua aceea cu multă îngrijire, rămânându-i numai ca să le pună la foc ca să fiarbă. Dar tocmai când să facă aceasta, un câine intrând înhață dintr-o oală o inimă de vacă și fugi. Atunci bucătarul zise:

— Bine făcuși de mă învățași, căci de-acum înainte când se va întâmpla să te mai văd mă voi păzi de tine foarte bine, căci nu mi-ai luat inima, ci mi-ai dat inimă.

Învățătură: Cu cât pătimește omul năcazuri și nevoi, cu atât mai mult se învață.

CÂINELE ȘI LUPUL

Un câine zăcea în afară de ograda stăpânului, adăpostindu-se sub un gard, unde-l găsi un lup care vroia să-l mănânce. Câinele se rugă de lup să-l mai aștepte puțintel zicându-i:

— Peste puține zile stăpânul meu va să facă praznic mare, atunci și eu voi mânca mult de mă voi îngrășa și așa voi fi dulce și bun la mâncare, pe când acuma vezi-mă că-s slab și nemernic; iar atunci viind tu, mă vei mânca cu poftă.

Lupul îl crezu și-l lăsă, iar peste câteva zile, mergând iar după vânat, se abătu și pe la câine, pe care acuma zărindu-l de departe, tocmai sus pe vârful unul grajd, îl chemă să vie jos, zicându-i:

— U! mă! Dar oare nu-ți mai ții cuvântul? Dar oare ți-ai uitat jurământul?

Iar câinele îi răspunse:

— Cu adevărat, jupâne lupe, că de astăzi înainte de mă vei mai găsi afară din ogradă, să nu mai aștepți nuntă ori praznic, ci să-ți cauți de treabă.

Învățătură; Așa fac oamenii cei înțelepți, că dacă din nenorocire cad în vreo nevoie sau primejdie, de unde din întâmplare scapă, ei atunci se feresc și se păzesc cât se poate mai bine ca să nu mai cadă într-însa sau într-alta asemenea.

CÂINELE, CUCOȘUL ȘI VULPEA

Un câine se întovărășise c-un cucoș și umblau amândoi împreună, iar dacă se întâmpla să însereze prin vreun codru, cucoșul se suia sus în vârful unui copac și dormea acolo, cântând la vremea sa, iar câinele se culca și el la rădăcina aceluiași copac în scorbură. Într-o dimineață, cucoșul cânta după cum îi este obiceiul, iar o vulpe, auzindu-i glasul, alergă repede într-acolo și zise cucoșului:

— Rogu-te, pogoară-te nițel jos, căci atâta îmi plăcu glasul tău, încât aș vroi să te sărut cu poftă!

Iar cucoșul îi răspunse:

— De vreme ce-mi zici să mă pogor jos, strigă pe portar să-mi deschidă ușa, și caută-l, că-i aici jos, la rădăcina copacului, în scorbură.

Iar vulpea căutând pe portar, află câinele și-l deșteptă; iar câinele, văzând-o, o luă de grumaz și o mănca. Așa păți vulpea cu înțelepciunea ei; vrând să vâneze pe cucoș ca să-l mânânce, cucoșul o vână pe ea prin câine.

Învățătură: Așa și oamenii cei înțelepți, când se văd ispitiți de cei care voiesc a le face rău, nu numai că nu se dau îndărăpt, dar întorc răul asupra acolora ce căutau a-l face lor.

LEUL ȘI BROASCA

Leul auzi orăcăitul unei broaște care țipa foarte tare și crezând, după vuietul mare ce-l făcea, că-i glasul vreunei alte dihănii mai mari decât broasca, se întoarse înspre partea de unde venea glasul

acela și căutând cu de-amănunțelul o găsi, apoi o călcă cu piciorul de o turti.

Învățătură: Nu trebuie să ne speriem de fiecare lucru ce auzim, până nu vedem cu ochii noștri de e adevărat.

LEUL, VULPEA ȘI MĂGARUL

Leul, vulpea și măgarul se întovărășiră căteșitrei și umblau împreună vânând. După ce strânseseră ei vânat de ajuns, leul zise măgarului să împartă vânatul: iar măgarul stătu de împărți tocmai trei părți și apoi zise leului să-și ia partea care-i va plăcea. Leul, văzând aceasta, se mânie pe măgar și-l lovi cu brânca de-l omorî; apoi zise vulpii cu mânie:

— Treci de împarte tu!

Iar vulpea se apucă de făcut tot o parte, numai că își lăasă sieși o părtică foarte mică. Atunci leul zise către vulpe:

— Oh, jupâneasă vulpe, cine te-a învățat de-ai împărțit așa drept?

Iar vulpea răspunse:

— Văzui ce păți bietul măgar, și pățania lui m-a învățat a împărți astfel.

Învățătură: Oamenii se înțeleptesc când văd pe alții pățind nevoi și pedepse.

LEUL ȘI URSUL

Leul și ursul prinsese amândoi un pui de cerb și certându-se apoi care din ei să și-l ia în stăpânire, se apucară la luptă și atât se luptară amândoi încât osteniră și căzură jos istoviți de puteri. Tocmai atunci o vulpe, trecând din întâmplare pe acolo și văzând că nici unul, nici altul nu se puteau scula de jos, iar puiul de cerb

zăcea mort în mijlocul lor, merse numaidecât de-l apucă și fugi cu el; iar luptătorii, privind cum vulpea fugea cu puil de cerb, ziseră:

— Oh, ticăloșii de noi: hiare puternice și fără de minte ce suntem! Iaca pentru cine ne-am ostenit, pentru o păcătoasă de vulpe vicleană.

Învățătură: Mulți oameni sunt care se ostenesc și pățimesc rău pentru ca să dobândească și să câștige multe și de toate, și nu cu dreptul, ci cu strâmbătate, cu hapca și cu cămătării spre a se îmbogăți; iar când colo, la cele din urmă, agonisirile și schiverniseala lor o mănâncă alții și ei se duc de aici încărcăți de păcate și greutateți sufletești.

FURNICA ȘI PORUMBIȚA

O furnică însetase și intrând într-o apă mare ca să bea, o luă repejunea apei și o ducea în jos, fiind aproape să se înece. Iar o porumbiță, văzând-o că se îneacă aruncă o ramură de copac lângă dânsa, de care furnica acățându-se, îndată a fost scoasă la mal, și astfel porumbița a scăpat-o. De atunci ele se întovărășiră amândouă. Și nu după multă vreme se întâmplă că un pasărar întinse pe jos niște lațuri, risipind pe deasupra lor mei ca să amăgească pe porumbiță și s-o prindă. Dar furnica, văzând pe pasărarul acela, merse drept la dânsul și-l pișcă de picior așa de tare, că de usturime sări în sus țipând; iar porumbița atunci se sperie, și fugind, scapă din primejdie.

Învățătură: Așa-i cinstit și frumos, ca celui ce-ți face bine să-i faci și tu bine pentru binele ce l-ai primit și așa trebuie să facă oamenii între dânsii.

BOLNAVUL ȘI DOCTORUL

Un om bolnav ce zăcea foarte de mult și nu se mai însănătoșa, chemă un doctor să-l vindece.

Doctorul zise:

— Cum îți este și ce te doare?

Bolnavul: Iată, toate simțurile mă dor foarte rău.

Doctorul: Cum ți-a fost astă-noapte?

Bolnavul: Am asudat tare.

Doctorul: Asta e bine; dar într-alt chip, cum îți mai este boala?

Bolnavul: Uneori răcesc foarte tare.

Doctorul: Ți-e slobodă ieșirea afară?

Bolnavul: Mă umflu.

Doctorul: Asta încă nu-i rău.

Într-acestea veni și un prietin al bolnavului, care-i zise:

— Prietine, ți-e mai bine?

Iar bolnavul îi răspunse:

— Frate, despre binele ce zice doctorul că-mi este, să mă ferească Dumnezeu, căci eu simt că-s aproape să pier.

Învățătură: Pe cel ce te laudă și te îmbunează și, măcar de-ar fi și rele faptele tale, el tot zice că-s bune, pe acela pururea să-l urăști și la gura lui să nu te uiți nicidecum.

GRĂDINARUL ȘI MĂGARUL

Un grădinar avea un măgar cu care lucra tot ce vroia și ce trebuia, dar ostenindu-l prea mult și hrănindu-l prea puțin, măgarul se ruga lui Dumnezeu să-l scoată de la grădinar și să-l dea la alt stăpân mai bun. Într-aceea ruga lui fu ascultată, căci curând grădinarul îl vându unui olar, care în toate zilele îl încărcă cu lut, cu oale, cu cărămidă, pe care le ducea pe unde i se cerea.

Măgarul iarăși se ruga lui Dumnezeu să-l schimbe și de la olar; și acesta îl vându unui pielar (dubălar sau argăsitor de piei). Iar

săracul măgar văzând că merge din rău în mai rău, căci tot cu mai grele sarcini îl împovărau, iar stăpânii cei noi tot mai puțin îngrijeau de nutrețul lui, zise lăcrămând:

— Oh! vai mie, becnicul, căci mai bine aș fi stat la stăpânul meu cel dintâi, că pe acesta cum îl văd iar argăsind piei, fără zăbavă va argăsi-o și pe a mea.

Învățătură: Așa pătimesc și țăranii, și oamenii cei de rând cu stăpânii lor, că le pare bine când se schimbă domnii și dregătorii lor; iar dacă dau peste alții mai răi, atunci doresc iarăși pe cel dintâi.

GOSPODINA, SLUJNICELE ȘI CUCOȘUL

O gospodină de cum auzea cântatul cucoșului, își scula slujnicele din somn și le punea să toarcă lâna. Într-o noapte slujnicele se sfătuiră să omoare cucoșul, pentru că deștepta pe stăpâna lor prea de noapte, de le punea la lucru. Și după ce omorâra ele cucoșul, pățiră și mai rău, căci stăpâna lor acuma le scula la lucru mai dinainte de cântatul cucoșului, zicând cătră slujnice că vor fi cântat cucoșii cine știe de când, și așa de multe ori le scula mult mai devreme, și numai rareori pe la miezul nopții.

Învățătură: Toate lucrurile ce se fac cu viclesug și împotriva dreptății mai totdeauna sunt pricina răutăților, adică: cine va gândi altuia rău, neapărat îi va veni și lui osânda și răsplata de la Dumnezeu.

MÂȚA ȘI PILA

O mătă, intrând într-o șatră țigănească, dete de o pilă și începu a o linge și lingând-o i se pili limba, care sângera acum întruna. Iar mâței tot îi părea că e carne și tot linge pila înainte; apoi

când fu mai pe urmă, pricepu că nu e carne, dar acum limba i se rosese mai de tot.

Învățătură: Așa sunt și cei mai mulți oameni care se sfădesc și se privesc cu toată lumea, trăind tot împotriva cu toți; ei gândesc că-și folosesc ceva și nu cunosc că mai multă nevoie și mai mare răutate își fac asupra lor înșiși.

MUȘTELE ȘI MIEREA

Într-o putinică cu miere se grămădise la mâncare o mulțime de muște; dar iată că în curând, lăcomia lor împingându-le tot mai în fund, toate se împlântară într-însa atât cu picioarele cât și cu aripile, de nu se mai puteau întoarce și încă mai puțin să zboare. Atunci văzând bietele muște că, din pricina lăcomiei lor au să piară, ziseră:

— Vai de noi, păcătoase ce suntem, iată că pentru o fărâmiță de dulceță ce am mâncat, acuma pierim cu zile! Vai! cât de lăcome am fost!

Învățătură: Așa sunt și oamenii cei păcătoși, curvari, tâlhari și furi, pentru puțin lucru și pentru puțină hrană și dulceță își pierd zilele, și sufletul li se chinuiește în veci în munca iadului.

ȚAPUL ȘI LUPUL

Țapul rămăsese de turmă, iar un lup se luă după dânsul și-l alungă departe de turmă. Când țapul văzu că-l ajunge lupul, se întoarce cătră dânsul și-i zise:

— Lupe, eu văd bine că astăzi am să-ți fiu ție de mâncare, dar ca să nu mor cu inima scârbită, zi-mi un cântec, să joc.

Deci lupul începu a urla cum îi este obiceiul; țapul începu a juca cu tropot; iar câinii de la turmă, auzind urletul lupului, îndată

alergară și izgoniră dihania de lângă țap. Apoi după ce lupul se depărtă de țap zise:

— După dreptate pății eu astăzi aceasta, căci fiind bucătar, vrui să mă fac lăutar.

Învățătură: Așa este și cu cel ce nu se ține de meșteșugul lui ce l-a învățat de la părinți sau de la dascălul său, ci se apucă de niște lucruri ce nu le știe purta, căzând astfel în niște încurcături și prostii de ajunge și de râsul oamenilor.

RACUL ȘI VULPEA

Racul ieșise din apă și păștea pe marginea iazului prin iarbă, însă o vulpe umblând pe acolo după hrană dete peste rac și-l înfășcă, iar el văzându-și pieirea zise:

— Cu dreptate e să pățimesc aceasta și eu și toți câți vor face ca mine, căci fiind stridie de mare vrui să pasc ca dobitoacele.

Învățătură: Așa sunt și oamenii ce-și schimbă felul și firea — cad la mai mari nevoi și adeseori se și primejduiesc.

OMUL FĂRĂ CARTE (NEȘTIUTOR)

Un om prost și nemernic, neștiind nici carte și nevând nici glas de cântare, se întâmplă de intră într-o casă pustie și începu a cânta. Casa fiind foarte mare răsuna, iar lui i se părea că cântă preafrumos și are glas preabun. Și ieșind în târg oamenii îl întrebă că ce meșteșug știe, iar el răspunzând că-i cântăreț de biserică (psalt) îl poftiră să meargă la biserică să cânte. Deci îndată mergând el începu a cânta; iar oamenii, dacă-l auziră cântând așa de urât și de schimonosit, îl scoaseră din biserică cu rușine mare, îmbrâncindu-l și bătându-l până afară.

Învățătură: Așa sunt oamenii care n-au slujit la uși mari sau la dascăli învățați și se țin înțelepți din firea lor și se fac știutori, apoi dacă dau de niște oameni învățați ei rămân de ocară și de rușine.

HOȚII ȘI CUCOȘUL

Niște furi se duseră la o casă să fure și nu găsiră alt nimic fără numai un cucoș și-l luară; iar cucoșul, văzând că vor să-l taie, se rugă de furi, zicându-le:

— Lăsați-mă, că-s de folos tuturor oamenilor, că-i scol noaptea la lucru.

Iar hoții ziseră:

— Apoi pentru aceasta mai vârtos te vom ucide, căci tu sculând pe oameni la lucru, noi nu putem fura nimica.

Învățătură: Aceasta ne arată cum că oamenii de treabă sunt folositori oamenilor celor buni, iar celor răi le sunt spre pagubă.

CORBUL ȘI ȘARPELE

Corbul flămânzise și văzând un șarpe dormind la soare se repezi din zbor și-l apucă, iar șarpele iute se întoarse și-l mușcă ; și pe când corbul era aproape să moară, zicea:

— Vai, mie! ce hrană nimerii! Căci cu acel șarpe mă otrăvii și iată-mă-s acum că mor.

Învățătură: Așa sunt mulți oameni când nimeresc peste dobândă și pentru nepriceperea lor își răpun capetele.

PORUMBEII ȘI CIOARA

O cioară intrase odată într-un stol de porumbei și văzând ea cum se hrănesc de bine porumbeii făcu ce făcu de îndată și se înălbi și ea și acuma mereu umbla și se hrănea împreună cu porumbeii, iar aceștia nu-i ziceau nimic, gândind că și ea e porumbel ca și dâșii. Într-o zi însă cioara se greși de croncăni o dată ca ciorile și atunci porumbeii, auzindu-o, o bătură și o alungară dintre ei.

Învățătură: Așa și unii oameni se întâmplă ca din prostie să ajungă la boierie, apoi nefiind neam bun, ei încep a se lăcomi și a se înălța cu firea; după aceea peste puține zile pierе cinstea și mărirea cea deșartă și vin iar la starea lor dintăi.

CIOARA

Un om prinsese o cioară și, legând-o c-o ațșoară de un picior, merse și o dete unui copil ca să se joace cu dânsa, de vreme ce se zice că cioarei îi place să petreacă cu oamenii; dar cioara, nemulțămindu-se de copil, găsi prilej și fugi de la el zburând într-un copac. Acolo, încurcându-i-se ața de la picior de o cracă, rămase cioara spânzurată și văzându-și moartea zicea:

— Vai de mine, ce ticăloasă fusei că nu vrui să slujesc un om, și acuma trebuie să mor spânzurată ca o blestemată!

Învățătură: Așa sunt și oamenii care fug de puțină osteneală și se abat la vicleşuguri și la nebunii mincinoase; ei cad în mari nevoi și în primejdii de moarte.

DOI ZEI

Jupiter, zeul elinesc, trimese pe alt zeu ce-i zic Ermis, să împartă cu cumpăna minciunile pe la tot felul de meșteri și de meseriași,

dându-le fieștecăruia câte o măsură plină, iar cizmarilor și potlogarilor le prisosi mai mult, de se vărsă pe deasupra.

Învățătură: Adevărul ocărăște pe meșterii și meseriașii cei mincinoși care nu se țin de cuvânt, schimbă lucrurile cele bune pe cele rele și ce e bun trag cătră dânșii.

LUPUL ȘI OAIA

Un lup se duse la o turmă de oi ca să șterpească ceva; dar niște câini mușcându-l, lupul pătimea foarte rău și flămânzea și nu avea nici o putere. Atunci el zise unei oi să-i aducă apă să bea.

— Căci de-mi vei aduce apă de băut, voi căpăta eu și ceva de mâncare, zicea lupul.

Dar oaia-i răspunse:

— Bine zici tu, lupe, că de-ți voi aduce eu apă de băut, tu mă vei face pe mine numaidecât să-ți fiu de mâncare făr' de sare.

Învățătură: Așa fac oamenii cei vicleni, ca și lupul sau ca vulpea, care umblă cu meșteșuguri ca să amăgească pe cei ce se lasă a fi amăgiți, dar omul înțelept se păzește bine, ca să nu cadă în mrejele lor.

IEPURII ȘI VULTURII

Iepurii, încingând odată o bătălie cu vulturii, se rugau vulpilor să vie să le dea oleacă de ajutor; iar vulpile răspunseră zicând:

— Noi bucuroase v-am da ajutor, dacă n-am ști cine sunteți și cu cine vă bateți.

Învățătură: Așa pățimesc cei neputincioși când se apucă la pricini cu cei mai mari decât dânșii.

FURNICILE

Furnicile spun unii că au fost și ele ca oamenii, niște plugari, dar că nefiindu-le îndeștut cât agoniseau ele, se mai duceau de furau și roadele de pe la alți vecini ce erau prin împrejurimile lor. Din această pricină, Jupiter s-a mâniat pe ele tare foarte și le făcu târâtoare, în chipul cum le vedem noi acuma, însă firea și mintea lor tot aceea o au, căci ce găesc tot fură și din casă, și de afară, și tot strâng mișună¹ în pământ, unde ascund ca niște furi.

Învățătură: Așa și oamenii cei vicleni și lacomi, tot apucă, și strâng, și ascund. Și măcar de-ar avea cât de mult, ei tot nu se mai satură, și tot nu le mai ajunge, și tot apucă, și tot strâng, și tot ascund cu aceeași nesățioasă lăcomie.

PISICA ȘI LILIACUL

O pisică prinsese un liliac ce căzuse jos din zbor și vrând să-l mănânce, el o ruga de iertăciune; iar mâța-i zise că nu poate să-l lase, fiindcă așa îi este meșteșugul, ca să prindă paseri. Liliacul îi zise atunci că el nu e pasere, ci șoarece; și fu lăsat. După aceea iarăși fu prins de altă pisică, ce de asemenea vru să-l mănânce; el iarăși o rugă să nu-l mănânce, că nu-i șoarece, ci-i pasere; și iarăși îl lasă; și așa se întâmplă că schimbându-și numele de două ori a scăpat cu viață.

Învățătură: Aceasta ne arată că se cuvine și nouă să nu rămânem la aceeași stare, ci să urmăm celor care se prefac după vremi și de multe ori scapă din primejdii.

¹ Mișună (*mișină*) — provizii pentru iarnă (ce le strâng furnicile etc.).

PĂSĂRARUL ȘI O PASERE

Un vânător de paseri își întindea lațurile sale, iar o pasere mititică îl întrebă că ce face. El îi spuse că zidește cetate, apoi plecă de acolo. Păsărica merse și se prinse în laț și după ce văzu pe vânător viind, îi zise:

— Om bun, de faci tu tot acest fel de cetăți, puțini locuitori vei avea într-însele.

Învățătură: Aceasta ne spune că atunci se pustiesc casele și orașele când cei mai mari se poartă rău cu oamenii.

CĂLĂTORUL

Un călător mergea pe un drum cu traista în băț pe umăr și se ruga lui Dumnezeu să găsească ceva, că ori din ce ar găsi el, va da jumătate pentru sufletul lui. Și-i dete Dumnezeu de găsi un coșuleț plin cu curmale amestecate cu migdale. Călătorul șezu de mâncă curmalelor carnea și migdalelor miezul, iar sămburii curmalelor și cojile migdalelor le dete pentru sufletul său, precum a făgăduit, zicând:

— Din ceea ce am găsit am dat jumătate de fiecare, a unora dinlăuntru și a altora din afară.

Învățătură: Așa și oamenii cei zgârciți și nesățioși strâng avuție multă și nu vor să dea milostenii la săraci nimic, și ce făgăduiesc să dea pentru sufletul lor încă nu dau, și gândesc cum vor amăgi pe Dumnezeu.

COPILUL ȘI MAMĂ-SA

Un copil fură o carte de la dascălul unde învăța și o dete mamei sale, iar aceasta nu-l certă de loc, nici îl rușină. Copilul de aci înainte se deprinse a fura și alte lucruri mai mari, până îl prin-

seră de față și pe judecată dreaptă ducându-l la spânzurătoare, mergea și maică-sa după dânsul, plângând. Fiul-său, chemând-o să-i vorbească la ureche, ea se apropie și-și lipi urechea de gura lui, ca să-i șoptească; iar el o apucă cu dinții de ureche și i-o rupse.

Mumă-sa și toți cei de față muștrându-l că nu numai a furat, dar acum și înaintea mă-sii s-a arătat nelegiuit, el zise:

— Ea este pricina pierderii mele, căci dacă m-ar fi muștrat când am furat cea dintâi carte, n-aș fi ajuns astăzi să fiu dus la spânzurătoare.

Învățătură: Părintele care nu-și ceartă copilul de mic și nu-l pedepsește pentru toată greșala lui, acela e ca și când i-ar pune singur juvățul în grumaji și l-ar trage la spânzurătoare.

CIOBANUL ȘI MAREA

Un cioban își păștea oile pe țărmurile unei mări și întâmplându-se atunci să fie liniște pe mare, el pofți să călătorească pe dânsa ca neguțător. Deci se abătu la târguri de-și vându oile toate și cumpără curmale, apoi intrând într-o corabie plecă pe mare ; dar nu târziu se stârni o furtună mare de amenința să scufunde corabia. Atunci aruncară în mare toate mărfurile din corabie, între care și curmalele fostului cioban, și așa de-abia putură scăpa cu sufletele la uscat. Iar după ce ieșiră din corabie, fostul cioban încă umbra pe țărmurile mării și văzu că se făcu liniște în mare și începu a jura tare și a zice:

— Oh, Doamne, cât se vedea de groaznică marea, până a nu mânca curmalele mele, iar după ce le-a mâncat, cât se făcu de lină.

Învățătură: Câte nenorociri pătimește omul în viața lui, la toate se deprinde și se învață, că se ispitește ca argintul prin foc.

RODIILE ȘI MERELE

Rodiile se luase la sfadă cu merele pentru frumuseța și pentru mireasma lor, și fură multe vorbe la mijloc; iar un măracine dintr-un gard zise:

— Să părăsim gălcevile, surorilor, că toate suntem deopotrivă!

Învățătură: Când se sfădesc doi oameni tari și mari, un becisnic se bagă la mijloc să-i împace, dar numai ca să se arate și el că-i om de samă și de treabă.

SOBOLUL ȘI MAMĂ-SA

Sobolul, fiind orb, zice cătră mamă-sa:

— Mamă, mie îmi pare că văd dude coapte. Mai apoi iarăși zise: Mie îmi miroase a tămâie. Și în sfârșit iarăși zise: Eu aud sunând niște clopote.

Atunci mamă-sa îi zise:

— O, fătul meu și fiul maicăi, precum cunosc eu, tu nu ești numai orb, ci și surd și nici miros nu ai.

Învățătură: Așa sunt oamenii cei ușori la minte, care gândesc să facă niște lucruri mari și apoi, neputându-le isprăvi, văd singuri că nici un lucru de treabă nu pot isprăvi.

DOI MĂGARI

Măgarul sălbatic văzu pe măgarul domestic hrănindu-se bine și apropiindu-se de el începu a-l lăuda, zicându-i că e gras și neted la trup și că are hrană îndestulată; apoi peste vreun ceas îl văzu încărcat cu lemne și mergând după dânsul un argat, care-l tot lovea cu un toiag mai la tot minutul și peste tot trupul. Atunci măgarul cel sălbatic îi zice:

— Fiindcă acum a îți văzui tot felul de viață, nu te mai fericesc, căci hrana nu în zadar o ai, ci cu multă muncă și osteneală ți-o agonisești.

Învățătură: Să nu râvnești, nici să poftești la viața și la traiul altuia până nu te vei încredința bine de unde-i vine acel trai, ca nu în urmă văzându-l să te înspăimânți.

MĂGARI

Oarecând măgarii fiind însărcinați adeseori cu multe greutăți, iar ei lenevind-se și ticăloșindu-se, au trimes un sol lui Jupiter, rugându-l să le mai ușureze sarcinile și nevoile cele multe. Dar Jupiter, vrând să le arate că cererea lor e cu neputință de îndeplinit, le-a spus că atunci vor scăpa de nevoi, când vărsându-și tot udul la un loc vor face o gărlă. Ei crezând că aceea ce le-a spus Jupiter este adevărat, de atunci și până acum oriunde văd udat de alți măgari, stau și ei de se udă.

Învățătură: Cum că, dacă este să pață neștine vreo greutate sau vreo nevoie, nu poate afla mângâiere nici într-un chip, până nu le pătimește toate câte-i sunt date.

CIOBANUL ȘI OILE

Un cioban se sui într-un copac, la umbra căruia pășteau oile lui, vrând să scuture niscai poame ca să mănânce și oile, dar mai înainte de a se urca în pom, el se dezbracă de haina ce o purta pe dânsul și o lăasă la tulpina copacului; apoi, urcându-se, scutură pomul și dete jos destule roade, pe care oile, mîncându-le, se greșiră și mîncară și haina bietului cioban. Deci el văzând astfel zise:

— Oh! dobitoace rele ce sunteți, voi altora vă dați lâna voastră de se îmbracă cu dânsa, iar mie pentru că vă îngrijesc îmi mîncarăți și haina.

Învățătură: Sunt mulți oameni care din nerozia lor aduc de mai multe ori folos acelora de la care n-au văzut niciodată vreun bine; și dimpotrivă acelora care le fac binele și cărora ar trebui să le aducă folos, le aduc pagubă.

MĂGARUL ȘI VULPEA

Un măgar se îmbrăcase cu o piele de leu și astfel umblând speria pe alte dobitoace; iar când vru să sperie și pe vulpe, aceasta îi zise:

—Eu încă m-aș teme de tine de nu te-aș fi auzit zbierând ca un măgar.

Învățătură: Așa și oamenii cei de nimic, cum văd că au cât de puțină putere de la cei mai mari, vor să sperie și să îngrozească pe toată lumea cu puterea lor.

MĂGARUL ȘI BROAȘTELE

Un măgar încărcat cu lemne trecea printr-o apă, când din întâmplare se poticni și căzu în baltă și, neputându-se scula, plângea și se tânguia amar; iar broaștele, văzându-l plângând astfel, ziseră:

— O, minune de tine! Ce curând urâși locul acesta ; căci nici un ceas nu e de când veniși aci și plângi așa de grozav, dar când ar fi să locuiești aici precum locuim noi, atunci ai orbi plângând.

Învățătură: Așadar omul trebuie să fie tare și curajos când i se întâmplă vreo nenorocire sau când dă peste vreo nevoie, căci fiind dimpotrivă slab și fricos, la orice mică întâmplare nenorocită, nu numai că va găsi destui ca să-l dojenească și să-l rădă în loc de-al ajuta, dar la alte nenorociri, ce sunt câteodată foarte mari, se va pierde cu totul.

MĂGARUL ȘI CORBUL

Un măgar vătămat în spate umbla păscând, iar un corb veni de i se puse pe spinare și-i tot scobeia rana cu ciocul, așa că bietul măgar sărea și răcnea și tot nu-l putea alunga. Ciobanul ședea deoparte și privea la dâșii râzând; iar un lup, ce era mai încolo, zise:

— Săracii de noi, lupi fără oi, căci pe noi cum ne vād de departe îndată aleargă cu câini de ne iau la goană, iar pe aceștia stau de-i privesc și încă râzând.

Învățătură: De omul cel rău, cum îl vede viind de departe, deși nu cu vreun gând viclean, oricine caută să se păzească, fugind de el ca de un tâlhar.

CĂLĂTORII

Niște călători mergeau pe lângă mare, și văzură aducând vântul pe mare, cam spre margini, niște grămezi de vreascuri și ziseră:

— Acesta e un sân de corabie înecată și poate va fi ceva într-însul.

Deci așteptară până veni la margine și văzând că nu e nimic, iarăși ziseră:

— În zadar așteptarăm aici de pierdurăm din cale, căci văzurăm că nu fu nimic.

Învățătură: Mulți oameni se arată de departe a fi mari și groaznici, iar dacă se apropie se întâmplă de nu sunt nimic.

MĂGARUL ȘI VULPEA

Un măgar se întovărășise cu o vulpe și, umblând ei după vânat, se întâlnește cu un leu, iar vulpea, văzându-și nevoia și pieirea, zise leului:

— De te vei făgădui că nu-mi vei face nici un rău, eu îți voi dărui un măgar să-ți fie de gustare.

Iar leul primi bucuros și făgădui că o va lăsa. Deci vulpea merse și amăgi pe bietul măgar de-l băgă într-o cursă, iar leul, văzând că măgarul s-a prins în cursă de unde nu mai putea fugi, apucă întâi pe vulpe de o mîncă și apoi pe măgar.

Învățătură: Așa și cine înșală pe soția sau pe tovarășul, prietinel sau vecinul său, de multe ori se întâmplă de se pierde întâi pe sine.

GĂINA ȘI RÂNDUNICA

O găină clocea niște ouă de șarpe cu toată osârdia, iar o rîndunică dintr-un copac o văzu și-i zise:

— Oh! nebună ce ești tu, pentru că clocești aceste ouă, și scoțând pui pe care-i vei crește, întâi pe tine te vor mânca.

Învățătură: Pe omul rău de felul lui, nu poți cu nici un chip să-l îmblânzești, măcar cât de mare bine îi vei face, căci el drept răsplătire rău îți dă.

CĂMILA

Oamenii când văzură întâi cămila, foarte se temură și de mărirea ei spăimântându-se fugeau, iar după trecere de vreme văzând blîndeța ei, începură a se mai apropia de dînsa, apoi înțelegînd că ea nu are răutate, atât au disprețuit-o încât, puindu-i căpăstru, au dat-o copiilor s-o poarte.

Învățătură: Cu cele mai groaznice lucruri dacă ne deprindem, apoi începem a le și nesocoti, purtându-le cum ne place.

ȘARPELE

Un șarpe fiind călcat de mai mulți oameni se plîngea lui Jupiter, iar acesta îi zise:

— De te-ai fi întors să muști pe cel ce te-a călcat întâi, altă dată n-ar fi cutezat să te calce nimeni.

Învățătură: Să nu te lași mai mic întâi, căci nelăsându-te, toți se vor îngrozi și nu vor mai cuteza să-ți facă rău.

PORUMBELUL

Un porumbel însetase foarte tare, când din întâmplare văzu pe un părete zugrăvit un vas pe care-l socoti că e cu apă. Deci îndată se repezi cu iuțeala cea mai mare spre dânsul cu gând să bea apă, dar se lovi așa de tare de zid cu capul și cu aripile, încât căzu mort.

Învățătură: Așa și unii oameni lacomi, care orice văd vor să apuce, nemaigândindu-se că pot să dea peste vreun rău.

PORUMBIȚA ȘI CIOARA

O porumbiță se hrănea într-un porumbar și se lăuda că va face pui mai mulți decât toate paserile, având și hrană, și locaș mai bun decât toate; dar o cioară dintr-un copac o auzi cum se lăuda și-i zise:

— Ce te mai lauzi tu că faci rod mai mult, căci cu cât faci tu pui mai mulți, cu atât petreci în mai multe griji și năcazuri, și cu cât ești mai grasă, cu atât te faci mai amară în lume.

Învățătură: Așa sunt și oamenii care sunt robi, cei ce slujesc la domni, și vecinii cei căsătoriți: cu cât fac feciori mai mulți, cu atât se mai înmulțesc robii și vecinii.

FIICA ȘI MAMA

Un om avea două fete și întâmplându-se ca una din ele să se îmbolnăvească și să moară, tatăl ei chemă pe niște muieri ca să o plângă cu plată și așa începură a o jăli; iar cealaltă fată zise:

— Oh! vai de noi, căci dacă noi care avem jalea de față și nu știm a plânge, dar acestea care nu au nici o durere, cum plâng ele așa de tare?

Iar mama sa îi zise:

— Nu te mira, fiica mea, că acestea plâng așa de tare, căci ele nu plâng cu adevărat, sau din jale, sau pentru că le doare inima, ci numai pentru că sunt plătite.

Învățătură: Ceia ce au plată de la alții nu se lenevesc a sluji și a umbla după voia altora care le plătesc și a-și întoarce firea după stăpânii lor. Și încă sunt unii îndrăzneți la firea lor, de nu jelesc, măcar și sângele să și-l verse.

PESCARI

Niște pescari se pusese într-o luntre de unde vânau pești cu mreaja într-o baltă și prinseră un peștișor mic care se ruga lor să-l lase, că e prea mic, zicându-le că de-l vor lăsa acum, îl vor prinde când va crește mai mare și atunci vor avea mai bun folos; iar unul din pescari zise râzând:

— Dar ce, sunt nebun să-mi las dobânda din mână, măcar că-i mică, ca să nădăjduiesc la alta mai mare, pe care nu o văd în mâna mea și care nu se vede nicăieri? .

Învățătură: Nebun va fi acel om care își va lăsa bucațica din mână și care este de față, nădăjduind la alta mai mare.

MĂGARUL ȘI CALUL

Un om avea un măgar și un cal, și-i încărcă pe amândoi cu unele și cu altele, și așa pornindu-i la drum, stăpânul mergea în urma lor. De la o vreme, măgarul, simțindu-se prea împovărat, zise către cal:

— Ia-mi, te rog, ceva din spinare de mă mai ușurează puțin.

Dar calul nevrând să-l ajute deloc, bietul măgar mai merse cât merse și deodată căzu jos mort sub greutatea poverii lui. Atunci stăpânul luă și puse pe cal toată sarcina ce o dusesse măgarul; iar calul mergea acum pe drum și plângea zicând:

— O, nemernicul de mine! Căci nu vrusei să iau puțină povară de pe tovarășul meu! El muri din pricina asta, iar eu trebuie să duc acuma și povara lui toată, ba încă-mi puse în spinare și pielea lui.

Învățătură: Se cuvine ca cei ce pot să ajute și să sprijinească pe cei neputincioși, pentru ca și lor să le fie bine și spre folos.

OMUL ȘI URIAȘUL

Un uriaș făcuse prieteșug cu un om într-o vreme de iarnă, mâncând și bând amândoi, împreună. Omului odată fiindu-i frig, apropia degetele de gură și le încălzea, iar uriașul îl întrebă că de ce face așa. Omul îi răspunse: ca să-și încălzească degetele. Apoi, la vremea mesei aduseră bucate calde ca să mănânce, și omul începu a sufla în lingură ca să se mai răcească ciorba, fiind prea fierbinte, când uriașul iarăși îl întrebă:

— Acum de ce sufli în bucate?

Iar omul răspunse:

— Suflu ca să nu-mi frigă gura.

Auzind asta, uriașul zise:

— De-acum înainte mă las de prieteșugul tău, de vreme ce tu scoți din gura ta și cald și rece, sau dulce și amar.

Învățătură: Așadar trebuie să fugim fieștecare din noi de prietini aceia al căror cuvânt nu e la fel, care una zic cu vorba, și alta fac cu fapta.

VULPEA ȘI PĂDURARUL

O vulpe fugea de niște vânători care o urmăreau și, alergând peste câmpii, întâlnește un pădurar pe care-l rugă să o ascundă undeva. Pădurarul îi arată un ungher în colibă și-i zise să se vâre acolo. Îndată apoi sosind și vânătorii, întrebară de vulpe; dar, pădurarul le spuse cu gura cum că n-a văzut nimic, iar cu mâna le arată locul unde era vulpea. Vânătorii însă nu înțeleseseră semnul pădurarului și plecară de acolo. Atunci vulpea, văzându-i depărându-se, a ieșit afară, iar pădurarul îi zise:

— Poți să-mi mulțamești, căci nu te spusei vânătorilor.

Dar vulpea-i răspunse:

— Ți-aș fi mulțămît de ți-ar fi fost și semnul mâinii precum îți fu cuvântul.

Învățătură: Așa sunt și unii oameni — cu cuvântul zic una, iar cu fapta fac alta.

OMUL ȘI IDOLUL

Un om avea un idol de lemn și de multe ori se ruga la el să-l îmbogățească, iar idolul nu-l asculta. Deci omul se mânie și, luând idolul de picioare, îl trânti de pământ de-l făcu mici fărâme; capul încă i-l sparse din care curse mult aur; iar omul, văzând aceasta, zise:

— Mare nebun ești și ai fost, căci când îți făceam cinste tu numi foloseai nimic, iar după ce te rușinai și te făcui fărâme, tu îmi făcuși pe voie, căci mi-ai dat multă avuție; și bine că m-ai învățat minte, căci de-acum înainte tot această cinste îți voi da.

Învățătură: Mulți sunt care te poartă cu minciuni zicând că-ți vor face bine, pentru ca să te închini lor, iar binele nu-l mai fac; sunt însă și alții cărora nici o cinste nu le-ai făcut, și deci nici o nădejde n-ai avut de la ei și totuși ei îți fac mult bine la vreme de nevoie.

DOI CĂINI

Un om gătise ospăț ca să cheme pe un prietin al său să-l ospăteze, iar câinele omului încă chemă pe câinele prietinelui, zicând:

— Frate, să vii la noi să te ospătezi astăzi!

Deci câinele veni cu bună nădejde că atât de bine va mânca și va bea, încât nici mâine să nu-i fie foame, și așa se bucura și dădea cu coada; iar câinele cel de casă îi zise:

— Haide, prietine, vino să-ți arăt câte feluri de bucate facem astăzi și ce ospăț gătim.

Și așa meraseră ei în plimbare până la bucătărie și intrând înlăuntrul, veseli amândoi, bucătarul îi văzu și apucându-i cătră ușă îi bătă pe amândoi de-i zvântă, iar pe oaspetele acela îl luă de coadă și mătură bucătăria cu dânsul, apoi îl aruncă pe o fereastră într-o râpă. De acolo bietul câine se sculă ca vai de el și plecă tot poticnindu-se și schelălăind; iar câinii satului se strânsă împrejurul lui și-l întrebău cum s-a ospătat. Și el le spunea:

— Așa de bine am mâncat și atât de mult am băut, încât m-am îmbătat și nici calea pe unde să merg n-o mai văd.

Învățătură: Să nu crezi niciodată pe cel ce se laudă că-ți va face vreun bine; până nu vei vedea cu ochii tăi.

PESCARUL

Un pescar nu știa să vâneze pești, deci luă fluierul și mreaja și se duse la o baltă și sta pe marginea ei și căuta în apă, cântând cu fluierul, socotind că vor ieși peștii la glasul fluierului și-i va

prinde; și așa se trudi până ce osteni, și nimic nu folosi cu fluierul. Deci dacă văzu că nu poate face nimic, lepădă fluierul și apucă mreaja și intră în baltă și prinse mulți pești; și după ce-i scoase afară, peștii se izbeau în toate părțile, iar el râdea și zicea: .

— Oh, dobitoace îndărătnice, acuma jucați fără ca să vă cânte cineva, iar mai adineaori când vă cântam din fluier, vă ascundeaiți și nu vroiați să jucați.

Învățătură: Așa sunt și oamenii cei îndărătnici — când le zice cineva să facă vreun lucru de treabă, ei nu vor să-l facă, iar când nu le zice nimeni, ei fac tot în deșert și fără vreme.

CORBUL ȘI MAMĂ-SA

Un corb, îmbolnăvindu-se, ședea singur într-un copac, iar în alt copac de alături mama sa îl jelea plângându-l. Atunci corbul zise cătră mama sa:

— Nu plânge, maică, ci te roagă lui Dumnezeu și tuturor sfinților săi să-mi dea sănătate.

Iar mama sa îi zise:

— Oh! fătul meu! Oh! dragul mamei! Dar ce sfânt îți va fi ție întru ajutor? Căruia dintre ei nu i-ai furat carnea?

Învățătură: Așa sunt și oamenii cei ce au vrăjmași mulți în lume, căci la nevoile lor nu se află nimeni să-i ajute și să le folosească.

VĂCARUL

Un văcar pierduse un vițel și-l căuta peste tot locul și negăsindu-l se ruga lui Dumnezeu să-i arate furul, că-i va aduce un țap jertfă; și mai umblând el, găsi pe un leu care mânca vițelul său și s-a speriat foarte și de frică ridică mâinile cătră cer și zise:

— Oh, Doamne, am făgăduit un țap de voi afla furul vițelului, iar acum mă rog să pot scăpa de dânsul și voi jertfi un taur.

Învățătură: Așa sunt și oamenii cei fără de minte, când pierd niscaiva lucruri mici, se pun în pricină de stârnesc niște vrăjbi mari, apoi ar fi bucuroși să le potolească, măcar de-ar păți și pagubă.

FURNICILE ȘI GREIERAȘUL

Pe vremea iernii se udaseră grăunțele furnicilor și le scosese ră de le uscau afară, iar greierașul, fiind flămând, ceru să-i dea și lui să mănânce; iar furnicile îl întrebă:

— Dar astă-vară de ce nu ți-ai strâns hrană?

Și greierașul răspunse:

— N-am avut când strânge, căci tot am cântat de m-am veselit și m-am desfătat.

Furnicile îi ziseră râzând:

— Dacă ai cântat astă-vară și te-ai veselit, acum a șezi și joacă.

Învățătură: Așadar trebuie, când avem vreme de agonisit, să agonisim, căci nu e totdeauna de agonisit și de câștigat.

VULTURUL ȘI ARCAȘUL

Vulturul ședea pe o piatră, de unde pândea un vânat, iar un arcaș îl săgetă din arc și fierul săgeții îi intră în trup, iar lemnul săgeții și penele îi stau dinaintea ochilor săi. Văzând el penele cele de la săgeată înfipite în carnea lui, plângea și zicea:

— Nu-mi pare rău că mor, dar îmi pare rău că mor din pricina penelor mele, căci m-au străbătut și m-au pătruns.

Învățătura: Aceasta ne arată cum că nu-i este omului jale când petrece nevoie și năcaz de la cei străini, ci-i este cu adevărat jale și amar când pătimește nevoie și strâmbătate de la ruda sa sau de la prietinel său cel iubit.

VIERMELE ȘI VULPEA

Viermele ieșise din pământ și zicea către alte jiganii că el este doctor și că tămăduiește toate boalele; iar o vulpe îi zise:

— Dar de ce zici tu că vindeci pe alții, fiind tu olog și moale? Pentru ce nu te tămăduiești întâi pe tine, ca să nu te chinuiești astfel?

Învățătură: Așa și unii oameni, după ce sunt nevoiași și păcătoși de trăiesc ca vai de capul lor, apoi mai voiesc să ajute și pe alții, negândindu-se că nu se pot ajuta nici pe dânșii.

OMUL ȘI GĂINA

Un om avea o găină care-i făcea ouă de aur și socotind el că într-însa va fi mult aur, o spintecă și găsi tot așa ca și la alte găini; deci vrând să găsească avuție multă deodată, pierdu și pe acea puțină ce o avea.

Învățătură: Așa sunt oamenii care nu mulțămesc lui Dumnezeu de puținul ce au; pentru lăcomia lor pierd și ce au în mână.

LEUL ȘI VULPEA

Leul îmbătrânise și nu mai putea umbla după vânat. Gândindu-se el ce să facă ca să capete ceva de mâncare, intră într-o peșteră și se făcu că e bolnav. Acolo veneau toate dobitoacele să-l vadă ; iar el prindea câte una și o mânca. Vulpea, fiind mai șireată și cunoscând vicleșugul leului, n-avu ce să facă și veni și ea, ca la un împărat ca să-l vadă, dar se opri afară din peșteră și întrebă pe leu:

—Doamne, ce mai faci?

Leul îi spuse că-i este foarte rău, apoi îi zise:

— Dar de ce nu vii și tu în peșteră, de ce stai afară?

Vulpea-i răspunse:

— Eu nu voi intra, căci văd urme multe intrate acolo, dar ieșite nu văd nici una.

Învățătură: Oamenii cei înțelepți cunosc pe semne lucrurile cele de pieire și fug unde pot ca să scape de moarte.

GRĂDINARUL ȘI ȘARPELE

Dinaintea ușii colibei unui grădinar își făcuse un șarpe cuibul și odată mușcă pe un copil al grădinarului de muri copilul. Părinților le păru foarte rău de aceasta și se gândeau acuma cum ar putea face ca să ucidă pe șarpe. Deci luă grădinarul un topor și pândea pe șarpe să-l omoare și cum îl văzu ieșind din cuib, îndată dete cu toporul într-însul, dar nu-l putu nimeri, ci lovi într-o piatră din care sări o bucățică, iar șarpele scăpă în gaura lui. După câteva zile grădinarul socoti mai bine să se împace cu șarpele și se duse în casă, de unde luă pâine și sare și apoi îl chemă să iasă afară ca să facă pace amândoi, iar șarpele îi zise:

— De acum înainte între noi pace și credință nu va mai fi, câtă vreme eu voi vedea piatra însemnată, iar tu mormântul copilului tău.

Învățătură: Așa se păzește omul cel înțelept de dușmanul său, mai vârtos de-i va fi făcut vreun rău.

LUPUL ȘI BABA

Un lup flămânzise și umblând după hrană auzi un copil plângând. Și o babă îi tot zicea:

— Nu mai plânge, că acuși vine lupul și te dau lui de te mânâncă.

Lupul auzind aceasta îi păru că baba cu adevărat i-l va da și stătu pe acolo multă vreme așteptând. Apoi mai într-un târziu auzi iarăși pe babă dezmierdând copilul zicându-i:

— Dragul mătușii, de va veni lupul acuma, îl vom prinde și-l vom bate!

Iar lupul dacă auzi așa, plecă zicând în sine: „Într-acest loc acuma zic una și peste un ceas fac alta“.

Învățătură: Așa sunt și unii oameni, una zic și alta fac, iar de făgăduiesc ceva, o fac numai de fală și ca să ațâțe bucuria cuiva, dar din mâini nu dau nimic, și aceasta se cheamă scumpete și este păcat împotriva milosteniei.

ȚAPUL ȘI LUPUL

Un țap sta sus într-un vârf de stâncă și văzu un lup trecând pe acolo și începu a-l ocări; iar lupul se întoarse spre el și-i zise:

— Mă! nu tu mă ocărăști, ci locul pe care stai tu.

Învățătură: Aceasta ne arată că de multe ori vremea și locul semetesc pe cei mai mici, de fac rușine celor mai mari și-i ocărăsc precum le este voia.

MUȘCOIUL ¹

Mușcoiul mânca tot orz de care se îngrășa foarte mult, apoi începu a se lăuda că tată-său n-a fost măgar, ci bidiviu, pentru că la toate lucrurile îi seamănă, fiind iute, ager și altele; iar stăpânul său, auzind astfel, îl scoase afară din coșar și se duse cu dânsul să-l încureze împreună cu alți cai, dar iată că-l întrecură toți, și el văzând așa zise:

— Adevărat, acum zic și eu că tată-meu a fost măgar.

¹ *Mușcoi*— catâr

Învățătură: Dacă ajunge cineva la vreo boierie și se îmbogățește, trebuie să socotească din cine este și cum a fost și să-și aducă aminte că această lume nu are nici un lucru care să fie stătător, ci numai dreptatea și adevărul rămân în veac, ca și înțelepciunea.

TRÂMBIȚAȘUL ȘI OSTAȘII

Un trâmbițaș fu prins în război de cătră dușman și se ruga ostașilor zicând:

— O, voi vitejilor, nu mă omorâți, căci nici eu nu omor pe nimeni, ci numai cânt cu această trâmbiță.

Iar ostașii răspunseră zicând:

— Pentru aceea trebuie să mori, căci cântecul tău îndeamnă pe dușmanii noștri de se pornesc asupra noastră și întărită toate încăierările, așa încât ne omorâm unii pe alții.

Învățătură: De aici vedem că mai vinovați sunt aceia care îndeamnă spre rău și fac pe alții de se ceartă și se bat până la moarte, decât acei ce fac răul, căci focul nu s-aprinde până nu-l atâță cineva.

MOȘNEAGUL

Era odată un moșneag bătrân, plugar, care îmbătrânise tot în câmp la țarine și în satul lui, unde se născuse, nu intrase niciodată; iar când fu într-o zi, se rugă tovarășului său să-l ducă în sat să-și vadă rudeniile și să se cunoască cu vecinii și prietinii săi; iar el îndată îl ascultă și înhămă niște măgari la un car și sui pe bietul bătrân în car și-l lăsă să-și măie el singur măgarii. Și mergând el pe cale se stârni o furtună foarte mare și se întunecă cerul cu nouri, căci era vreme de iarnă, și pierdură măgarii drumul și apucară prin niște crânguri dese și prin niște locuri cu gropi și pline de mărăcini, și văzând bietul bătrân că are să piară zise:

— Oh! Jupiter! Dar ce rău ți-am făcut eu de mă pierzi așa cu asuprire, căci nimeni nu va ști de pieirea mea, și încă nu mi-ar fi ciudă și năcaz de mi-ar fi moartea de niscai dobitoace harnice, cum sunt caii sau boii, ci-mi este pieirea de niște dobitoace ticăloase, de niște măgari care sunt mai urâți decât toate dobitoacele din lume?!

Învățătură: Așa sunt și oamenii cei mojici și proști, care din copilăria lor pururea se nevoiesc și se silesc tot după agoniseală și se silesc pe lângă dobitoace să le înmulțească, iar de lucrurile lui Dumnezeu niciodată nu-și aduc aminte să le isprăvească, cum este paza sfintei biserici, rugăciunea, postul, spovedania, milostenia spre cei săraci și neputincioși, care este mama tuturor datoriilor creștinești. Așșderea unii din tinerețele lor se dau după poftele trupului, în beții și în curvii, în zavistii și în omoruri până ce-i apucă moartea la bătrânețele lor întru acestea, nefiind gata de acea călătorie grabnică și fără de veste, și atuncia rămân săraci de cele trebuincioase drumului aceluia și încă fără de povățuitor, adică fără să aibă îngeri întru ajutor. Atunci zice Scriptura că va blăstăma omul ziua nașterii sale și vremea vieții lui celei rele și necuvioase; atunci în zadar va cere ajutor, căci nu va putea dobândi, căci zice Scriptura că va da omul schimb pentru sine și prețul răscumpărării sufletului său.

CERBUL

Cerbul văzu pe leu dormind și, sperându-se, zise întru sine: „Oh, netrebnice dobitoace ce suntem noi, căci de vedem pe leu dormind, încă ne temem, dar când va fi el deștept și mânios!“

Învățătură: Așa trebuie oamenii cei proști să-și cunoască pe mai-marii lor, cum că sunt mai tari și mai puternici.

LEUL ȘI GLIGANUL¹

Leul se certa cu un gligan, iar vipera stătea deoparte și asculta, și căuta să vadă care va cădea; dar ei se mâncară cât se mâncară, apoi când fu mai la urmă, se împăcară și se făcură prietini; iar viperei părându-i rău că ei se împăcară, se umflă de ciudă așa de tare, că era cât pe ce să crape.

Învățătură: Nu trebuie să ne pară bine când vom vedea sfădindu-se cei mari, sau și cei mici, ci să alergăm să-i împăcăm.

LEUL, ȘOARECELE ȘI VULPEA

Leul dormea într-un loc ascuns, iar un șoarece trecând pe deasupra lui, el se trezi și sări în sus; dar o vulpe, văzându-l, râse. Atunci leul zise cătră vulpe:

— Nu prea râde tu, căci nu trebuie nici pe șoarece a-l defăima așa de tot.

Învățătură: Adevărat este că nu se cuvine a nu băga în samă pe cei mici și a nu socoti întâmplările lor, ca să nu fie uitați de tot, ci să-i ajutăm și să le folosim cât vom putea, căci și ei sunt fiii lui Dumnezeu celui sfânt.

COPILUL ȘI MAMĂ-SA

Un copil mâncase niște plămâni de vacă și viindu-i greață, vărsă foarte mult într-un lighean, apoi zise cătră mamă-sa:

— Vai de mine, maică, căci toate mațele mi-am vărsat din mine! Iar ea îi zise:

— Nu te teme, fiul meu, că n-ai vărsat nimic din ale tale, ci tot străine.

¹ *Gligan* — mistreț, porc sălbatic.

Învățătură: Așa sunt și oamenii cei datornici, când plătesc datoriile le pare foarte rău, ca cum și-ar da și inima lor dintr-înșii.

COPILUI ȘI SCORPIA

Un copil umbla prinzând lăcuste care strică bucatele în țarine și din întâmplare dădu și peste o scorpie care-i zise:

— Copile, să nu te prea atingi de mine, că te voi face de vei lăsa și lăcustele câte le-ai prins până acuma.

Învățătură: Cu omul cel rău să nu aibi amestec, nici să cumperi de la el, nici să-i vinzi, și nici să te atingi de dânsul vreodată.

CORBUL ȘI VULPEA

Corbul ținea o bucațică de caș în gură și zbură sus într-un copac ca să ospăteze. Iar o vulpe trecând pe acolo îl văzu și-i zise:

— Îmi este drag să te aud cântând căci de mult am plăcere să mai aud glasul tău.

Corbul, auzind acestea, se îngâmfa de mândrie și, deschizându-și gura, începu a croncăni și-i căzu cașul din plisc. Iar vulpea merse de-l luă și îl mâncă, zicând cătră corb:

— Jupâne corbule, la toate ești gingaș și frumos, numai la minte ești prea prost.

Învățătură: Așa și oamenii cei vicleni, laudă pe cei mai proști ca să-i poată amăgi și să le ia ceea ce au.

CERBUL ȘI VÂNĂTORII

Cerbul sta la marginea unei bălți și, privind-și picioarele în apă, îi păru rău că sunt prea subțiri și prea lungi, și-și făcu inimă rea. Apoi se întâmplă de-l luară la goană niște vânători și după

ce sc ap a de vânători îşi lăuda picioarele foarte mult  i se îndrăgi de ele fiindcă l-au scăpat.

 nv  tur : Unele lucruri ni se par ur te  i proaste  i zicem că nu sunt de nici un folos. Se întâmplă însă de ne sunt mai de folos dec t cele mai frumoase  i mai lăudate lucruri. Precum zice  i sfântul apostol Pavel, că pe cele de neam prost  i nebăgare în samă ale lumii, le-a ales Dumnezeu sfântul.

VRĂJITORUL (ASTRONOMUL)

Un vrăjitor de cei ce caută în stele umbra vr jind  i, căutând în sus la stele, nu băga de samă, ce e înaintea picioarelor lui  i căzu într-o fântână ad nc ; iar un călător trecând pe acolo îl auzi gem nd  i se apropie de fântână  i privind înlăuntru îl văzu  i-i zise:

— Om bun, oare nu e ti tu acela care ziceai că  tii toate câte sunt pe cer?  i cum de n-ai  tiut ce e pe pământ  i ai căzut în f nt na?

 nv  tur : Aici e  n tepciunea cea dumnezeiască, care defăimează pe cei ce zic că  tiu toate  i cunosc cele ce vor să fie mai departe, iar ei nu cunosc nici c t văd înaintea ochilor lor.

CÂINELE

Un câine ținea o bucăţică de carne în gură  i trecea pe o punte, peste o apă,  i văzându- i mutra în apă socoti că e mai mare bucata de carne ce o vedea în apă  i l s nd pe acea din gură sări în apă, dar pierdu  i pe aceea ce o  inuse în gură  i c t pe ce era să se  i înece.

 nv  tur : A a sunt  i oamenii cei lacomi, cărora li se pare că tot ce e al altuia e mai bun dec t al lor,  i a a, cu astfel de nerozii nu numai că pierd ce au în mâinile lor, dar de multe ori se întâmplă de- i răpun chiar  i viața.

CĂMILA

Cămila se ruga lui Dumnezeu Savaot să-i dea coarne; și Dumnezeu nu o asculta; dar ea se mai rugă încă o dată cu toată inima și atunci Dumnezeu, supărându-se pe dânsa, o blestemă de-i căzură și urechile.

Învățătură: Se cuvine și de folos este să ne rugăm lui Dumnezeu ca să ne miluiască și să ne ferească de ispite și de nevoi; dar nu trebuie să cerem lucruri mari și peste firea noastră.

GRĂDINARUL ȘI ȘARPELE

Un grădinar hrănea lângă coliba lui un șarpe și viind vremea iernii, ca să nu înghețe afară, îl băgă în sân să-l încălzească; iar șarpele, după ce se văzu la căldură, îl mușcă, și așa de tare îl otrăvi, încât bietul grădinar muri numaidecât.

Învățătură: Așa fac oamenii vicleni și răi — acelora ce le fac lor binele și-i miluiesc, în tot chipul se silesc să le răsplătească cu rău.

CUCOȘII

Doi cucuși se încăierară la bătaie și, după ce obosiră bine, biruitorul se sui pe un loc înalt și, de bucurie mare ce avea, începu a bate din aripi și a cânta. Tocmai atunci un uliu trecând pe acolo se repezi de apucă pe cucușul cel biruitor, care astfel degrabă își pierdu bucuria o dată cu viața.

Învățătură: Dumnezeu sfântul pe cei făloși și trufași îi ceartă și-i smerește, și de multe ori îi pedepsește, iar pe cei blânzi și smeriți îi înalță și-i miluiește, și de toate nevoile îi ferește.

BOII

Trei boi pășteau laolaltă pe un imaş și nici o fiară nu cuteza să-i supere; iar de la o vreme ei începură a se învrăjbi și așa se despărțiră unul de altul. Atunci fiecă fiară, oriunde-i întâlnea, îi tot supăra, aflându-i că sunt dezbinați unul pe altul.

Învățătură: Aceasta însemnează pe oamenii cei slabi la credință, care pentru fieștece pricină se despart și fug de la părinții lor; însemnează și pe cei care se despart de testamentul stăpânilor bisericesti și se oselesc pe sine a fi mai buni și mai înțelepți decât ceilalți frați întru Hristos și de soțiile lor; aceia pe dreptate pier pentru despărțirea lor și pentru nebuniile lor.

MĂGARUL

Un măgar era încărcat cu sare și mergea stăpânul său după dânsul; și trecând măgarul printr-o apă, se împiedică și căzu în apă; iar sarea se topea și măgarul astfel se ușura și apoi se topi sarea de tot și mergea acuma măgarul mai ușor, și ieși afară. După câteva zile, același măgar trecând iarăși peste apa aceea, și fiind acuma încărcat cu bureți de mare, vru să facă ca și întâi și se făcu că se poticnește și iarăși căzu în apă, dar acum bureții se umplură de apă și bietul măgar, neputând să se mai ridice, se înecă acolo.

Învățătură: De multe ori se întâmplă vicleanului că vrând să viclenească pe altul, se viclenește pe sine, și iarăși de multe ori așteptăm dobândă și ne vine pagubă.

APRECIERI

Colectivă prin origine, nestatornică în traiul său, aceasta este literatura poporană cea nescrisă; individuală prin naștere, fixă în fond și în formă într-un moment dat, aceasta este cartea poporană.

Dar pentru ca ambele să fie poporane: una - fiică de sânge, cealaltă - fiică de suflet a poporului; pentru ca ambele să se poată substitui una alteia, să se poată metamorfoza una într-alta, astfel că uneori este anevoie a trage între ele o linie de demarcațiune, trebuie ca ambele deopotrivă să oglindească poporul, ambele să fie popor el însuși, căci poporul în realitate iubește numai pe sineși. Niciodată o carte nu va deveni poporană, dacă ea nu vorbește în graiul cel necioplit al poporului; dacă nu răsfărânge credințele poporului, speranțele lui, slăbiciunile lui; dacă știe ceva mai mult decât ce știe poporul în patriarcala lui neștiință...

Literatura poporană cea scrisă, ca și cea nescrisă, călătoresc din limbă în limbă; dar ele nicăieri nu se traduc, ci se transformă.

Orice popor posedă o formă proprie a sa, primind ca al său numai ceea ce corespunde acelei forme specifice, care se modifică și ea din epocă în epocă, provocând atunci modificări correlative în tot ce este poporan.

Literatura poporană cea nescrisă suferă astfel o triplă rotațiune: 1. Prin trecere din gură în gură; 2. Prin trecere din țară în țară; 3. Prin trecere din epocă în epocă. Ultimele două din aceste rotațiuni îi sunt comune cu cartea cea poporană. Și ea se transformă de asemenea, când se împrumută dintr-o altă limbă, multe lucruri adăugându-se, unele suprimându-se, o seamă prefăcându-se, până ce planta cea exotică capătă un aer indigen. Și ea, pe de altă parte, se adaptează din timp în timp la vederile momentului, prin copiști – dacă circulă în manuscris, prin editori – dacă este tipărită.

De aici rezultă mulțimea varianturilor ale oricărei cărți adevărate poporane: varianturi externe și varianturi interne, deși mai puține, negreșit,

decât nenumăratele varianteuri ale literaturii populare celei nescrise, care se datoresc mai cu deosebire trecerii din gură în gură.

Bogdan PETRICEICU HASDEU, *Scrieri alese*, București, Editura Tinerețului, 1959, p. 190.

Alexandria, povestea lui Alexandru cel Mare, pe care cărturarii au afurisit-o ca neautentică și stricătoare de minte, dar pe care poporul o cetește până la momentul de față ... stă lângă Povestea Troii, *Istoria Troadei*. Nici una, nici alta nu prezintă o literatură românească de creație. Dar împrumutarea aceasta a subiectului străin, așa cum a fost împrumutată și anterior – cronica lui Manase – înseamnă fără îndoială ceva: înseamnă că, după exprimarea subiectelor străine în formă străină care se întrebuița în anale și în cronici, de data aceasta avem a face cu un lucru deosebit: subiectul străin a trecut în românește.

O foarte frumoasă limbă românească o găsim în manuscrisele acestea de la începutul secolului al XVIII-lea. E aproape desăvârșita siguranță că traducerea *Alexandriei*, ba chiar și a *Istoriei Troadei* a fost făcută încă din secolul al XVI-lea...

Alexandria nu ar fi prins dacă nu ar fi răspuns nevoii societății. Și, îndată ce societatea aceasta a gustat literatura *Alexandriei*, au răsărit tipuri ca al lui Mihai Viteazul... Pentru a avea pe Mihai Viteazul trebuia *Alexandria*, și pentru a avea și *Alexandria*, trebuia starea de spirit cavaleriească care începe să se formeze la noi în întâia jumătate a secolului al XVI-lea.

Nicolae IORGA, *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică*. București, Editura Minerva, 1988, p. 48.

Literatura religioasă apocrifă și literatura didactică cu caracter profan, în care legende de animale și păsări, maxime și istorioare sunt subordonate tendinței de a înăbuși viciile și de a întări virtuțile creștinești, au pregătit, la noi, calea pentru povestirile mai întinse, cu intriga mai complicată, ale romanelor populare.

Stilizate de cărturari în vremuri și țări diferite din material împrumutat din literatura orală a maselor populare, romanele acestea sunt reprezentate în secolul al XVI-lea și al XVII-lea prin trei specimene: *Alexandria*, *Varlaam*

și *Ioasaf* și *Archirie* și *Anadan*, care corespund fiecare unei faze deosebite a sufletului românesc din trecut.

În secolul al XVI-lea, când țările noastre se frământau în neconținute lupte pentru apărarea pământului românesc, lupte ce culminează în epopeea fulgerătoare a lui Mihai Viteazul, se traduce romanul de aventuri războinice a lui Alexandru cel Mare. Câteva decenii mai târziu, când luptele cad pe planul al doilea și când trec pe primul plan preocupările pentru organizarea muncii culturale și a vieții religioase, Udriște Năsturel, învățatul cumnat al domnului Matei Basarab, traduce romanul de apologie a vieții creștine: *Varlaam și Ioasaf*. Iar după ce eforturile pentru întărirea vieții religioase devin și ele mai puțin intense, apare un alt roman cu caracter moral, întretesut cu maxime, enigme și fabule: *Archirie și Anadan*...

O carte ca *Alexandria*, care a circulat neîntrerupt patru veacuri în toate straturile societății noastre, a trebuit firește să lase urme adânci în tradițiile și literatura populară. Credințe și legende ca de pildă cele despre blajini, asceții înțelepți care trăiesc o viață de privațiuni, într-un ostrov de la capătul pământului, își au, după cum am arătat pe larg într-un vechi studiu, o sursă în episodul întâlnirii lui Alexandru cu brahmanii gymnosofiți. În ciclul descântecelor de „iele“, aceste divinități răufăcătoare sunt adesea invocate ca slujitoarele lui Alexandru cel Mare, fiindcă în unele manuscrise ale *Alexandriei* se povestește că marele cuceritor ar fi dat sticla cu apă vie, dăruită de Evant, împăratul gymnosofiților, în păstrarea slujnicelor sale, dar că acestea au băut apă și, devenind nemuritoare, au dobândit aripi și s-au prefăcut în *iele*...

În colindele ce se cântă pe ulițele satelor în zilele de iarnă, Alexandru Machedon este invocată, uneori, pentru a mări dispoziția de umor și voie bună. Ba chiar și în cuprinsul orațiilor de nuntă apar reminiscențe din *Alexandria*...

În sfârșit, numeroasele urme lăsate în basme, în toponimia și onomastica populară (Darie, Ruxanda, Cleofila, Candachia), în pictura bisericească (zugrăvirea lui Alexandru alături de Por împărat și de Darie, în scena infernului, sau a lui Ducipal pe pereții unor biserici de sat din Oltenia) – toate sunt dovezi incontestabile de intensitatea cu care a răzbătut și trăiește încă în sufletul popular de azi romanul de vitejie și de miraculos al celui mai mare cuceritor din lumea antică.

Nicolae CARTOJAN, *Istoria literaturii române vechi*, București, Editura Minerva, 1980, p. 134.

Fericiții întru pomenire strămoșii noștri se îndeletniceau cu puțină plugărie și cu creșterea vitelor. Despre știința prea mare a cărții nu prea aveau habar. Cu grele stăruinți ajungea la cunoașterea buchiilor și a ceaslovului vreun fecior de logofăt boieresc...

Și pe când strămoșii noștri trăgeau brazde cu plugul și-și duceau oile la imaș, boierii cei vechi, singurii cărturari din țara asta, se năcăjeau zile și săptămâni ca să dezlege pildele împăratului Solomon, ori citeau cu uimire viața preaînțeleptului Esop, râdeau cu toată inima de năzdrăvăniile și de șiriclicurile lui Bertold și cugetau visători la isprăvile și războaiele marelui împărat Alexandru Macedon.

Aceste cărți puține, la care se mai adăugeau *Viețile sfinților*, erau îndestulătoare pentru un cărturar din vremea aceea. Alt cărturar simplu și cuminte le tălmăcise dintr-o limbă străină. Înțelegerea cetitorului era la nivelul înțelegerii norodului, în a cărui limbă erau chiar făcute tălmăcirile...

Dar vremurile s-au schimbat, lumea s-a subțiat. Acuma altă literatură trebuie neurastenizaților veacului al XX-lea...

Au dispărut strămoșii dumneavoastră. Nu mai cetesc *Viețile sfinților*, *Esopia*. Se odihnesc; fie-le țărâna ușoară. Strănepoții de toate felurile cetesc romane subtile. Strănepoatele logofeteselor ascultă la Paris cum cântă *Cucoșul* lui Rostand.

Numai frații noștri cei de la plug nu s-au schimbat. Viața acuma le e cu mult mai grea. Pădurile cele vechi ale lui Dumnezeu li s-au închis; pământul acum e stăpânit cu asprime și s-a împuținat; și locurile de morminte încep a se plăti cu bani. Sunt mai săraci și mai triști; sufletul li-i înveninat; dar în privința cărturăriei nu s-au schimbat. Ei au rămas tot la *Alexandria*, la *Esopia*, și la *Viețile sfinților*. Cărturarii sunt mai mulți acuma; în școli se învață lucruri felurite, dar sufletul lor nu pricepe decât lucrurile simple, clasicele povești și înțeleptele glume de la 1800.

Mihail SADOVEANU, *Opere*, vol. 19, București, Editura pentru literatură, 1964, p. 47-53.

Dintre cărțile populare, *Alexandria* și *Esopia* s-au bucurat de cea mai mare răspândire în lume, fiind difuzate în mii de ediții diverse, în literatura celor mai multe popoare, mai cu seamă europene. Pe deasupra, mereu se descoperă vechi manuscrise, prelucrări și adaptări în proză și versuri, se

fac studii și se dovedește circulația neobișnuită pe care au avut-o aceste scrieri.

Firește, fiecare dintre cele două cărți populare a plecat inițial de la un prototip, dar acesta nu s-a păstrat niciodată în forma dintâi, ci a suferit diferite schimbări, potrivite cu locul și epoca în care cartea a pătruns într-o literatură, sau cu condeiul sub care a intrat în redacție. De aceea, ca multe alte cărți populare, *Alexandria* și *Esopia* s-au regenerat continuu, au devenit vii și au fost receptate de masele de cititori nu ca niște cărți venite din afară, ci ca scrieri de veacuri întregi ale pământului local. În felul acesta au fost simțite ca opere naționale și s-au integrat patrimoniului literar național...

Alexandria avea să satisfacă toate gusturile. Acest „roman“ popular s-a transpus în românește, probabil spre sfârșitul secolului al XVI-lea. În 1794, „la Sibii“ Simeon Pantea din „Selceaua de Sus“ a pus banii, iar Petru Bart, harnic tipograf, a scos de sub teasc întâia oară o *Alexandrie* tipărită...

În literatura română *Esopia* a fost adaptată probabil începând de pe la sfârșitul secolului al XVII-lea. Costea Dascălul din Șcheii Brașovului, harnic și iscusit scriitor de cărți populare, ne-a lăsat o copie a *Vieții lui Esop (Istoria lui Isop)*... Tot Petru Bart a tipărit la Sibiu și *Esopia* (1795), la un an după ce scosese *Alexandria*.

De acum înainte cele două frumoase cărți populare au avut o soartă unită în literatura românească... Înfrățirea celor două cărți continuă și în redacția lui M. Sadoveanu. Din 1956 *Alexandria* și *Esopia*, în redacția lui M. Sadoveanu, au apărut unite într-un volum, devenind parcă în literatura românească mai strâns legate una de alta.

I. C. CHIȚIMIA, *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, București, Editura Academiei Române, 1972, p. 397.

Ciclul de scrieri cu caracter mai mult sau mai puțin profan, povestiri, romane, cărți astrologice și didactice ne introduc pe noi, românii, în ritmul literaturii universale; căci toate aceste cărți au avut în Evul Mediu o circulație foarte intensă în literaturile tuturor popoarelor europene. Este drept, aceste scrieri vin la noi cu oarecare întârziere, care se explică prin împrejurările istorice în care s-a dezvoltat poporul românesc. O istorie a literaturii nu poate să ignoreze aceste texte, cu toate că ele sunt traduse

și, deci, n-au pecetea originalității geniului românesc. Dar aceste scrieri au fost cetite, au fost apreciate într-un fel sau altul; ele au exercitat o influență asupra sufletului cetitorilor, uneori asupra maselor mari ale poporului; cu alte cuvinte, această literatură a îndeplinit o funcție socială, așa cum îndeplinește orice literatură.

Această literatură, formată din tradiții creștine întrețesute de motive cărturărești din Vechiul Testament și de elemente folclorice de la diferite popoare, se naște în Bizanț, de unde uneori direct, dar mai des prin intermediul slavilor, se traduce în românește. Traducerea unora din aceste cărți se face o dată cu cele dintâi texte religioase, adică prin secolul al XV-lea.

Scrierile cu caracter literar găsesc o foarte bună primire la noi; dovadă este numărul mare de manuscrise ce s-au păstrat, cu toată vitregia vremurilor prin care a trecut țara noastră, precum și infiltrarea adâncă a elementelor din această literatură în folclorul nostru, elemente care puteau să vină și pe cale orală.

Ștefan CIOBANU, *Istoria literaturii române vechi*, Chișinău, Editura Hyperion, 1992, p. 239.

La noi cărțile populare au fost citite începând din secolul al XIV-lea în limba slavă. Traduse în românește și prelucrate în sec. al XVII-lea și al XVIII-lea, unele chiar în primele decenii ale secolului al XIX-lea, cărțile populare au adus în atenția cititorilor români cunoștințe referitoare la terminologia pedagogică, la durata studiilor, mediului școlar, obiectele de învățământ, figuri de dascăli celebri din antichitate, metodele de învățământ și foloasele învățaturii. Prin expunerea lor într-o formă populară, asociate întotdeauna cu elemente narative (uneori chiar de basm) aceste cunoștințe au fost atât de profund asimilate de poporul nostru, încât astăzi nu se mai distinge originea lor exotică...

La români, ca și la alte popoare, cărțile populare antice și medievale au ajutat într-o măsură foarte mare procesul de învățământ.

Meritul lor deosebit este că acest ajutor l-au oferit în primul rând populației nevoiașe, dar majoritare, din târguri și sate. Conținutul general al problemelor pedagogice oglindite în cărțile populare cu caracter exotic aparține țărilor antice și medievale din Orient și Occident. Asimilarea

creatoare a conținutului de către cititorii români a fost însă atât de adâncă și generalizată, încât s-a încorporat, cu timpul, în gândirea pedagogică proprie a poporului român, care s-a transmis de la o generație la alta, prin forma scrisului, mijlocul principal de difuzare a cărților populare. Dar ultimele cercetări au dovedit și o circulație orală a acestora. Astfel ne explicăm numeroasele similitudini ale gândirii noastre pedagogice din cărțile populare cu cea din creația populară orală.

Dan SIMIONESCU, *Contribuții*, București, Editura Eminescu, 1984, p. 21.

Povestea lui Archirie și Anadam, păstrată în aproximativ 15 manuscrise din sec. al XVIII-lea în B.A.R.S.R., ne-a venit prin filiera slavă... Unul din aceste texte de circulație în manuscris a reprodus cu mici intervenții proprii Anton Pann în tipăritura sa din 1850, *Înțeleptul Archir cu nepotul său Anadam*.

Povestea datează, după cercetările cele mai noi, din veacul al VI-lea înainte de erei noastre și a fost stilizată în Siria.

Archirie și Anadan este de fapt ceea ce germanii numesc un Hofroman, un roman de curte, care pune în lumină, alături de înțelepciune, credința unui vasal. Archirie, sfetnicul împăratului Sinagrip (numele apar ușor alterate), neavând copii, adoptă de Anadan și-l încredințează unui dascăl ca să-l învețe *Bucoavna*, *Ceaslovul* și *Psaltirea*. El însuși îi dă zilnic sfaturi, sub forma unor sentenții morale, privitoare la respectul cuvenit lui Dumnezeu, părinților și stăpânilor, privitoare la lăcomie, zgârcenie, călătorie, primirea oaspeților, carieră, însurătoare, necesare unei comportări corecte în societate. Apoi, Archirie prezintă pe Anadan împăratului și, fiind bătrân, îl lasă în slujbă în locul său, retrăgându-se la casele lui. Anadan, caracter rău, dornic a moșteni mai repede pe tatăl său adoptiv, pune la cale uciderea lui... În cele din urmă, Anadan își dă duhul spre a se împlini proverbul că „cine sapă groapa altuia, el intră întâi într-însa“...

Dacă *Archirie și Anadan* este un roman de curte, în care vasalul, chiar condamnat la moarte, servește mai departe cu devotament pe împărat, *Istoria lui Esop* vedește dimpotrivă o altă concepție despre libertate, tinzând la eliberarea sclavului de sub exploatarea stăpânului. Prin caracterul lor didactic moralist, cele două romane au putut totuși să fuzioneze, *Archirie*

și Anadan fiind încorporat în *Povestea vieții lui Esop...* cu deosebire doar că Archirie se numește Esop, Anadan – Enion, Sinagrip – Licaron și faraonul – Netinav, ca în *Alexandria*.

Alexandru PIRU, *Istoria literaturii române de la origini până la 1830*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977, p. 376.

Cine citește astăzi în paralel *Alexandria* și *Istoriile lui Herodot*, traduse în limba română în secolul XVII de către Nicolae Milescu, nu are impresia că se află în fața unei cărți populare și a unei opere savante. Și într-o carte, și în cealaltă Darius nu se bate cu sciții, ci cu tătarii, așa cum și într-o parte, și în cealaltă legenda se întretese cu evenimentul real; în ambele scrieri este practică rescrierea și Milescu face în versiunea lui, nici mai mult și nici mai puțin, 330 de interpolări. Este adevărat că în *Alexandria* apar căpcăuni, păsări și raci care mănâncă oameni, dar imaginarul din această carte pare o firească prelungire a celui din cărțile dedicate muzelor de către Herodot.

Cărțile populare ne conduc spre o lume în care imediatul se întrepătrunde cu utopia sau cu posibilul. Este indicația pe care ne-o oferă ilustrațiile lui Năstase Negrule la *Alexandria* cu cetăți care sunt toate imagini ale unei lumi ideale, așa cum toate personajele sunt exemplare, fără trăsături individualizate. Cărțile poporane ne restituie mentalul colectiv din societățile tradiționale, iar variantele ne vorbesc despre variatele atitudini în fața morții, a dragostei, a curajului sau a fricii.

Cartea populară transmisă prin manuscrise a atras spre același orizont pe cei care știau să citească și care antrenau după ei pe cei care știau să asculte. Procesul de didacticizare a acestei literaturi în epoca Luminilor și refularea ei în lumea satelor în sec. al XIX-lea, în Sud-Estul european, ne pot arată modul în care s-a desfășurat cultura comună tradițională, în mare parte sub impulsul expansiunii puternice a cărții imprimate care a separat cultura orală de „print culture“. Cartea tipărită a interiorizat imaginarul, a încurajat reflexia, a raționalizat discursul, dar a fost folosită și ca instrument de ascensiune socială: „print culture“ a deschis noi orizonturi, spre care nu a demarat întreaga societate a trecutului.

Alexandru DUȚU, *Călătorii, imagini, constante*, București, Editura Eminescu, 1985, p. 242.

Esop și Anton Pann, iată o apropiere tentantă și deloc hazardată în cadrul cercetării noastre! Sosind, unul din legendă, iar celălalt îndreptându-se spre ea, ambii au devenit veritabili eroi de roman popular — unul scris, altul doar ipotetic — întâlnindu-se pe aceleași lungimi de undă ale „sophiei“, caracteristică unor colectivități între care istoria a stabilit un complicat sistem comunicant. Că Esop a fost samian, frigian sau messembrian, aceasta nu are prea mare importanță. Prin Planudes, Bizanțul a certificat din nou existența omului devenit, încă înaintea mărturiei bunului Herodot, un simbol de necontestat al speciei. „...Nici tâlcuirea, nici cuvântarea, nici din istoria cea mai dinainte de el învățând, ci cu fabule, adică cu pilde și povățuiri vânează mințile care-l ascultă...“ Esop este probabil unul dintre cei mai vechi „picaro“ din ținuturile mângâiate de briza Mediteranei. Și posterității i-a plăcut să-l păstreze așa, rătăcind cu o „minte slobodă“ pe drumurile Orientului, deși „legea oamenilor i-au dat trupul robiei“. Nu e oare firească această răscumpărare prin „pildă“ și epithimie a sclavului care dovedea astfel exemplarul său atașament față de semeni? Alexandru Machedon pornise într-un periplu fantastic împins de resortul unei dorințe arzătoare de a cunoaște ființe și țărâmură minunate. Esop și, mai târziu, Anton Pann convertesc totul în aventură interioară, dovedind - oare a câta oară? - că umanismul în virtutea „universalilor“, a legilor morale, este o permanență în toate epocile istorice. Impresionează astăzi laconismul „pildelor“ extrase din experiența în primul rând socială a colectivităților care au cunoscut din plin ultragiul sclaviei.

Mircea MUTHU, *Literatura română și spiritul sud-est european*, București, Editura Minerva, 1976, p. 144.